

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА

Відділ змісту і технологій педагогічної освіти

**НЕПЕРЕРВНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА
XXI СТОЛІТТЯ**

Збірник матеріалів

**XXII Міжнародних педагогічно-мистецьких читань
пам'яті професора О.П. Рудницької**

Випуск 8 (20)

Київ 2025

Рекомендовано до друку
вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України (протокол №3 від 24 лютого 2025 р.)

Неперервна педагогічна освіта XXI століття: зб. матеріалів XXII Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О.П. Рудницької. Вип. 8 (20). К.: Талком, 2025. 216 с.

Редакційна колегія:

Н.Г. Ничкало, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України;

Л.Б. Лук'янова, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

Л.О. Хомич, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

Г.І. Сотська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

М.П. Вовк, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Н.О. Філіпчук, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

Ю.В. Грищенко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Рецензенти:

О.А. Лавріненко – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

Г.О. Головченко – доктор педагогічних наук, Заслужений журналіст України, директор Українського інституту підвищення кваліфікації працівників телебачення, радіо і преси.

У збірнику представлено тези доповідей, презентованих під час Міжнародних мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О.П. Рудницької (5 грудня 2024 р. м. Київ), що висвітлюють сучасні проблеми педагогічної і мистецької освіти. Змістовий контент збірника матеріалів структуровано з урахуванням інновацій у теорії і практиці мистецької, педагогічної освіти філософсько-аксіологічні і андрагогічні засади педагогічної освіти; мистецька освіта в Україні і світі; національний і зарубіжний досвід підготовки сучасного вчителя; педагогічна майстерність педагога; теорія і практика музейної педагогіки; наукові здобутки молодих дослідників.

Для наукових і науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, викладачів, студентів і магістрантів закладів педагогічної вищої і фахової передвищої освіти, учителів закладів загальної середньої освіти, методистів інститутів післядипломної педагогічної освіти.

З М І С Т

Р О З Д І Л І

ФІЛОСОФСЬКО-АКСІОЛОГІЧНІ ТА АНДРАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Ничкало Нелля ОСВІТА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	9
Філіпчук Георгій ВІДКРИВАЧ ПРАВДИ. НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ. ВІКЕНТІЮ ХВОЙЦІ – 175!.....	14
Лук'янова Лариса ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ.....	17
Сотська Галина ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	20
Bernatova Renata VYSOKOŠKOLSKÁ PRÍPRAVA UČITEĽOV PRIMÁRNEHO VZDELÁVANIA NA SLOVENSKU.....	221
Тушева Вікторія ПАРАДИГМАЛЬНІ ЗМІНИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПОШУКУ В КОНТЕКСТІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ.....	25
Хомич Лідія РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО І ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ.....	30
Семенов Олена ПАРТНЕРСЬКІ ПРОЄКТИ В УМОВАХ ВІЙНИ (на прикладі співпраці СумДПУ та Управління Державної служби якості освіти у Сумській області)	33
Постригач Надія ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТУРЕЧЧИНИ У XXI СТ.....	35
Акатріні Володимир, Акатріні Михайло КОСТЯНТИН МАНДИЧЕВСЬКИЙ: 165-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВИДАТНОГО БУКОВИНСЬКОГО ПЕДАГОГА.....	39
Андрич Віра РОЛЬ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ЗБЕРЕЖЕННІ ТРАДИЦІЙНОГО ОДЯГУ ТА ХУДОЖНЬОЇ ВИШИВКИ ЯК СКЛАДОВОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЕТНОГРАФІЧНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	41
Гребеніченко Юлія АКСІОЛОГІЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ АСПЕКТ У ПОЕЗІЯХ ОЛЬГИ БУДУГАЙ (на прикладі збірки творів для дітей «Святковий вінок»).....	45

Танявська Ярина, Кузнєцова Катерина	
МУЛЬТИСЕНСОРНІ ПІДХОДИ В ЛОГОПЕДІЇ: МИСТЕЦТВО, РУХ ТА МОВЛЕННЯ.....	48
Довганенко Ірина	
СУЧАСНИЙ УРОК ІСТОРІЇ – ВИКЛИК ХХІ СТ. МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОГО УРОКУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ УСПІХУ ЯК ЖИТТЄВОГО ПРІОРИТЕТУ ОСОБИСТОСТІ (з досвіду роботи).....	53
Колтунович Тетяна	
АКАДЕМІЧНЕ ПИСЬМО: КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ.....	55
Лендел Василь	
ГУМАНІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ЧЕСЬКІЙ ОСВІТІ.....	60
Мартиновська Ольга	
ХУДОЖНЬО-ІНТОНАЦІЙНІ ОБРАЗИ СВІТУ ДИТИНИ У ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ ТВОРЧОСТІ Б. ФЛЬЦ.....	62
Ткаченко Ірина	
ФІЛОСОФСЬКО-АКСІОЛОГІЧНІ ТА АНДРАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	65
Р О З Д І Л І І	
ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ	
Вовк Мирослава	
ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРУВАННЯ ЗМІСТУ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	68
Кучерявий Олександр	
КАТЕГОРІЯ «ЗМІСТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПІДГОТОВКИ»: ОСОБИСТІСНИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІРИ.....	70
Тринус Олена	
ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	74
Бала Світлана	
ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НУШ: ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ І СІМ'Ї.....	77
Бойчук Ірина	
ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ	80
Кайтановська Ольга	
РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ.....	84

Лісовий Вадим	
СТРУКТУРА ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО КОМПОНЕНТУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	86
Котирло Тамара	
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	88
Коробенко Єлизавета	
«...БО ТАК КОРТІЛО ЧИСТОТИ».....	91
Котелевський Іван	
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ АМЕРИКАНСЬКОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	95
Літвін Юлія	
ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	97
Рудан Святослава	
ІННОВАЦІЙНИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА БУКОВИНІ.....	100
Р О З Д І Л І І	
МИСТЕЦЬКА ОСВІТА У ВИМІРАХ СУЧАСНИХ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН	
Войт Володимир	
НАВЧАННЯ БАНДУРИСТІВ У ЧАСІ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: ВЗАЄМОДІЯ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ.....	102
Гордійчук Наталія, Клим Валентина	
СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ МАЙСТРИНИ	104
Григор'єва Вікторія, Очеретенко Поліна	
ВИКОНАВСЬКА АКТИВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: ЗМІСТ ТА КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА.....	107
Городинська Анастасія	
ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ.....	110
Дарій Ілля	
МИСТЕЦЬКА ОСВІТА У ВИМІРАХ СУЧАСНИХ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН.....	112
Дерда Іван	
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ В СУЧАСНІЙ МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ.....	114
Дзюба Вікторія	
МОТИВУЮЧИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ГІМНАЗІЇ – ПЛАТФОРМА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	117

<i>Омельченко Анетта</i> МЕТОДИ І ПРИЙОМИ РЕФЛЕКСІЇ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В ЗЗСО.....	120
<i>Побережна Ярослава</i> ВОКАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСОРКИ Н. КУДЕЛІ В РОБОТІ ЗІ СТУДЕНТАМИ.....	122
<i>Пригода Лілія</i> ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ХОРЕОГРАФІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИК НАРОДНОГО ТАНЦЮ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	125
<i>Сідор Людмила</i> НАВЧАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВУ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН: НОВІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....	128
<i>Соломаха Світлана</i> ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ.....	130
<i>Твердохлібова Яніна</i> СПІЛЬНОДІЯ СУБ'ЄКТІВ ХУДОЖНЬО-ГРАФІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ.....	133
<i>Толошник Олександр</i> ІМЕРСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТРАНСФОРМАЦІЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	136
<i>Швець В'ячеслав</i> ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ АТРИБУЦІЇ ТВОРІВ СТАНКОВОГО ЖИВОПИСУ В ПРОЦЕСІ РЕСТАВРАЦІЇ.....	138

Р О З Д І Л І V

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНО- МИСТЕЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

<i>Миропольська Наталія, Миропольська Євгенія</i> АУДІАЛЬНА ТЕАТРАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ.....	142
<i>Петренко Лариса</i> РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРАКТИКО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД.....	145
<i>Флегонтова Наталія, Ляліна Ольга</i> ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА ЯК ЧИННИК АКТУАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНОЗНАВЧОЇ ПЕРСОНАЛІСТИКИ.....	148
<i>Бакум Вікторія</i> РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОЇ ПІДГОТОВКИ.....	149

Балдинюк Дмитро ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ: ДІАЛЕКТИКА КРЕАТИВНОГО І НОРМАТИВНОГО.....	153
Білоус Оксана КЛЮЧОВІ КРИТЕРІЇ РОЗВИТКУ «М'ЯКИХ» НАВИЧОК ВЧИТЕЛЯ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	155
Войтко Анна ВИКОРИСТАННЯ SMART-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СТВОРЕННЯ «СИТУАЦІЇ УСПІХУ» НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ (з досвіду роботи).....	157
Гатеж Наталія ДИДАКТИЧНІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ.....	160
Грищенко Юлія АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ О. РУДНИЦЬКОЇ У РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКО- ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ.....	163
Головченко Марина РОЗВИТОК МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ У НЕФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ.....	165
Грачова Надія РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛІВ: ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ.....	168
Жаворонкова Мирослава ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ГРАФІЧНОМУ АНАЛІЗІ ТРАДИЦІЙНИХ ОРНАМЕНТІВ.....	171
Луо Сін'їн КАТЕГОРІЯ «ТРАНСВЕРСАЛЬНІ КОМПЕТЕНЦІЇ» В МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТАХ.....	173
Маляр Людмила ЦІКАВА НАУКА «ХІМІЯ»: ЛІТОПИСЦІ – ЧОРНИЛО – ПЕРО.....	174
Мафтин Лариса, Шмідт Інна РОЗВИТОК ЕМПАТІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ.....	176
Істинюк Ірина РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ВЧИТЕЛЯ У ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ВПЛИВ НА РОЗВИТОК УЧНІВ.....	180
Петришин Марта, Загайська Галина, Тодоциук Вероніка КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИКЛАДАННЯ КЛАСИЧНИХ МОВ У КОНЦЕПЦІЇ ПІДГОТОВКИ ФІЛОЛОГІВ.....	183
Флегонтов Юрій ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (з досвіду роботи гімназії №267 м. Києва).....	186

<i>Ходацька Ольга</i>	
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: «TikTok» – ПОПУЛЯРНА ПЛАТФОРМА ТВОРЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ. УКРАЇНСЬКА МОВА: ЛЕГКО – ДОСТУПНО - ПРОСТО».....	189
<i>Цзян Юнбін</i>	
ЗДОРОВ' ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА СКЛАДОВА У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	192
<i>Чжан Юйцзя</i>	
ІННОВАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ.....	193
<i>Шатовал Софія</i>	
«НІЩО НЕ СТЕРЛОСЬ, НЕ ЗАБУЛОСЬ».....	194
Р О З Д І Л V	
МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА – ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ	
<i>Філіпчук Наталія, Самофалов Михайло</i>	
ПОТЕНЦІАЛ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ.....	197
<i>Герезова Світлана</i>	
ПОСТАТЬ АКАДЕМІКА КОСТЯНТИНА ПОПОВИЧА КРИЗЬ ПРИЗМУ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	202
<i>Железник Ольга</i>	
ДИТЯЧИЙ ЖУРНАЛ «ДЗВІНОЧОК» (1931-1939 РР.) – НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТНЯ ПЛАТФОРМА МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЛЬВІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ).....	204
<i>Зайченко Ольга</i>	
ПОЕТИКА МУЗЕЙНИХ КОМУНІКАЦІЙ У РОЗБУДОВІ СУБ'ЄКТНОСТІ ТА АДВОКАЦІЇ УКРАЇНСТВА.....	207
АВТОРИ ЗБІРНИКА.....	210

Розділ І
ФІЛОСОФСЬКО-АКСІОЛОГІЧНІ ТА АНДРАГОГІЧНІ
ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 37.018.1

Нелля Ничкало, м. Київ

ОСВІТА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кровопротитна російська війна проти України призвела до дестабілізації в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Однією з найбільш уразливих стала освіта, що не встигла стабілізуватися після складного випробування глобальною пандемією. Заклади освіти були змушені швидко адаптуватися до обмежень й шукати нетрадиційні шляхи виконання надзвичайно важливого завдання – гарантувати безпеку, надійність та доступність освіти в найскладніших екстремальних умовах.

Вплив війни на освіту в Україні – це надзвичайно складне питання, що потребує цілісного наукового аналізу та обговорення на всіх рівнях – національних і міжнародних, адже від нього залежить майбутнє як країни загалом, так і наступних поколінь [8, с.33].

На думку освітніх експертів, гостро актуальними є 10 викликів освіти, які можуть стати кризовими, якщо щоденно і конкретно не враховувати їх і не діяти цілеспрямовано і відповідально. Вони можуть призвести до кризи у наступні роки. Як зазначає журналістка Марія Марковська, 55 % українців вважають, що за рік війни в Україні знизилася якість освіти. Адже частину шкіл зруйновано, школярі намагаються навчатися при відключеннях світла, усі учасники освітнього процесу – виснажені [3].

На жаль, в Україні ще не приділяється належної уваги цілеспрямованому вивченню проблеми освітніх втрат, актуальність якої зростає з кожним днем, тижнем і місяцем російської війни, що триває вже третій рік. Державна служба якості освіти України за підтримки проекту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe) провела дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022-2023 навчальному році. За його результатами з'ясовано, як працюють заклади освіти в умовах воєнного стану та як війна вплинула на доступ дітей до освітнього процесу.

Освітні втрати під час війни спричинили: обмежений доступ до освітнього процесу, недостатнє матеріально-технічне забезпечення, втрати в навчальному часі, зміни у контингенті учнів і педагогів, динаміку результатів навчання учнів через зміну форми здобуття освіти, зміни у психологічному стані учасників освітнього процесу тощо [8, с. 42].

Внаслідок повномасштабної російської війни проти України близько 800 тис. школярів змінили форму здобуття освіти з денної на дистанційну (з 17 669 учнів у 2021 р. до 772 909 у 2022 р.) та сімейну (домашню) (з 4 695 до 64 409 учнів відповідно). Найбільше ці зміни стосуються Сходу та Півдня країни, звідки

відповідно майже 40 % та 30 % учнів були вимушені виїхати за кордон чи в інші регіони країни [8, с. 43].

Дослідження Державної служби якості України показало, що компенсація втрат у навчальному часі (пропущені навчальні заняття) найчастіше відбувається завдяки наданню учням навчальних матеріалів (презентація, відео, аналогічні навчальні заняття онлайн) та завдань для самостійного опрацювання. Групові та індивідуальні консультації, додаткові навчальні заняття проводяться рідше. Водночас складно оцінити, як часто проводилися ці заходи, з огляду на те, що більшість вчителів скаржаться на брак умов та можливостей, зокрема: відсутність електрики та інтернету; брак вільного часу в педагогів; різні часові пояси в учнів та вчителів; небажання в учнів та батьків виділяти додатковий час [8, с. 45].

На результати навчання учнів, безумовно, вплинули втрати в освітньому процесі – зміна форми здобуття освіти, переведення закладів з очного на дистанційне та змішане навчання, нестабільні умови організації освітнього процесу (повітряні тривоги, відключення електроенергії, перебої з інтернетом).

За даними ЮНІСЕФ, лише третина українських дітей молодшого та середнього віку повністю навчаються офлайн. Ще третина навчається у змішаному форматі – онлайн та офлайн, а третина – тільки онлайн. Для дітей вкрай важливе значення має повернення до очного навчання [7].

Як зазначала Лілія Ржеутська у статті «Виклики української школи в новому навчальному році», опублікованій 1 вересня 2023 р., у Міністерстві освіти й науки України погоджуються, що проблема з освітніми втратами є, однак це здебільшого стосується не знань, а вмінь учнів. «Ми навчилися навчати онлайн, давати знання дистанційно. На жаль, освітні втрати у нас справді є, але більше не в знаннях, а в практичних вміннях, компетентності, соціалізації, у певній суб'єктності самих учнів вільно незалежно ухвалювати рішення, втрати у критичному мисленні. Це ті речі, які набуваються під час спілкування у класі» [7].

Експерти визнають, що стрес та психологічний стан, в якому українські діти перебувають від початку повномасштабної російської агресії, спричиняють слабше оволодіння школярами навчальною програмою. Тому в 2023-2024 навчальному році школи посилили увагу до проблем ментальності здоров'я учнів. «Коли діти щодня перебувають під таким володальним стресом, то природно, що рівень знань знижується», – так вважає Іван Приймаченко, експерт з освіти, співзасновник освітньої платформи «Prometheus» [7].

З метою подолання в учнів стресу та психологічного дискомфорту українським вчителям радили починати новий навчальний рік з першого уроку «Як ти? Повертаємося до школи!», щоб поговорити з дітьми про важливість ментального здоров'я. МОН України запропонувало педагогам кілька сценаріїв цього уроку. Школярі мають навчитися кількох технік саморегуляції для подолання страху, тривожності, щоб заспокоїтися, розслабитися та підтримати себе як під час навчання, так і в позашкільній діяльності. В матеріалах уроку є відеозвернення психологів, які розповідають дітям про емоції та показують прості вправи, що допомагають стабілізуватися у складних ситуаціях [8, с. 49].

Доведено, що в сучасній Україні особливості адаптації до будь-якої ситуації (навчання, зміни місця проживання, зміни професійної діяльності, змін у складі сім'ї тощо) потрібно розглядати з урахуванням реалій повномасштабної агресії, оскільки події війни (які мають високий ступінь стресогенності) у поєднанні з різного роду труднощами різко підвищують ризик виникнення адаптаційних розладів, що ускладнюють адаптацію. Здійснено емпіричну перевірку (апробацію) інструментарію психологічної діагностики проявів адаптаційних розладів у суб'єктів освітнього простору, адаптованого до умов воєнного стану (на базі 21 закладу освіти та організації в різних регіонах країни), а також запропоновано цей інструментарій до використання психологам системи освіти, педагогічним працівникам закладів дошкільної, загальної середньої освіти, викладачам закладів вищої освіти, керівникам освітніх установ, соціальним педагогам. Запропонована система методик і процедур сприятиме вчасному виявленню осіб з адаптаційними розладами (спричиненими травмивними подіями війни) з метою якнайшвидшого надання їм необхідної психологічної допомоги та підвищення ефективності психологічного супроводу освіти в умовах воєнного стану [8, с. 170-171].

Численні факти і приклади, статистичні дані і порівняння, аналітичні матеріали національних і міжнародних організацій щодо стану освіти в умовах повномасштабної російської агресії проти України – це унікальний літопис цієї суворой кровопролитної доби. Упродовж майже трьох років російської війни накопичено цінний інноваційний досвід вдосконалення організації освітнього процесу в закладах освіти різних типів і форм власності. В екстремальних умовах засновано й набули розвитку принципово нові форми організації освітнього процесу на прифронтових територіях, роботи з дітьми – внутрішніми переселенцями, а також з дітьми – українськими біженцями за кордоном. Створено освітні та інші центри різного спрямування, клуби за інтересами, професійні об'єднання українських і зарубіжних педагогів тощо. Їхня діяльність на початку війни потребувала й нині потребує нетрадиційних дидактичних підходів. Важливе значення має створення творчих робочих груп освітян та науковців для аналізу, узагальнення та поширення унікального досвіду. Освітні інституції і надалі покликані підтримувати створення ініціативних освітніх професійних спільнот, забезпечувати науково-методичний супровід їх діяльності, розробляти і поширювати науково-методичні обґрунтовані рекомендації, спрямовані на впровадження інноваційних підходів до освітнього процесу з урахуванням особливостей діяльності в експериментальних умовах.

Українські митці в умовах війни. Під час цієї жакливої війни тричі відбулися Міжнародні мистецько-педагогічні читання, присвячені пам'яті професора Оксани Петрівни Рудницької «Неперервна педагогічна освіта ХХІ століття: досвід, інновації, тенденції», організовані співробітниками відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Саме прогностичні ідеї Оксани Рудницької покладено в основу мистецької педагогіки як наукової субдисципліни.

В умовах російської війни проти України педагоги-митці діють творчо, продовжують невмирущі традиції українського мистецтва, збагачують криницю інноваційних пошуків, презентують свої твори на міжнародних виставках за кордоном і в різних регіонах України. Серед них – Оксана Фурса доктор педагогічних наук і доктор мистецтвознавства, засновниця єдиного в Україні Мистецького комплексу: АРТ Академії сучасного мистецтва ім. Сальватора Далі, Мистецького коледжу ім. Сальватора Далі, а також Міжнародного ІТ-АРТ ліцею ім. Сальватора Далі. Вона особливо наголошує: «З початком повномасштабної війни всі виклики змінилися. Передусім потрібно було забезпечити безпеку та комфорт стаціонарного навчання і праці нашого єдиного в Україні Мистецького комплексу: АРТ АКАДЕМІЇ сучасного мистецтва імені Сальватора Далі, Мистецького коледжу ім. С. Далі, а також Міжнародного ІТ-АРТ ЛІЦЕЮ ім. Сальватора Далі. Вже в перший місяць повномасштабної війни ми переобладнали наші майстерні та художні склади на мінус першому поверсі для того, аби навчатись під час повітряних тривог. Другим етапом стало налагодження арт-терапії для дітей, студентів та військових, які потребують реабілітації. Арт-терапією займаємось постійно. Третій етап у нашому випадку — організування широкого напрямку арт волонтерських студентських «бригад» на базі Академії, Коледжу та Ліцею. Ці всі дії вдалось реалізувати завдяки суспільній роботі та допомозі, а також власній самовідновлювальній терапії».

Талановитий художник-педагог втілює у своїй творчості філософії щастя: «ЖИТИ, ВІРИТИ та РАДІТИ! Бо саме життя з усіма його випробуваннями й викликами — це щастя! Щастя — відчувати цей безперервний потік змін і викликів, які може вирішити тільки людина, яка справді живе! А ми живимо в найкращій країні – Україні!»

До галереї видатних українських педагогів вписано також ім'я Ольги Пілюгіної – члена Національної спілки художників України і Національної спілки майстрів народного мистецтва України, доцента кафедри образотворчого мистецтва Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Її унікальні творчі роботи експонувалися на понад 300 виставках в національних і зарубіжних музеях і галереях. Головна філософська ідея творчості генетичної художниці – «краса, гармонія та збереження міцного коріння народних традицій».

У грудні 2024 – січні 2025 р. в Музеї української діаспори відбулася персональна виставка гобеленів Ольги Пілюгіної. Її назва «Мета» – символ філософії творчості, віри в майбутнє України, в її перемогу в цій страшній кровопролитній війні. У Всеукраїнській газеті «Освіта і суспільство» у рубриці «Гордість нації» опубліковано креативну статтю про цю подію «Художник – це не хобі!». Її тато Євген Пілюгін неодноразово казав: «...Це – життя, це – робота». На замовлення НАПН України і Товариства «Знання» України художниця талановито виголовила гобелен-портрет Б.Є. Патона до його столітнього ювілею. За вагомий внесок у розвиток мистецької освіти, збереження і розвиток традицій українського народного мистецтва Президія НАПН України нагородила Ольгу Пілюгіну медаллю «Леся Українка», яку їй вручив Президент НАПН України,

Президент Товариства «Знання» України академік НАН України і НАПН України Василь Кремень [1].

Яскравою зіркою національного і світового рівня стала Вікторія Лук'янець – українська оперна співачка, професор Віденської консерваторії, Народна артистка України, примадонна Національної опери України і Віденської опери. Своім колоратурним сопрано вона підкорила сцену багатьох оперних театрів світу. В її репертуарі – 50 провідних оперних партій сімома мовами, народні співанки, романси, твори українських композиторів Миколи Лисенка, Кирила Стеценка, Якова Степового, Льва Ревуцького, Бориса Лятошинського, Мирослава Скорика, Левка Колодуба, Леопольда Яценка, Валентина Сільвестрова, Юрія Іщенка, Лесі Дичко. В. Лук'янець вважає благодійність для України своїм обов'язком: «Переживаю за окуповані ворогом території. Я ж була на Донбасі. У мене дуже багато пов'язано з цими людьми, які там продовжують жити. Це і фестиваль Анатолія Солов'яненка у Донецькому оперному театрі, де були мої і «Травіата» і «Ріголетто». Це і відомі концерти в Артемівських-Бахмутських соляних шахтах на глибині в тисячу метрів. Ці люди дуже сумують і плачуть, що так все трапилося. А ми тут для того, щоб світові на всіх доступних рівнях донести і показати те прекрасне, що є у нас, нагадувати, що ми є, що ми давно в центрі Європи. Ми мусимо співати наші твори, одягати наш одяг, показувати наші виставки, нам є чим пишатись. Я зобов'язана цій землі, служити їй – це моя позиція» [6].

Звернення до життєписів українських митців – великих і високих талантів світової слави, на нашу думку, свідчить про надзвичайно цінну закономірність: про генетичну потребу митців займатися педагогічною діяльністю, передавати свій унікальний досвід молоді, формувати авторські мистецько-педагогічні наукові школи. Це притаманно багатьом нашим колегам, з якими впродовж не одного десятиліття співпрацює Національна академія педагогічних наук України, відділ змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, який очолює доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України Мирослава Вовк. Серед них – доктор педагогічних наук, професор, Почесний доктор (HONORIS CAUSA) НАПН України, народний артист України, декан факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету Михайла Драгоманова Василь Федоришин, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка Наталія Сулаєва, завідувач кафедри музикознавства та вокально-хорового мистецтва Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, доцент, заслужений працівник культури України Василь Семенчук та ін. За таких умов відбувається унікальний і плідний процес взаємозбагачення наукових субдисциплін, інноваційний розвиток мистецької педагогіки на основі міждисциплінарного і випереджувального підходів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Асадчева Т. Мета і майстерність: у столичному музеї демонструють самотутні гобелени Ольги Пілюгіної 11 грудня 2024 р. URL: <https://vechirmiy.kyiv.ua/news/106101/>
2. Луканська А. «Художник – це не хобі!». *Освіта і суспільство*. 2025. № 1(82). С.39-40.
3. Марковська М. 10 проблем освіти, які можуть стати кризою у 2023-му. *Українська правда*. 2022. 30 грудня. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/12/30/252084/>
5. Оксана Фурса: «Експерименти в мистецтві – це моє життєве кредо». *Super Lady*. 2024. 20 серпня. URL: <https://www.superladymagazine.com/%D0%BE%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B0-%D1%84%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B0-%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8-%D0%B2-%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82/>
6. Островська Л. Вікторія Лук'янець співає для України. *Свобода*. Видав Український Народний Союз SVOBODA. Foundation in 1893 in jersey City, NJ Published by the Ukrainian National Association. Vol. 131, No 45, Friday, November 8, 2024. S. 10.
7. Ржеутська Л. Виклики української школи в новому навчальному році. *Освіта / Україна*. URL: <https://www.dw.com/uk/novi-vikliki-ukrainskoi-skoli-ak-podolati-osvitni-vtrati-j-pidtrimati-ditej/a-66688183>
8. Українська освіта у полум'ї війни: монографія / Н. Ничкало, О. Овчарук, В. Гордієнко, І. Іванюк; за ред. Н. Ничкало. Київ: Тов «Юрка Любченка», 2024. 208 с.

УДК 929. «388»

Георгій Філіпчук, м. Київ

ВІДКРИВАЧ ПРАВДИ. НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ. ВІКЕНТНО ХВОЙЦІ – 175!

Автентичніше й романтичніше – Честославу, як його називали в юності. Загадковий своїм зануренням у нашу сиву давнину, непізнаний словна навіть знаними вченими мужами, зате сотворивший диво на землі того Народу, національну, історичну Пам'ять якого віками витолочували зайди та ще й ті «свої», що порушували одвічні Заповіти.

Першовідкривач Трипільської Культури!

Бути вдячними Йому саме за цей життєтвір і є нашим найбільшим етичним національним обов'язком. Бо це не просто віднайдені замулені віками тисячоліть цінності матеріальної і духовної культури українського Народу, а є його наверненням до власних джерел, історичної пам'яті, нагадуючи передусім собі та іншим: «Хто ми?.. Чиї сини?»

Справді, цьому Верховинцю закопаної Правди, народженому в далекому чеському селі Богемії вдалося, очевидно з волі Творця, «невидиме» зробити «видимим», побачити те, що незачепленим і забутим пластом нуртувало під ногами, в серцях і душах багатьох поколінь. Своїми незбагненими відкриттями, не менш значущими, ніж розкопки Трої, чи клинописи Хамурапі, Він подарував світові практично нову цивілізацію – Трипільську культуру, а нам, сучасним українцям, ще й історичну правітчизну, приспану часом і долею, яку зобов'язані не так, як раніш, пізнавати, знати, якою варто гордитися. Мабуть із таким натхненням, як нині це роблять музейники і педагоги зі Ржищева – кладової трипільської культури, які спеціально прибули на виставку; як опікується Трипільям знана дослідниця й майстриня Людмила Смолякова; учні та студенти з освітніх закладів Києва та Київщини, які своєю творчістю та розвідками «перекладають» нині трипільську загадку на мову сучасної реальності. У виставковій залі зустрівся також зі своїми давніми знайомими - викладачами луганських університетів, що нині знаходяться під окупацією рашистів. Оце велелюддя справило на мене таке ж сильне враження, як і публічна й креативна дискусія, що відбувалася в цьому ж залі, як і цікаві новизною експонати.

Дуже важливо, що незважаючи на свідомий спротив окремих «академістів-трипільців», які на протязі тривалого періоду намагаються «відірвати» цей значимий культурний скарб від національного тіла українців, епоха трипільщини таки стає, нарешті, невіддільним складником Буття нашої Нації.

Вона присутня сьогодні духом і творчістю, наукою і просвітництвом у багатьох університетах, школах, гімназіях, ліцеях, професійних і культурних закладах. Пригадую змістовні експозиції, присвячені трипільській культурі в національному університеті «Острозька академія», КПІ ім. Ігоря Сікорського, Університеті Григорія Сковороди в Переяславі...

Наступного року – 130 роковини (1896), коли на наукових орбітах появився цей могутній протуберанець особливої для нас енергії – «Трипілья». У ті колоніальні часи передні ряди українського суспільства вже усвідомили значимість цього дива, яке виходило далеко поза межі археологічної науки. Немислимий своєю минувшиною шести тисячолітній скарб, що томився в скрині «забуття» людства, саме завдяки великому Хвойці знову освітив нас не лише таїною Історії, але й нагадав усім українцям про нашу одвічну національну тяглість, гідність і культурність Народу, що є спадкоємцем унікального цивілізаційного дару.

Автохтонна, висока й загадкова культура, яку створили тодішні пращури слов'ян, перші землероби на цій землі, нагадає нам знову й знову про те, а звідки йдуть витoki українства та б'ють наші джерела, продовжуючи дивувати й зачаровувати сучасників, людей різних поколінь, професій, станів, уподобань.

Презентовані унікальні артефакти трипільської епохи в Національному музеї історії України вкотре зачепили за живе кожного, хто вчора відвідав відкриття ювілейної виставки, приуроченої 175-річчю видатного

першопрохідця, археолога від Бога, педагога і просвітника, людини багатобарвної у своїх захопленнях – від агрономії до вчителя живопису, але одержимого найголовнішою чеснотою пошуку Правди.

В «Енциклопедії українознавства» В. Кубійовича (1949 р.), перевиданій НАН України (1995 р.), зазначено про Хвойку як відкривача трипільської культури, соратника й сучасника багатьох визначних діячів вітчизняної науки (В. Антонович, М. Грушевський, М. Біляшівський, Д. Щербаківський, Ф. Ернст, Ф. Вовк, Б. Ханенко, М. Терещенко, М. Макаренко, Ю. Сіцінський та ін.)

Безперечно, що сутнісно вплинув на його професійні, світоглядні підходи основоположник української археологічної науки Володимир Антонович, визначна постать українського національного відродження, що першим почав читати лекції з археології в Київському Університеті, детально дослідивши карти поселень тодішніх Київської та Волинської губерній. Ось як його описує в своїй знаменитій 8-томовій «Українській Малій Енциклопедії» (Кн. 16 – Буенос-Айрес, 1967) Євген Онацький (народжений в Глухові) – відомий науковець, енциклопедист, професор Вищого Східного інституту в Неаполі та Римського університету, дійсний член Української вільної академії наук, Наукового товариства імені Шевченка й Українського історичного товариства, член Української Центральної Ради, учасник української революції 1917—1921 років, провідний діяч ОУН, борець за незалежність України у ХХ сторіччі. В його «Енциклопедії...» зазначено, що «Хвойка – визначний археолог», який виявив стоянку палеолітичної людини віком близько 25 тисяч років, довівши за висловом українського вченого-археолога ХХ століття Я. Пастернака, що «*наші Київ куди скорше заслуговує на назву вічного міста, ніж Рим*».

А друге, зазначає Є. Онацький, вже світового рівня відкриття біля Києва, яке дістало назву Трипільська культура – культура найдавніших предків українського народу, поля поховань антів - предків українських літописних племен. У цих лаконічних ствердженнях про Хвойку відомого в професійних середовищах енциклопедиста міститься наша справжня історія, національна пам'ять і гідність, безперервна життєдайна тяглість нашого Роду і Народу.

І як було нестерпно прикро й образливо, коли окремі «наші археологічні академіки» ще донедавна їхали зі своїми фальшивими опусами до московитів, запопадливо підтанцювуючи «баринно-судариню» про богопротивне «єдінородство» та спільну історію. А в цей час значущі знання й цінності не тільки національного, але й світового виміру, зокрема й відкриття В. Хвойки, покоїлись на архівних полицях, узбіч шкільних класів, студентських аудиторій, наукових лабораторій, приглушені в суспільному культурно-інформаційному просторі, затромбовані брехнею і напівправдою.

Тому нині «культ національної культури» в музейному, науково-освітньому, інформаційному просторі мусить стати для всіх аксіоматичним правилом, унеможливаючи найменший шанс для проникнення історичної брехні рузкомірського молоху в національну свідомість українця, щоби, не дай Бог, не розчинитись у баговинні ненависного московства.

Честослав (Вікентій) Хвойка з його вершинними науковими здобутками продовжує бути надійним Оберегом нашої історичної пам'яті, ідентичности, державности.

Сьогодні (8 лютого) – День Уродин цього великого Українця, чеха по крові і славного сина Землі української по Духу. Він знаходиться у достойному ряду разом зі своїми великими одноплемінниками (П. Орлик, Й. Главка), що жертвовно служили Україні та її культурі.

Вшануймо нині і ми Вікентія Хвойку в своїх помислах і молитві з такою ж повагою, як колись Тарас Шевченко привітував славного Шафарика – *«доброто брата і сина сонця правди»*.

УДК 374.7.340.134

Лариса Лук'янова, м. Київ

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Світовими тенденціями, які наразі окреслюють роль освіти дорослих в Україні, стали процеси глобалізації, інформатизації; посилення міжнародного співробітництва й інтеграції у сфері освіти, а також нагальні потреби у постійному підвищенні кваліфікації працівників усіх галузей економіки, навчання та перенавчання безробітних, освіта людей літнього віку.

Одним із вагомих показників розвитку системи освіти дорослих є рівень її нормативно-правового забезпечення. Вивчення досвіду європейських країн показало, що більшість з них має сформовану законодавчу базу освіти дорослих, яка конкретизує її цілі, принципи й механізми державної підтримки, рівень відповідальності держави тощо [3].

Для України створення законодавчої бази з унормування освіти дорослих є надзвичайно важливим, вагомість якої посилюється умовами, в яких опинилася країна через військову агресію російської федерації. Велика кількість людей через вимушене переселення, зруйноване виробництво тощо потребують перенавчання, перепідготовки, перекваліфікації. Так за результатами опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг», наприкінці квітня 2022 р. 39% українців втратили роботу (у березні їх було 53%); 40% з них – не вірять, що зможуть повернутися на попереднє місце праці; 58% респондентів готові перекваліфікуватися на іншу професію (майже 40% українців) [5].

З урахуванням зазначеного, особливо увиразнюється відсутність в Україні взаємоузгодженої цілісної нормативної бази, як основи для формування політики у сфері освіти і навчання дорослих. Відсутність профільного закону нерідко створює певні колізії. Наприклад, може стати підставою для відмови казначейством у здійсненні відповідних виплат на освіту дорослих або небажання органів місцевого самоврядування вкладати кошти у створення центрів чи інших закладів освіти дорослих.

Принагідно підкреслимо, що законодавство освіти дорослих – це сукупність законів, виданих вищим органом державної влади, а також

підзаконних нормативних актів, що визначають порядок і умови реалізації прав дорослих членів суспільства на освіту впродовж життя.

Предметом правового врегулювання освіти дорослих є дві основні сфери: 1) діяльність освітньої установи; 2) відношення між дорослою людиною, яка навчається, і установою, де вона працює (право на додаткову відпустку, сприятливий для навчання режим праці, визнання результатів навчання тощо).

Досвід зарубіжних країн переконливо свідчить, що для ефективної реалізації неперервної освіти й, зокрема освіти дорослих, має бути сформована законодавча база, що передбачає відповідальність держави, підприємців, територіальних громад і громадських організацій за підтримку професійного і особистісного розвитку громадян, визначає порядок фінансування цієї діяльності, атестаційні вимоги та ін. Більшість європейських країн мають закони й підзаконні акти щодо механізмів нормативно-правового врегулювання освіти дорослих, якими визначено її цілі, принципи й механізми державної підтримки, взаємодію між основними суб'єктами освітнього процесу, їхні права і обов'язки, способи координації між різними провайдерами освітніх послуг, а також принципи та схеми отримання коштів з бюджету. Наприклад, у Норвегії «Акт про освіту дорослих» набув чинності ще у 1976 р., у землях Німеччині теж діють відповідні закони. На пострадянському просторі Закон про освіту дорослих першою прийняла Естонія. Тобто, керуючись гамбурзьким символом, більшість країн Європи вже активно користуються цим потужним «ключем у XXI ст.» [4, с. 65].

У окремих країнах законодавство у сфері освіти дорослих є надзвичайно потужним, розгалуженим. Наприклад, у Фінляндії прийнято 5 законів, що регулюють освіту дорослих у країні. З 1998 р. у країні діють Закон і Указ про професійне навчання дорослих та Закон і Указ про добровільну просвітницьку діяльність. У 2000 р. набув чинності Закон про матеріальну підтримку в системі навчання дорослих, а у 2010–2011 рр. було прийнято Закон про неформальну освіту дорослих. Надзвичайно важливим, на мою думку, є Закон і указ про професійну підготовку вчителів для дорослих, прийнятий урядом ще у 2003 р. [4, с. 65].

Данія також має сукупність законодавчих актів, якими врегульовується система освіти дорослих. Так, у 1985 р. набув чинності один із перших законів – «Закон про освіту робітників», що врегульовує освіту дорослих у країні. Крім цього, у країні є чинними Закон про освіту для дорослих іммігрантів, Закон про спеціальну освіту для дорослих, Закон про оплачувану відпустку для навчання, Закон про освіту для дорослих та подальше навчання. Декілька законів було розроблено урядом спеціально для матеріальної підтримки і заохочення дорослих до освіти і навчання, зокрема Закон про допомогу для освіти дорослих [4, с. 65].

В Україні освіта дорослих здійснюється в законодавчих межах, визначених Основним законом, рамковим Законом України про освіту та іншими законами, які певною мірою стосуються освіти («Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту»,

«Про наукову і науково-технічну діяльність»), та нормативно-правовими актами, що регламентують освіту працездатного зайнятого і незайнятого населення. У цих та інших законодавчих актах, прийнятих за останні десятиліття, декларуються й унормовуються ідеї, спрямовані на розвиток, самореалізацію особистості впродовж життя.

Останнім часом Україна здійснила важливі кроки у напрямі законодавчого забезпечення освіти дорослих. 9 лютого 2022 р. Уряд України підтримав проєкт Закону «Про освіту дорослих». Міністр освіти і науки України С. Шкарлет зазначив, що прийняття цього Закону стане першим кроком до формування якісної системи освіти для дорослих, створення умов для ефективної співпраці та реалізації права осіб на безперервне навчання з урахуванням пріоритетів суспільного розвитку та запитів економіки [7].

28 лютого 2022 р. у Верховній Раді було зареєстровано альтернативний проєкт Закону України «Про навчання та освіту дорослих», №7039-1, від 28.02.2022 р. Суб'єктами права законодавчої ініціативи стали народні депутати України.

12 січня 2023 р. Верховна Рада України прийняла за основу проєкт Закону «Про освіту дорослих» (реєстр. №7039), який включений до переліку пріоритетних законопроєктів, спрямованих на адаптацію законодавства України до положень права Європейського Союзу (acquis ЄС), виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції. Цим актом вперше в історії незалежної України передбачається законодавчо унормувати розвиток освіти дорослих. Цей законопроєкт регулює завдання державної політики у сфері освіти дорослих, структуру та принципи функціонування системи освіти дорослих, форми організації освітнього процесу в неформальній освіті дорослих, права учасників освітнього процесу, типи надавачів послуг у сфері освіти дорослих та їх особливості, органи управління і їх повноваження, систему забезпечення якості освіти дорослих, економічні відносини у сфері освіти дорослих та засади міжнародного співробітництва [1].

Таким чином, сучасна система освіти дорослих в Україні дедалі більше набуває вагомості у сучасному соціумі. Наразі система перебуває на шляху до усталеності і довершеності своїх складових. Вона має набути державно-суспільного характеру і об'єднати усі здійснювані освітні впливи у межах формальної і неформальної освіти з метою розвитку, підтримки, адаптації дорослих на усіх етапах дорослого життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Законопроєкт про освіту дорослих. Офіційний вебпортал парламенту України. 2023. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/232071.html>
2. Закон про освіту дорослих (проєкт). 2022. URL: [3-н про ОД-сайт.pdf file:///C:/Users/Asus/Desktop/%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0_%D0%B7-](file:///C:/Users/Asus/Desktop/%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0_%D0%B7-)
3. Лук'янова Л. Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний досвід. Київ: ТОВ «ДКС Центр», 2017. URL: <https://bit.ly/37ArWn0>

4. Лук'янова Л. Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: сучасні реалії, тенденції і перспективи. *Світосгляд*. №6 (80). 2019. С. 62-67.
5. Лук'янова Л. Освіта дорослих: сучасні стратегії і практики в Україні та зарубіжжі: монографія. Київ: ТОВ «Юрка Любченка». 2020. 340 с.
6. Міністерство освіти і науки України. МОН пропонує для громадського обговорення проект Закону України «Про освіту дорослих». 2020. 7 вересня. URL: <https://bit.ly/3lWykec>
7. Уряд підтримав законопроект щодо освіти для дорослих. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-pidtrimav-zakonoproekt-shchodo-osviti-dlya-doroslih>

УДК 378.016:7:311:004.896

Галина Сотська, м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Глобальні інформаційні трансформації, що нині відбуваються в усіх сферах суспільного життя, актуалізують проблему підготовки нової генерації фахівців мистецького профілю, здатних кваліфіковано вирішувати творчі завдання, створювати нові матеріальні об'єкти, задовольняючи естетико-культурні та матеріальні потреби сучасного суспільства.

Однією із умов підготовки таких фахівців є використання штучного інтелекту (з лат. «intellegentia» (розум) і «artificialis» (штучний)).

Згідно з Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні (2020) це поняття визначається як організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [1].

Відповідно використання штучного інтелекту у процесі навчання студентів мистецьких спеціальностей може забезпечити зміну та трансформацію освітнього процесу в більш інноваційний, ефективніший, що сприяє підвищенню ефективності та якості мистецької освіти. При цьому, ми погоджуємося з позицією науковців, які наголошують на тому, що штучний інтелект не може замінити людській фактор у навчанні. Головними залишаються викладач, який є джерелом знань і ментором, який сприяє розвитку самостійності, критичного мислення, творчих здібностей, соціальних, соціальних та культурних компетентностей у студентів, а штучний інтелект є освітньою технологією.

На важливості використання штучного інтелекту у підготовці фахівців мистецького профілю наголошують вітчизняні та зарубіжні вчені. Зокрема,

А. Чібалашвілі зазначає, що використання штучного інтелекту в мистецьких практиках відкриває нові можливості, розширюючи поле авторів контенту і залучаючи нові групи аудиторії, сприяє подальшому формуванню методів модифікації та переосмислення отриманих даних у новаторські мистецькі проєкти [2].

В. Мурильо-Лігорред (V. Murillo-Ligorred), Н. Рамос-Вальєсільо (N. Ramos-Vallecillo), І. Коваледа (I. Covaleda), Л. Файос (L. Fayos), відзначають, що використання штучного інтелекту сприяє індивідуалізації та підвищенню ефективності навчання, ефективному вивченню теорії мистецтва, задоволеності від навчання з використанням технологій [3].

Освітня практика доводить, що при застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій в мистецькій освіті з'являються нові можливості. Зокрема для майбутніх фахівців, які навчаються за спеціальністю «Хореографія» використання штучного інтелекту сприяє створенню віртуальних моделей для сценографії та візуалізації танцювальних рухів; уможливорює виявлення та вдосконалення рухів, роблячи їх більш естетичними та ефектними (ChoreoVision AI); аналізу відеозаписів виступів, визначення сильних та слабких сторін та надання рекомендацій для підвищення якості хореографічних номерів, зокрема, їх технічної та емоційної складових (Dance Analyzer AI). Використання програми ChoreoCraft AI дозволяє персоналізувати програми та вправи на основі мотивацій та системи художніх цінностей конкретного студента, з урахуванням стилю, попередніх досягнень та творчих вподобань майбутніх фахівців з хореографічного мистецтва.

Для студентів, які навчаються за спеціальністю «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» у ході практичної підготовки використання інструментів штучного інтелекту сприяє оптимізації творчого процесу, зокрема, в опрацюванні великих масивів даних, що надає широкі можливості для розуміння різновидів мистецтва (Art Vision AI); здатності аналізувати художні твори, визначати авторів, стилі, техніку, епоху та тенденцій у мистецтві; пошуку ефективних рішень щодо кольору, форми, використовуваних технік роботи та матеріалів; пізнання рухів і автоматичне коригування художніх мазків з метою досягнення візуальної гармонії при створенні художніх образів (Art Inspire AI); при організації колективних мистецьких проєктів, персональних художніх виставок тощо (Visual Art Studio).

З позиції аналізаторського підходу штучний інтелект завжди може виконувати роль стороннього критика-мистецтвознавця, у такий спосіб підвищувати рівень майстерності здобувачів і фахівців сфери мистецтва, допомагаючи їм завчасу проєктувати публічну реакцію, адаптувати твір під конкретні потреби, мінімізуючи тим самим фактор страху перед проявом студентами своєї творчості (через боязнь осуду, через брак віри у власні сили) [4]. Відповідно використання штучного інтелекту сприяє формуванню практичних навичок у студентів мистецьких спеціальностей, оскільки дозволяє оцінити свої сили зі сторони, отримати критичну оцінку, створити певний контент та оцінити його.

Крім цього, різні інструменти штучного інтелекту дають змогу майбутнім фахівцям співпрацювати, аналізувати дані, оцінювати творчу діяльність, що значною мірою допомагає розвинути у фахівців критичне мислення, навички співпраці, сприяє набуттю практичних навичок роботи та інших професійних якостей.

Отже, використання штучного інтелекту у підготовці майбутніх фахівців мистецького профілю у закладах вищої освіти дозволяє інтенсифікувати процес навчання, забезпечує інтерактивність навчання для виконання практичних завдань, можливість експериментувати різними сучасними техніками і матеріалами, використання віртуальної реальності та створення платформ для співпраці й діяльності для формування їхньої професійної майстерності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. №1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>

2. Murillo-Ligorred V., Ramos-Vallecillo N., Covaleda I., Fayos L. Knowledge, Integration and Scope of Deepfakes in Arts Education: The Development of Critical Thinking in Postgraduate Students in Primary Education and Master's Degree in Secondary Education. *Education Sciences*. 2023. V. 13(11). URL: <https://doi.org/10.3390/educsci13111073>

3. Чібалашвілі А. Штучний інтелект у мистецьких практиках. Сучасне мистецтво: збірник наукових праць. 2021. V. (17). Ін-т проблем сучас. мистец. НАМ України. С. 41-50.

4. Kuzmenko H., Konovalova O., Sotska H. Sytnyk I. The Effectiveness of using Artificial Intelligence for Building Professional Competencies of Future Specialists in Art Majors in Higher Education Institutions. *Transactions on Information Science and Applications*, 2024. Vol. 21. S. 449-465. URL: <https://wseas.com/journals/articles.php?id=9578>

УДК 37.011.3-051:(497.4)

Renata Bernatova, Polska

VYSOKOŠKOLSKÁ PRÍPRAVA UČITEĽOV PRIMÁRNEHO VZDELÁVANIA NA SLOVENSKU

Primárne vzdelávanie (1. stupeň základnej školy) v súčasnosti v slovenskom školstve zahŕňa prvé štyri ročníky základnej školy. Dieťa vstupuje do 1. ročníka základnej školy po dovršení šiesteho roka života. Absolvent primárneho vzdelávania má osvojené základy čitateľskej, pisateľskej, matematickej, prírodovednej, kultúrnej a mediálnej gramotnosti, ktoré sa budú postupne rozvíjať v rámci nižšieho stredného stupňa vzdelávania [2, p.4].

Vysokoškolská príprava budúcich učiteľov pre primárne vzdelávanie sa realizuje na siedmich slovenských univerzitách v študijnom odbore učiteľstvo a pedagogické vedy v bakalárskom študijnom programe predškolská a elementárna pedagogika a v nadväzujúcom magisterskom študijnom programe učiteľstvo pre

primárne vzdelávanie. Absolvent trojročného bakalárskeho štúdia v programe predškolská a elementárna pedagogika môže pracovať ako učiteľ v materskej škole alebo ako vychovávateľ v školskom klube detí. Až absolvent magisterského stupňa v študijnom programe učiteľstvo pre primárne vzdelávanie môže pracovať ako učiteľ primárneho vzdelávania.

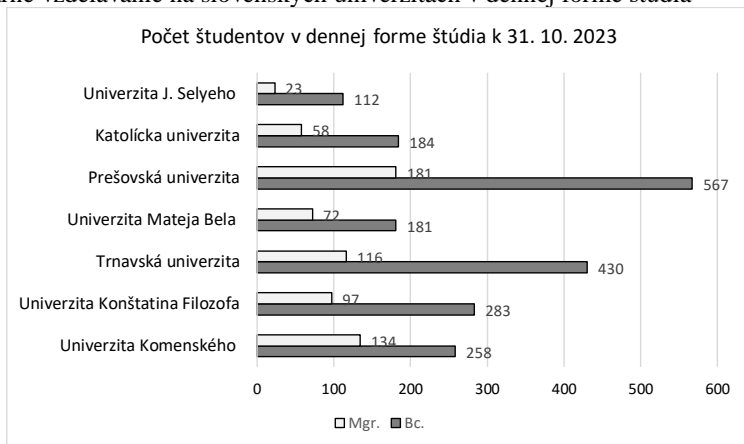
Vysokoškolské vzdelávanie budúcich učiteľov pre primárne vzdelávanie zabezpečuje sedem slovenských univerzít: Univerzita Komenského v Bratislave, Katolícka univerzita v Ružomberku, Prešovská univerzita v Prešove, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Trnavská univerzita v Trnave, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Univerzita J. Seleyeho v Komárne (realizuje štúdium v maďarskom jazyku). Univerzity ponúkajú uchádzačom štúdium v dennej i externej forme štúdia.

Najvyšší počet študentov pripravujúcich sa pre povolanie učiteľa primárneho vzdelávania má Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity, ktorá sa ako jediná pedagogická fakulta na Slovensku špecializuje výhradne na vzdelávanie učiteľov pre materské školy, pre primárne vzdelávanie a pre špeciálne školstvo. Ďalšie vyššie uvedené univerzity pripravujú budúcich učiteľov aj pre nižšie a vyššie sekundárne vzdelávanie.

Ako prezentuje graf 1 výrazne vyšší počet denných študentov študuje bakalársky stupeň štúdia ako magisterský stupeň. Absolvent bakalárskeho štúdia má uplatnenie v praxi ako učiteľ materskej školy alebo vychovávateľ v školskom klube detí v základnej škole, z toho dôvodu mnohí absolventi bakalárskeho štúdia nepokračujú v magisterskom štúdiu, ale idú pracovať do materských škôl a školských klubov detí.

Prehľad počtu študentov na jednotlivých univerzitách v programoch predškolská a elementárna pedagogika (Bc.) a učiteľstvo pre primárne vzdelávanie (Mgr.) k 31. 10. 2023 zobrazuje graf 1.

Graf 1 Počet študentov predškolskej a elementárnej pedagogiky a učiteľstva pre primárne vzdelávanie na slovenských univerzitách v dennej forme štúdia

Zdroj: vlastné spracovanie. Zdroj informácií: Centrum vedecko-technických informácií SR. Prehľad vysokých škôl – akademický rok 2023/2024 [1]

Vysokoškolská príprava učiteľov primárneho vzdelávania na Prešovskej univerzite v Prešove. Magisterský študijný program učiteľstvo pre primárne vzdelávanie sa študuje na Pedagogickej fakulte, ktorá v tomto roku oslávila 75. výročie svojho založenia. Na fakulte študuje v akademickom roku 2024/2025 666 študentov v dennom bakalárskom stupni štúdia, 522 študentov v externom bakalárskom stupni štúdia, 274 študentov v dennom magisterskom stupni štúdia a 282 študentov v externom magisterskom stupni štúdia. Fakulta poskytuje aj dvojročné rozširujúce štúdium v dvoch študijných programoch, a to učiteľstvo pre primárne vzdelávanie a špeciálna pedagogika. V rozširujúcom štúdiu študuje v akademickom roku 2024/2025 57 študentov.

Štandardná záťaž vysokoškolského štúdia je 60 kreditov za akademický rok. Na riadne skončenie bakalárskeho stupňa štúdia je potrebné získať 180 kreditov. Bakalárske štúdium končí obhajobou bakalárskej práce a štátnou skúškou. V navádzujúcom magisterskom štúdiu je potrebné získať 120 kreditov a magisterské štúdium končí obhajobou diplomovej práce a štátnou skúškou [3].

V bakalárskom študijnom programe predškolská a elementárna pedagogika študent absolvuje 37 povinných predmetov a získa z ich úspešného absolvovania 128 kreditov. Za predmety štátnej skúšky získava ďalších 16 kreditov. Zvyšné kredity do celkového súčtu 180 kreditov študent získava absolvovaním povinne voliteľných predmetov, ktoré si vyberá v jednotlivých kolách zápisu. Študijný program ponúka študentovi v 2. a 3. roku štúdia 43 povinne voliteľných predmetov. Študenti si môžu po zápise na bakalárske štúdium predškolskej a elementárnej pedagogiky zvoliť aj štúdium anglického jazyka, ktoré končí štátnou skúškou. V navádzujúcom magisterskom študijnom programe učiteľstvo pre primárne vzdelávanie študent absolvuje 25 povinných predmetov a získa ich úspešným absolvovaním 74 kreditov. Za predmety štátnej skúšky študent získa 20 kreditov. Ďalších 26 kreditov študent získa úspešným absolvovaním povinne voliteľných predmetov, ktoré si sám vyberá v kole zápisov z celkovej ponuky 35 povinne voliteľných predmetov. Aj v magisterskom stupni štúdia študent môže pokračovať v štúdiu anglického jazyka, ktoré končí magisterskom štátnou skúškou, ktorá ho oprávňuje vyučovať anglický jazyk na 1. stupni základnej školy, teda v ročníkoch 1. až 4. [3]

Pedagogická prax v štúdiu budúcich učiteľov primárneho vzdelávania.

Pedagogická prax je povinnou súčasťou bakalárskeho i magisterského štúdia. V bakalárskom stupni štúdia študenti absolvujú celkovo päť pedagogických praxí, štyri priebežné (dvojťždňové praxe) a jednu súvislú pedagogickú prax v poslednom semestri štúdia. Bakalári svoju pedagogickú prax realizujú v materských školách a v školských kluboch detí pri základných školách. V magisterskom stupni štúdia študenti absolvujú celkovo tri pedagogické praxe, dve priebežné (dvojťždňové praxe) a jednu súvislú pedagogickú prax v poslednom semestri štúdia. V treťom semestri absolvujú študenti priebežnú pedagogickú prax v 1. ročníku základnej školy. Prvý týždeň praxe absolvujú v septembri (na začiatku školského roka) a druhý týždeň v novembri, aby mohli pozorovať adaptačný proces žiaka 1. ročníka na školu. Oba týždne sú študenti na pedagogickej praxi v tej istej školskej triede. Súvislá pedagogická

прах má rozsah štyroch týždňov, v rámci nej študent realizuje samostatnú edukačnú činnosť v rozsahu 40 vyučovacích hodín [3].

LITERATÚRA:

1. Centrum vedecko-technických informácií SR. Prehľad vysokých škôl – akademický rok 2023/2024. URL: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-vysoke-skoly.html?page_id=9596
2. Štátny vzdelávací program pre primárne vzdelávanie – 1. stupeň základnej školy. 2015. Bratislava. URL: https://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/svp_pv_2015.pdf https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2019/244/vyhlasene_znenie.html
3. Študijné programy. MAIS. Prešovská univerzita v Prešove. Verejný portál. URL: <https://student.unipo.sk/maisportal/studijneProgramy.mais>

УДК [371. 124: 001] (477)

Вікторія Тушева, м. Харків

ПАРАДИГМАЛЬНІ ЗМІНИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПОШУКУ В КОНТЕКСТІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВИТИ

Сьогодні ми стоїмо на порозі фундаментальних трансформацій в соціальному і науковому світогляді та свідомості, що призводить до парадигмальних змін у методології наукового пізнання. Формування образу постнекласичної науки, ускладнення, поглиблення і урізноманітнення проблем наукових досліджень, необхідність концептуалізації наукових знань спричинюють актуалізацію питань щодо методологічних засад педагогічного пошуку. Отже, на часі методологічні дослідження, які впливають на розвиток педагогічної теорії і практики, створюють підґрунтя для формування національної системи мистецької освіти.

В умовах, коли змінюється *парадигма наукового пізнання*, в науково-освітньому просторі виникає новий «науковий дискурс», тобто така доказова система знань, складні, багатовекторні, антропні, синергетичні способи осягнення соціокультурної дійсності, характерною ознакою яких стають міждисциплінарність та інтегративність. Ці принципи як одні з провідних у сучасному педагогічному дослідженні відображають загальну тенденцію до синтезу, що властива *сучасному науковому мисленню* і в цілому розвитку методології постнекласичної наукової реальності, формування якої відбувається під впливом низки факторів: настання епохи постмодернізму; вступу світової спільноти в постіндустріальну інформаційну стадію; зростання самосвідомості науки і розширення форм її рефлексії, змін ідеалів наукової діяльності; пріоритету аксіологічної, антропо- і культуроцентралізації в освітньому середовищі.

Вочевидь, виникає необхідність виявлення головних тенденцій стосовно парадигмальних змін педагогічного пошуку, а саме в аспекті мистецької освіти,

що відображають зміни ідеологем, світоглядних парадигм і пріоритетів у суспільстві та культурі, в свою чергу потребують спеціальної наукової рефлексії та експлікації.

Закцентуємо увагу на *двох напрямках можливої парадигмальної трансформації педагогічного пошуку*. *Перший* – це зростання ролі міждисциплінарних досліджень в освіті; *другий*, тісно пов'язане з першим, і виявляється у підвищенні теоретичного рівня педагогічної науки, посиленні і реалізації її інтеграційної функції як однієї з методологічних умов формування сучасної педагогічної теорії.

Згідно з принципом *проліферації* (розмноження) за П. Фейєрбендом макророзвиток науки має вигляд одночасного співіснування відразу багатьох парадигм і теорій. Наразі в педагогічній науці набирає силу *системна методологія*, яка орієнтує на знання про предмет дослідження, що мають співвідноситися у системній цілісності і охоплювати різні теорії і парадигми. Становлення системної методології пов'язане з процесом побудови діалогічно-діалектичної *дисциплінарної матриці*. Побудова такої матриці сприяє створенню концептуального простору, де можуть співіснувати і знаходитися у взаємодії (взаємодоповненні) різні відомі в педагогічній науці методологічні принципи або методологічні підходи, що представляють певну систему.

Якщо прийняття парадигми розглядати як підставу для збагачення науково-педагогічного знання, то можна говорити про *поліпарадигмальну тенденцію у розвитку педагогічної науки*. Видається доцільним використовувати ідею поліпарадигмальності як стосовно феномена цілісності педагогічної науки, так і практики. Поліпарадигмальний підхід стає результатом міждисциплінарного аналізу, що забезпечує всебічність розгляду предмета дослідження і реалізується як єдність цілого спектру парадигм, взаємодіючих і компенсуючих один одного. У цьому контексті єдність дослідницьких парадигм розуміється як «єдність різноманіття» (М. Риккерт), а поліпарадигмальний підхід розглядається як своєрідна «методологічна триангуляція», перехресна інтерпретація одного і того ж об'єкту декількома доповнюючими один одного джерелами (дослідницькими парадигмами), що відтворюють певну цілісність, систему. Це підхід, в якому реалізується «*комплексність*» як атрибут і принцип наукового пізнання, який свідчить: чим складнішу організацію має об'єкт, тим різноманітніші знання і прийоми потрібно для його вивчення.

Якщо звернутися до практики орієнтованої методології у мистецькій освіті, інтегративні засади освіти розуміються як: досягнення цілісності світогляду особистості; бачення головного інтегративного начала в особистісних смислах; інтегроване знання, що виявляється у нових полідисциплінах. Але в умовах мистецької освіти такі засади є частковою тенденцією інтеграції як естетичної якості. Естетичний вимір освіти полягає у встановленні в ній *принципу поліцентричної інтеграції*, що вимагає перебудови архітектури освітнього простору, яка покликана гармонізувати суперечливий світ людського буття. І це становить одну з особливостей методології мистецької освіти,

покликання якої у культивуванні гармонії творчо-естетичних ідеалів засобами мистецтва.

З розвитком методології постнекласичної науки особливої значущості набуває *синергетичне знання*, орієнтоване на пошук універсальних патернів і самоорганізацію відкритих нелінійних систем, що спричинює зміни в парадигмі наукового пізнання, в усій концептуальній сітці мислення, «перемикання гештальту», зміни в методологічних засадах сучасної науки, філософському погляді на світ, і у такий спосіб формується *новий епістемологічний горизонт*. У новій – *синергетичній* – картині світу акцентується увага на коеволуції, когерентності, кооперативності, багатовимірності, нелінійному синтезі, діалогічності, полілогічності, взаємодії її елементів тощо. Синергетика як нова парадигма, що викликає зміни в епістемологічних засобах (способах постановки проблем і наукового дослідження), концептуальному арсеналі, використовуваних моделях, цілях і установках наукового пошуку, завдяки своєму міждисциплінарному характеру, може розглядатися як початкова основа для кросс-дисциплінарної, кросс-професійної і кросс-культурної комунікації.

В контексті синергетичної парадигми формується вміння розуміти широкий, а з огляду на сучасний рівень розвитку світу, – *глобальний контекст досліджуваної проблеми*. Знання трансформуються відповідно до різних способів осягнення (наукового, художнього) й сутнісних характеристик реальностей і проблем, які стають дедалі більш глобальними, трансформаційними, багатовимірними, полідисциплінарними і планетарними. Для нас важлива точка зору В.Г. Кременя [2], який наголошує, що синергетика людиновимірних систем сьогодні, в епоху антропологічного повороту, формує особливий метарівень культури, рефлексивний інструментарій аналізу її розвитку – синергетичну методологію, методологію міждисциплінарної комунікації та моделювання реальності.

Отже, синергетична парадигма наукового пізнання відкриває нові перспективи в дослідженні освітніх і мистецьких процесів та педагогіки, пов'язана з аналізом гносеологічної і методологічної проблематики, що передбачає нове розуміння пізнавальних норм і принципів, необхідних для осмислення складних систем. Опора на синергетичні принципи в культурологічному дослідженні уможливорює відобразити зміни ціннісно-смыслових основ культури. У такому контексті для синергетичного підходу в освіті продуктивним є аналіз ціннісно-смыслового простору культури, урахування багатоманітних екзистенційних виявів, цілепокладання.

Видається продуктивним спосіб оновлення мистецької освіти через парадигмальну трансформацію її методології шляхом *філософсько-антропологічного обґрунтування* розвитку нового мислення і ціннісної свідомості, актуалізації смислоутворюючого духовного начала. Важливе осмислення культурної антропології як фундаментальної дослідницької дисципліни, що концентрує увагу на проблемах генезису людини як творця і творіння культури. У цьому контексті розглядаємо мистецтво як таке, що змінює контури як культурного простору, так і антропологічні характеристики людини,

трансформуючи і збагачуючи її духовний досвід. Основою для впливу на особистість твору мистецтва є його *антропогенність та антропологічність*. Такий потенціал виявляється в єдності «людиновимірного мистецтва» і особистості; становленні людської суб'єктивності в усій її складності, різноманітні через інтерпретацію мистецтва; розумінні мистецтва як способу визначення системи стосунків Людина – Універсум. Отже, антропний принцип як сукупність підходів до проблеми людини в контексті різних філософських систем осмислення світу і шляхів його еволюції тісно пов'язаний із становленням нової наукової парадигми, згідно з якою домінуючим у науковому пізнанні є «суб'єктивний полюс» [8].

В глобалізаційних умовах перспективним стає звернення до *культурологічного підходу як конкретної науково-педагогічної методології пізнання* (В. Андрущенко, Р. Винничук, І. Зязюн, О. Реброва, В.В. Тушева та ін.). Відображаючи орієнтації дослідження на ціннісно-гуманістичні принципи в сучасній мистецькій освіті, культурологічний підхід спричинює зміщення акцентів дослідницького імперативу. Така гуманістична спрямованість визначає характер наукового пошуку, що виявляється у зверненні до гуманістичної методології як його підґрунтя, передбачає орієнтацію на ідеї та принципи мистецької філософії, антропології, культурології, герменевтики, феноменології тощо, у площині яких акцентується увага на затвердженні самоцінності особистості. Можна стверджувати, що культурологічна парадигма як концептуальна схема, сукупність ідей та понять, що визначає програму культурологічної освіти, закладає підґрунтя для виокремлення аксіологіки як однієї із сучасних наук про людинотворчість, яка, на думку Ю. Пелеха [3], базується на засадах людиноцентризму – покликана створити і обґрунтувати умови для теоретико-практичної підготовки «інноваційної людини».

Ми висуваємо припущення стосовно перспективності і продуктивності використання *культурологічного підходу* як концептуальної основи оновлення змісту мистецької освіти. Окреслене проблемне поле репрезентує коло питань, що охоплюють проблематику теоретико-методологічної культурологічної інтеграції концептів «культура» і «освіта». У цьому контексті апарат культурології набуває статусу метанауки, яка намагається осмислити світ культури як єдине ціле, пояснити суть культурних феноменів, людського буття й історичне призначення людини культури. Поняття «культурологія», застосовуване до вивчення педагогічної дійсності, включає в себе два основних значення: знання про культуру й теорію культури. Це дозволяє визначити головні *засади культурологічного підходу*, тобто розглядати культуру як джерело змісту мистецької освіти і як метод її дослідження й проектування.

Застосування культурологічного підходу в сучасній мистецькій освіті орієнтує на широкий підхід до культури і освіти в контексті загальнофілософського їх розуміння. Філософське пізнання розглядається як особливий тип цілісного пізнання світу, специфікою якого стає прагнення вийти за межі фрагментарної дійсності і знайти фундаментальні принципи і основи буття, визначити в ньому місце людини. У цьому сенсі здійснення

культурологічного підходу реалізовується в контексті методології *цілісного підходу*, який націлений на аналіз як цілісності досліджуваних і прогнозованих педагогічних, мистецьких або особистісних феноменів, так і способів забезпечення їх *цілісності*, яка стає зрозумілою в контексті категорій «єдність», «інтеграція», «взаємозв'язок» і «діалогічність».

Особливості принципу цілісності розкриваються у таких концептуальних положеннях:

1) *цілісність* визначає загальну стратегію сучасного дослідження й одночасно складає його педагогічний норматив; цілісність підходу будується на основі єдності теоретичного базису наук про культуру й культурологічного методу дослідження;

2) *цілісне уявлення культури* постає як єдність науково-методологічних підходів до вивчення культури як феномену, діалектики співвідношення освіти й культури;

3) *цілісне уявлення людини* – як культурно-антропологічні уявлення сутності людини (людина цілісна), відносність якої в її незавершеності, що визначає рушійні сили саморозвитку і самостворення особистості;

4) *цілісність змісту мистецької освіти* відображає внутрішню нерозривність її елементів у контексті культури, *цілісна педагогічна система* утворює єдність її підсистем (цілей, принципів, методів, засобів), наповнених єдиним культурологічним, культуротворчим змістом відповідність процесуальних характеристик освітнього процесу цінностям, цілям і змісту мистецької освіти;

5) *цілісність як якість педагогічного процесу* характеризує найвищий рівень його розвитку, якому властива єдність, взаємодія і взаємозв'язок усіх його компонентів, взаємодоповнювальність і варіативність змісту та результатів мистецької освіти; цілісна особистість може бути розвинута тільки у цілісному педагогічному процесі.

Таким чином, сьогодні складається новий тип ідеалів наукового пізнання, способів пояснення і обґрунтованості знання. Концептуалізація сучасної методології педагогічної науки з новою силою доводить, що за нею закріплена функція визначення стратегії наукового пізнання, яка спирається на ряд постулатів і теорій. Відбувається парадигмальні зміни педагогічного пошуку, деяке його зрушення у бік аксіологічно орієнтованого, антропоцентричного, синергетичного, культурологічного напрямку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В.П. Світанок Європи: Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи ХХІ століття. Київ: Знання України, 2011. 704 с.
2. Кремень В.Г., Ільїн В.В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму: монографія. Національна академія педагогічних наук України. Київ: Педагогічна думка, 2012. 368 с.
3. Пелех Ю.В. Аксіопедагогіка: питання теоретико-методичного осмислення. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського

державного гуманітарного університету. Вип. 12(55). Ч. 1. Рівне-Київ: Міленіум, 2015. С. 113-120.

4. Тушева В.В. Культурологічна парадигма в умовах модернізації мистецької освіти: концептуальні ідеї та методологічні орієнтири. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Збірник наук. праць / Центральноукр. держ. пед. ун-т імені В. Винниченка; редкол.: Черкасов В.Ф. та ін. Кропивницький: ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. Вип. 163. С. 39-43.

5. Tusheva V., Guba A., Kalina K., Temchenko O. Culturological approach as a conceptual basis for renewing modern higher pedagogical education. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*. 2021. Vol.12, no.1. P. 154-160. doi:10.47750/jett.2021.12.01.001

6. Філософія: підручник / В.С. Бліхар та ін. 2-ге вид., перероб. та допов. Ужгород: УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

УДК 37.015.31

Лідія Хомич, м. Київ

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО І ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОФЕСІЙНОМУ РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ

Для забезпечення успішної взаємодії у професійній діяльності вирішальне значення має соціальний інтелект особистості, який забезпечує формування соціальної компетентності. Його розглядають як особливу спрямованість мислення на ефективне вирішення міжособистісних проблемних ситуацій у різних соціальних сферах, зокрема й у педагогічній.

Соціальний і емоційний інтелект у зарубіжних країнах є однією з найважливіших проблем досліджень у педагогічній освіті з початку ХХІ ст. В Україні вона актуалізується з початку розбудови Нової української школи (2018 р.), що передбачає осучаснення знань і додавання м'яких навичок. До м'яких навичок належать: уміння керувати емоціями, залагоджувати конфліктні ситуації, оцінювати ризики, приймати рішення, застосовувати тайм-менеджмент, налагоджувати й підтримувати комунікативний процес, виявляти лідерство, працювати в команді, а також це здатність до самоорганізації, саморефлексії, педагогічної творчості і партнерства [4, с. 60].

Набуття більшості м'яких навичок тісно пов'язане з соціально-емоційним інтелектом і залежить від рівня його розвитку у тих, хто обирає професію вчителя. Соціальний інтелект – це здатність взаємодіяти з іншими людьми, розуміти їхні почуття та перспективи, співпрацювати в команді та вирішувати конфлікти. На початку ХХ ст. американський психолог Е. Торндайк вперше використав поняття «соціальний інтелект». Він зазначав, що для кар'єрного зростання недостатньо бути гарним спеціалістом, оскільки необхідно ще й вміти підтримувати ефективну взаємодію з іншими людьми. Науковці стверджують, що володіння соціальним інтелектом допомагає слухати співрозмовника, розуміти сказане та підтримувати будь-яку розмову з різними людьми. Вони

пов'язують соціальний інтелект зі здібністю людей автоматично висловлювати судження про людей і прогнозувати їх можливі реакції [5].

Соціальний інтелект відіграє важливу роль у професійному розвитку вчителя, оскільки він забезпечує ефективну взаємодію з учнями, колегами, батьками та іншими учасниками освітнього процесу. Вчитель з високим рівнем соціального інтелекту здатний створювати комфортне емоційне середовище, що сприяє розвитку учнів, ефективно комунікує, вирішує конфлікти та адаптується до різноманітних соціальних ситуацій.

Роль соціального інтелекту у професійному розвитку вчителя можемо схарактеризувати таким чином: 1) емоційна підтримка учнів, розуміння їхнього емоційного стану, що дозволяє створювати позитивну атмосферу для навчання; 2) здатність вчасно і ефективно вирішувати конфлікти, як між учнями, так і між колегами; 3) здатність до співчуття та адаптації дозволяє вчителю ефективно працювати з різними категоріями учнів, включаючи дітей з особливими освітніми потребами; 4) уміння працювати в команді та взаємодіяти з колегами важливе для розвитку вчителя.

Отже, соціальним інтелектом є здібності, завдяки яким визначається успішність соціальної взаємодії. Для розвитку соціального інтелекту існують дієві способи, серед яких: толерантне ставлення до дітей і дорослих, спостереження за учнями, активне слухання і спілкування. Він активно розвивається паралельно з розвитком емоційного інтелекту.

Емоційний інтелект – це уміння розпізнавати та керувати своїми емоціями, співчувати та розуміти емоції учнів, вміти створювати підтримуючу атмосферу в класі. Поняття «емоційний інтелект» уведене в науковий обіг Дж. Мейєром і П. Селовеєм у 1990 р. Від початку, емоційний інтелект був предметом дослідження психології. В умовах сьогодення він є предметом вивчення й інших дисциплін – гуманітарних, соціальних, педагогічних. Це поняття складають емоційні здібності – розпізнавання емоційних станів у собі та інших, використання емоцій для спрямування думок і поведінки, розуміння того, як емоції формують поведінку, і регулювання емоцій – які, безсумнівно, впливають на важливі соціальні та особистісні результати [6].

Вітчизняні вчені розглядають емоційний інтелект як складне інтегративне утворення, що містить сукупність когнітивних, поведінкових та емоційних якостей особистості, спрямованих на розуміння, регуляцію та контроль своїх емоцій та емоційних проявів оточуючих людей, що впливає на успішність міжособистісної взаємодії [1].

Психологи поділяють емоційний інтелект на чотири категорії навичок: усвідомлення особистих емоцій, їх впливу на життя, розуміння своїх слабких і сильних сторін і спокійне співіснування з ними; загальна емпатія і комфортне самопочуття у великій групі людей; вміння ясно і виразно спілкуватися з іншими, пояснити очікування, активно слухати, впливати і надихати, працювати в команді або очоловати її і залагоджувати конфлікти; вміння керувати емоціями, обмежувати їх руйнівний вплив на себе, здатність виконувати взяті на себе

зобов'язання, підтримувати довгострокові відносини і змінюватися відповідно до середовища [3].

Таким чином, емоційний інтелект – багатокомпонентне утворення, що включає в себе: 1) ідентифікацію емоцій (здатність сприймати, ідентифікувати, адекватно виражати емоційний стан); 2) використання емоцій для підвищення ефективності мислення та діяльності (здатність використовувати емоції для переспрямування уваги на потрібну подію, вміння використовувати перепади настрою як засіб розбору різних сторін зору на проблему); 3) розуміння емоцій (здатність встановлювати зв'язки між комплексами емоцій, розуміти переходи однієї емоції в іншу, розуміти причини емоцій); 4) управління емоціями (здатність контролювати емоції, знижувати інтенсивність негативних емоцій і продукувати в собі позитивні емоції, усвідомлення своїх емоцій) [2].

Емоційний інтелект у професійному розвитку вчителя має важливу роль, оскільки цей тип інтелекту визначає здатність педагога розпізнавати, розуміти та управляти своїми емоціями, а також емоціями інших людей. Це важливо не лише для особистого благополуччя вчителя, але й для створення позитивного навчального середовища, підтримки емоційного розвитку учнів та вирішення конфліктних ситуацій.

Відповідно роль емоційного інтелекту у професійному розвитку вчителя можна схарактеризувати таким чином: 1) саморегуляція та стресостійкість, як здатність контролювати свої емоції в стресових ситуаціях, зберігати спокій та рівновагу під час викладання, особливо в умовах виникнення конфліктів; 2) емпатія, як уміння розуміти та співчувати емоціям учнів, що дозволяє вчителю створювати підтримуючу атмосферу та мотивувати учнів до навчання; 3) міжособистісні відносини, як здатність будувати здорові стосунки з учнями, батьками та колегами, що важливо для забезпечення ефективної співпраці і позитивної атмосфери в колективі; 4) мотивація, як здатність надихати учнів на досягнення, підтримувати їхню впевненість та інтерес до навчання, що позитивно впливає на їх академічні результати.

Отже, вчителі з високим емоційним інтелектом краще зрозуміють свої власні емоції та емоції учнів. Це дозволить їм ефективніше реагувати на потреби класу, створюючи підтримуюче навчальне середовище. Вони здатні навчати дітей вмінню справлятися з емоціями, вирішувати конфлікти та співпрацювати. Соціальний і емоційний інтелект є ключовими складовими професійного розвитку вчителя, оскільки вони дозволяють не тільки створювати комфортне емоційне середовище, що сприяє розвитку учнів, а й ефективно комунікувати, вирішувати конфлікти та адаптуватися до різноманітних соціальних ситуацій; не лише ефективно управляти своїми емоціями, але й створювати сприятливу емоційну атмосферу для учнів. Це позитивно впливає на навчальні результати та загальний розвиток учнів. Як в Україні, так і за кордоном, дослідження соціального і емоційного інтелекту в контексті педагогічної діяльності стають все більш актуальними і розширюються, відкриваючи нові перспективи для розвитку освітніх практик.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бартенєва І. О. Теоретичні аспекти формування емоційного інтелекту в майбутніх учителів. Роль соціального та емоційного інтелекту як найважливіших soft-skills XXI століття в освітньому процесі: матеріали Всеукр. наук.-пед. підвищення кваліфікації, м. Одеса, 6 березня – 16 квітня 2023 р. Видавничий дім «Гельветика». С. 31-34.
2. Гоулман Д. Емоційний інтелект: Харків, Віват, 2018. 512 с.
3. Емоційний інтелект. URL: <https://pleso.me/blog/emocijnij-intelekt>
4. Лавриченко Н. Проблема соціально-емоційного інтелекту у підготовці педагогів. *Молодь і ринок*. 2022. №6 (204). С. 60-65.
5. Соціальний інтелект: що це таке та як його прокачати. URL: <https://budni.rabota.ua/ua/career/sotsialnyy-intelekt>
6. Hogeveen J, Salvi C, Grafman J. 'Emotional Intelligence': Lessons from Lesions. *Trends Neurosci*. 2016. 39(10). P. 694-705.

УДК 37.01.342.78

Олена Семенов, м. Суми

ПАРТНЕРСЬКІ ПРОЄКТИ В УМОВАХ ВІЙНИ (на прикладі співпраці СумДПУ та Управління Державної служби якості освіти у Сумській області)

Висока якість освітнього процесу та науково-інноваційної діяльності в педагогічному університеті значною мірою забезпечується завдяки науково-освітньому партнерству і мережевій взаємодії. Мета діяльності Центру науково-освітнього партнерства і мережевої взаємодії Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка полягає в науково-методичному, інформаційно-ресурсному супроводі партнерства між Університетом та інституціями-партнерами для проведення освітніх заходів, спільних наукових досліджень, виконання проєктів, розроблення інноваційних методик, інших форм діяльності з проблем освіти впродовж життя.

Серед партнерів, які залучаються до науково-освітнього партнерства та мережевої взаємодії, - Управління Державної служби якості освіти в Сумській області. Мета співпраці: спільні заходи, конференції, вебінари, конкурси есе з академічної доброчесності, системна робота під час педагогічної практики студентів.

У 2019-2022 рр. підрозділ СумДПУ у співпраці з Управлінням Державної служби якості освіти в Сумській області виконав кілька грантових проєктів IREX «Learn to Discern in Schools – National Rollout», провів 1 і 2 всеукраїнську студентську школу з міжнародною участю «Навчання української мови у старшій школі в контексті пріоритетних компетентностей».

В умовах воєнного часу працівники Центру та Управління ініціювали усеукраїнський конкурс есе «Доброчесність у навчанні: дотримуватись не можна порушувати» (2023-2024); у складі робочої групи Державної служби якості

освіти України розробляли матеріали для виконання другого і третього етапів сертифікації педагогічних працівників (учителів української мови і літератури, які здійснюють реалізацію нового Державного стандарту базової загальної середньої освіти 2023). На запит нової української школи в умовах воєнного часу викладачі і вчителі Сумщини О. Семеног, М. Біляшник, Т. Дятленко підготували й апробували в школах Сумщини 3 підручники «Українська мова» для учнів 5 (2022), 6 (2023), 7 (2024) класів закладів загальної середньої освіти з грифом МОН України.

У 2024 р. продовжували виконання проєкту «Мовний форпост Сумщини»: проведено вебінар для вчителів української мови і літератури Сумської області «Змістове наповнення уроків української мови в НУШ: 7 клас» (лютий 2024 р., <https://www.youtube.com/watch?v=NYJu5R8UxbY&t=3165s>), досліджували освітні втрати Сумської області в умовах війни. Документи, результати наукових досліджень, результати опитувань учасників освітнього процесу, датовані періодом широкомасштабного вторгнення освітян Сумщини увійшли до розділу «Прикордонні школи під час війни» у 2022-2023 рр., с.71-79) монографії «Українська освіта у полум'ї» (авт.: Н. Ничкало, О. Овчарук, В. Гордієнко, І. Іванюк; за ред. Н. Ничкало (2024, Національна академія педагогічних наук України, Відділення професійної освіти і освіти дорослих, Інститут цифровізації освіти НАПН України) [1].

Книга присвячена «Маленьким янголам, які так рано зустрілись з людською жорстокістю та, на жаль, ніколи не стануть дорослими...». Дитячі малюнки увіражують розділи монографії: «Війна – вкрадене дитинство», «Масштаби руйнування України – незаперечні ознаки геноциду», «Депортація українських дітей», «Загрози і бар'єри у розвитку освіти в умовах воєнного стану», «Освіта на окупованих територіях», «Освіта внутрішньо переселених дітей, молоді, дорослого населення», «Навчання дітей українських біженців за кордоном», «Діяльність НАПН України в умовах російської агресії», «Законодавче і нормативно-правове забезпечення». Загалом авторами надзвичайно важливої книги стали науковці та освітяни, педагоги та батьки.

Упродовж 2023-2024 рр. року в межах інформаційної кампанії «Тиждень якості освіти» начальниця Управління Державної служби якості освіти у Сумській області Алла Рябуха проводила гостьове заняття з дисципліни «Етика наукового пошуку» (вкл. – проф. Семеног О.М.) для аспірантів 1 курсу різних спеціальностей та освітньо-наукових програм. На запрошення Управління Державної служби якості освіти у Сумській області проф. О. Семеног проводила онлайн-семінар з питань важливості використання державної мови в освітньому процесі «Мовнокомунікативна культура лідера в освітній галузі» для керівників закладів освіти Сумської області (<https://www.youtube.com/watch?v=Knp-gMUZpOI&t=4903s> ; <https://sqe.gov.ua/region/sumska/>)

Спільно проведена робота засвідчує: науково-освітнє партнерство та мережева взаємодія актуалізує й увіражнює дослідження, науково-практичні заходи, сприяє обміну практичним досвідом на кількох рівнях: інституційному

(кафедри Університету) та національному (співпраця із закладами освіти, інституціями НАН України та НАПН України).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Українська освіта у полум'ї війни: монографія / Н. Ничкало та ін. Київ: ТОВ «Юрка Любченка», 2024. 208 с. <https://doi.org/10.37472/NAES-DPEEA-2024>

УДК 378.4: (560)

Надія Постригач, м. Київ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТУРЕЧЧИНИ У XXI СТ.

Зміна сутності педагогічної освіти базується на певних трансформаціях, які мають відбутися у змісті педагогічної науки. Адже педагогіка здатна виконувати функцію системо-утворювальної категорії, яка в змозі здійснити синтез всього науково-педагогічного знання, не дивлячись на активні диференційні процеси. Як зазначають вчені, педагогіка залишається цілісною, оскільки всі дисципліни, які входять до неї розвиваються в контексті єдиного об'єкту вивчення, виходять із загальних методологічних засад, об'єднані основними загально-педагогічними поняттями. Однак при цьому на трансформацію її змісту та методів впливає чимало факторів: відкритість інформаційного простору; зміна поколінь та цінностей; переосмислення ролі педагога, учня, студента в освітньому процесі; реформи, які відбуваються у вітчизняній освіті тощо... Відтак, педагогічна наука за своїм змістом і технологіями все далі відходить від класичного її розуміння, перетворюючись на постмодерну, що спонукає її до відповідних змін, трансформацій, пошуку нових стратегій її розвитку [2, с. 9]. Зокрема, упродовж останніх десятиліть у зарубіжній літературі наголошувалося на необхідності концептуалізації педагогічної освіти як «підприємства протягом усього життя» (Vonk, 1995), як «тривалого континууму» (Perrenoud, 1993; Marcelo, 1994; Develay, 1996). З цієї точки зору початкова педагогічна освіта розглядається як перший крок (підготовка до вступу в професію – індукція) у процесі, що триває упродовж кар'єри [5, с. 1-2].

Здійснення системно-порівняльного аналізу вищої педагогічної освіти Республіки Туреччина та провідних країн світу дозволяє говорити про загальні та особливі риси сучасного освітнього простору, в якому Туреччина прагне до демократизації вищої освіти, вбачаючи в ній основу розвитку громадянського суспільства. До основних рис цього процесу відносяться: перехід до суспільно-державної моделі управління вищою освітою, широке впровадження відкритого прийому абітурієнтів до вищих навчальних закладів, предметна система навчання, яка передбачає широкий вибір студентами навчальної програми, рівня освіти, що відповідає власному рівню здібностей і можливостей [1, с. 210]. Втім, однією з головних проблем турецької системи освіти (Cakiroglu & Cakiroglu, 2003; Deniz & Sahin, 2006) є непослідовні зміни в навчальних програмах для вчителів (Gozutok, 2014; Saylan, 2014), які виявилися нереалістичними через

розбіжності між тим, що викладають в університетах для вчителів початкової школи, і тим, що викладають у школах для учнів (Celik & Arıkan, 2012). Водночас коливання в політиці міністерства національної освіти чи Ради вищої освіти та короткострокові рішення довготривалих проблем, з одного боку, зливаються з теоретичними знаннями, поверхнево перекладеними з інших країн, а з другого – недостатнім педагогічним розумінням, яке ігнорує реалії справжніх турецьких класів (Cakiroglu & Cakiroglu, 2003; Deniz & Sahin, 2006). Такі навчальні програми педагогічної освіти розчаровують вчителів початкової школи з точки зору навчання учнів із різним соціально-економічним становищем Туреччини залежно від регіональних відмінностей (Celik & Arıkan, 2012). Ці програми також критикують за відсутність чітко визначеної філософії (Coskun & Daloglu, 2010; Karakas, 2012), за те, що вони не здатні систематично навчати майбутніх вчителів з точки зору якості та кількості залежно від проблемного балансу попиту та пропозиції (Saylan, 2014). Усі ці труднощі відволікають Туреччину від якісної підготовки вчителів (Cochran-Smith, 2004; Yildirim, 2011; International Science Association, 2019) і роблять навчальні програми педагогічної освіти схильними до змін на нестабільній основі, що вимагає дослідницької ініціативи у цьому питанні [3; 4, с. 10-11].

Враховуючи те, що «вчителі навчають так, як їх навчають», якщо ми хочемо мати вчителів, які працюють задля соціальних змін, ми, очевидно, також повинні готувати педагогів, які досліджують і переглядають власні припущення та переконання (Lunenberg, Korthagen, & Swennen, 2007) щодо соціальної зміни... функціонують як фільтр для процесів прийняття рішень і визначають, як розглядається програма підготовки вчителів (Villegas, 2007); керують діями в класі (Richardson, 1996) і, отже, є невід’ємними компонентами та потужними посередниками педагогічної практики, які формують процеси в програмах педагогічної освіти (Kagan, 1992; Pajares, 1992; Richardson, 1996), а також навчальні можливості й досвід учнів (Cochran-Smith, 2010).

Теоретичні основи цього твердження лежать у критичній педагогіці щодо визнання того, що освіта є місцем, де формуються особистість і суспільство. З цією метою у поєднанні з практикою її мета полягає в тому, щоб майбутні вчителі навчилися бачити учнів повною мірою та справедливо; бачити себе активними агентами змін у школі; пам’ятати про політичні, культурні та соціальні програми, які вони привносять із собою в навчання; знайти практичне застосування в класах, щоб стати сміливими у своїй відданості захисту соціальної справедливості для всіх учнів (Ayers, Michie, & Rome, 2004), кинути виклик традиційним структурам влади та контролю в класі, щоб створити гуманний, культурний, інклюзивний, соціально чутливий, демократичний та саморозширений освітні контексти (Kincheloe, 2012).

Отже, педагоги відіграють головну роль у педагогічній освіті з точки зору зусиль, спрямованих на впровадження більш емансипаційних, критичних і продуктивних освітніх практик у школах, оскільки вони мають виховувати, а не прищеплювати, майбутніх учителів як рефлексивних практиків, озброєних рефлексивними дослідженнями та аналітичною думкою (Liston & Zeichner, 1987;

Milner, 2003). З огляду на це програми підготовки вчителів у Туреччині часто зазнають критики через структурні та курикулярні зміни, яких вимагає державна влада. Ці повноваження стосуються низки питань, включаючи доступ, базу знань, тривалість педагогічної освіти, сертифікацію, альтернативну педагогічну освіту, велику кількість факультетів освіти, стандарти, а також питання якості та кількості (Atanur-Baskan & Karasel-Ayda, 2018; Azar, 2011; Kızılcıoğlu, 2006; Üstüner, 2011; Yıldırım, 2011). Проте програми педагогічної освіти повинні обґрунтовувати свої зусилля щодо покращення навчальних досягнень учнів K12, які все частіше вважаються єдиним показником навчання в результаті величезної стандартизованої культури тестування, підкріпленої принципом стандартного підходу до шкільного навчання – «універсал для всіх» (Leistyna, Lavandez, & Nelson, 2004; McDonald & Zeichner, 2009) [3, с. 363–366].

У контексті цих дискусій, мотивація педагогів щодо підготовки майбутніх учителів допоможе сформувати важливе розуміння того, як просувати переддипломну освіту за межами озброєння кандидатів у вчителі технічними навичками та натомість створити інклюзивне, соціально чутливе, демократичне та соціально справедливе освітнє середовище (Kincheloe, 2012). Завдяки таким реформам майбутні вчителі можуть стати автономними, критично мислячими, які можуть впливати на світ (Bartolomé, 2004). Водночас переконання педагогів щодо їхніх ролей та обов'язків у підготовці наступного покоління вчителів можуть допомогти їм протистояти власним упередженням або позиціям щодо цілей освіти та навчання, що надалі забезпечить кандидатам у вчителі можливість розвинути нові погляди очима, які можуть змінити існуючу практику викладання шляхом визнання соціальної несправедливості та усунення несправедливої практики. Незважаючи на те, що потенційні вчителі вступають на програми педагогічної освіти із уже існуючими переконаннями щодо шкільного навчання, викладання на основі власного досвіду, вони можуть змінити або модифікувати свої переконання за допомогою педагогів у переддипломній педагогічній освіті.

Результати дослідження (S. Akin-Sabuncu, 2022) [3] підкреслюють місце рефлексивної практики та дослідження у переддипломній педагогічній освіті; роблять внесок до дискусії про те, як програми педагогічної освіти можуть покращити професійну підготовку учителів, уможливають подальший розгляд вирішальної ролі навчального плану та курсів з точки зору педагогів; наголошують на важливості залучення до діалогу та співпраці з колегами, школами і громадою; необхідності інтеграції позакласних заходів у програми підготовки вчителів. У дослідженні також підкреслюється роль клінічної практики викладання, наставництва кандидатів у вчителі, практичної взаємодії з педагогікою та двостороннього зв'язку між дослідженнями й практикою у зосередженні уваги на питаннях справедливості та різноманітності; певних структурних та інституційних перешкодах, які заважають педагогам у вищій освіті виконувати свої передбачувані ролі; висвітленні проблем, пов'язаних з підходом «згори донизу» до курикулу педагогічної освіти та жорсткістю реформ педагогічної освіти (Güven, 2008; Yıldırım, 2013), а також постійно

зростаючою стандартизованою культурою тестування, підкріпленою підходом до шкільного навчання – «універсал для всіх» [3, с. 372-373].

Отже, здійснений контент-аналіз літературних джерел з проблеми вивчення трансформації змісту педагогічної освіти Туреччини в у XXI ст. спонукає українських теоретиків та практиків до переосмислення курикулуму підготовки учителів, зокрема, щодо усунення певних структурних та інституційних перешкод, які заважають педагогам у вищій освіті виконувати свої передбачувані ролі; зміцнення взаємозв'язку між теорією та практикою як основного принципу критичної педагогіки; подальшого розгляду вирішальної ролі навчального плану та курсів з точки зору педагогів; необхідності інтеграції позакласних заходів у програми підготовки вчителів; врахування регіональних відмінностей у навчальних програмах педагогічної освіти з точки зору навчання учнів із різним соціально-економічним становищем; перегляду існуючих підходів до розробки та планування курикулуму педагогічної освіти тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ключок Дж. Підготовка вчителя в Республіці Туреччина: історико-педагогічний аспект. *Вісник Житомирського державного університету*. Вип. 6 (78). С. 208–213. URL: <https://visnyk.zu.edu.ua/Articles/78/39.pdf>

2. Хоружа Л. Сучасні стратегії трансформації змісту педагогічної освіти. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2020. Вип. 33. С. 8–16. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2020.33.1>.

3. Akin-Sabuncu S. Towards a Re-conceptualisation of the Role of Teacher Educators in a Changing World: A Critical Pedagogy Perspective. *International Journal of Progressive Education*. 2022. Vol. 18, no.1. P. 362–378. DOI: 10.29329/ijpe.2022.426.20.

4. Aydin Ö. Teacher Education Curricula Change: Faculty Members' Perceptions and Factors' Influencing Their Perceptions: A Thesis Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Educational Sciences, Curriculum and Instruction, the Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University. 2023. P. 29. URL: <https://open.metu.edu.tr/handle/11511/105485>

5. Flores M. A. Teacher Education Curriculum, in: J. Loughran & M. L. Hamilton (Eds.) *International Handbook of Teacher Education*. 2016. P. 187–230. Dordrecht: SpringerPress.

URL: <https://repositorium.sdum.uminho.pt/bitstream/1822/52318/1/Flores.pdf>

Володимир Акатріні, м. Чернівці

Михайло Акатріні, с. Багринівка, Чернівецька обл.

КОСТЯНТИН МАНДИЧЕВСЬКИЙ: 165-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВИДАТНОГО БУКОВИНСЬКОГО ПЕДАГОГА

У травні минуло 165 роки від дня народження Костянтина Мандичевського, одного із видатних, хоча й напівзабутих педагогів і просвітників Буковини. Костянтин Мандичевський народився 24 травня 1859 р., у селі Багринівка Серетського повіту. Він працював учителем, директором школи, шкільним інспектором, головним інспектором шкіл Буковини, директором бібліотеки Чернівецького університету.

Все своє життя він присвятив розвитку освіти на Буковині. Навчання розпочинає у 1869 р. у Чернівцях, а 1877 р. здобув ступінь бакалавра; далі навчався в університетах міста Чернівці та Відень.

Педагогічну діяльність К. Мандичевський розпочав у ліцеї м. Сучави (1884 – 1893), де він викладав історію та німецьку мову. З 1893 р. по 1896 р. працював у Вищій реальній православній школі м. Чернівці, пізніше був директором цієї школи.

Ще у 1885 р. молодий педагог надрукував у *«Щорічнику Сучавського ліцею»* наукову працю «Вплив географічного положення на культурний розвиток Старого Сходу». Читаючи це дослідження, що охоплює лише 40 сторінок, констатуємо, констатуємо, що усі типові помилки науковців новачків у роботі абсолютно відсутні. Це зріла праця, добре підготовлена з усіх точок зору, тому складалося враження, що вона вийшла з-під пера досвідченого науковця з глибокими знаннями. Жоден аспект питання не був випущений з його поля зору. Автор доводить, що географічне розташування є вирішальним у культурному розвитку конкретного регіону. Концепція науковця досить універсальна і сучасна. Міфологія, мистецтво, зоологія, геологія, сільське господарство, соціологія – ось основні складові його дисертації. Сукупність спеціалізованих знань в його епоху є доступними, необхідні виточки інформації проводяться для з'ясування проблеми таким чином, щоб читач не підозрював, скільки серйозних досліджень необхідно зробити для підготовки цієї праці. Карта регіонів, які аналізує автор (долина річки Ніл, Месопотамія, Іран та Мала Азія), відкриваються перед нами, з усіма своїми деталями, що складається враження, ніби він їх знає зі своїх особистих експедиційних місцевостях.

Працюючи на посаді директора, К. Мандичевський постійно переймався а проблемою управління школою (у закладі навчалися 800 учнів). Посаду директора обіймав 22 роки, реалізовував багато реформ у освіті. Головна з цих – впровадження румунської мов, як обов'язкового предмету навчання з 1898 р. На конференції директорів краю у 1913 р. Костянтин Мандичевський проаналізував рівень володіння румунською мовою серед учнів міських і сільських шкіл, порушив цю проблему перед владою краю та показав шляхи виходу з цієї ситуації. Однак початок Першої світової війни загальмував цей

процес. Про директора школи згадував видатний історик краю Іон Ністор: *«Чи зима, чи літо, директор з 7 ранку до вечора на ногах... когось перевірить, комусь допоможе, комусь щось порадить, завжди у доброму настрої та дружелюбний, за це має повагу від учнів та педагогів».*

У 1869 р. на Буковині було створена Крайова шкільна рада, що була вищою інстанцією у справах нагляду та керівництва школами Буковини.

У 1901 р. королівським декретом були визначені члени вишого контрольного органу з питань освіти – Крайової шкільної ради, в яку увійшли такі особи: урядовий консул, віцемер міста Чернівці Едуард Реїсс, директор Вищої реальної православної школи з Чернівців Костянтин Мандичевський та професор університету Степан Смаль-Стоцький. Крайова шкільна рада призначалася терміном на 6 років, також призначалися шкільні провінційні інспектори. Королівським декретом від 29 січня 1906 р. було затверджено новий склад Крайової шкільної ради: професор теологічного факультету др. Теодор Тернавський, Георг Ханіскі (від православної церкви), римсько-католицький декан Жозеф Шмідт, євангеліст Жозеф Фроніус, від дидактичного корпусу Костянтин Мандичевський та в цьому ж році став членом ради Омелян Попович. Бачимо, що професор Костянтин Мандичевський був знайомий і працював з професором університету Степаном Смаль-Стоцьким та інспектором Омеляном Поповичем.

Для керівництва освітою на Буковині 12 листопада 1918 р. на підставі тимчасового закону Румунської Національної Ради на Буковині було створено XIV окружний шкільний інспекторат, державний секретаріат у справах освіти, замість австрійської Крайової шкільної ради. Керівником цього органу з 1918 р. було призначено Костянтина Мандичевського. У 1920 р., під час при зустрічі з королем Румунії Фердинандом ІК. Мандичевський висловив своє сподівання на те, що *«національності Буковини матимуть, як і раніше, можливість розвитку рідною мовою».*

З 15 жовтня 1922 р. професор Костянтин Мандичевський був призначений директором бібліотеки Чернівецького університету. Після семи років діяльності, у віці 71 років, 1 жовтня 1930 р. він залишив цю посаду. За цей час він видав два об'ємних мемуари про бібліотечну справу. Перший був представлений на Конгресі бібліотек, що був скликаний в Бухаресті у 1924 р., другий переданий комісії Ліги Націй з інтелектуальної співпраці у 1923 р.

Останні роки свого життя присвятив для створення повного зібрання музичних творів та наукових праці свого старшого брата Євсевія. У 1932 р. інститут історії та мови Чернівецького університету обрав Костянтина Мандичевський почесним своїм професором за наукову діяльність, заслуги перед культурою Буковини, за участь упродовж багатьох років у роботі крайового музею.

Помер Костянтин Мандичевський 14 грудня 1933 р. у м. Чернівці.

З нагоди 165 років від дня народження Костянтина Мандичевського 24 травня 2024 р. на базі Багринівський ліцей Кам'янецької сільської ради Чернівецького району Чернівецької області (директор – Михайло Акатріні),

відбулася презентація культурного спадку родини Мандичевських та виставки шкільного історико-красознавчого музею. Музей, маючи значну кількість експонатів, матеріалів про побут і звичаї місцевих жителів, допомагає педагогам в освітньому процесі та сприяє вихованню в учнів поваги до місцевих традицій. За участі представників органів місцевої влади, педагогів, учнів, жителів села, церковного хору та запрошених гостей (науковців, практиків-освітян, громадських активістів), яким небайдуже до минулого буковинського краю.

Захід відбувся завдяки зусиллям педагогічного колективу, учнів Багринівського ліцею та членів їхніх родин, які дбають про належне пошанування та збереження історії, культури, давніх звичаїв і побуту власної громади. Любов до Батьківщини починається з любові до рідної хати, стежки дитинства, місцевості, де ти народився, виріс, до мудрості пращурів.

УДК 7.021.5

Віра Андрич, м. Вижниця

РОЛЬ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ЗБЕРЕЖЕННІ ТРАДИЦІЙНОГО ОДЯГУ ТА ХУДОЖНЬОЇ ВИШИВКИ ЯК СКЛАДОВОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЕТНОГРАФІЧНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Тривала історія України є багатогранною та насиченою подіями в різних сферах людської діяльності. Часи стрімкого розвитку змінювалися періодами занепаду, які, у свою чергу, поступалися новим хвилям зростання. Ці процеси знайшли своє відображення у всіх аспектах життя суспільства, зокрема у становленні та розвитку українського національного вбрання.

Вивчення національної культури та побуту є важливим елементом у процесі оптимізації міжнаціональних відносин і пошуку шляхів задоволення соціально-культурних запитів населення. Особливу увагу дослідники приділяють традиційно-побутовій культурі, яка формувалася століттями, розвивалася та вдосконалювалася зусиллями народної спільноти. Однак для повного розуміння національної культури як цілісної системи необхідно враховувати культурні надбання різних регіонів України впродовж тривалого історичного періоду.

Український національний костюм відіграє ключову роль у процесі самоідентифікації українців. Це культурний феномен, який відображає світогляд, художню творчість та історичний шлях нашого народу. У вишиванках та інших елементах традиційного вбрання закована міфопоетична картина світу наших предків, що збереглася до сьогодні через різноманітні матеріали, техніки та орнаментальну систему.

Попри те, що тематика національного костюма активно досліджувалася впродовж усіх часів, сьогодні вона набуває нового рівня популярності. Це зумовлено, зокрема, складними обставинами, у яких перебуває наша країна, зокрема війною. Зростання інтересу до української історії та культури спостерігається у світі, а національні традиції стають предметом захоплення не

лише вітчизняних, а й закордонних модельєрів, які використовують мотиви українського костюма у своїх сучасних колекціях.

Джерелами для вивчення ранніх етапів історії національного вбрання є іконографічні та літописні свідчення, археологічні та архівні матеріали. У виданнях з історії костюма представлені не лише описи одягу, але й способи його оздоблення, що особливо цікаво для сучасних дослідників. Загалом інтерес до матеріальної культури українців, зокрема до їхнього одягу, нині значно зростає.

Прагнення зберегти багатотисячолітню спадщину українського народу лягло в основу створення альбому зразків української народної вишивки, укладеного відомим діячем культури й мистецтва В. Титаренком. Хоча видання не містить детальних наукових коментарів, воно має надзвичайну цінність завдяки представленню широкого спектру зразків традиційної вишивки, які слугують джерелом натхнення та досліджень для наступних поколінь.

В узагальнюючій фундаментальній праці Я. Прилипка, присвяченій культурі та побуту українського народу, матеріали, пов'язані з Полтавщиною, займають відносно невелике місце. Однак із позицій народознавчої науки того часу автор здійснив дослідження, яке має значне методологічне значення для вивчення походження українського традиційного одягу та вишивки, що його прикрашає.

У праці «Декоративно-прикладне мистецтво» (С. Антоновича, Р. Захарчук-Чугай, М. Станкевича) застосовано мистецтвознавчі методи до дослідження народної орнаментики Разом із тим у цьому виданні зібрано типові зразки вишивок із різних регіонів України, що мають важливе значення для порівняльного аналізу стилістичних особливостей традиційної вишивки.

Значний внесок у дослідження регіональної специфіки української народної вишивки здійснили Т. Стельмах і Г. Горинь. У їхніх роботах розглянуто як загальні характеристики народного одягу всієї України, так і особливості окремих областей, що дало змогу виокремити спільні й відмінні художньо-стилістичні та технічні ознаки декорування.

Фундаментальні мистецтвознавчі праці Р. Захарчук-Чугай мають вирішальне значення для дослідження стильової специфіки орнаментів, композиційних та колористичних рішень, технік вишивання, а також для визначення ролі вишивки в художньому оздобленні одягу та тканин. Монографія Р.В. Захарчук-Чугай «Народна вишивка Західної України XIX–XX ст.: проблеми, традиції» містить детальну інформацію про регіональні й локальні стилістичні особливості технік, кольорової гами та орнаментів буковинської вишивки. Важливою також є інформація про сучасний стан збереження, популяризації й розвитку народних традицій української вишивки.

Особливо значущими є дослідження Т. Кара-Васильєвої, яка у своїх роботах «Полтавська народна вишивка», «Українська сорочка» та «Українська вишиванка» простежила розвиток народної вишивки на прикладі Полтавщини — регіону, де найяскравіше проявилися її художні особливості. Авторка здійснила ґрунтовний аналіз музейних колекцій, мистецтвознавчих та етнографічних джерел, а також використала матеріали, зібрані під час експедицій. У її

дослідженнях вишивка розглядається у взаємозв'язку з народним одягом та інтер'єром.

У праці Т. Ніколаєвої «Історія українського костюма» представлено витоки традиційного костюма, його багатовікову історію, яка тісно пов'язана з розвитком українського суспільства. У виданні висвітлено розмаїття народного вбрання за історико-етнографічними регіонами України, детально проаналізовано його компоненти та прийоми оздоблення, зокрема на Полтавщині.

Комплексний підхід у дослідженні специфіки українського народного одягу демонструють праці К. Матейко («Український народний одяг») та Г. Маслової, де розкрито питання генези та особливостей окремих видів традиційного одягу.

О. Воропай у своєму етнографічному нарисі «Звичаї нашого народу» значну увагу приділив дослідженню народного вбрання, зокрема Полтавської області. Автор використав власні багаторічні польові записи, а також проаналізував наукову та художню літературу.

Значний внесок у дослідження традиційної української вишивки зробив Еріх Кольбенгаєр. У своїй праці «Взори вишивок домашнього промислу на Буковині» він ґрунтовно розглянув історію розвитку вишивки на Буковині початку ХХ ст., приділяючи особливу увагу її технічним, художнім і стилістичним аспектам.

Особливе місце у вивченні української вишивки займає альбом Георгія Гараса «Світ української вишивки», що презентує багатство орнаментальних мотивів, колористичних вирішень і локальних особливостей української вишивальної традиції.

Ґрунтовну характеристику традиційного вбрання Придністровського Поділля подано в монографії В. Кожолянка «Етнографія Буковини». У цьому двотомному виданні автор детально проаналізував історичний розвиток народного одягу Буковини, зокрема Буковинського Поділля, розкрив розмаїття матеріалів і технік виготовлення його складових частин, а також локальні особливості декору й способи носіння костюмів.

Для глибокого аналізу і порівняльного оцінювання декору національної ноші, насамперед вишивки як художнього явища, важливими є такі праці, як: О. Тищенко («Історія декоративно-прикладного мистецтва України (ХІІІ–ХVІІІ ст.»), де вишивка розглядається в загальному контексті декоративно-прикладного мистецтва; Т. Кара-Васильєва («Українська народна вишивка»), яка систематизувала знання про регіональні особливості та загальні риси української вишивки; О. Кулинич-Стахурська («Мистецтво української вишивки: Техніка і технологія»), яка досліджувала відновлення забутих технік на основі музейних експонатів і етнографічних даних; В.О. Радкевич і Г.М. Пашенко («Технологія вишивки»), які розробили класифікацію технік української вишивки.

Українська вишивка як форма народного мистецтва мала дві основні форми: домашнє ремесло, спрямоване на виготовлення предметів побуту для власного користування, та організований промисел, орієнтований на продаж.

Обидві форми тісно взаємодіяли, обмінюючись техніками й стилістичними особливостями.

Значну роль у розвитку української вишивки відіграли історичні процеси. У період Київської Русі вишивка досягла високого рівня художньої майстерності. З літописів відомо, що княгиня Анна-Янка, дочка князя Всеволода, заснувала школу вишивки золотом і сріблом у Києві. Протягом століть майстрині створювали розкішні орнаменти, в яких перепліталися естетичні, релігійні й магичні уявлення українців.

Вишивка досягла свого розквіту в ХІХ ст. У цей період нараховувалося понад 100 технік і прийомів вишивання, зокрема хрестик, низь, гладь, мережання. Вишивкою прикрашали сорочки, рушники, скатертини, верхній одяг, хустки, які виготовляли переважно з домотканого полотна.

Однак модернізація текстильного виробництва у ХХ ст. зменшила інтерес до народної вишивки. Вона поступово стала об'єктом аматорського мистецтва. Утім, останніми роками спостерігається відродження української вишивальної традиції. Сучасні дизайнери активно звертаються до народних мотивів, використовуючи їх у створенні унікальних моделей, які віддзеркалюють національну ідентичність. Українська народна вишивка продовжує відігравати значну роль у культурній спадщині України, будучи невичерпним джерелом для науковців, художників і етнографів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васіна З.О. Український літопис вбрання: (Книга-альбом). К.: Мистецтво, 2003-2006. Т. 2: ХІІІ – поч. ХХ ст.: Наук.-худож. реконструкції. 2006. 448 с.: іл. Бібліогр.: с. 435-443.
2. Андрич В.І. Вишивка за вільним контуром : навч. посіб. Вижниця: 2007. 19 с.
3. Гасюк О.О. Каталог робіт. Вижниця: Черемош, 2008. 60 с.
4. Гарас Г.О. Світ української вишивки. Феномен Георгія Гараса. Львів: «Видавництво «МС», 2008. 180 с.
5. Кара-Васильєва Т.В. Історія української вишивки. К.: Мистецтво, 2008. 464 с.
6. Кара-Васильєва Т.В. Українська сорочка : альбом. К.: Топіс, 1994. 32 с.

АКСІОЛОГІЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ АСПЕКТ

У ПОЕЗІЯХ ОЛЬГИ БУДУГАЙ

(на прикладі збірки творів для дітей «Святковий вінок»)

Творча особистість залишає по собі слід у тій сфері діяльності, де вона найефективніше реалізувалась. Помітний слід залишила в педагогіці, науці та літературній творчості й Ольга Дмитрівна Будугай. Для того, щоб увиразнити значимість талановитої особистості для сучасності, є потреба ретельного опрацювання її біографічних даних, розгорнути в публічному просторі життєпис із позиції емпатії.

Як людину її вирізняла гуманістична свідомість, визначена природою її особистості, що виводила на шлях гідного життєдіяння. Їй як письменниці, педагогу та науковцю була притаманна дитинна наївність у поєднанні з вірою в людську доброту, висота помислів, глибинна віра, відлунена в поезії та прозі [4, с. 135-136].

Ольга Дмитрівна Будугай народилася 4 лютого 1964 р. в місті Гуляйполі. Там же 1981 р. закінчила середню школу №1. Потому отримала три вищих філологічних освіти: 26.06.1986 р. закінчила факультет романо-германської філології Запорізького державного університету (отримала кваліфікацію вчителя французької та німецької мов), 20.06.1997 р. – філологічний факультет Бердянського педагогічного інституту (вчитель української філології) і в 2010 р. – Відділення післядипломної освіти Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди (вчитель німецької мови та зарубіжної літератури).

Працювала вчителем іноземної мови, науковим співробітником у Бердянському краєзнавчому музеї, викладачем української та зарубіжної літератури, старшим викладачем кафедри літератури й методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», викладачем німецької мови й латини, завідувачем кафедри іноземних мов Білоцерківського інституту економіки та управління Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Також працювала доцентом кафедри іноземних мов і кафедри мовної підготовки Білоцерківського національного аграрного університету, кандидат філологічних наук. 14 лютого 2022 р. Ольга Будугай після важкої хвороби померла, похована 17 лютого 2022 р. на малій батьківщині – у м. Гуляйполі на Запоріжжі.

Серед творчих наробок: збірка «Скарби Приазов'я» (м. Бердянськ, 2001) та історико-документальна повість «У тунелях тасмничої Дори» (м. Гуляйполе, 2002), у співавторстві з А. Будугаєм – навчально-методичний посібник «Сторінки історії Запорозького козацтва» (з використанням поетичного циклу «Козацька літератка») (м. Переяслав, 2008) і Збірник творів для дітей

«Святковий вінок» (м. Переяслав, 2009), у співавторстві з А. Будугаєм та С. Литвиненком – «Слова – світи» (м. Переяслав, 2010).

2007 р. за її участі побачив світ альманах літературної студії «Дитинець» та «Літературних сторінок» газети ПХДПУ ім. Григорія Сковороди «Педагогічні обрії». Альманах отримав назву «Ворота в Небо». О. Будугай активно співпрацювала з місцевою пресою міст Бердянська, Переяслава та Білої Церкви.

Поезії Ольги Будугай насажені любов'ю до України, вона прозора, відкрита, чітко зорієнтована ідейно. Ольга Будугай пише: «Україно, сестро, мати!». Так звертаються серцем, так наворачують у віру свою правдою та любов'ю. Витоки поезії Ольги Будугай – із жіночої ніжності й самопосвяти, з терпіння й праці.

Для Ольги Дмитрівни як для науковця пріоритетним були література для дітей, історія та літературне краєзнавство. 120 публікацій за 1992–2023 рр., з них у фахових виданнях опубліковано 38 досліджень, 32 статті написано у співавторстві, що засвідчує спільність наукових інтересів автора з іншими науковцями (із цього числа співавтором 22 статей є чоловік А. Будугай), закордонних публікацій 8.

2009 р. О.Д. Будугай видала монографію «Аксіологічні та жанрові параметри пригодницько-шкільної повісті для дітей 1960–1980-х років». 2011 р. видала навчальний посібник для студентів ЗВО напряму 0203 «Гуманітарні науки» під назвою «Зарубіжна дитяча література».

Навчально-методичні розробки становлять 27 одиниць, літературознавчі дослідження – 38 од., публікації культурологічного характеру – 40 одиниць [1].

Наведемо кілька віршів Ольги Дмитрівни Будугай з літературно-художнього видання «Святковий вінок», які розкривають аксіологічні аспекти формування таких цінностей у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, як: патріотизм, доброта, людяність, любов до рідної землі, виховання почуття національної ідентичності, любові до українських традицій та звичаїв, усвідомлення власного призначення в житті.

Не тільки про дітей

Чому хлопці граються в війну,
А дівчатка бавляться ляльками?
Мріє хлопчик: «Ось як я гайну
На леваду, край села ярками,

То шукайте, друзі, вітру в полі.
Вільний там, як сокіл, я козак.
На веселій і звияжній волі
Воювати я завжди мастак!»

І майструє хлопчик зброю, зброю, зброю –
Хоче з палиці зробити спис чи лук.
А дівчатко вчиться рани гоїть,
Дух гартує для майбутніх мук.

І співає колискову любій ляльці,
Варить в іграшковім посуді обід...
Як же зможуть ці маленькі пальці
Зберегти тендітний людський рід? [2, с. 15].

Гномова порада

У садочку під вікном
Оселився добрий гном.
Він тепер хатинку має-
Найгарнішу в цілм краї.

Гном великий є мастак,
Усе робить вправно так!
Гномів слухають метали,
Гноми щастя накували.

Прошу гнома: «Любий друже,
Працьовитий, вправний, дужий,
Нумо, нас, малят, навчати,
Як нам щастя накувати!»

Мудрий гном відповідає:
«Кожен щастя сам надбає:
Тільки праця і терпіння
У житті дадуть уміння[2, с. 21].

«Поняття «аксіологія» було введено французьким філософом П. Лапі (1902) і означало галузь філософії, що досліджує ціннісну проблематику». Поняття «аксіологія», що складається з двох грецьких слів «цінність» та «вчення», тлумачиться сучасними науковцями як «учення про цінності; філософська теорія загальнозначущих принципів, що визначають напрями людської діяльності, мотивацію поведінки людини».

Оскільки аксіологічне прочитання художнього тексту є порівняно новою літературознавчою проблемою, саме філософські вчення стали міцним підмурівком, методологічною основою для літературознавства. Не випадково європейська наука про мистецтво слова почала свій розвиток саме з праці «Поетика», яка належить перу філософа Аристотеля.

Учення про цінності вже перестало бути тільки філософським явищем – воно вплинуло на різні сфери гуманітаристики взагалі й на літературознавство зокрема. Рушієм дії для героїв художнього твору стає необхідність розв'язати конфлікт, тобто зробити моральний вибір і діяти згідно зі своїми ціннісними орієнтаціями.

Відтворений у філософських поняттях і творах літератури процес інтелектуального пізнання людського світу, буття наочно демонструє, що ніколи не було і не буде неціннісного знання. Людині не дано робити вибір між цінностями і не цінностями. На запитання «Яким треба бути в житті?» наймолодші герої та адресати прози для дітей дошкільного й молодшого шкільного віку здебільшого дають таку відповідь: «Треба бути добрим, чесним, працелюбним, сміливим».

Їм подобаються позитивні герої казок про тварин, у яких часто переважає якась одна визначальна риса. Такі образи однотипні й зрозумілі, позбавлені переплетіння складних протиріч у своїй вдачі. Ідеалом для юних читачів стають герої-добротворці улюблених чарівних чи фантастичних казок. Такі персонажі мають набагато складніший характер і не одну, а кілька важливих рис. Проте домінуватиме найголовніша серед них, магістральна риса [3].

Отже, у поезіях для дітей Ольги Дмитрівни Будугай відстежується аксіологічний аспект щодо формування базових цінностей та у свою чергу відповідних ставлень юного покоління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Будугай Ольга Дмитрівна – людина, митець, науковець (до перших роковин від дня смерті). URL: <https://surl.li/qvsmji>.
2. Будугай О.Д., Будугай А.О. Святковий вінок: збірка творів для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Переяслав-Хмельницький, 2009. 64 с.
3. Будугай Ольга. Аксіологічні параметри пригодницько-шкільних повістей для дітей 1960 – 1980-х років: резюме. URL: <http://old.zounb.zp.ua/node/1393>.
4. Павлик Н. Будугай Ольга Дмитрівна. Бібліографічні та джерелознавчі аспекти. «Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи». 2022. Випуск 35. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1679316>.

УДК 376-056(07)

*Ярина Таявська, м. Чернівці
Катерина Кузнецова, м. Чернівці*

МУЛЬТИСЕНСОРНІ ПІДХОДИ В ЛОГОПЕДІЇ: МИСТЕЦТВО, РУХ ТА МОВЛЕННЯ

Сучасна логопедія перебуває у стані постійного розвитку, що зумовлено необхідністю пошуку ефективних методів корекції мовленнєвих порушень. Одним із найбільш перспективних напрямів є мультисенсорні підходи, які враховують взаємодію різних сенсорних каналів у процесі навчання та розвитку мовлення. Мовленнєва діяльність людини є складним нейропсихологічним процесом, що потребує координації слухового, зорового, тактильного, сенсорного сприйняття. Використання мультисенсорних методів у логопедичній практиці дозволяє покращити результати корекційної роботи, особливо у дітей із комплексними мовленнєвими порушеннями.

Мультисенсорні підходи в логопедії почали розвиватися ще в середині ХХ ст.. Значний внесок у цю сферу зробила американська ерготерапевтка та психологиня Анна Жан Айрес (Anna Jean Ayres), яка у 1950-х роках розробила теорію сенсорної інтеграції. Вона вивчала, як мозок обробляє та організовує сенсорну інформацію і яким чином ці процеси впливають на розвиток дитини, зокрема на мовлення [3].

Згодом мультисенсорні методи активно розвивалися завдяки дослідженням Паули Таллал (Paula Tallal), американської нейропсихологині, відомої своїми дослідженнями в галузі мовленнєвих розладів та нейропластичності. Вона є співзасновницею програми Fast ForWord, яка використовує мультисенсорні методики для покращення мовленнєвих навичок у дітей [2].

На специфічних мовленнєвих розладах у дітей та використанні різних сенсорних методів для їх корекції зосереджені також дослідження Дороти Бішоп (Dorothy Bishop), британської професорки розвитку нейропсихології в Оксфордському університеті [1]. Наукові роботи цих дослідників підтвердили, що комбіноване використання зорових, слухових, тактильних і рухових стимулів сприяє ефективнішій корекції мовленнєвих порушень.

В Україні вагомий внесок у розвиток мультисенсорних підходів зробила Марія Савченко. Вона підкреслювала важливість комплексного підходу до корекційної роботи з дітьми, що мають мовленнєві розлади, наголошуючи на необхідності одночасного розвитку фонетичних, лексико-семантичних і граматичних навичок [11]. Наталія Лопатинська та Кристина Матей, дослідниці з Київського університету імені Бориса Грінченка, наголошують на важливості логопедичної спадщини Марії Савченко та підкреслюють значення мультисенсорного підходу в корекційній роботі з дітьми, що мають мовленнєві порушення [10].

На сучасному етапі мультисенсорні підходи в логопедії продовжують удосконалюватися, інтегруючи новітні наукові розробки та технології. Використання мистецтва, рухових вправ та сенсорної інтеграції стало важливою складовою корекційних програм, спрямованих на розвиток мовленнєвих навичок як у дітей, так і у дорослих.

Традиційні методи логопедичної корекції часто базуються на вербально-слухових стимулах, що може бути недостатнім для дітей із мовленнєвими розладами. Багато дітей, особливо з алалією, дизартрією або затримкою мовленнєвого розвитку, мають порушення сенсорної інтеграції, що ускладнює засвоєння мовлення. Відсутність комплексного підходу, який включає тактильні, рухові та зорові стимули, може знижувати ефективність корекційних занять. Тому проблема впровадження мультисенсорних технологій у логопедію набуває особливої актуальності [6].

Мультисенсорний підхід у логопедії базується на кількох ключових принципах. По-перше, необхідно залучати зорове сприйняття – використання картинок, відео, дзеркала, іграшок або спеціальних візуальних підказок допомагає дітям краще розуміти артикуляційні рухи та асоціювати звуки зі

зображеннями. По-друге, слухове сприйняття відіграє важливу роль у формуванні фонематичних навичок, тому логопеди використовують музику, ритмічні вправи та повторення звуків у різних варіаціях. По-третє, тактильне відчуття активується через вправи із сенсорними матеріалами (пісок, глина, текстуровані поверхні), масаж артикуляційного апарату та використання вібраційних інструментів. По-четверте, рухові та просторові відчуття сприяють розвитку моторики, яка тісно пов'язана з мовленням, тому логоритмічні вправи, кінезіологічні ігри та тілесно-рухова терапія є важливими компонентами корекційної роботи [6].

Загалом, мультисенсорний підхід дозволяє логопедам комплексно підходити до мовленнєвого розвитку, адаптуючи навчання до індивідуальних особливостей дітей та використовуючи природні механізми сенсорної інтеграції для покращення мовлення.

Мистецтво як засіб мультисенсорної терапії в логопедії охоплює різноманітні техніки, що сприяють розвитку мовлення через активне залучення різних сенсорних каналів. До них належать методи арт-терапії (малювання, ліплення, пісочна терапія), музичні практики (ритмічні вправи, спів, музикотерапія), а також театральні та казкові методи, що стимулюють комунікативні навички та емоційну виразність. Усі ці підходи сприяють сенсорній інтеграції, покращують координацію мовлення і руху, допомагають подолати мовленнєві труднощі та створюють сприятливі умови для природного розвитку мовленнєвих навичок [4].

Арт-терапія є потужним мультисенсорним методом у логопедичній практиці, оскільки вона залучає зорове, тактильне та рухове сприйняття, сприяючи розвитку мовлення через творчість. Малювання допомагає дитині виражати свої думки та емоції невербальним способом, що особливо важливо для дітей з мовленнєвими розладами. Виконання графомоторних вправ (малювання ліній, форм, символів) розвиває дрібну моторику, що безпосередньо пов'язано з артикуляційною моторикою. Ліплення з глини або пластиліну активізує тактильне сприйняття та покращує координацію рухів пальців, що позитивно впливає на розвиток мовлення. Пісочна терапія поєднує тактильні відчуття та просторове мислення, допомагаючи дітям формувати мовленнєві структури через гру. Використання пісочниць та створення сюжетів із піску стимулює уяву, збагачує словниковий запас та сприяє розвитку зв'язного мовлення [7].

Музика, яка включає ритмічні вправи, спів, музикотерапію, активізує слухове, ритмічне, моторне та емоційне сприйняття. Ритмічні вправи (наприклад, плескання в долоні, тупотіння ногами під музику) допомагають дітям краще сприймати мовні ритми, наголоси та паузи у мовленні. Це сприяє розвитку фонематичного слуху та корекції темпу мовлення. Спів є ефективним методом для подолання труднощів із вимовою, оскільки допомагає розвинути правильне дихання, інтонацію та плавність мовлення. Діти легше засвоюють слова та звуки, коли вони поєднані з мелодією. Музикотерапія використовується для зниження тривожності та підвищення комунікативної активності у дітей, які

мають мовленнєві порушення. Прослуховування спокійної музики або використання музичних інструментів стимулює сенсорну інтеграцію та активізує мовні центри мозку [8].

Театральна діяльність та казкотерапія поєднують вербальні, моторні та емоційні аспекти мовлення. Рольові ігри та драматизація допомагають дітям відпрацьовувати мовленнєві навички у невимушеній атмосфері, що знижує страх мовлення та розвиває комунікативні здібності. Виконання театральних вправ сприяє розвитку артикуляції, інтонації, виразності мовлення та мовленнєвого дихання. Казкотерапія є особливо корисною для дітей із затримкою мовленнєвого розвитку, оскільки дозволяє їм зануритися у світ фантазії, відтворюючи сюжети через міміку, жести та слова. Взаємодія з казковими персонажами, використання лялькового театру або пальчикових ляльок допомагає розширити словниковий запас, покращити побудову речень та розвинути зв'язне мовлення [4].

Загалом, використання мистецтва в логопедії сприяє всебічному розвитку мовлення, активізує сенсорні процеси та допомагає дітям легше засвоювати мовні навички у творчій та природній формі.

У логопедичній практиці активно використовуються пальчикова гімнастика, масаж кистей, маніпуляції з дрібними предметами (гудзики, намистини, м'ячики) для стимуляції мовленнєвих центрів мозку. Моторний розвиток має безпосередній вплив на мовлення, оскільки дрібна моторика рук і пальців тісно пов'язана з формуванням мовних навичок. Тому діти з порушеннями мовлення часто мають знижений тонус м'язів рук і пальців, що може ускладнювати формування правильної артикуляції. Виконання пальчикових вправ покращує координацію, сприяє розвитку фонематичного слуху та підготовці до формування навичок письма [9].

Мультисенсорний підхід дозволяє ефективно організувати корекційні заняття, залучаючи зорові, слухові, тактильні та рухові стимули. Наприклад, для автоматизації звуків можна використовувати «говоріння через рух», коли дитина виконує певні рухи (стрибки, плескання, розмахування руками) при правильній вимові звуків. Важливим елементом є сенсорні ігри: наприклад, діти можуть знаходити предмети на дотик у мішечку та називати їх або створювати слова з тактильних букв, вирізаних із різних матеріалів (оксамиту, наждачного паперу, поролону) [5].

Кожен тип мовленнєвих порушень вимагає специфічного підходу, але мультисенсорні методи можуть значно покращити ефективність корекції. При дислалії (порушення вимови окремих звуків) важливо залучати тактильні вправи для зміцнення артикуляційного апарату (масаж язика, щік, губ) та зорові підказки (використання дзеркала, відео з правильною вимовою). При алалії (недорозвинення мовлення через неврологічні порушення) використовуються рухові вправи, логоритміка та кінезіологічні вправи, які стимулюють міжпівкульну взаємодію та активізують мовні центри мозку. При дизартрії (порушення мовлення через недостатню іннервацію м'язів артикуляційного апарату) ефективними є вібромасаж, вправи на сенсорних поверхнях (тактильна

стимуляція язика, губ), артикуляційні вправи в поєднанні з рухами рук. При ринології (носове звучання мовлення через вади піднебіння) застосовуються віброакустичні та дихальні вправи, вправи на розширення голосового діапазону та покращення тембру мовлення. Усі ці методи дозволяють зробити заняття більш ефективними та захопливими для дітей, сприяючи швидшому засвоєнню мовних навичок [9].

Мультисенсорні підходи також широко застосовуються у роботі з дорослими, які мають афазію, дизартрію чи інші порушення мовлення внаслідок інсульту або черепно-мозкової травми. У таких випадках важливо поєднувати зорову, слухову та рухову стимуляцію для відновлення мовлення.

Для відновлення мовних центрів застосовуються вправи з використанням дзеркала, де пацієнт стежить за своїми артикуляційними рухами та повторює вправи. Тактильні методи включають масаж губ, щік, язика, використання сенсорних матеріалів для покращення чутливості мовленнєвого апарату. Музично-ритмічні методи допомагають стимулювати мовлення через спів, ритмічне повторення фраз, тренування інтонації та виразності. Використання інтерактивних технологій, таких як комп'ютерні логопедичні програми, відеоуроки з артикуляційними вправами та мобільні додатки для відновлення мовлення, дозволяє значно підвищити ефективність реабілітації [9].

Таким чином мультисенсорні методи мають великий потенціал у логопедії, оскільки вони дозволяють використовувати природні механізми навчання через взаємодію сенсорних каналів. Подальший розвиток цієї методики відкриває нові можливості для підвищення ефективності мовленнєвої терапії та створення ще більш адаптованих програм для дітей та дорослих із мовленнєвими порушеннями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Dorothy Vera Margaret Bishop. *ResearchGate Logo*. URL: <https://www.researchgate.net/profile/Dorothy-Bishop>
2. Dr. Paula A. Tallal. *Fast Forward by Carnegie Learning*. URL: <https://www.scilearn.com/paula-tallal/>
3. Айрес Е. Д., Роббінс Дж. Дитина і сенсорна інтеграція. Розуміння прихованих проблем розвитку з практичними рекомендаціями для батьків та спеціалістів. Видавництво Ростислава Бурляка. 2024. 266 с.
4. Золотарьова О., Чеснокова Л. Заняття з логоритміки для дітей із вадами мовлення: посібник. Харків: Основа. 2019. 160 с.
5. Істоміна Н. В., Данчук О. П. Використання ігор та вправ з логоритміки в структурі традиційних логопедичних занять: практичний посібник. Житомир. 2024. 32 с. URL: <https://surl.li/axtwlp>
6. Лещій Н. П., Савченко Є. Ю. Мультисенсорний підхід у формуванні мовленнєвої діяльності у молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах загальноосвітньої школи. *Проблеми реабілітації*: зб. наук. праць / редкол.: О. І. Форостян та ін. Одеса: Видавець Букаєв В. В. 2021. С. 41-45.

7. Литвиненко В. А. Застосування арттерапії в логопедичній роботі з дошкільниками та молодшими школярами: навчально-метод. посібн. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2011. 112 с.

8. Литвиненко В. А., Луценко І. О. Застосування музикотерапії в реабілітаційній роботі з дітьми з аутизмом. *Проблеми здоров'я людини та фізичної реабілітації : матеріали IV Всеукраїнської дистанційної науково-практичної інтернет-конференції*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. С. 208–212.

9. Логопедія: підр. / За ред. М. К. Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово». 2015. 672 с.

10. Лопатинська Н. А., Матей К. Й. Логодидактична спадщина Марії Савченко. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 206. 2022. С. 163-170. URL: <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/1330>

11. Савченко М. А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей: посібник. 3-тє вид., доповн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 159 с.

УДК 37.091.32:93/94

Ірина Довганенко, м. Київ

СУЧАСНИЙ УРОК ІСТОРІЇ – ВИКЛИК ХХІ СТОЛІТТЯ. МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОГО УРОКУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ УСПІХУ ЯК ЖИТТЄВОГО ПРІОРИТЕТУ ОСОБИСТОСТІ (з досвіду роботи)

Сучасний урок історії є викликом ХХІ ст. і водночас є надзвичайно ефективним інструментом для формування успіху як життєвого пріоритету. Це досягається через залучення учнів до глибокого аналізу подій минулого, формування критичного мислення, патріотизму, лідерських якостей і розуміння важливості досягнення особистих та суспільних цілей. В умовах російсько-української війни та повномасштабного вторгнення російської федерації, сучасний урок історії характеризується включенням нових фактів, вивченням нових версій, інтерпретацій подій і явищ, що потребує від учнів умінь аналізувати інформацію, критично мислити, вибирати між різними тлумаченнями минулого кілька точок зору і давати їм оцінку, а також бачити та формулювати проблему, знаходити шляхи її вирішення. Учителю, як керівникові освітнього процесу слід створювати проблемні ситуації на уроці, акцентувати увагу на суперечностях і спрямовувати роботу учнів на знаходження шляхів їхнього розв'язання.

Ось ключові можливості для цього:

Розвиток критичного мислення та аналітичних навичок.

На уроках історії учні вчать аналізувати історичні події, порівнювати, робити висновки. Це розвиває навички критичного мислення та вчить приймати обґрунтовані рішення, що є необхідним для досягнення успіху в житті. Наприклад, обговорення причин і наслідків видатних подій допомагає учням усвідомити важливість стратегічного мислення. Під час вивчення теми «Велика

Французька революція» учням пропонується пояснити слова одного з діячів Якобінської диктатури Жоржа Дантона – «Революція пожирає своїх дітей». Учням 8-х класів було запропоновано порівняти ставлення москві до українців на початку XVIII ст. і після повномасштабного вторгнення рф. Так реалізувався мікропроект «Злочини росії проти України. Погляд крізь час».

Формування особистої відповідальності та моральних орієнтирів.

Історія допомагає учням зрозуміти важливість моральних принципів та особистої відповідальності через приклади видатних особистостей, які залишили свій вагомий слід в історії. Учні можуть бачити, як чесність, відданість і наполегливість ведуть до успіху, формуючи відповідні життєві орієнтири. Дослідження життєвого шляху таких постатей як Іван Богун, Іван Дзюба, Василь Стус, Василь Симоненко або Леонід Биков, сприяє розумінню учнями важливості моральних принципів та особистої відповідальності.

Розвиток навичок комунікації та роботи в команді.

Через групові дискусії, історичні дебати та рольові ігри на уроках історії, учні вчаться ефективно комунікувати, слухати інших, співпрацювати й відстоювати свою позицію. У 2023-2024 навчальному році напередодні 90-х рр. Голодомору 1932-1933 рр. учні 9-11 класів разом з науковцями Інституту історії НАН України провели історичні студії «Історія без міфів» на тему «Пам'яті людської міст. Голодомор – помста за свободу», учні 9Б класу випустили інформаційний бюлетень «Голодомор – геноцид українського народу», показали злочинні методи радянської влади, що використовувались для приборкання вільнолюбивих українців; до Дня рідної мови підготували презентації та взяли участь в історичних студіях «Лінгвоцид в Україні: таймлайн заборон української мови». Подібні заходи сприяють формуванню впевненої особистості та досягненню успіху в колективній діяльності.

Патріотичне виховання та пошук національних ідеалів.

Історія своєї країни формує в учнів почуття гордості, патріотизму та відповідальності за майбутнє України. Розуміння національних досягнень і жертвовності видатних українців може стати джерелом натхнення для учнів, допомагаючи їм ставити перед собою амбітні цілі. У 2023-2024 навчальному році учні 8-Б класу взяли участь у міському онлайн квесті «Козацькими стежками» у рамках тематичного тижня «Нація нескорених: від козацтва до сьогодення», під час квесту учні використовували знання та навички, набуті під час вивчення теми «Становлення українського козацтва».

Навчання на помилках минулого.

Аналіз невдач і успіхів в історії дає учням можливість зрозуміти, як уникати помилок і які стратегії є ефективними в досягненні результатів. Це не лише історичні уроки, а й практичні поради, які можна використовувати в сучасному житті. В умовах російсько-української війни і повномасштабного вторгнення надзвичайно актуальна тема «Українська революція 1917-1921 років», вивчення матеріалів якої показує всю згубність роз'єднання – політичного, культурного, ментального і водночас вчить відстоювати інтереси держави, навіть ціною втрати персонального авторитету політичного діяча.

Формування довготривалої мотивації та цілеспрямованості.

Мотивація – чи не найважливіша складова сучасного уроку історії це можливість створити проблему (ситуацію) несподіваності, що викликає здивування, чи невизначеність, пізнавальний інтерес до розв'язання поставленої задачі. Учні цікаво вирішувати інтелектуальні задачі, розв'язувати їх власними зусиллями, а це вже настрій підлітка до самостійного мислення як фактора створення ситуації успіху. Учні утверджуються в середовищі товаришів передусім своєю інформованістю, вмінням коментувати інформацію та інтерпретувати її в діях. Зокрема розповіді про людей, які досягали успіху завдяки наполегливості праці, допомагають учням розвивати цілеспрямованість і довготривалу мотивацію. Наприклад, розгляд біографій історичних діячів, які досягли результатів всупереч труднощам, таких як: Микола Амосов, Ліна Костенко, Богдан Ступка, показує важливість наполегливості та роботи над собою.

Використання сучасних технологій для інтерактивного навчання.

Сучасні технології дозволяють проводити віртуальні екскурсії, використовувати інтерактивні карти, відеоматеріали та історичні реконструкції, які поживляють навчальний процес і роблять історію більш захопливою. Це підтримує інтерес до предмета та спонукає учнів глибше досліджувати й усвідомлювати значення власного шляху до успіху.

Отже, урок історії є викликом, який можливо прийняти і подолати саме тому, що сучасний урок історії має значний потенціал для формування особистості, мотивованої на досягнення успіху, яка усвідомлює важливість життєвих цінностей, особистого внеску в розбудову суспільства та прагне досягати своїх цілей.

УДК 378.147+371.3

Тетяна Колтунович, м. Чернівці

АКАДЕМІЧНЕ ПИСЬМО:

КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

Академічне письмо – важливий компонент освітнього процесу та наукової діяльності, один із основних інструментів комунікації у вищій школі. Воно дозволяє передавати наукові ідеї, аргументувати власну позицію, допомагає у формуванні професійної та наукової компетентності студентів.

Академічне письмо вирізняється специфічними вимогами до стилю, структури, використання джерел, що забезпечує його наукову обґрунтованість, об'єктивність і логічну цілісність.

Вітчизняні дослідники тлумачать академічне письмо як «продукування текстів наукової комунікації, що вимагаються міжнародною спільнотою та один із критеріїв, що визначає успішність академічної кар'єри майбутнього фахівця» [4], «процес створення наукових текстів, що відрізняються формальністю, структурованістю та чіткістю викладу» [3, с. 7]; складний і багатоаспектний комплекс умінь, що включає не лише лінгвістичні (мовні, синтаксичні,

стилістичні), але й металінгвістичні компетенції: логіку, аналіз, критичне мислення, об'єктивність, повагу до інших ідей і текстів [2, с. 89].

Академічне письмо – це специфічний стиль подачі результатів наукових досліджень, що охоплює такі форми, як есе, реферати, тези, наукові статті, монографії, експлікації, науково-дослідні роботи (курсіві, кваліфікаційні), рецензії тощо. Воно не лише передбачає використання наукового стилю, але й певну структуру викладу, формулювання гіпотези, аргументованість, чіткість і логічність окремих частин, дотримання правил цитування, оформлення тексту та джерел. Академічне письмо покладає на автора відповідальність за правильне розуміння результатів його роботи та максимально полегшує сприйняття матеріалу для читача. Іншими словами, воно забезпечує стандартизовану структуру тексту, сприяє легкому сприйняттю й швидкому ознайомленню з результатами, демонструє етичність автора стосовно інших дослідників і підтверджує використання достовірних джерел, що гарантують якість отриманих результатів [1, с. 323]. Важливими аспектами академічного письма є не лише вміння чітко викладати думки, але й дотримання правил академічної доброчесності, використання наукових джерел, правильне цитування тощо.

Академічне письмо формує широке коло навичок науково-дослідної роботи [2], які, за умови широкого застосування, здатні суттєво вплинути на загальну академічну культуру здобувачів освіти. Метою академічного письма є подача складних ідей з мінімізацією можливості їх спростування. Тому важливо уникати двозначності. Це означає, що академічне письмо повинне бути: *формальним*, оскільки не всі читачі однаково сприймають неформальні висловлювання; *структурованим*, щоб чітко контролювати подачу складних ідей та створювати однозначні твердження; *точним*, щоб жодна ідея не викликала сумнівів; *доречним*, щоб інформація була передана максимально ефективно.

Попри те, що вимоги можуть варіюватися залежно від виду академічного письма, деякі риси є спільними для всіх форматів: *офіційний тон* – завжди використовується формальний виклад, уникається сленгу і розмовних виразів, суб'єктивних думок та емоційно забарвлених слів. Наприклад, замість фрази «я думаю/вважаю», прийнято писати «на основі досліджень можна припустити»; *безособові конструкції* – думки викладаються за допомогою конструкцій із дієсловами на -но, -то або неозначено-особовими формами; *фокус на дослідженні* – академічні тексти зосереджені на конкретних дослідницьких питаннях і публікації результатів; *об'єктивність* – академічні тексти мають бути максимально неупередженими. Автор висловлює думки на основі фактів, доказів, цитат із наукових джерел, а не особистих переконань чи уподобань; *аргументація та критичний аналіз* – автор не просто викладає факти, а пропонує інтерпретацію даних, аналізує джерела і співвідносить їх із темою; *чітка структура та логічна організація* – чітка структура письма повинна відповідати темі дослідження і мати чітку логіку. Стандартний формат більшості академічних текстів включає вступ (окреслює тему), основну частину (викладає докази й аналіз) та висновки (підсумовують ключові моменти); *дотримання правил етики*: (принципів академічної доброчесності, зокрема уникнення

плагіату) – кожен запозичений уривок чи ідея повинні бути належним чином оформлені за допомогою посилань на відповідні джерела.

Опанування навичками академічного письма – необхідна умова для успішного навчання та наукової діяльності, «...наріжний камінь вищої освіти, але для багатьох студентів воно здається страхітливим лабіринтом правил і очікувань. Хоча здатність ефективно писати є важливою для успіху, умовності академічного дискурсу часто залишаються прихованими або незрозумілими» [8, р. 2.]. Дослідження М. Leedham виявило, що багато студентів не відчують себе добре підготовленими до виконання письмових завдань на університетському рівні [7, р. 1; 11]. Опираючись на погляди Т.Lillis і М. Scott [10, р. 9], вона говорить про академічне письмо як про «діяльність із «високими ставками», оскільки від умінь добре писати багато в чому залежить академічний успіх студента у ЗВО [9, р. 1]. Розуміння цих проблем має вирішальне значення для підтримки студентів у їхній академічній подорожі.

Західні фахівці виділяють три підгрупи вмій, необхідних для успішного оволодіння навичками академічного письма: *академічну грамотність* (читання, усна і письмова мова з урахуванням мети висловлювання; вираження думок за допомогою інструментарію дискусій і досліджень); *інформаційну грамотність* (визначення інформаційних потреб і пошук джерел інформації; їх оцінка і переробка), *міжкультурну грамотність* (знання про різні культури, зокрема про традиції і цінності)» [2, с. 89].

Академічне письмо не схоже на жодну іншу форму письма: воно має формальний, стислий і неупереджений підхід, що вимагає офіційного тону, дотримання суворих вказівок щодо форматкування та здатності критично взаємодіяти з широким колом наукових джерел. Для багатьох студентів, особливо для новачків у середовищі вищої школи, ці вимоги можуть бути непосильними.

До основних викликів, з якими стикаються студенти, можна віднести:

– *академічні умовності та їх розуміння*: академічне письмо має власний набір правил щодо структури, стилю та використання мови. Студенти повинні навчитися писати точно, уникати розмовних слів, правильно використовувати цитати. Для тих, хто не знайомий із цими умовами, це може здатися навігацією невідомим ландшафтом без гіда;

– *критичне мислення та аргументація*: одним із ключових компонентів академічного письма є розробка добре аргументованої аргументації. Багатьом студентам важко перейти від простого опису до критичного аналізу. Їм важко зрозуміти, як підтвердити свої аргументи доказами, як оскаржити контраргументи або ж як синтезувати інформацію з багатьох джерел;

– *тайм-менеджмент*: академічне письмо часто вимагає серйозних досліджень, планування та кількох чернеток. Однак багатьом студентам важко ефективно розподіляти свій час. Зволікання, жонгливання дедлайнами, недостатній час на перегляд можуть призвести до погано написаних завдань, які не відображають ані результатів досліджень, ані потенціалу самого здобувача;

– *страх перед невдачею та перфекціонізм*: бажання досягти успіху в

академічному середовищі може призвести до значної тривожності, стресу, виснаження тощо. Багато студентів відчувають себе приголомшеними ідеєю створити ідеальний «твір», що може змусити їх або надто ускладнювати написане, або, вагаючись, навіть не починати писати. Страх зробити помилку часто паралізує студентів, не даючи їм йти на необхідний ризик у своїй роботі;

– *мовні бар'єри*: студенти можуть мати проблеми з граматикою, словниковим запасом і структурою речень, що ускладнює чітке висловлювання складних ідей. На здатність писати формальним, безособовим тоном, характерним для академічного письма, можуть впливати і культурні відмінності в стилях спілкування.

Труднощі в організації та структурі тексту, аналізі інформації та дотриманні правил наукового стилю залишаються викликами для багатьох студентів. За результатами дослідження О. Харитонові, більшість студентів не мають достатніх навичок організації та структурування тексту відповідно до наукових вимог [5, с. 37], що призводить до плутаних, позбавлених чіткості та логічної послідовності текстів, які не відповідають стандартам академічного письма.

Серед найбільш поширених труднощів у написанні академічних текстів можна виокремити:

– *когнітивні*: невміння організувати та структурувати тексти відповідно до встановлених норм і вимог; відсутність навичок аналізу інформації та виокремлення ключових аспектів;

– *лінгвістичні*: недостатнє володіння лексичними, граматичними та синтаксичними засобами, які забезпечують зв'язність тексту; невміння підбирати лексичні одиниці, що відповідають жанру та контексту академічного тексту [6, с. 348].

Усвідомлюючи труднощі, з якими стикаються студенти, багато ЗВО:

– *запроваджують певні системи підтримки*, щоб допомогти здобувачам поліпшити свої навички письма: створюють центри письма, започатковують викладання відповідних навчальних дисциплін, семінарів, призначених для надання інструкцій щодо правил академічного письма та критичного мислення;

– *надають чіткі вказівки і приклади*: викладачі пропонують чіткі, конкретні вказівки щодо того, що очікується в академічних письмових завданнях. Наведення прикладів сильних наукових робіт може допомогти студентам зрозуміти бажану структуру, стиль і рівень аналізу;

– *інтегрують навчання академічного письма у навчальний план*: письмо слід викладати як невід'ємну частину кожної дисципліни, а не як окрему навичку. Вбудовування письмових завдань у всі освітні компоненти дозволить студентам практикувати та вдосконалювати свої навички у різних контекстах. Цей підхід допомагає демістифікувати академічне письмо та зробити його більш доступним;

– *створюють можливості для зворотного зв'язку та перегляду*: конструктивний зворотній зв'язок необхідний для вдосконалення навичок письма. Викладачі повинні надати детальний відгук, який допоможе студентам

зрозуміти їхні сильні та слабкі сторони. Заохочення кількох чернеток і надання можливостей для перегляду також може зменшити тиск, який відчувають студенти під час подання роботи;

– *розвивають культуру впевненості*: академічне письмо може лякати, але для ЗВО надзвичайно важливо розвивати культуру, у якій студенти почуваються впевнено, висловлюючи свої ідеї. Створення мереж підтримки однолітків, де студенти можуть переглядати роботи один одного та пропонувати конструктивний відгук, може допомогти зміцнити цю впевненість. Крім того, навчання студентів ставитися до письма як до процесу, а не до одноразового завдання, зменшує страх невдачі та перфекціонізму.

Отже, академічне письмо є ключовим елементом освітнього процесу у вищій школі, що потребує дотримання суворих вимог до структури, стилю та формальності викладу. Студенти зустрічаються з численними викликами, пов'язаними з недостатньою підготовкою до виконання письмових завдань, зокрема, проблемами організації тексту, критичного осмислення інформації, управління часом тощо. Подолання цих труднощів можливе шляхом впровадження спеціалізованих програм підтримки у ЗВО, інтеграції навичок письма у навчальні програми, розвитку аналітичних і аргументативних умінь, що сприятиме підвищенню академічних результатів студентів і формуванню їхньої професійної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гладченко Л., Славкова А. Академічне письмо в культурі академічної доброчесності. *Цифрова екосистема сучасного університету: епідемічні обмеження та виклики воєнного стану*: зб. матеріалів наук.-метод. конф. (м. Київ, 26.11.2022 р.). Київ: КНЕУ, 2022. С. 328–332. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8314a5e6-c5b6-41c5-b042-65bb7b9d6c51/content>
2. Кузнецова О.В., Тарасова С.О. Академічне письмо: проблеми та шляхи вирішення. *Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі: шляхи інтеграції школи та ВНЗ*: матеріали ІХ Міжнар. наук.-метод.конф. (м. Харків, 28 квіт. 2017 р.). Харків, 2017. С. 89–90.
3. Практичний тренінг «Основи академічного письма, доброчесності та цифрових технологій». *Метод. рекомендації і завдання для вивчення дисципліни* / Г. В. Савеленко, А. А. Немненко. Кропивницький: ЦНТУ, 2024. 50 с.
4. Тітов С. В. Інформаційно-освітнє середовище навчального закладу: розвиток засобів і способів комунікаційної й інформаційної взаємодії. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2014. Вип. 43. С. 144–150.
5. Харитоновна О. І., Ульянова Г. О. Поняття й особливості академічного плагіату. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2014. Т. 14. С. 146–153.
6. Харченко І. Формування навичок академічного письма майбутніх фахівців нефілологічного профілю в умовах інформаційно-освітнього середовища. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб. наук.*

праць молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. Дрогобич, 2023. № 64. Т. 2. С. 347–351. URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/64_2023/part_2/55.pdf

7. Ganobcsik-Williams I. Shared Practices and Theories in Academic Writing. *Journal of Academic Writing*. 2014. Vol. 4. № 1. P. ii-i. URL: <https://publications.coventry.ac.uk/index.php/joaw/article/view/148/148>

8. Gustafsson M., Ganobcsik-Williams L., Çelebi H., Powers J. C. Demystifying Written Academic Discourse Through Structured Support Approaches. *J. of Academic Writing*. 2024. Vol. 14. № 2. P. ii-iii. DOI: <https://doi.org/10.18552/joaw.v14i2.1216>

9. Leedham M. ‘Enjoyable’, ‘okay’, or ‘like drawing teeth’? Chinese and British Students’ Views on Writing Assignments in UK Universities. *J. of Academic Writing*. 2014. Vol. 4. № 1. P. 1–14. URL: <https://publications.coventry.ac.uk/index.php/joaw/article/view/128/141>

10. Lillis T., Scott M. Defining Academic Literacies Research: Issues of Epistemology, Ideology and Strategy. *J. of Applied Linguistics*. 2008. Vol. 4 (1). P.5-32.

УДК 373.15; 37.06(091)

Василь Лендел, м. Мукачєво

ГУМАНІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ЧЕСЬКІЙ ОСВІТІ

Загальна освіта на етапі розвитку людської цивілізації має забезпечувати кожному індивіду формування відповідної сучасному рівню знань картини світу [1; 2]; інтеграцію особистості до національної та світової культури; формування людини та громадянина, інтегрованого в сучасне йому суспільство та націленого на вдосконалення цього суспільства. В Чехії вчені та педагоги при формуванні нових цілей та завдань у галузі освіти керувалися вже наявним досвідом європейських країн та загальносвітовими тенденціями гуманізації та гуманітаризації навчання, спиралися на міжнародні рекомендації ЮНЕСКО; матеріали конференції «Середовище та розвиток» (ЮНЕСКО, 1992 р.); концепцію розвитку освіти для ХХІ ст., вироблену ЮНЕСКО під керівництвом Жака Делора та ін. На сторінках періодики обговорювалися проблеми виховання у новому демократичному суспільстві. На початку 90-х років ХХ століття у педагогічних журналах та газетах велика увага стала приділятися моральному вихованню та гуманізму.

Першим кроком на шляху оновлення школи в Чехії в дусі демократизації та гуманізації освіти стало прийняття шкільного закону в 1990 р. У Законі було висунуто нові цілі та завдання школи: «школа виховує молодь на основі наукового знання та відповідно до принципів патріотизму, гуманізму та демократії, сприяє її інтелектуальному та моральному розвитку, готує до творчої професійної діяльності, забезпечує охорону здоров'я, естетичне, фізичне та екологічне виховання» [5].

Науковою роботою, яка зробила суттєвий внесок у подальше формулювання цілей виховання в чеській освітній системі, стала стаття Я. Кучери «Роздуми щодо необхідності оновлення принципів виховання» [3]. Автор запропонував принципи виховання у дусі нових вимог, особливо наголошуючи, що вони є відкритими та доступними для подальшого збагачення:

- плюралізм поглядів та деідеологізація виховання та освіти;
- демократизм та гуманізм; моральність та терпимість;
- соціальний консенсус у навчанні та вихованні;
- добровільність та самостійність при прийнятті рішень учнями;
- цілеспрямованість діяльності;
- індивідуалізація та колективність у вихованні та освіті;
- єдність теорії й практики у вихованні, навчанні та практичній діяльності;
- відповідність та поступовість вимог;
- наочність та сталість у вихованні та навчанні;
- оптимізм та радість у сприйнятті педагогічного процесу.

Головний принцип навчально-виховного процесу, з погляду підготовки молоді до життя, вважає Я. Кучера, це принцип плюралізму поглядів та деідеологізації виховання та освіти. Молодь має можливість дискутувати та робити свій вибір, але її необхідно підготувати до самостійного осмислення різних позицій та поглядів, правильного розуміння дійсності. Застосовувати цей принцип практично, на думку вченого, означає навчити дітей поважати чужі погляди. Принцип демократії й гуманізму логічно та за своїми внутрішніми ідеями пов'язаний з попереднім принципом. Маючи на увазі мету виховання, застосування цього принципу означає підведення учнів до розуміння того, що демократія, або свобода, не тотожна анархії, що демократичною, гуманною і вільною людиною може бути тільки тоді, коли вона дисциплінована, працює на благо суспільства, цілеспрямовано працює над самовихованням, самоосвітою, самоконтролем. Принцип моральності та толерантності за своєю внутрішньою ідеєю та сутністю не є новим. Його новизна полягає у розумінні, трансформації, застосуванні та потребі в тому, щоб усі люди його засвоїли. До цього принципу можна віднести і виховання таких якостей і цінностей, як визнання іншої людини, самоповагу, людську гідність, уміння дружити та ін. Усе це може бути властиво лише внутрішньо вільній людині. Відповідно спостерігається тісний зв'язок принципу моральності й толерантності та принципу демократизму та гуманізму, їх поєднує розуміння свободи людини як влади над собою самим, самодисципліна та самоконтроль. Важливим є принцип соціального консенсусу у вихованні. Йдеться про згоду у суспільстві між його різними членами та групами. Оскільки школа – окремий світ, єдине невелике ціле, що складається з фрагментів мозаїки виховання, необхідно, щоб там панували злагоду і гармонію, щоб учні, пізнаючи такі поняття, як людяність, демократизм, толерантність, могли застосовувати їх у практичному житті, щоб ці поняття служили формування особистості молоді людини [3].

Реалізації завдання гуманізації освіти, більшого врахування індивідуальних здібностей та можливостей дитини служить і система освітніх програм, яка згідно із Законом про школу 2004 року є основою побудови чеської системи освіти. Система освітніх програм спрямована на розширення самостійності навчальних закладів, на варіативність навчальних планів та програм, отже і на варіативність змісту навчання, що має забезпечити індивідуалізацію навчання, врахування здібностей та можливостей учнів [4; 6; 7]. Реалізації завдань гуманізації освіти служать і зміни у змісті освіти. В чеській школі йде посилення громадянського виховання учнів у дусі демократії та гуманізму, що відбувається на основі запровадження та розширення навчального матеріалу відповідної тематики в курсах «Історії», «Громадянського виховання», «Основ суспільних наук».

При формулюванні нових загальних цілей освіти та виховання чеські педагоги виходять з того, що сучасне суспільство, з одного боку, надає великого значення індивідуальним здібностям та правам людини, з іншого боку, кожна окрема людина все більше залежить від інших людей, від усього суспільства, від навколишнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кремень В.Г., Ільїн В.В. Синергетика в освіті: контекст людиноцентризму: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2012. 368 с.
2. Філософія освіти: навч. посіб. / за ред. В. П. Андрушенка та інш. 2-ге вид. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. 348 с.
3. Kucera J. Uvahy o inovácii principov vycovy. *Pedagogicka revue*. 1991. №10.
4. Ramcovy vzdelavaci program pro predskolni vzdelavani. VUP, Praha, 2004.
5. Skolsky zakon. Praha, 1990. 6. Bila kniha (Narodni program rozvoje vzdelavani v Ceske Republice. Praha, 2001) www.msmt.cz
6. Skolsky zakon. Praha, 2004.
7. Zprava o vyvoji ceskeho skolstvi od listopadu 1989. Praha, 2009.

УДК 78.02

Ольга Мартиновська, м. Одеса **ХУДОЖНЬО-ІНТОНАЦІЙНІ ОБРАЗИ СВІТУ ДИТИНИ У ВОКАЛЬНО-ХОРОВІЙ ТВОРЧОСТІ Б. ФІЛЬЦ**

Проблематика формування інтонаційного образу світу та його художньо-естетичної інтерпретації є важливим аспектом сучасних досліджень у сфері культурології, музикознавства та фольклористики. Особливу увагу викликає вивчення дитячого фольклору як носія національних архетипів, що у поєднанні з вокально-хоровими творами становить унікальний феномен духовної та музичної спадщини України. С. Кримський, систематизуючи архетипи української ментальності, заснованої на ідеї цілісності Універсуму, виділяє триаду Дім – Поле – Храм, що символізують святе довкілля, життєвий простір і

сакральні цінності. Національні архетипи проявляються через цю тріаду, серед яких провідними є архетипи Землі, Матері, Серця, обрядовості, особистої свободи та переваги минулого над майбутнім [1, с. 274].

Використання інтонаційного підходу дозволяє глибше зануритися в сутність музичної ментальності, виявляючи специфіку національного мислення через призму мелодичних, ритмічних і гармонійних особливостей. У цьому контексті творчість Богдани Фільц постає яскравим прикладом синтезу фольклорних інтонацій і професійного вокально-хорового письма. Її твори репрезентують унікальну стилістичну єдність традиційного і новаторського, що дає змогу аналізувати процеси трансформації дитячих пісень у художній простір сучасної української музики. Дослідження цих аспектів сприяє не лише збереженню національної культурної спадщини, але й створенню основи для подальшого розвитку дитячого хорового виконавства, яке формує естетичний світогляд молодого покоління.

Б. Фільц володіє «особливим відчуттям безмежного всесвіту українського фольклору. В її доробку чимало обробок українських народних пісень для різного складу виконавців. Особливості композиторського мислення, його генетичні зв'язки з багатющою скарбницею народної творчості – ось що творить осібний інтонаційний склад, ритмічну вибагливість, колористику гармонічної мови» [3, с. 6]. На фольклорні першоджерела своєї музики неодноразово вказувала й сама Б. Фільц, яка часто зверталась у своїх хорових творах до класиків українського слова, зокрема Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки,

В. Сосяри, Д. Павличка та ін. Композиторка зазначала, що в їх поезії «сугубо особисте поєднується з народним, загальнолюдське, гуманістичне – з національно-прогресивною тематикою, віршотворення багато чим продиктовано закономірностями усної народної творчості» [4, с. 24]. Окрім вказаних поетів, Б. Фільц у хоровій музиці для дітей зверталася до текстів М. Рильського, О. Олеся, М. Сингаївського, Л. Костенко, В. Ладижця та ін.

Для молодших школярів Б. Фільц створила мініатюри у дусі закличок та ігрових пісень, зокрема «Танець сорок» і «Бабуся-Ягуса», які базуються на інтонаціях поспівок, характерних для фольклорних жанрів, доповнених сучасною ладово-гармонічною фактурою.

Концептуальною з позицій вибору композицій Б. Фільц в аспекті їх змістового та інтонаційно-жанрового наповнення є збірка «Хорові твори на слова Тараса Шевченка», упорядкована Д. Василик. Вона включає десять творів: дев'ять на вірші Кобзаря та один, «На роковини Шевченка», на текст Лесі Українки, пов'язаний із шевченкіаною. Переважний тип форми – куплетно-варіаційний, що перегукується з народною музикою. Шість мініатюр збірки з десяти зосереджені на образах природи, які символізують відродження і гармонію, втілюючи архетипи весни, дому та обрядовості («Весна. Садочки зацвіли», «Встала весна», «Зацвіла в долині», «Село на нашій Україні», «Тече вода з-під явора», «Вітре тихий»). Їм притаманний ліризм, світлий колорит і мелодика, що варіюється від народного стилю до рис романсової лірики. Якщо мініатюри «Встала весна» притаманне плавне голосоведення, невибагливість

мелодичної лінії, що уподібнює її народним зразкам, окреслення домінантово-тонічних тяжінь, то у хорі «Зацвіла в долині» мелодика отримує риси романсової лірики. На відміну від народної пісні, хор Б. Фільц «Зацвіла в долині» створено у мажорі. Н. Синкевич та Н. Зельман вказують на прямі стильові алузії з народнопісними джерелами, що створюється «пунктирним малюнком, синкопами, розспівуванням шістнадцятими тривалостями окремих складів» [2, с. 39].

Оптимістичний характер хору «Весна. Садочки зацвіли» створюється за допомогою швидкого темпу, ампліфікації, широких інтервалів та плавного мелодичного руху. Хор «Село на нашій Україні» відзначається складністю інтонаційного розвитку, контрастністю розділів, поєднанням гомофонно-гармонічного і поліфонічного мислення, а також романтичною пасторальністю. Особливу роль відіграє останній розділ, де сакральний характер музики підкреслює триєдність Дому, Поля та Храму як символів української ментальності. У хорах «Тече вода з-під явора» та «Вітре тихий» народна пісенність домінує, поєднуючи кантові, поліфонічні та декламаційні елементи. Відображення природи як резонатора людських почуттів гармонійно об'єднує поезію Т. Шевченка та музику Б. Фільц.

Композиція «Вітре буйний» вирізняється контрастністю й ускладненістю. Динамічний образ, сповнений неспокою, поєднує жанрові елементи від хорової мініатюри до думної стилістики, підкресленої імпровізаційними пасажами фортепіанного супроводу, що асоціюються з народним виконанням на кобзі чи лірі [2, с. 40].

У творі «Ну що б, здавалося, слова» експресивна мелодика передає глибину роздумів автора, потребує нового тонально-гармонічного розвитку з численними тональними відхиленнями. Попри мінорну основу, фінал утверджує тонічний трезвук, символізуючи оптимістичне світобачення.

Концептуально важливим в аналізованій збірці вважаємо хор «Наша дума, наша пісня». Як і у композиціях «Вітре буйний» та «Село на нашій Україні», Б. Фільц обирає контрастно-складову форму, розділи якої протиставляються один одному в аспекті інтонаційного наповнення, тонального розвитку, темпового руху. У межах контрастної форми композиторка, розкриваючи усі нюанси змісту шевченкового вірша, вибудовує струнку драматургію, в якій темпові пришвидшення, підсилення динаміки, згущення фортепіанної фактури супроводу підводять до генеральної кульмінації.

Жанрово-інтонаційними першоджерелами хору «Наша дума, наша пісня» стають:

- думні інтонації (що відчутні вже у партії вступу);
- патетична декламаційність (у першому розділі);
- урочиста маршовість (у другому розділі);
- хоральність (у коді).

Таким чином, можна прийти до висновку, що художньо-інтонаційний образ світу дитини у хорових творах Б. Фільц постає складною системою інтонаційних конфігурацій в діапазоні від простих послівок до розвиненої

пісенності, речитативності та навіть експресивної декламаційності. Опора у більшості хорових мініатюр на різні фольклорні джерела – від архаїчних закличок до думних інтонацій – свідчить про намір авторки втілити навіть у межах дитячої музики головні принципи національної ментальності. Водночас її музика насичена сучасним тонально-гармонічним розвитком. Не лише у проаналізованій збірці, але й в інших хорах для дитячих колективів, образи природи займають одне з головних місць, що є типовим і для народної творчості та часто слугують способом втілення архетипу Землі як одного з провідних в українській ментальності. Тріада Дім – Поле – Храм знаходить своє інтонаційне втілення і у творах Б. Фільц для дітей.

На відміну від фольклорних зразків дитячої творчості, в яких панує орієнтація на традицію та уявлення про час коловий (циклічний), сучасна дитина знаходиться у часі лінійному з його рухом від минулого через сьогодні до майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Братко К.В. Онтологія музики: до визначення основоположень філософії музики. *Вісник Черкаського університету*. Серія «Філософія». 2019. № 1. С. 71-80.
2. Синкевич Н., Зельман Н. Хорова Шевченкіана Богдани Фільц для дітей. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. Вип 26, том 2. С. 37-42.
3. Степанченко Г. Романтичний світ музики Богдани Фільц. *Музика*. 2012. № 6. С. 4-7.
4. Фільц Б. Хорові обробки українських народних пісень. Київ: Наукова думка, 1965. 135 с.

УДК 37.015

Ірина Ткаченко, м. Вишниця

ФІЛОСОФСЬКО-АКСІОЛОГІЧНІ ТА АНДРАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Філософсько-аксіологічні засади – це основи, які включають філософські ідеї та цінності, що впливають на виховання і навчання. Вони визначають, які знання, цінності і переконання є важливими в процесі освіти, а також формують ставлення до навчання і викладання.

Філософія освіти – це галузь філософії, що досліджує ідею освіти та її сутність як соціокультурного феномену відтворення та розвитку суспільства; визначення цілей, цінностей, ідеалів освіти й освіченості; результатів освіти та критеріїв їх оцінки [3].

Аксіологічний підхід в науці базується на такій категорії як «цінність». Саме тому наступним етапом нашого дослідження є аналіз наукових позицій вчених щодо трактування дефініції «цінності». Цінність можна трактувати з точки зору різних наук: психології, філософії, педагогіки, соціології, культурології, історії та інших [2, с. 106-109].

Навчання на основі цінностей є ефективним шляхом виховання активних, відповідальних, миролюбних, мужніх, чесних, співчутливих і дбайливих громадян. Цінності виступають фундаментом, мотиваційною основою поведінки будь-якої особистості. Ціннісні орієнтації розглядаються як результат виховання і соціалізації підростаючого покоління, що в сучасному контексті відкриває перспективи подальшого розвитку особистості [4].

Андрагогіка об'єднує знання про специфіку навчання дорослої людини з урахуванням її віку, освітніх та життєвих потреб, реальних можливостей, індивідуальних особливостей і досвіду, психіки і фізіології. Ця наука вивчає зміст, форми, методи та засоби організації навчання дорослих людей з метою полегшення їхнього навчання, вдоволення їхніх освітніх потреб, підвищення оперативності отриманої освіти під час вирішення життєвих проблем, досягнення індивідуальних цілей, самореалізації особистості. Різниця між андрагогікою і педагогікою полягає в тому що у педагогіці учні розглядаються як залежні суб'єкти, які пасивно поглинають інформацію, андрагогіка розглядає своїх учнів як незалежних особистостей, які використовують власний досвід у навчанні.

Дорослі учні мають такі потреби та принципи у навчанні: мотивація, використання власного досвіду, активне ставлення до навчання, умови комфорту та взаємоповаги, самоконтроль, спрямованість на вирішеність власної проблеми.

У навчанні дорослих учнів також змінюються вимоги до викладача, для них важливо, щоб їхній викладач був не тільки професіоналом своєї справи, але зміг для них із викладача перетворитися на інструктора чи консультанта; володіти особистісними якостями; орієнтуватися на діалоговий стиль спілкування; враховуючи, що дорослі учні мають певний попередній досвід, в деяких питаннях вони можуть бути більш компетентними, тому потрібно бути до цього готовим, також важливий індивідуальний підхід до кожного слухача.

Взаємозв'язок між філософсько-аксіологічними засадами та андрагогікою досить вагомий оскільки філософсько-аксіологічні засади формують основи цінностей, а андрагогіка спеціалізується на навчанні дорослих, яка враховує ці філософсько-аксіологічні аспекти, оскільки дорослі учні мають досвід, обмеження та цінності, які потребують особливого підходу.

Освіта, яка є складним процесом, містить у собі систему цілепокладання як особливий тип відносин між процесом трансляції, освоєння й породження сукупного досвіду суспільства і його результатом – відтворенням індивідом – носієм досвіду, що реалізує його в системах соціальної взаємодії. Цілі освіти – це прогнозовані ідеальні результати освітньої діяльності. Цілі освіти мають функціональний характер, стосовно ж суспільної системи в цілому вони виступають як проміжні цілі-засоби. Для соціальної системи вони є чинником підтримки стійкості, самозбереження через відтворення сукупного досвіду, у тому числі – соціальної структури й структур влади, домінуючого типу культури тощо. На рівні індивіда – як засіб соціальної адаптації й самореалізації, у більш вузькому сенсі – як засіб знаходження соціального статусу. Це зовнішня, дворівнева й об'єктивна основа тих цілей, які реалізуються в освітньому процесі,

доповнюється внутрішніми цілями системи освіти, що забезпечують її самоорганізацію [1].

Формуванню професійної компетентності андрагога повинна служити високоєфективна система професійної освіти. Професійні знання андрагогу необхідно постійно поглиблювати у процесі практичної діяльності і через систему підвищення кваліфікації. Для ефективної професіоналізації важливі знання і досвід, узаконені повноваження, статус і репутація андрагога, суспільна значущість його професії, харизматичні дані та особиста привабливість, комунікативні здібності, рівень інформованості тощо.

Місія андрагога, на думку Б. Вульфсона, – «вести дорослого до відкритого суспільства», що передбачає розвиток відповідної методології його діяльності, в основі якої лежить розуміння сутності сучасної ідеї неперервної освіти не як навчання заради знань, а як *lifelong education* – навчання людини протягом усього життя.

Отже, постає необхідність адаптації міжнародних практик підготовки андрагогів до українських освітніх реалій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аристотель. Нікомахова етика / Аристотель; пер. з давньогрецької В. Ставнюк. К.: «Аквілон - Плюс», 2002. 480с.
2. Лісіцин В. Аксиологічні засади та нормативно-правове забезпечення освітнього процесу в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. Вип. 47. Львів, 2023. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/47_2023/13.pdf
3. Огнев'юк О.В. Філософія освіти у структурі наукового знання. Київ: Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2013. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44413/2/V_Ognevyuk_Lektsiya_1_FSG_N.pdf
4. Формування ціннісних орієнтирів у Новій українській школі. URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-cinnisnih-orientiriv-u-noviy-ukra-nskiy-shkoli-326451.html>

Розділ II
ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ:
ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

УДК 37.015.3

Мирослава Вовк, м. Київ

**ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРУВАННЯ ЗМІСТУ ПСИХОЛОГО-
ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

У межах наукового дослідження «Розвиток змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів на компетентнісних засадах» (РК 0123U100447, 2023 – 2025 рр.) з метою визначення особливостей структурування змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів здійснено аналіз освітньої документації психолого-педагогічних дисциплін (освітніх програм, силабусів, робочих програм, навчально-методичного супроводу/забезпечення) в підготовці майбутніх педагогів різного фаху на рівні фахової передвищої освіти, на бакалаврському, магістерському, докторському освітніх рівнях у 18 закладах фахової передвищої і вищої педагогічної освіти в різних регіонах України. Аналіз документації дозволив виявити такі особливості структурування змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів на різних освітніх рівнях:

- *на освітньому рівні фахової передвищої освіти:* психолого-педагогічні дисципліни становлять від 13 до 35 кредитів від загальної кількості кредитів 120-150; серед основних дисциплін – «Педагогіка» (6-10 кредитів), «Педагогічна майстерність» (2-6 кредитів), «Соціальна педагогіка» (3-6 кредитів), «Загальна психологія» (3-5 кредитів), «Дитяча психологія» (3-4 кредити), «Соціальна психологія» (4-6 кредитів) тощо; запропоновано спектр вибіркових дисциплін психолого-педагогічного спрямування («Педагогіка сімейного виховання» (3-4 кредити), «Психолого-педагогічні засади міжособистісного спілкування» (3-4 кредити), «Основи психодіагностики і психокорекції» (3-4 кредити) тощо. Урізноманітнення психолого-педагогічних дисциплін відбувається залежно від спеціальності, фокусу освітньо-професійних програм, регіональної специфіки функціонування закладу; психолого-педагогічні дисципліни передують педагогічній, навчальній, виробничій практиці/кам; значна увага приділяється методикам викладання фахових дисциплін, методичним прийомам викладання/навчання у початковій школі з урахуванням концептуальних засад Нової української школи; структурування змісту здійснюється з урахуванням теорії і практики педагогічної майстерності у початковій школі, у дошкільній освіті тощо; організації виховної роботи;

- *на бакалаврському освітньому рівні:* на психолого-педагогічні дисципліни відведено 10-40 кредитів від 180-240 кредитів ОПП; обов'язкові освітні компоненти визначаються відповідно до фокусу програми, специфіки спеціальності: «Загальна педагогіка» / «Педагогіка» / «Загальні основи

педагогіки» / «Педагогіка з основами педагогічної майстерності» (5-8 кредитів), «Психологія» (4 кредити), «Загальна та вікова психологія» / «Вікова та педагогічна психологія» (4-6 кредитів), «Основи інклюзивної освіти» (3-4 кредити), «Методика навчання математики (української мови, хімії...) в середній школі» (6-8 кредитів) тощо; серед вибірових освітніх компонентів визначено: «Основи практичної психології» (3-4 кредити), «Психологія особистості і діяльності» (4 кредити), «Основи психологічної корекції» (4 кредити), «Основи психологічного консультування та психопрофілактики» (3-4 кредити), «Історія педагогіки» (3-4 кредити), «Педагогічна психологія» (3-4 кредити), «Дидактика початкової (середньої) освіти» (3-4 кредити), «Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної роботи» (3 кредити) та ін.; виявлено спрямованість на формування фахових компетентностей, імплементацію положень документів, що врегульовують якість підготовки вчителя – на державно-управлінському і локальному рівнях, широкий спектр дисциплін з фахових методик викладання, взаємозалежність змісту психолого-педагогічної і практичної складових підготовки; переважання психолого-педагогічних дисциплін порівняно з часткою методичних дисциплін, розроблення варіативних освітніх компонентів з урахуванням майбутнього фаху, індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти, структурування змісту на основі вивчення проблем інклюзивної освіти, психологічної допомоги, підтримки, протидії булінгу тощо;

- на *магістерському освітньому рівні*: 19-33 кредити з 90-120 кредитів ОПП відведено на вивчення дисциплін психолого-педагогічного спрямування; серед обов'язкових освітніх компонентів виявлено: «Педагогіка» / «Інноваційна педагогіка» / «Актуальні питання інноваційного розвитку освіти» (4-6 кредитів), «Теорія та історія педагогіки» (4-6 кредитів), «Педагогіка профільної школи» (3-4 кредити), «Психологія профільної школи» (3-4 кредити), «Філософія освіти» (3-4 кредити), «Методика навчання математики (української мови, хімії...) у профільній школі» (6-8 кредитів), «Методологія (організація) наукових досліджень» (3-4 кредити); «Методика навчання математики (української мови, хімії...) в Новій українській школі» (6-8 кредитів), «Основи інклюзивної освіти» (3-4 кредити), «Педагогічні технології у старшій (профільній) школі» (3-4 кредити), «Методика дистанційного і змішаного навчання» (3-4 кредити), «Академічна культура педагога-дослідника» (4 кредити), «Правове забезпечення освіти» (3 кредити), «Педагогічна риторика» (3 кредити), «Практикум з методики навчання української мови (математики, географії...)» (3 кредити); зміст освітньо-професійних програм підготовки фахівців формується з урахуванням компетентностей (загальних і спеціальних (фахових, предметних)) та результатів навчання; спрямованість на формування викладацьких умінь у синтезі з розвитком дослідницької, інноваційної, лідерської компетентностей;

- на *докторському освітньому рівні*: 10-15 кредитів відведено на вивчення дисциплін психолого-педагогічного спрямування з 30 – 60 кредитів ОНП; зміст психолого-педагогічної підготовки структурується на основі Національної рамки кваліфікацій та з урахуванням Професійного стандарту викладача закладу вищої освіти; змістовий контент психолого-педагогічних дисциплін зумовлений

особливостями педагогічного фаху і фокусом ОНП; зміст психолого-педагогічної підготовки сформовано з урахуванням загальних та спеціальних (фахових) компетентностей. Серед обов'язкових освітніх компонентів виявлено: «Педагогіка» / «Педагогіка вищої школи» (3-6 кредитів), «Теорія і практика педагогічної освіти», «Освіта дорослих в Україні», «Інформаційно-комунікативні технології в освіті» (3-4 кредити), «Психологія (за професійним спрямуванням)» / «Психологія профільної школи» «Філософія освіти» (3-4 кредити); «Порівняльна педагогіка вищої школи» (3-4 кредити); «Методологія наукового пошуку здобувача освіти» (3-4 кредити); «Викладання і навчання в сучасній вищій освіті» (3-4 кредити) та ін.; перелік і змістовий контент вибіркового психолого-педагогічних дисциплін врегульовується запитом майбутніх викладачів-дослідників щодо поглибленого вивчення відповідної субдисципліни педагогіки, психології, міждисциплінарного курсу з урахуванням дослідницьких інтересів, проблематики дисертаційного дослідження; зміст психолого-педагогічних дисциплін структуровано з метою розвитку викладацької, педагогічної майстерності, здатності створювати інновації у галузі освітніх, педагогічних наук та ретранслювати їх в освітню практик.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вовк М.П., Грищенко Ю.В., Соломаха С.О. Зміст психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів у закладах фахової передвищої і вищої педагогічної освіти України. *Вісник Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI ст.»*. 2024. Вип. 1(9). С. 43-54. URL: [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(9\).2024.0003](https://doi.org/10.35387/ucj.1(9).2024.0003)

УДК 37.015.3.371.135

Олександр Кучерявий, м. Київ

КАТЕГОРІЯ «ЗМІСТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПІДГОТОВКИ»: ОСОБИСТІСНИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІРИ

Із філософських позицій зміст психолого-педагогічної підготовки має передусім будуватися в координатах бачення місця людини-професіонала у світі в контекстах його пізнавального освоєння і перетворення, її свободи і духу в аспектах життєтворчості людського буття, суспільного культуротворення і особистісно-професійного поступу. Філософський стрижень відповідного змісту – діалектика загального і специфічного, які виступають як дві особливі ціннісні системи: 1) цілісна сукупність взаємопов'язаних загальних світоглядно- і національно-культурних цінностей; 2) система суто психолого-педагогічних цінностей загальнопрофесійного, професійного і вузькопрофесійного рівнів. Йдеться про загальне і специфічне як в його аксіологічних складниках-системах, так і у всьому змісті як цілісному утворенні.

Зміст будь-якої фахової підготовки як цілісність, і психолого-педагогічної зокрема, є передусім дидактичною категорією, системою взаємопов'язаних компонентів, джерелом визначення яких традиційно вважається соціальний досвід. У ньому віддзеркалюється комплекс провідних цінностей

загальнолюдської, національної й професійної культури. Проте, враховуючи принцип цілісності освітніх явищ і процесів, їх зв'язок з суспільними і природними, крім соціального досвіду, джерелом проєктування змісту психолого-педагогічної підготовки слід вважати і групу потреб суспільства у національній безпеці, захисті, культуротворенні у різних (навіть екзистенційних) умовах функціонування. У фокусі усвідомлення цих суспільних потреб зростає до рівня метазначущої потреба у перетворенні змісту психолого-педагогічної освіти у носія цінностей (перша ціннісна система) культивування високості національного духу і української культури, збереження і зміцнення національної ідентичності, національної пам'яті й державності.

Друга група потреб, що є детермінантами визначення змісту підготовки майбутнього педагога, стосується безпосередньо його як особистості й професіонала: потреби в особистісному, професійному і професійно-культурному розвитку. Саме на реалізацію відповідних потреб особистості студента, а з часом – і педагога-практика, передусім і спрямована система психолого-педагогічних цінностей загальнопрофесійного, професійного і вузькопрофесійного рівнів.

Врахування діалектики загального і специфічного у змісті першої й другої ціннісних систем психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів, а також двох груп актуалізованих потреб вимагає опертя при його проєктуванні на сукупність таких основних концептуальних положень:

1) системний, цілісний, синергетичний, аксіологічний, акмеологічний, культурологічний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний підходи в їх єдності є методологічним фундаментом розроблення багаторівневої системи «зміст психолого-педагогічної підготовки»;

2) провідними стратегічними лініями проєктування змісту в цілях його оновлення в умовах російської агресії є: культуро-панівна (аспекти сприяння у перспективі розвитку національної й професійно-педагогічної культури майбутніми фахівцями); соціально- й особистісно-перетворювальна; системноцифрова; самотворча й професійно-творча (орієнтація студентів на набуття практичного досвіду здійснення цих розвивальних діяльностей за результатами психодіагностики); гуманістично-психопедагогічна, валеологічно-захисна і євроінтеграційна [3].

3) зміст суто психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів є розвивальною соціально-педагогічною категорією в особистісно-професійному і професійно-культурному планах у вимірі його розгортання від загальнопрофесійного психопедагогічного до професійного й вузькопрофесійного;

4) головним принципом побудови змісту психолого-педагогічної підготовки є забезпечення єдності його інтеграції й диференціації.

У цілісній сукупності феноменів інтеграції й диференціації змісту психолого-педагогічної підготовки на їх якісну повноту працює перший – системоутворюючий – інтеграція. Передусім – психологічних і педагогічних цінностей. Йдеться про потребу ціннісно-змістової підсистеми освітнього

процесу у реалізації методологічної настанови академіка І. Зязюна щодо опанування майбутніми учителями інтегрованими цінностями змісту психологічної педагогіки (психопедагогіки), у чому він бачив сенс реформування педагогічної освіти [1, с. 2].

Опертя на третє концептуальне положення вимагає розширення змісту психолого-педагогічної підготовки в особистісному вимірі: потреби у цілісному розвитку майбутнього фахівця є тим джерелом визначення змісту освітнього процесу, яке відповідає за поворот його свідомості на своє духовно-професійне «Я», появу і реалізацію з часом «Я-концепції» кар'єрного зростання.

Актуалізовані концептуальні положення як особлива цілісність є платформою для створення проекту трирівневої структури змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів. Ці рівні співвідносяться з курсами навчання студентів, як майбутніх бакалаврів, так і магістрів. Після кожного навчального року передбачена практика (психологічна і педагогічна).

Перший рівень – *загальнопрофесійний* – є носієм загальних психопедагогічних цінностей-знань (вони опановуються студентами на першому і другому курсах) про: 1) загальну психологію і педагогіку (психопедагогіку); 2) психологію розвитку й психологію особистості (в онтогенетичному аспекті); 3) психолого-педагогічні основи розвитку особистості учня і вчителя; 4) соціальну психологію і педагогіку; 5) експериментальну психологію і методи педагогічних досліджень; 6) етнопсихопедагогіку. Крім того, передбачено проходження студентами ознайомчих психологічної і педагогічної практик на першому і другому курсах, які відрізняються між собою рівнем складності й креативності отриманих другокурсниками завдань.

На третьому і четвертому курсах навчання майбутні педагоги мають оволодіти цінностями-знаннями і цінностями-способами діяльності, які відносяться до другого змістового рівня – *професійного*. Передусім йдеться про цінності, що містяться в програмах таких дисциплін, як: вікова і педагогічна психологія; психолого-педагогічна діагностика; основи психопедагогічної підтримки особистості учня; педагогічна майстерність і професійно-педагогічна культура: психологічний вимір; основи корекційної педагогіки і спеціальної психології; самоосвіта і самовиховання вчителя (майбутнього вчителя); професійно-психопедагогічна творчість; цілісний розвиток майбутнього педагога і вчителя; методика викладання фахової дисципліни; методика національного виховання; психолого-педагогічна практика (у 6 семестрі вона насамперед має діагностико-прогностичну спрямованість, а у 8-му передбачає тимчасову професійну педагогічну діяльність студента на посаді вчителя); бакалаврська робота.

Зміст психолого-педагогічної підготовки майбутніх магістрів, який відповідає специфічному *вузькопрофесійному рівню*, віддзеркалюється в програмах таких основних предметів: актуальні проблеми сучасної психопедагогіки; психолого-педагогічне проєктування у закладі вищої освіти; психолого-педагогічні інновації у цифровому освітньому середовищі ЗВО;

методологія психолого-педагогічного дослідження; технології викладання у вищій школі; психологія національно-патріотичного особистісно орієнтованого виховання студентів; асистентська психолого-педагогічна практика.

Студенти проводять наукове психолого-педагогічне дослідження, результати якого відображаються у магістерській випускній роботі, яка ними захищається. Проте терміни цієї традиційної практики не є достатніми для досягнення її цілком соціально значущих і цілісно-розвивальних студента цілей. Як правило, часу, відведеного на практичне навчання, практиканту як досліднику замало навіть для поступового збирання необхідного науково-дослідного матеріалу, розроблення якісного поняттєво-категорійного апарату власного наукового пошуку, і зовсім не вистачає для цілісного розгляду його предмета на емпіричному рівні.

Перспективним є варіант введення у процес навчання педагогічної інтернатури, під час проходження якої майбутні випускники магістратури можуть отримати, як мінімум, річний досвід практичної професійної діяльності в закладах вищої освіти на посадах викладачів і асистентів кафедр як спеціального фахового, так і психологічного й педагогічного профілю. Наразі вже існує Положення про педагогічну інтернатуру, яке правда стосується тільки загальної середньої освіти (воно було затверджено наказом МОН України ще 25 жовтня 2021 р.). Провідні цілі розроблення змісту програми педагогічної інтернатури в системі вищої освіти – сприяння оволодінню інтернами на практиці мистецтвом «годувати» студентів цінностями української культури (вислів Г. Філіпчука), активізації їх саморуку до викладацької майстерності й наукової компетентності. При цьому розширюються можливості щодо проведення інтерном продуктивного (реального у достатньому часовому вимірі) дослідження певної науково-педагогічної проблеми на базі її концептуально-методологічного осмислення, побудови власних теоретичних конструктів та їх експериментальної перевірки з наступним віддзеркаленням отриманих результатів у магістерській дипломній роботі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зязюн І.А. Історичні витоки психологічної педагогіки. *Рідна школа*. 2013. № 11. С. 3-12.
2. Зязюн І.А. Психолого-педагогічні умови учіння-виховання особистості. *Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей*: зб. матеріалів XI Міжнар. педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О.П. Рудницької [голов. ред. І.А. Зязюн]. Вип. 5 (9). Чернівці: Зелена Буковина. 2014. С. 16-26.
3. Кучерявий О.Г. Концепція оновлення змісту освіти майбутніх викладачів педагогічних університетів у вимірах соціальних потреб воєнного і повоєнного часу. *Естетика і етика педагогічної дії*: зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Полтавський нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. 2023. Вип. 28. С. 196-208.

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Змішане навчання є якісно новим підходом, що трансформує та реорганізує освітній процес – його структуру, форми, методи навчання, ролі викладача та студента. Сутність змішаного навчання полягає не просто у «змішуванні» різноманітних методик та технологій, що є ознакою будь якої системи навчання, а розуміється як оптимальне поєднання традиційного та електронного навчання, коли воно відбувається як в аудиторії, так і за її межами, та передбачає розширення можливостей очної форми навчання за рахунок використання можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Незважаючи на збільшення популярності змішаного навчання, на думку вчених, упровадження зазначеного формату організації освітнього процесу відбувається не завжди в правильному напрямі та продовжує викликати дебати через свою складність [3].

З точки зору М. Хорна, помилка теоретиків та практиків змішаного навчання полягає в упевненості, що освітній процес після застосування засобів змішаного навчання стане персоналізованим автоматично, підлаштовуючись під потреби здобувачів освіти, а його ефективність зможе забезпечити механічна зміна середовища виконання тих чи інших навчальних активностей. Вчений переконує, що ефективність змішаного навчання насамперед залежить від обов'язкового врахування крім технологічного компонента, пов'язаного із застосуванням цифрових технологій, розробленням та доставкою електронного навчального контенту, його педагогічного складника, що передбачає зміну педагогічного підходу до організації навчання, особливий характер діяльності викладача, який планує, організовує та супроводжує навчальну діяльність студентів в інтегрованому середовищі змішаного навчання [1].

Це підтверджують висновки С. Патрік (S. Patrick) та К. Стерджен (C. Sturgis), а також Т. Йостен (T. Joosten), які висловлюють стурбованість, що під час впровадження змішаного навчання першочергового значення набуватимуть ІК-технології на шкоду безпосередній педагогічній взаємодії «обличчям до обличчя» викладача та студента та вважають педагогіку одним з найважливіших вимірів створення змішаних освітніх курсів [4; 2].

У цьому контексті цікавою є мультимодальна модель змішаного навчання, яку було розроблено Е. Піччіаном (A. Picciano), вченим Міського університету Нью-Йорка (City University of New York, США), у 2017 р. Автор розглядає онлайн компоненти обов'язковим складником всіх освітніх курсів і програм та прогнозує змішане навчання домінуючою формою на всіх рівнях освіти. На думку Е. Піччіана, такий формат є не простою комбінацією способів взаємодії між учасниками освітнього процесу, а єдиним педагогічним підходом, який спрямований на вирішення цілей та завдань освітньої програми, надає нові освітні можливості здобувачам освіти (врахування індивідуальних особливостей

(вік, тип особистості, стиль навчання), їхніх освітніх потреб, способів отримання знань) та передбачає підвищення вимог до діяльності викладача (зміна методичного мислення, гнучкість у виборі форм і засобів навчання, способів візуалізації навчального матеріалу, педагогічної комунікації тощо).

Модель має гнучкий характер та складається з шістьох компонентів (педагогічних цілей), які слід варіативно враховувати для проектування алгоритмів змішаного навчання (рис. 1) [5].

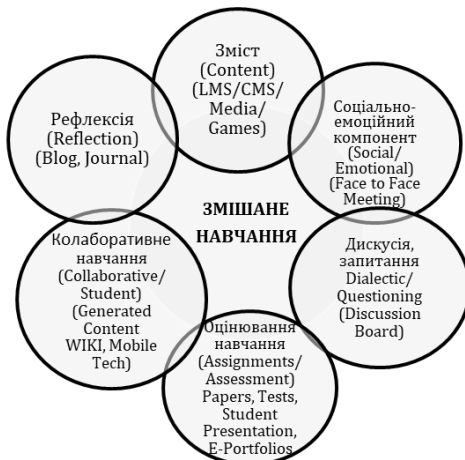

Рис. 1. Мультимодальна модель змішаного навчання (автор Е. Піччіано)

Компонент 1. Зміст навчання (Content) передбачає, що складником змішаного навчання є якісний електронний навчальний контент, що розробляється, зокрема, викладачем, є багатофункціональною інформаційною базою для забезпечення педагогічної взаємодії, візуалізації освітнього матеріалу, організації самостійної навчальної діяльності студента, оцінювання результатів, що підпорядковується обраної моделі та враховує особливі освітні можливості цифрового середовища. Основними механізмами доставки контенту для змішаного навчання є системи управління навчанням (LMS), системи управління навчальним контентом (CMS), відкриті освітні платформи (Blackboard, Canvas, Moodle), що дозволяють створювати та розміщувати авторські онлайн курси, інтегрувати різноманітну медіаінформацію, застосовувати технологічні інструменти, у тому числі ігрові технології навчання.

Компонент 2. Соціально-емоційний компонент (Social/Emotional) забезпечує ключову роль взаємодії «обличчям до обличчя» («face to face») у змішаній моделі навчання. Це пояснюється тим, що як для студента, так і для викладача важливі унікальні аспекти особистої взаємодії, емоційного зворотного зв'язку, які неможливо забезпечити за допомогою тільки онлайн технологій.

Хоча онлайн курси розвинулися такою мірою, що викладачі можуть надавати соціальну, емоційну підтримку і у синхронному режимі.

Компонент 3. Дискусійні форми роботи (Dialectic/Questioning) допомагають викладачу оцінювати знання студентів, виявляти рівень засвоєння ними вивченого матеріалу. Інструментом для цього виду діяльності є, зокрема, дискусійна дошка (Discussion Board), яка дозволяє студентам безпечно та надійно взаємодіяти з викладачем та іншими студентами, мати можливість у будь який час прослідкувати хід заняття.

Компонент 4. Рефлексія (Reflection) як механізм самодетермінації полягає в засвоєнні студентом навчального матеріалу шляхом його осмислення, аналізу, узагальнення, накладення на власний досвід. Вміння рефлексувати потребує цілеспрямованого формування. Тому завдання викладача – сприяти тому, щоб у студентів виникла потреба аналізувати свою діяльність та діяльність інших членів групи. Інструментом для розвитку рефлексії навчальної діяльності пропонуються блоги, форуми, індивідуальні щоденники.

Компонент 5. Коллаборативне навчання (Collaborative learning) передбачає організацію навчання, за якої студенти з різними здібностями та інтересами співпрацюють спільно (проекти, командна робота тощо). Для очних занять такий вид діяльності набув популярності та вважається звичним явищем. Інструментами для онлайн комунікації є wiki-системи, мобільні технології, що дозволяють студентам генерувати контент, обмінюватися ним з іншими суб'єктами освітнього процесу.

Компонент 6. Оціночні засоби навчання (Assignments/Assessment) є чи не найважливішим складником моделі. CMS/LMS та інші онлайн-інструменти й платформи надають низку механізмів, що допомагають у цій сфері. Виконання завдань, тестів, створення презентацій, портфоліо в електронному вигляді є основними методами, що використовуються для оцінювання навчальних досягнень студентів. Щотижневі обговорення результатів на дискусійних дошках, у блогах, на онлайн форумах надають можливість викладачу контролювати й аналізувати освітній процес, у тому числі власні підходи до викладання.

Отже, змішане навчання, що є перспективною формою організації освітнього процесу в сучасних умовах цифрової трансформації, необхідно розглядати, зокрема, як педагогічний підхід до організації взаємодії учасників освітнього процесу, що дозволяє оптимально поєднувати переваги очного та онлайн навчання, застосовувати інформаційно-комунікаційні технології з урахуванням їх педагогічних можливостей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Horn M., Staker J. The Blended Workbook: Learning to Design the Schools of Our Future. Hoboken. New Jersey: John Wiley & Sons. 2017. URL: <https://surl.li/zosbka>

2. Joosten T., Weber N., & McGuire A. The blended institution of higher education: A model for a sustainable institution, 2021. URL: <https://surl.li/tgjezr>

3. McCarthy S., Palmer E. Defining an effective approach to blended learning in higher education: A systematic review. *Australasian Journal of Educational Technology*. 39(2). 2023. P. 98-114. <https://doi.org/10.14742/ajet.8489>

4. Patrick S., Sturgis C. Maximizing Competency Education and Blended Learning: Insights from Experts. 2015. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED557755.pdf>

5. Picciano A. G. Theories and frameworks for online education: Seeking an integrated model. *Online Learning*. 21(3). 2017. P. 166-190. <https://doi.org/10.24059/olj.v21i3.1225>

УДК 37.06

Світлана Бала, м. Київ

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НУШ: ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛИ І СІМ'Ї

Нині цифрові технології відіграють важливу роль у житті дітей, зокрема молодших школярів. Вони надають можливості для навчання, розвитку та спілкування, проте несуть і ризики. З перших років користування інтернетом дітям важливо сформуванати відповідальне ставлення до онлайн-простору. Цей процес потребує зусиль як школи, так і родини: школа може забезпечити навчання основам безпеки в мережі, а батьки – підтримувати та контролювати практичне застосування цих знань. Але для досягнення бажаного результату потрібна злагоджена співпраця вчителя і батьків, оскільки з поширенням цифрових технологій для молодших школярів зростає ризик загроз, таких як: кібербулінг, шахрайство та неподходящий контент. Діти через брак критичного мислення часто не можуть самостійно протистояти цим небезпекам, що може вплинути на їхнє психоемоційне здоров'я. Кібербулінг призводить до стресу, а доступ до неприйняттого контенту й надмірне використання гаджетів – до залежності та проблем із соціалізацією. Тому формування відповідальної поведінки у цифровому середовищі стає важливою умовою їхнього гармонійного розвитку.

Переді мною, як, мабуть, і перед багатьма педагогами, постає питання, які ж обрати форми роботи щодо формування у молодшого школяра безпечної поведінки в цифровому просторі? Свою педагогічну діяльність я спрямовую на формування навичок безпечної поведінки молодших школярів в мережі «Інтернет». Вона передбачає різноманітні інтерактивні та практичні методи роботи, які допомагають дітям зрозуміти і закріпити правила поведінки в мережі:

- *Робота в групах «Інтернет – друг чи ворог?»*. Ця діяльність передбачає групову роботу, де обговорюються різні сторони використання інтернету. Одна група розглядає позитивні аспекти – як інтернет допомагає в навчанні, розвитку творчих здібностей і спілкуванні, тоді як інша – обговорює потенційні небезпеки. Наприкінці групи обмінюються своїми висновками і створюють плакати, на яких відображено плюси та мінуси користування

інтернетом. Такий підхід допомагає учням усвідомити баланс між можливостями й ризиками, що підстерігають їх в інтернет-просторі.

• *Інтерактивні заняття з кібербезпеки.* На цих заняттях ми використовували навчальні відео та анімації, щоб наочно пояснити дітям, як захищати себе онлайн. Наприклад, після перегляду відео про «таємницю пароллю» обговорювали, чому важливо мати складний пароль, який знає лише власник. Інша тема стосувалася особистих даних, де ми розбирали, що не варто публікувати в інтернеті свою адресу, фото або місце навчання. Діти активно обговорювали побачене, ставили запитання та на практиці застосовували поради, згадуючи аналогічні ситуації з власного досвіду.

• *Створення лепбуку «10 золотих правил безпечного користування інтернетом».* Учні разом створювали лепбук із ключовими правилами для безпечного користування інтернетом. Кожна сторінка лепбуку відображала конкретне правило, наприклад, «Не ділися особистими даними» або «Паролі тримай в секреті». Діти самостійно виготовляли міні-ілюстрації, придумували короткі пояснення, що робило процес цікавим і захопливим. Створення лепбуку допомогло учням закріпити знання про основи інтернет-безпеки, адже вони самостійно обробляли інформацію та візуально її подавали.

• *Урок-подорож «Зворотний бік інтернету. Розумне і безпечне використання інтернет-ресурсів».* Під час цього уроку школярі разом з учителем «подорожували» світом інтернету. Використовуючи інтерактивну карту, діти «відвідували» різні локації, кожна з яких розкривала певний аспект цифрової безпеки. Наприклад, «Острів персональних даних» навчав, чому не слід викладати особисту інформацію, а на «Безпековому лузі» вони дізнавалися про небезпеку натискання на незнайомі посилання. Така візуальна подача й інтерактивний підхід залучали дітей до активної участі, сприяючи запам'ятовуванню важливих правил.

- *Сюжетно-рольові ігри.* Сюжетно-рольові ігри стали важливим інструментом для закріплення навичок безпечної поведінки. Під час ігор учні розігрували сценки, зокрема «Отримання повідомлення від незнайомця» або «Друг просить твій пароль». Наприклад, у сценці «Отримання повідомлення від незнайомця» одна дитина грала роль учня, який отримує підозріле повідомлення, а інша – роль дорослого, з яким можна порадитися. Такий формат допоміг дітям краще зрозуміти, як діяти в потенційно небезпечних ситуаціях, і закріпив навички звертання за допомогоюю.

- *Розробка постера або плаката на тему безпеки в інтернеті.* Учні запропонували створити плакати з головними правилами інтернет-безпеки, такими як «Не діліться особистими даними» або «Не приймайте запити на дружбу від незнайомців». Кожен учень міг обрати правило, яке йому найбільше запам'яталось, та втілити його на папері в яскравій формі. В результаті ми зробили виставку плакатів у класі, що нагадувала дітям про важливість безпечного користування інтернетом. Така діяльність сприяла закріпленню знань у творчій формі.

- Цікавими для здобувачів освіти є *навчальні вікторини та онлайн-опитування*. Формат гри додає заняттю інтерактивності. Вікторини викликають азарт і зацікавленість, а також підвищували рівень засвоєння матеріалу.

- *Візуалізація ризиків через малюнки чи комікси.* Учні з великим задоволенням малюють комікси або ілюстрації, де зображують різні ситуації в інтернеті, що можуть бути небезпечними. Наприклад, один із коміксів показував, як дитина отримує запит на дружбу від незнайомця, і розповідь про те, як вона порадилася з батьками. Така візуальна подача допомогла дітям краще зрозуміти наслідки своїх дій у цифровому просторі й закріпила навички аналізу ситуацій.

- *Обговорення прикладів з реального життя.* Під час цієї діяльності ми розбирали реальні життєві історії про кібербезпеку, наприклад, як дитина отримала фейкове повідомлення про виграш, або коли з кимось зв'язалися незнайомці з проханням поділитися персональною інформацією. Діти могли пропонувати свої ідеї, як уникнути подібних ситуацій, та обговорювали, що треба робити в таких випадках. Ці обговорення допомагали школярам усвідомити, як важливо бути обачними та що завжди можна звернутися за допомогою до дорослих.

Вважаю, що такі методи роботи дозволяють інтегрувати навчання основам безпеки в інтернеті в повсякденне життя школярів, роблячи це цікаво та зрозуміло. Кожен із підходів спрямований на розвиток практичних навичок і формування впевненості дітей у власних діях у цифровому просторі.

Важливими у цьому питанні є спільні зусилля вчителів і батьків, зокрема через семінари, тренінги та зустрічі з експертами. Вони допомагають сформувати у дітей відповідальне ставлення до інтернету, підвищуючи цифрову грамотність батьків і надаючи їм знання про ризики, як-от кібербулінг та шахрайство. Така співпраця є важливою для формування в дітей необхідних навичок, щоб забезпечити їхню безпеку в цифровому світі.

Отже, спільні зусилля школи та сім'ї в навчанні дітей безпечній поведінці в цифровому середовищі є запорукою успіху. Забезпечуючи інформацію, підтримку та контроль, батьки і педагоги можуть сприяти формуванню у дітей навичок відповідального використання технологій, що забезпечить їхню безпеку в онлайн-просторі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Журба К.О., Канішевська Л.В., Малиношевський Р.В., Харченко Н.В., Федоренко С.В. Виховання дітей та молоді у цифровому просторі: посібн. Київ, 2022. 124 с.
2. Канішевська Л., Шахрай В. Особливості виховання в школі і сім'ї в умовах цифровізації. Перспективи та інновації науки. 2022. № 4 (9). С. 144-155.
3. Ліпій Я. О., Манжелей Н. М. Особливості впливу Інтернет-мережі на формування особистості молодшого школяра [Електронний ресурс] URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/10463/1/>

УДК 378.126:371.15

Ірина Бойчук, м. Чернівці

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Образ людини – зовнішній вигляд, цінності та духовний світ є основою сучасної національної культури. Говорячи про зовнішній вигляд людини, зазначимо, що він посідає одне з провідних місць в ієрархії цінностей, адже імідж є тією своєрідною програмою соціальної поведінки людей, яка закріплена в спілкуванні, поведінці, символах, образах і нормах.

Необхідність формування нового стилю соціальної поведінки, який відповідає сучасному етапу розвитку суспільства, призводить до актуалізації проблем, пов'язаних з таким феноменом, як імідж, що, у свою чергу, потребує вивчення умов і механізмів його виникнення і функціонування у суспільстві. Трансформація соціального устрою України та світогляду людей призвела до змін та перегляду поглядів щодо особистості педагога. Сьогодні є потреба у висококваліфікованих фахівцях, здатних до комунікації з оточенням, вдалої презентації своєї особистості та з високим рівнем емоційного інтелекту.

Оскільки на педагога покладена велика відповідальність у вихованні майбутнього покоління, велике значення набуває формування позитивного іміджу. Це пов'язано з тим, що сьогодні професія вчителя, зокрема вчителя музичного мистецтва, втратила престижність і потребує негайних змін. Водночас до особистості викладача, як і раніше, ставляться найвищі вимоги. За

конкретним образом завжди перебуває особистість, тобто та внутрішня основа, на якій ґрунтується мовна поведінка. Крім того, своєрідною візитівкою особистості педагога є його самопрезентація.

Феномен іміджу сучасного педагога музичного мистецтва є однією з актуальних педагогічних проблем, вирішення якої свідчить про його професійну культуру і професійну компетентність. Адже зовнішній вигляд викладача, його мова, манери, культура спілкування і поведінки створюють індивідуальний образ особистості, який певним чином впливає на оточення. У педагогічному спілкуванні велике значення має виховання власною поведінкою, оскільки зовнішність, посмішка, погляд, мова, голос, постава, хода, всі рухи педагога мають виховний вплив. Особистість викладача створює особливу ауру, атмосферу, яка залежно від психологічних особливостей й етико-естетичних установок індивіда сприяє чи не сприяє творчому спілкуванню, активному сприйманню і розумінню.

Завдяки науковим працям зарубіжних (Дж. Берна, Л. Браун, Е. Гофмана) та вітчизняних (Н. Гузій, А. Рацула, О. Савченко, Н. Бутенко, І. Бойчук) учених висвітлено практичний інструментарій іміджології, пов'язаний з формуванням іміджу майбутнього фахівця, вивченням проблем виховання, навчання особистості та її професійного самовдосконалення.

Аналіз наукової літератури та практична діяльність свідчить про те, що сьогодні вибудовування стратегії щодо формування позитивного іміджу педагога є надзвичайно актуальною. Важливо чітко формувати орієнтири, використовуючи досвід минулих поколінь викладачів та виконавців. Проблема формування позитивного іміджу майбутнього педагога музичного мистецтва потребує теоретичного обґрунтування та методичного забезпечення.

Метою даного дослідження є визначення ефективних шляхів формування позитивного іміджу майбутнього педагога у процесі професійно-особистісного становлення.

З латинської мови «імідж» перекладається як «картинка», з англійської – «образ, престиж, репутація», з французької – «образ, зображення, уявлення». Поняття «імідж» введено у науковий обіг наприкінці 50-х років ХХ ст. американським економістом К. Боулдінгом, що зазначено у роботі «Образ: знання у житті та суспільстві» («The Image: Knowledge in Life and Society») [2, с. 97].

Згодом визначення іміджу почало застосовуватися у таких напрямках, як: психологія, політологія, та навіть у дослідженнях пов'язаних зі сферою бізнесу та інших різноманітних напрямках. В галузі «Іміджологія» (про науковий статус якого досі йдуть дискусії) категорія «імідж» вважається фундаментальною.

У сучасних наукових дослідженнях однозначного визначення поняття «імідж» немає. Як правило, дослідники трактують це поняття з позиції певного образу, оскільки дослівний переклад з англійської мови – це зображення, образ [3, с. 32].

Варто зауважити, що імідж є динамічною категорією, яка постійно змінюється під впливом різних чинників. Процес формування іміджу тісно

пов'язаний з процесом самоідентифікації і виступає як один із механізмів формування ідентичності. Імідж, подібно до ідентичності, є діалектичною єдністю, яка постійно змінюється. Крім природних властивостей особистості, імідж може включати й спеціально створені елементи, що дозволяє говорити про цілеспрямоване формування позитивного іміджу людини чи компанії [4, с. 80].

У цілісній системі загальнолюдських цінностей ідеальний педагог-наставник вважається особою, чию працю оточує повага, пошана та велич. Суспільство завжди ставило перед педагогами вимогу відповідати певному ідеалу. Ідеал вважається взірцем досконалості у будь-якій сфері, який створюється свідомістю людини в певних суспільних умовах. Прагнення вчителя до ідеалу зумовлене потребою гармонійного самовдосконалення, що забезпечує педагогу професійну, інтелектуальну та моральну досконалість [8].

Імідж фахівця музичного мистецтва виконує безліч важливих функцій, знання та використання яких забезпечує успішний процес його формування, тим самим впливаючи на покращення комунікації у соціумі, ефективної роботи зі студентами, учнями, дітьми, побудови довіри серед колег, покращенню своїх власних знань, умінь та навичок за допомогою постійного самовдосконалення та власне покращенню свого іміджевого авторитету, який в майбутньому вплине на формування позитивного образу серед соціуму.

Процес ефективності формування іміджу сучасного фахівця мистецтва впливає на успішність його діяльності та несе в собі відбиток цілісного змісту його особистості. Успішність іміджу у процесі професійно-особистісного становлення оцінюється різними групами людей, тому імідж повинен бути гнучким, самостійним, толерантним, базуватися на індивідуальних характеристиках, враховуючи вік учнів чи студентів, соціальну ситуацію. Найчастіше імідж будується під впливом учителя, правил та умов, яке створює керівництво, культури та його системи поглядів.

Розглядаючи деякі питання особистісної спрямованості в процесі здобуття мистецької освіти, О. Рудницька стверджує, що «доки психічні новоутворення у мистецтві (вироблення самостійної позиції, здатність до внутрішнього діалогу та прийняття особистісних рішень) не стануть предметом внутрішньої активності суб'єкта та не відобразатимуться в його свідомості як спеціальна мета, розвиток індивіда не може вважатися його особистісним розвитком. На цій основі формуються вміння відчувати і сприймати іншого таким, яким він є, бачити себе його очима, виробляти і презентувати власний «імідж», бути зрозумілим і «почутим», без чого неможлива людська взаємодія» [10, с. 32-33].

Аналізуючи наукову літературу та досвід роботи фахівців-практиків визначено шляхи формування іміджу фахівця, до яких відносяться: формування мотивації до професійної діяльності та особистісного росту майбутнього фахівця та усвідомлення того, яке значення має позитивний імідж, особистісний розвиток та підвищення рівня самопізнання і кругозору; забезпечення системного підходу до діяльності з формування та корекції професійного іміджу майбутнього фахівця та особливості методів і форм здійснення цієї діяльності; активне включення фахівця музичного мистецтва у процес формування іміджу, що

полягає в самопізнанні, вдосконаленні і особистісному зростанні; використання кар'єро-орієнтованого підходу у процесі професійного становлення майбутніх фахівців, що передбачає наявність навчального компоненту з формування сучасного позитивного іміджу та роз'яснення його ролі у майбутній музично-педагогічній діяльності; забезпечення студентів інформацією щодо основ естетичного оформлення свого зовнішнього вигляду і самопрезентації [9].

Вважаємо, що успішна самопрезентація є одним із чинників формування позитивного іміджу майбутніх фахівців музичного мистецтва. Вона допомагає продемонструвати професійні можливості фахівця, розкрити творчий потенціал та підхід до музично-педагогічної й музично-виконавської діяльності в цілому. Також самопрезентація відіграє важливу роль під час комунікації, самовираження та подання себе, як фахівця.

Отже, в подальшому постає необхідність у більш ґрунтовному вивченні шляхів і засобів формування іміджу майбутніх учителів музичного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойчук І.І. Самопрезентація як крок до успішного працевлаштування майбутніх фахівців музичного мистецтва. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Вип. 1. 2014. С. 273-277.
2. Бутенко Н. Формування і презентація іміджу викладача як складова його професійно-педагогічної культури та запорука ефективної діяльності. *Вісник Львівського університету*. Вип. 19. 2015. С. 96-103.
3. Власова О. І. Педагогічна психологія. Київ: Либідь, 2005.
4. Зяюн І. А., Кривонос І. Ф., Тарасевич Н. М. Юний педагог: програма факультативу для учнів 8-11 класів. Київ, 2011.
5. Киселиця О., Мікул М. Наукові основи особливостей формування іміджу сучасного педагога. *The IV International Scientific and Practical Conference «Science, practice and theory»*, 6. 2022. Р. 358-363.
6. Колодяжна А.В. Формування професійного іміджу майбутнього викладача професійного коледжу. *Наукові інновації та передові технології*. Вип. 2(4). 2022. С. 397-410.
7. Коновець С. В. Творчий розвиток сучасної учнівської молоді. Імідж сучасного педагога. Вип. 5-6 (64-65). 2006. С. 27-29.
8. Куземко Л.В. Формування іміджу педагога як складник його особистісно-професійного розвитку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і заочноосвітній школах*. Вип. 71(2). 2020. С. 127-131.
9. Кузьменко Ю.В. Психологічні підходи до проблеми створення позитивного іміджу керівника педагогічного колективу. *Вісник Національного університету оборони України*. Вип. 4(62). 2021. С. 79-84.
10. Ремех Т. О. Професійний імідж сучасного педагога. *Варіативні моделі й технології трансформації професійного розвитку фахівців в умовах відкритої освіти*. 2022. С. 337-341.

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Професійна освіта є ключовим елементом у формуванні конкурентоспроможної економіки, забезпечуючи ринок праці кваліфікованими кадрами, які відповідають сучасним вимогам та викликам економічного розвитку. Вона відіграє важливу роль у формуванні кваліфікованих робітників, здатних працювати в таких галузях, як: будівництво, машинобудування, транспорт, сільське господарство, інформаційні технології, енергетика, зв'язок та інші. Наведені галузі сприяють підвищенню ефективності виробництва внаслідок розвитку людського потенціалу та зростання продуктивності праці. Завдяки здобутим знанням та навичкам кваліфіковані робітники можуть використовувати сучасні технології та сприяти впровадженню інновацій, що є важливим для розвитку технологічних процесів і впровадження новітніх підходів. Водночас професійна освіта є інструментом зниження безробіття та послаблення соціальної нерівності, вона надає можливість професійного зростання представникам різних соціальних груп населення, зокрема молоді та людям, які бажають перекваліфікуватися. Відзначимо той факт, що у воєнний період ринок праці стрімко змінюється і тому є потреба швидко адаптуватися до нових вимог. Це вимагає створення сучасних навчальних програм для актуальних професій, а також покращення загальної гнучкості економіки. У цьому процесі особлива роль відводиться закладам професійної освіти, які є ключовими інститутами підготовки кваліфікованих кадрів, здатних задовольнити ринок праці. Отже, перед закладами професійної освіти стоять важливі завдання – підготувати фахівців для критично важливих галузей та адаптувати навчальні програми до реальних умов і викликів, з якими стикається наша країна.

Не можемо не відмітити, що значну роль у сьогоденні відіграє малий і середній бізнес, оскільки випускники закладів професійної освіти здатні не тільки мати роботу у великих компаніях, але й починати власну справу, надаючи послуги або розвиваючи власне виробництво. Це стимулює розвиток підприємництва та збільшення кількості робочих місць. Український бізнес успішно працює в різних галузях економіки Європейського простору. Багато молодих, талановитих підприємців розширюють свою виробничу галузь у різних країнах, надаючи робочі місця як місцевим так і українським переселенцям, великим групам діаспори. Наголосимо, що українці – кваліфіковані робітники затребувані у різних країнах світу. Вони показують та проявляють свої найкращі професійні здібності на робочих місцях, підкреслюючи високу якість здобутих знань та навичок в Україні.

Країни з розвинутою системою професійної освіти мають більше можливостей для залучення іноземних інвестицій разом із наявністю кваліфікованої робочої сили, що створює додаткові конкурентні переваги на

світовому майданчику. Розвиваючи цю сферу, Україна отримує можливість наблизитися до нової моделі економіки, що впроваджує інформаційні технології, автоматизацію та інновації які створюють умови для підвищення її ефективності. У результаті професійна освіта стає фундаментом для формування стійкої, інноваційної економіки, здатної ефективно реагувати на глобальні виклики та забезпечувати високу якість.

Професійна освіта – це освіта, яка дозволяє здобути робітничу кваліфікацію та достатньо швидко отримати професію, щоб розпочати кар’єрний шлях. Навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти може тривати від 6 міс до 3 років – залежно від обраного фаху та раніше здобутого освітнього рівня. Вступ до закладів професійної освіти здійснюється після 9 та 11 класів. Відмітимо, що форм здобуття професійної освіти відносяться: денна; вечірня (змінна); очно-заочна; дистанційна; мережева; екстернатна [1].

Відповідно до Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» існують такі заклади професійної освіти: професійно-технічні училища відповідного профілю; професійні ліцеї; центри професійної освіти; вищі професійні училища; навчальні центри; навчально-курсівні комбінати тощо [1]. Професії, які отримують здобувачі освіти у навчальних закладах, можна переглянути в Єдиній державній електронній базі з питань освіти (ЄДЕБО) [2]. Для кожної робітничої професії Міністерство освіти і науки України разом з роботодавцями, педагогічними колективами та групою зацікавлених спеціалістів розробляє стандарти, в яких окреслено шлях до здобуття якісної конкурентоспроможної професії. Затверджені стандарти професійної (професійно-технічної) освіти розміщені у відкритому доступі на сайті Міністерства освіти і науки України.

Отже, сучасна професійна освіта є не лише інструментом для підвищення кваліфікації окремих осіб, а й фундаментальним елементом розвитку національної системи, що сприяє добробуту суспільства та забезпечує довготривалу економічну стабільність. Вона сприяє створенню кваліфікованої робочої сили, здатної адаптуватися до змін у новітніх технологіях та ринкових умовах, що в свою чергу, забезпечує продуктивність праці та інноваційний потенціал країни. Завдяки цьому зростає конкурентоспроможність економіки, покращується якість життя населення та зміцнюється соціальна згуртованість.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України. URL: <http://surl.li/uutccg>.
2. Єдина державна електронна база з питань освіти. URL: <https://info.edbo.gov.ua/>.
3. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/>.

СТРУКТУРА ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО КОМПОНЕНТУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У сучасному соціокультурному просторі призначення професійної діяльності фахівців музичних професій може бути достатньо широким: мистецько-педагогічним, художньо-творчим, мистецько-культурним, науково-дослідним, художньо-виконавським, художньо-проектним, просвітницьким, арт-терапевтичним, неформально-мистецьким, інноваційно-технологічним тощо. Зважаючи на це, особливо актуальним постає питання щодо наявності у структурі професійного розвитку майбутнього магістра такої складової, яка уособлювала би практичне, дієве начало і спрямовувала дії професіонала в активно-творчий контекст. В якості цієї складової нами запропоновано праксеологічний компонент професійного розвитку майбутніх магістрів музичного мистецтва.

Термін «праксеологічний» походить від поняття «праксеологія», що пов'язане з науковим підходом, який вивчає людську діяльність і дію в аспекті її ефективності. Праксеологія аналізує закони та принципи, які лежать в основі раціональної поведінки людей. Поняття праксеології часто використовується в економіці, філософії та соціальних науках для розуміння та прогнозування людської поведінки в різних ситуаціях.

Праксеологія певним чином відрізняється від інших підходів до вивчення людської діяльності: зокрема, вона передбачає, що люди діють раціонально, обираючи найкращі засоби для досягнення своїх цілей з урахуванням наявних ресурсів; є переважно теоретичним підходом і часто використовує дедуктивний метод для аналізу дій; часто оперує абстрактними моделями та не завжди враховує конкретні історичні чи культурні контексти; прагне вивести універсальні принципи людської діяльності, які застосовуються до будь-яких дій та умов; базується на аксіоматичних принципах та логічному аналізі. Ці відмінності роблять праксеологію унікальним підходом до вивчення людської діяльності, надаючи їй особливе місце серед інших наукових дисциплін [4, с. 512].

Найважливішою складовою професійної діяльності музиканта педагога є *педагогічна діяльність*. Її особливістю в сфері музичної освіти є об'єднувачий характер, тобто музика та педагогіка у ній зливаються. Тому підготовка педагога-музиканта має передбачати формування компетентностей, необхідних як для музичної діяльності, так і для педагогічної праці; всебічний досвід спілкування з музикою; інтегративні навички, що дозволяють будувати музично-освітній процес на основі єдності конструктивної, музично-виконавської та організаторської діяльності; досвід творчої музично-педагогічної діяльності; навички художньої комунікації. Обумовленість музично-педагогічної діяльності специфікою музичного мистецтва визначає її залежність від комплексу особистісних якостей педагога – артистизму, емоційності тощо.

Інша складова професії педагога-музиканта – *музична діяльність*. Це поняття використовується у різних наукових сферах (музикознавстві, психології, педагогіці, філософії), з погляду яких і визначається його категоріальна інтерпретація. Нині найбільш поширеним є трактування сутності музичної діяльності в її основних проявах, а саме – створення музики, виконання, сприйняття. Ця фундаментальна позиція знаходить свій відбиток у поглядах, що конкретизують розуміння музично-мистецької діяльності як процесу взаємодії людини з музикою, ланками якого є створення, виконання, сприйняття музичних творів [3].

Музична діяльність в широкому розумінні, характеризується також через розкриття психологічних процесів, що беруть участь у взаємозв'язку людини з мистецтвом. У цьому вона може тлумачитися як духовно-практична діяльність, що виявляється у сприйнятті, виконанні, створенні музики, соціальній та управлінні музичним колективом. Цікавим є також підхід з позиції психологічної теорії діяльності, за якою основними формами діяльності є гра, навчання та праця. Діяльність музиканта в цьому випадку розглядається як їх своєрідне заломлення. Викликає інтерес точка зору, згідно з якою музична діяльність окреслюється як форма життєдіяльності людини, в якій проявляється прагнення індивіда до перетворення дійсності та самого себе, його потреба у самовираженні. Тому характерним для даної концепції є вказівка на наявність ще однієї сторони феномена, що розглядається, яка розкривається як спосіб спілкування з художніми зразками культури. Отже, можлива безліч відтінків у тлумаченні поняття «музична діяльність» потребує його конкретизації у видах музично-педагогічної діяльності.

Вагомою складовою музичної діяльності є *музично-виконавська діяльність*. Для педагога-музиканта вона є важливим інструментом досягнення поставлених навчально-педагогічних завдань, що повинні спиратися на знання індивідуальних особливостей вихованців. Під час власного музично-інструментального або вокального виконання творів «викладач може донести до учня закладену у творі думку, допомогти досягнути втілені у творі художні образи, а також педагог може використовувати власне виконання твору для проведення художньо-виховної, культурно-просвітницької, концертної роботи з учнями» [2, с. 336].

У повсякденній роботі музиканта-педагога важливу роль відіграє *рефлексивно-оцінна діяльність* – складний процес, який передбачає саморефлексію та оцінку власної діяльності, досвіду та думок. Вона допомагає аналізувати власні досягнення, помилки, ставлення та процеси мислення з метою подальшого самовдосконалення та розвитку, дозволяє розвивати критичне мислення, приймати більш зважені рішення та покращувати свій особистісний та професійний розвиток. «Здатність до рефлексивних дій магістранта музичного мистецтва є запорукою позитивного розвитку його професійно-творчих якостей, механізмом, який сприятиме неперервності його фахового розвитку в майбутньому» [1, с. 90].

Отже, в якості структурних складових праксеологічного компоненту професійного розвитку майбутніх магістрів музичного мистецтва ми бачимо педагогічну, музичну музично-виконавську та рефлексивно-оцінну діяльності у їх органічному поєднанні. Повноцінне, творче використання їх різних видів, ґрунтовна обізнаність і компетентність учасників освітнього процесу (як викладачів, так і студентів) у природі, законах та механізмах їх функціонування, а також здатність учасників освітнього процесу до розробки ефективного методичного інструментарію і форм роботи повинні в кінцевому результаті сприяти успішності професійного розвитку майбутніх магістрів музичного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вей Лімін. Теорія та практика формування здатності до творчої самореалізації магістрантів музичного мистецтва в процесі вокально-хорового навчання: дисертація ... доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. Український державний університет імені Михайла Драгоманова. Київ, 2024. 457 с.
2. Кривоспицький Є. С. Виконавська діяльність педагога-музиканта як складова естетичного виховання учнів. *Магістерські студії*: альманах. Херсон: ХДУ, 2021. Вип. 21. С. 336-337.
3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
4. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

УДК 378.046.4:004.4

Тамара Котирло, м. Київ

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Реалії сьогодення створюють нові виклики для національної системи вищої освіти. Одним із таких викликів є її цифровізація, що представляє собою комплексний процес, що передбачає впровадження сучасних цифрових технологій у всі аспекти навчального процесу, управління закладами освіти та наукової діяльності. Це явище охоплює як технічну модернізацію інфраструктури, так і трансформацію педагогічних підходів та управлінських процесів.

Останні зміни в суспільстві, спричинені пандемією COVID-19 та військовою агресією росії проти України, показали ще більшу значимість цифрової трансформації вищої освіти. Цифрова трансформація вищої освіти спонукає заклади вищої освіти до створення цифрових середовищ, перехід від звичних засобів навчання до цифрових тощо [1].

Розвиток цифрового суспільства є невідворотний й вносить певні зміни в процес підготовки здобувачів освіти на всіх рівнях. Тому сьогодні перед

освітянами стоять нові виклики щодо вдосконалювання та розвитку цифрових компетентностей, бо це потрібно для забезпечення освітніх потреб, самореалізації та дотримання етичних норм до використання даних [4, с. 157].

Процес цифровізації трансформує систему вищої освіти і включає використання цифрових технологій в освітньому процесі з метою забезпечення якості та її доступності, посилення індивідуалізації та диференціації навчання, розвитку і поглиблення цифрової компетентності особистості. Така зміна парадигми спілкування із зовнішнім світом є якісним внутрішнім інструментом оптимізації освітнього середовища. Процес цифровізації робить систему освіти більш мобільною, гнучкою, персоналізованою і диференційованою, суттєво впливає на її зміст, методи, засоби та технології навчання, організаційні форми навчання й управління навчально-пізнавальною діяльністю, що призводить до змін у діяльності здобувачів і викладачів [2].

Аналізуючи зарубіжний досвід цифровізації вищої освіти, яка є одним із головних векторів модернізації освітньої системи в усьому світі, споглядаємо такі її аспекти та приклади як: створення онлайн-платформ та MOOC, що сприяє розширенню географії навчання, зниження вартості освіти, можливість самостійного темпу навчання; інтеграція цифрових технологій у навчальний процес шляхом використання віртуальних лабораторій, симуляцій, інтерактивних підручників та мультимедійних матеріалів, що допомагає значно покращити розуміння складних концепцій; управління даними та аналітика через використання великих даних (Big Data) та систем штучного інтелекту, що дозволяє не лише персоналізувати навчальний процес, але й ефективніше управляти академічною інформацією та процесами та сприяє своєчасному коригуванню навчального процесу; використання інтерактивних платформ та AR/VR, які використовуються для створення симуляцій складних систем, що особливо корисно при вивченні мереж, систем управління даними та інших спеціалізованих дисциплін; партнерство з провідними ІТ-компаніями, що дозволяє інтегрувати в навчальний процес реальні кейси, практичні проекти та стажування; використання кодувальних буткемпів та хакатонів, популярних форматів, таких як інтенсивні курси (bootcamps) та змагання (hackathons), що сприяють швидкому набуттю практичних навичок, розвитку креативності та командної роботи.

Аналіз досвіду ЄС та інших країн світу у сфері забезпечення сталого цифрового розвитку освіти й суспільства дає підстави стверджувати, що розвиток усіх напрямів вітчизняної ІТ-освіти тісно пов'язаний з освітніми тенденціями, характерними для багатьох країн світу. В освітній політиці економічно розвинених держав актуалізоване поняття «розумне зростання», ключовим аспектом якого є розвиток ІТ-освіти, що передбачає постійне оновлення змісту освітніх програм; функціонування тренінгових ІТ-центрів; розвиток дистанційної форми навчання; розгортання мережі віртуальних навчальних спільнот; залучення іноземних студентів до навчання на ІТ-спеціальностях; забезпечення працевлаштування в ІТ-галузі та на цифрових робочих місцях інших ринків праці [3].

Як зазначає С. Шагоян, цифрові платформи можуть збирати дані та аналізувати прогрес кожного студента. Це дозволяє викладачам швидше виявляти слабкі місця та вносити корективи в навчальний процес. В освітній програмі можна включити навчання цифрових навичок, які стануть корисними в сучасному цифровому світі. Це може включати роботу з програмами, основи програмування, критичне мислення при використанні інтернету тощо. Цифрові технології дозволяють створювати мережі для спілкування та співпраці між студентами з різних країн. Мережі допомагають розширити їхні горизонти та надати можливість вивчати різноманітні точки зору [5, с. 307].

Н. Франчук визначає такі ключові аспекти цифрових компетентностей: вміння користуватися різноманітними ІКТ (комп'ютерні програми, онлайн-платформи, електронні бази даних і т.п.); розуміння принципів функціонування інформаційних систем та мереж для збирання, опрацювання, зберігання та захисту даних; здатність швидко та ефективно знаходити дані в мережі Інтернет та використовувати різноманітні електронні ресурси для наукових досліджень; володіння навичками аналізу та візуалізації даних за допомогою спеціалізованих програм; здатність ефективно спілкуватися за допомогою електронної пошти, чатів, відеоконференцій та інших інструментів для взаємозв'язку з колегами, здобувачами освіти та іншими учасниками наукового співтовариства; розуміння основних принципів кібербезпеки та здатність захищати конфіденційні дані від несанкціонованого доступу; здатність інтегрувати цифрові засоби навчання, такі як: електронні підручники, відеолекції, віртуальні лабораторії і т.п.; готовність до постійного вдосконалення цифрових навичок, оновлення знань і використання новітніх технологій у науковій та навчальній діяльності [4, с. 157].

Зарубіжний досвід цифровізації вищої освіти свідчить про те, що інноваційні технології можуть стати потужним інструментом для підвищення доступності, якості та ефективності навчання. Інтеграція онлайн-платформ, сучасних ІТ-рішень та гнучких моделей навчання створює нові можливості як для студентів, так і для викладачів. Водночас, вирішення існуючих викликів, зокрема щодо кібербезпеки та цифрового розриву, залишається пріоритетним завданням для держав та освітніх установ.

Розвиток ІТ-освіти зарубіжжя є яскравим прикладом того, як інтеграція сучасних технологій, інноваційних методик та партнерства з індустрією сприяють створенню динамічного освітнього середовища. Цей досвід допомагає адаптувати навчальний процес до потреб сучасного ринку, забезпечуючи підготовку висококваліфікованих спеціалістів, здатних вирішувати складні завдання в умовах швидких технологічних змін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вакалюк Т.А., Антонюк Д.С., Новіцька І.В., Медведєва М.О. Цифрова трансформація вищої освіти: закордонний та вітчизняний досвід. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені Михайла Петровича Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, (90). 2022. С. 24-28. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/36172/1/5.pdf>

2. Каневська І., Приступа Л., Говоруха Д. Теоретичні аспекти цифровізації вищої освіти: проблеми і перспективи розвитку. *Економіка та суспільство*. Вип. 53. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2676/2591>

3. Сейко Н., Єршов М.-О. Зарубіжний досвід розвитку ІТ-освіти. *Український Педагогічний журнал*. Вип. 4. 2021. С. 54-64. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/255/200>

4. Франчук Н.П. Теоретичні засади розвитку цифрових компетентностей наукових і науково-педагогічних працівників. *Цифрова трансформація науково-освітніх середовищ в умовах воєнного стану: збірник матеріалів. Звітна наукова конференція Інституту цифровізації освіти НАПН України, (23 лютого 2024 р., м. Київ) / упоряд.: О.П. Пінчук, Н.В. Яськова. Київ : ЦО НАПН України, 2024. 168 с. С.157. URL: <https://surl.li/wgqpzc>*

5. Шагоян С.М. Цифровізація як основа формування якісної освітньої програми. *Цифровізація вищої освіти та цифрова грамотність: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 29 січня – 10 березня 2024р.* Львів-Торунь: Liha-Pres, 2024. 332 с. URL: <https://surl.li/henjcs>

УДК 929 «388»

Єлизавета Коробенко, м. Київ

«...БО ТАК КОРТІЛО ЧИСТОТИ ..»

*«І така від того печія
наче власна доля – нічия
бо така вона нечемна викопана наче чернь
чи Гомерівське шиття
лінія мого життя».*

Л. Герасимчук

210 річниця від дня народження Тараса Шевченка – нагода не лише віддати шану його генію, але й пригадати тих, хто, натхненний Кобзаревим словом, невтомно працював задля утвердження української ідентичності. Однією з таких постатей є Олександр Абрамович Герасимчук (Лесь Герасимчук), культуролог, перекладач, поет, педагог та громадський діяч, який усе своє життя присвятив розвитку української культури.

Майбутній митець народився 8 жовтня 1944 р. в Києві. Його мати Лілія Павлівна Герасимчук була відомою українською балериною. Оточення, яке формувалося завдяки колегам, знайомим і друзям сім'ї (артистам балету, співакам, диригентам, літераторам), мало визначальний вплив на формування ідентичності, звичок та поглядів молоді душі. У цьому ж домі в юності Лесь мав нагоду познайомитися з академіком Олександром Білецьким та багатьма іншими видатними посталями того часу. Це був перший етап становлення його особистості.

З 1951 по 1961 рр. він навчався у відомій київській школі №92. Саме непересічний педагогічний колектив цієї школи, а також широке коло знайомих матері, сприяли його захопленню гуманітарними науками, мовами, літературою

та мистецтвом. У 13 років Лесь уже став читачем Центральної наукової бібліотеки.

Однак доля не була милосердною до парубка. «Богемне» та безтурботне життя Лесь обірвалось в 14 років із трагічною смертю матері. Це стало не просто ударом, а надскладним випробовуванням для молодого хлопця, який разом зі спокоєм втратив найріднішу серцю людину. Після цього опіку над ним узяла бабуся.

Дійсність, яка спіткала його надалі, важко назвати легкою: душевні травми часто поєднувалися з нестатками та епізодами голоду, що аж ніяк не додавало життєствердних акордів у похмуру симфонію, яка заповнила його буденність. Проте саме такі обставини загартували мужність його характеру та виховали як вкрай незалежну людину.

У 1961 р. Лесь вступив до Київського державного університету, спочатку на факультет філології, а згодом на факультет іноземної філології. Тут він вивчав не лише англійську, а й латину та грецьку мову під керівництвом видатних мовознавців. Зокрема його викладачем новогрецької мови була Чернишова – дружина знаного вченого-поліглота Андрія Білецького. Паралельно Лесь самостійно опановував французьку, польську, словацьку та інші слов'янські мови. У цей період він також почав друкуватися у періодичних виданнях. Талант і насага, з яким Лесь підходив до роботи, відкрили йому двері для нових знайомств. У цей період він налагоджує контакти з шістдесятниками, які в подальшому вплинуть на нього не менше, аніж ранні знайомства з приятелями мами.

Життя ніколи не стоїть на місці. І як після найтемнішої ночі настає світанок, так і в нашому бутті після зламів обов'язково приходиться час відродження та надії. Для Лесь цієї надії стала його дружина – Віра Євгенівна Герасимчук. Незмінною опорою, близькою подругою й частою співавторкою, вона підтримувала його у всіх починаннях. Разом у любові й гармонії вони прожили щасливі 40 років аж до самої смерті митця.

Суспільне життя Лесь можна поділити на дві важливі складові: основну роботу, що забезпечувала заробіток, та його власну творчість і творчі зацікавлення. Часом ці дві сфери перепліталися, створюючи синергію між професійною діяльністю та особистими інтересами.

Протягом усього життя Лесь активно працював у засобах масової інформації. Він співпрацював із такими виданнями, як: газети «Молодь України», «Соціалістична культура», «Молода гвардія» та журнал «Наука і суспільство».

Крім того, Лесь мав досвід роботи в інших галузях. Працював перекладачем-редактором в Інституті хімії води, завідувачем відділу інформатики в Інституті водних ресурсів і виконував численні замовлення для Всесоюзного бюро перекладів, де його професіоналізм та багатомовність були надзвичайно затребуваними. Зокрема він обіймав посаду завідувача репертуарної частини в Театрі опери та балету. Ця робота стала для нього не лише джерелом заробітку, але й невеликим творчим майданчиком, де він міг

реалізувати свої мовні експерименти. Його українська мова вирізнялася унікальністю та самобутністю, різко контрастуючи з офіційною «мовою партії». Лесь прагнув продемонструвати інший підхід до мови, її багатство та можливість творчого переосмислення. Театральна діяльність, як середовище, сприяла цьому прагненню. Як людина творча та обізнана у перекладах, він активно займався словотвором, збагачуючи мову неологізмами. Саме завдяки йому ми отримали такі слова, як «попелюшка», «лускунчик» та багато інших, які й досі є невід'ємною частиною нашого мовного вжитку.

Особливою частиною життя Лесь була поезія. Він писав усе свідоме життя. В його віршах відображаються складні зміни в свідомості людей, які сталися протягом кінця ХХ – початку ХХІ ст., часу дикого в своїй люті й водночас мрійливого. Манера поетичного викладу, котру автор сам називає стохастичною, дозволяє виявити неоднозначність і мінливість нової ментальності. Доробок Лесь за образно- ритмічною побудовою твору близько стоїть до таких поетів як Тичина, Хлебніков, Галчинський, Емерсон та Еліот. У ранніх віршах відчувається захоплення поетом алітераціями, звукописом, парадоксами тропів, заданість на фонічність слова.

Не менш важливою була мова, якою Лесь оперував у своїй поезії. Вона була книжною, але не в старому, архаїчному розумінні, а книжною за своєю ужитковістю. Це була мова міста – мова школи, читання, інтелектуального спілкування, а не повсякденного користування. Вона вирізнялася чіткістю, багатогранністю і водночас певною інтелектуальною вишуканістю.

Головним прагненням було показати, що Україна – не Малоросія, а українська мова й поезія можуть стати важливим елементом загальноєвропейської культури. Це прагнення стало основною лінією в його поетичному доробку, надихаючи на переосмислення не лише мовного питання, але й української ідентичності загалом.

Здається, що це завдання особливо важко було здійснити у радянські часи, коли творчість письменника наштовхнулася на численні перешкоди, які обмежували його розвиток та самовираження. «Стіну», яка стояла між ним і можливістю повноцінно творити, вибудували політична цензура, жорстка система ідеологічного контролю та негласні заборони. Дійсно цікаві праці часто не видавалися, тож талановитий поет залишався в тіні через невідповідність офіційним вимогам радянського мистецького ідеалу. Наслідком стало те, що окремої збірці за радянських часів він видати не зміг.

Лесь прагнув до інновацій у творчості, до відходу від канонічних форм і пошуку нових шляхів у мистецтві. Але такі прагнення у радянські часи часто прирівнювали до естетичного «інакомислення», що не знаходило підтримки серед влади.

У цей час Лесь активно займався перекладацькою діяльністю не лише задля заробітку, а й для душі. У 70-х рр. разом із І. Стешенко він підготував до друку переклад роману Джона Стейнбека «Зима тривоги нашої». На жаль, роман так і не був виданий через політичні міркування. Лесь також перекладав оповідання Дж. Лондона, поезії Тагора, Байрона, Галчинського та Ахматової.

Особливе місце у творчості займала американська поезія, яка захоплювала його гуманістичним змістом та багатогранністю. Протягом усього життя він працював над творами Уолта Уїтмена, присвятив йому численні розвідки та переклади. З ним у Леся був особливий «зв'язок», який пояснювався схожим світоглядом. Уїтмен був одним з тих зарубіжних класиків, чиї твори були доступні за «залізною завісою», і це лише посилювало потяг цікавості до автора.

Деякі з перекладів Леся друкувалися в періодичних виданнях і окремих книжках, як-от «Поезії» Уолта Уїтмена (вид-во «Дніпро», 1984). Однак більшість цих творів не була надрукована в авторській редакції, а частина так і залишилася в рукописах.

Леся також багато працював над перекладами з культурології. Його доробок включає як окремі статті, так і цілі видання, зокрема «Коротка історія культури» Джона Ліндсея (перше видання 1995 р., друге – 2020) та «Секс, культура, міт» Броніслава Малиновського (вид-во «Мистецтво», 2024).

Багато часу віддавав і роботі над словниками. Крім загальних словників на кожен день він склав спеціальні словники з мистецтва «ArtLex», «HUMAN RIGHTS» (словник з прав людини).

Окреме місце у творчості Леся займало його захоплення релігійною тематикою, яку він досліджував у культурологічному аспекті. Він перекладав такі значущі твори, як: «Четвероєвангеліє» (перекладено з грецької українською літературною мовою, надруковано у виданні «Вітчизна», 1990), «Апокаліпсис» («Українські проблеми», 1994), «Звершення Святих Апостолів» («Березіль», 1992), «Псальма 21» («Псальма розп'яття»).

Прагнучи зробити релігійну тематику доступною для українського читача, Леся підкреслював її культурну, історичну та духовну значущість. Його переклади й розвідки не лише збагачували українську культуру, але й сприяли осмисленню місця людини в глобальному і духовному контекстах.

Попри всі вищезазначені досягнення, наукового ступеня він не мав. Однак володів чимось значно важливішим – любов'ю, підтримкою та глибоким розумінням з боку свого оточення.

Сучасники митця часто згадують про неабиякий хист Леся як педагога та оратора. «*Освічений не просто, а ґрунтовно*», він доносив вогонь свого знання до всіх, хто прагнув долучитися нового, невідомого.

«Леся Герасимчук – людина талановита – як діамант, що виграє безліччю граней...», – зазначала колишня колега Наталя Флегонтова.

Лекції, які він проводив, були непересічними. Це визнавав кожен, кому бодай раз поталанило їх почути. «*Після його лекцій інших слухати неможливо*», – казала дружина Віра.

Він охоплював теми: від культурології та мистецтвознавства до філософії, історії релігії та філології, пропонуючи своїм слухачам невичерпне джерело знань. Його ненав'язливий педагогічний магнетизм зачаровував молодь, яка зрештою складала аудиторію митця. Серед них були й підлітки з Палацу дітей та юнацтва, на базі якого Леся у 90-х роках заснував Українську незалежну духовну академію творчої молоді. Вона стала невід'ємною частиною його життя на

наступні 3 роки, адже питання розвитку української освіти ніколи не полишало його.

Леся майстерно спрямовував людей, допомагаючи їм розвиватися, і простягав руку, сповнену мудрості й натхнення. Академія здобула славу «осередку вільного навчання та спілкування», що цілком закономірно. Учні, які залишалися під його «крилом», зростали як особистості, розкривали свої таланти й досягали значних успіхів у своїх обраних галузях.

Відтак, початок періоду перебудови став переломним моментом не лише для країни, але й для Леся. Пробудивши свої наміри, він відкрив нові можливості для втілення давно забутих мрій. Розширилось і коло більш цікавих проєктів. Леся мав стосунок до створення нових видань: журнали «Нова генерація», «Скарб», «Президент». Останні роки був заступником і головним перекладачем журналу «Політика і час» Міністерства закордонних справ України.

Нарешті з'являються перші поетичні збірки: «Це ти сказав» (1994), «Зодія» (1998), «Злам» (2000) та «Луна шофара» (2000). Проте більш значущі збірки: «А я – моя Тобі молитва» (2022) та «У тіснєві часу» (2024) – виходять посмертно завдяки зусиллям його дружини та небайдужих людей.

З 2012 р. Леся Герасимчук – член Спілки письменників України.

Помер 12 червня 2021 р. Похований на Байковому кладовищі на центральній алеї.

Мужність, свобода і мудрість – ось що залишив після себе Леся Герасимчук. Люди його масштабу після відходу залишають СЕБЕ. Та ще багатьох, кому вони допомогли і кого вони надихали.

УДК 378.147. 091.013 (73)

Іван Котелевський, м. Суми

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ АМЕРИКАНСЬКОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Процеси глобалізації та інтеграції, поява нових освітніх технологій зумовлюють необхідність реформування системи вищої освіти. У цьому контексті важливе значення має оновлення системи професійної підготовки вчителів музичного мистецтва, пошук підходів до впровадження цифрових освітніх технологій. З огляду на це, доцільним є вивчення американського досвіду використання інноваційних технологій, форм, методів, засобів навчання у професійній підготовці сучасного вчителя музичного мистецтва.

Зазначимо, що у підготовці вчителя музичного мистецтва у США особлива увага надається використанню інноваційних технологій навчання, зокрема, цифрових технологій. Їх поділяють на інтерактивні (веб-ресурси, мультимедійні презентації та підручники, комп'ютерні ігри, музичні кліпи тощо) й неінтерактивні (мультимедійні інсталяції, соціальні та рекламні ролики тощо) [1, с. 95]. За результатами досліджень американських вчених [4], у навчальних закладах зростає популярність освітніх веб-сайтів і веб-платформ. Багато веб-

сайтів пропонують різноманітні освітні ресурси, включаючи відеозаняття, інтерактивні завдання і тестування. Деякі (наприклад, електронні підручники, навчальні ігри або інші інтерактивні засоби навчання) можуть спрямовуватися на певні предмети або навички. Важливим аспектом є можливість отримання доступу до освітнього контенту з будь-якого місця через Інтернет. Багато освітніх платформ використовують системи особистих облікових записів для студентів, що дозволяє відстежувати їхній прогрес і персоналізувати навчання.

Музичні вебресурси в у підготовці американського вчителя є надзвичайно різноманітними і вмщують широкий спектр функціоналу – від великих хмарних сервісів потокової музики до платформ для створення високоякісної інструментальної музики за допомогою штучного інтелекту та власного голосу. Особливе місце в підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва у США займають веб-платформи та веб-сайти, такі як Flat і Soundtrap, BrainPOP, McGraw-Hill Music Studio, PBS Kids, JamKazam та ін, які відіграють важливу роль у сучасному освітньому просторі, пропонуючи різноманітні ресурси для вивчення та навчання музики [2; 3].

Особливостями використання веб-сайтів у підготовці американського вчителя є їх доступність, динамічність, персоналізаційність, інтерактивність і багатофункціональність.

Висновок: застосування веб-платформ та веб-сайтів у підготовці американського вчителя музичного мистецтва сприяє створенню інноваційного навчального середовища, дозволяє персоналізувати процес навчання та забезпечити зручні умови для студентів. Веб-сайт, завдяки своїм інноваційним інструментам і різноманітним ресурсам, створює унікальне середовище для повноцінного вивчення музики, надає можливість «оживити» музичні твори, дозволяючи створювати, редагувати, імпортувати та обмінюватися власними проєктами музичної нотації. Вважаємо, що використання американського досвіду щодо застосування цифрових технологій, зокрема, веб-сайтів і веб-платформ у підготовці сучасного вчителя музичного мистецтва дозволить створити внутрішні аналоги таких веб-сайтів і веб-платформ в Україні. Це не лише задовольнить потребу в якісних музичних ресурсах, дозволить підвищити якість підготовки вчителя музичного мистецтва, а й сприятиме розвитку і популяризації української музичної культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колоскова Ж. В. Цифрові технології в музичній освіті як засіб формування творчої особистості фахівця-музиканта. *Зб. наук. праць «Педагогічні науки»*, Вип. LXXXIII. 2018. С. 93-98.
2. Dai M. Research on wind music teaching mode innovation and process optimization based on multimedia classroom. *Boletín Técnico/Technical Bulletin*, 55. 2017. P. 414-419.
3. Hamond L, Himonides E, Welch G. The nature of feedback in higher education studio-based piano learning and teaching with the use of digital technology. *Journal of Music Technology and Education*, 13(1). 2020. P. 33-56.

4. 20 Online Resources for Music Teachers. 2023. URL: <https://funmusicco.com/20-online-resources-for-music-teachers/>

УДК 37.016:373.3

Юлія Літвін, м. Біла Церква

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Сучасна освітня система вимагає від педагогів не лише високого рівня професійних знань та сформованості загальних та спеціальних компетентностей, а й розвинутого емоційного інтелекту. Особливо це стосується вчителів початкових класів, які працюють з дітьми молодшого шкільного віку, формуючи їх базові навички навчання, комунікації та соціалізації [3, с.14].

Наявність розвинутого емоційного інтелекту допомагає вчителям розпізнавати власні емоції та емоції інших, керувати своїми почуттями, мотивувати себе та ефективно взаємодіяти з оточенням [6, с.12]. Для вчителів початкових класів саме емоційний інтелект є ключовим фактором успішної педагогічної діяльності, адже дозволяє будувати довірливі стосунки з учнями та їх батьками, регулювати власні емоції у складних педагогічних ситуаціях, створювати комфортну атмосферу у колективі учнів, а також підтримувати мотивацію та емоційний добробут школярів [1, с.16].

На думку Л. Задорожної-Княгиницької та її колег, основними компонентами емоційного інтелекту в педагогічній діяльності є самоусвідомлення, що є здатністю вчителя розуміти власні емоції, їхній вплив на освітній процес та поведінку учнів; саморегуляція – вміння контролювати свої емоційні реакції, адаптуватися до змін та знаходити ефективні способи розв'язання конфліктів; мотивацію, як внутрішнє прагнення досягати професійних цілей, підтримувати високий рівень ентузіазму та інтересу до навчання; емпатію – здатність розуміти емоції учнів, ставити себе на їхнє місце та надавати необхідну підтримку; та соціальні навички – уміння ефективно комунікувати, співпрацювати з колегами, учнями та батьками [5, с.160].

Формувати емоційний інтелект педагогів потрібно ще у період навчання у закладах освіти [2, с. 8], так професійна підготовка майбутніх вчителів початкових класів може включати курси чи тренінги з розвитку емоційної грамотності та навичок ефективної комунікації, практичні заняття під час вивчення освітніх компонентів, що включає аналіз педагогічних ситуацій, що допомагають майбутнім вчителям відпрацьовувати навички саморегуляції та емпатії, психологічну підтримку та супервізію, що сприяють розвитку рефлексії та самопізнання, а також через використання інтерактивних методів навчання таких, як рольові ігри, моделювання ситуацій чи обговорення кейсів [4, с. 90].

З урахуванням беззаперечної важливості формування емоційного інтелекту у майбутніх вчителів початкових класів у Білоцерківського гуманітарно-педагогічному коледжі впроваджується система заходів щодо

формування емоційного інтелекту здобувачів освіти спеціальності Початкова освіта.

Першим кроком реалізації програми розвитку з використання вправ та завдань для розвитку емоційного інтелекту під час викладання різноманітних освітніх компонентів. Здобувачам освіти пропонується розв'язувати психолого-педагогічні задачі, які спрямовані на пошук оптимальних шляхів розв'язання запропонованих ситуацій. Також студентам пропонується брати участь у тренінгах чи семінарах для отримання теоретичних знань та практичних навичок щодо розвитку емоційного інтелекту.

Психологічна підтримка та супервізія здобувачів фахової передвищої освіти здійснюється з урахуванням принципів систематичності та активності через індивідуальні та групові супервізії, які проводять досвідчені психологи та наставники. Така робота дає можливість аналізувати досвід, отриманий у процесі навчання та порівнювати його з практикою, розвивати рефлексію та здатність долати професійні труднощі. Також практичний психолог коледжу проводить психологічні консультації. Важливо те, що до нього мають можливість звернутися всі без виключення здобувачі освіти та навіть викладачі у випадках емоційного вигорання, професійних криз чи труднощів у спілкуванні.

Щоб навчитися використовувати техніки саморегуляції, управління емоціями та методами боротьби з професійним стресом, здобувачам освіти пропонується брати участь у тренінгах з розвитку емоційного інтелекту та стремтійкості.

Рефлексивні майстер-класи з використанням арт-терапевтичних методів, психодрама пропонується здобувачам освіти під час вечірніх занять у гуртожитку коледжу. Такі заняття сприяють глибокому самопізнанню та професійному розвитку.

Знижувати стрес та підвищувати рівень концентрації допомагають практики усвідомленості, які використовуються психолого-педагогічними працівниками закладу.

З метою формування мережі підтримки здобувачів освіти, де фахівці обмінюються досвідом та діляться досвідом, успіхами та викликами у коледжі здійснюється колегіальне наставництво, яке також реалізують професійні та кваліфіковані викладачі.

Поряд з великою кількістю заходів, спрямованих на розвиток емоційного інтелекту майбутніх вчителів початкових класів у поточному навчальному році працює психологічний гурток «Emotional intelligence», який своєю метою має оволодіння компетентностями щодо особливостей емоційного спілкування людей, досягнення успіху у спілкуванні з однолітками, оточуючими, старшими людьми, здатності вирішувати конфлікти, розуміти себе, свої бажання та потреби, причини власних вчинків та вчинків інших.

Реалізація запропонованої програми здійснюється через використання програми різноманітних психологічних методів, серед яких важливе місце займають методи арт-терапії. Програма включає двадцять занять та охоплює оволодіння теоретичними знаннями щодо soft skills, які включають емоційний інтелект та

соціальну компетентність, значення емоцій для людини, навички саморегуляції станів, ресурси та тригери, методи самопомоги в кризових ситуаціях, базові копінги та формування асертивної поведінки, причини виникнення конфліктів та шляхи їх розв'язання.

Практична частина реалізації програми передбачає ознайомлення з різноманітними арт-терапевтичними техніками та їх використання для розвитку емоційного інтелекту.

Таким чином, система заходів, що впроваджується у закладі освіти має можливість повноцінного розвитку емоційного інтелекту майбутніх вчителів початкових класів, вони допомагають зберегти психічне здоров'я фахівців, підвищити якість їхньої роботи та сприяти особистому зростанню.

Тож, емоційний інтелект є невід'ємною частиною складової підготовки вчителів початкових класів безпосередньо у процесі їх навчання. Він сприяє створенню позитивного освітнього середовища, ефективній комунікації, а також особистому зростанню, а це вказує і на те, що розвиток емоційного інтелекту – одне з пріоритетних завдань у підготовці майбутніх вчителів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аргірова С.І. Розвиваємо емоційний інтелект. *Педагогічна майстерня: науково-методичний журнал*. 2020. № 7. С. 16-19.
2. Демченко Т.І. Емоційний інтелект: тренд чи must have у діяльності вчителя : тренінг для педагогів і учнів старших класів. *Педагогічна майстерня: науково-методичний журнал*. 2020. № 8. С. 8-10.
3. Котик Т. Емоційний інтелект учителів початкової школи. *Гірська школа українських Карпат*. 2020. №23. С.14-19.
4. Москаленко Ю.М., Оліяр М.П. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх учителів початкових класів. Івано-Франківськ, 2021. № 24. С. 89-94.
5. Науково-методичний супровід професійної підготовки педагогічних та керівних кадрів для Нової української школи: монографія / Л. В. Задорожна-Княгницька та ін.; за заг.ред. О.А. Голюк. Київ: Маріупольський державний університет, 2024. 236 с.
6. Розвиток емоційного інтелекту в закладі загальної середньої освіти / автор-укладач Г.І. Савонова. Лисичанськ, 2021. 70 с.
7. Тимченко, О. Я це витримаю : емоційний інтелект. *Психолог: всеукраїнська газета для психологів, учителів, соціальних педагогів*. 2022. №9/12. С. 136-149.

ІННОВАЦІЙНИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА БУКОВИНІ

Інноваційний поступ музично-педагогічної освіти на Буковині пов'язаний із заснуванням у 1992 р. на педагогічному факультеті Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича кафедри музики, діяльність якої була спрямована на фахову підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва для загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв, середніх спеціальних, вищих навчальних закладів, а також для професійних і аматорських художніх колективів [1]. Така ініціатива була зреалізована за прикладом європейських університетів – кафедра музики з'явилася серед класичних університетів України вперше. Першим очільником кафедри був народний артист України, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка, художній керівник заслуженого Буковинського ансамблю пісні і танцю, голова обласного відділення Національної Всеукраїнської музичної спілки, член-кореспондент Академії мистецтв України Андрій Миколайович Кушніренко. Дослідники акцентують увагу на ролі відомих організаторів освіти у становленні кафедри музики: ректору Чернівецького державного університету, професору С. Костишину і декану педагогічного факультету І. Руснакові [2, с. 334].

Діяльність кафедри забезпечували провідні фахівці у сфері музичної, музично-педагогічної освіти: народний артист України Ю. Гіна, заслужений артисти України С. Шкурган, В. Ломанець, заслужений учитель України А. Плішка, знані педагоги Л. Богославець, Т. Станковий, М. Ніколін, С. Максименко, М. Романко, О. Чмут та ін. Вагомий потенціал кафедри на різних етапах склали такі викладачі, як: В. Костриж, О. Залуцький, Я. Солтис, І. Дерда, І. Кавацюк, В. Лісовий, І. Бойчук, В. Бондаренко, В. Кобилянський, Ю. Каплієнко та ін. Від початку заснування викладачі спрямовували зусилля на утвердження якісних практик підготовки вчителів музики, на створення супроводу у викладанні фахових дисциплін (сольфеджіо, історія української і зарубіжної музики, музичний фольклор, хорознавство, інструментальне виконавство, вокал, диригування, психолого-педагогічні дисципліни тощо). Активною була дослідницька діяльність викладачів, зокрема з проблем розвитку української музичної культури і музичної освіти Буковини.

Викладачі кафедри музики від часу створення спрямовували зусилля на організацію неформального навчання майбутніх учителів музичного мистецтва. Зокрема студенти активно долучалися до діяльності хору «Резонанс» (художній керівник – професор А. Кушніренко, хормейстер – доцент А. Плішка, концертмейстер – А. Костинян), до музичних фестивалів (наприклад, «Срібні струни» (м. Тернопіль), музичних олімпіад (Музичне мистецтво», м. Одеса), брали участь у регіональних музичних, просвітницьких подіях у різних населених пунктах регіону [1, с.74-76.]

Досліджуючи досягнення сучасної кафедри музики, І. Бондарук акцентує увагу на розвитку традицій та утвердження інноваційних практик підготовки

майбутніх учителів музики. Так, з вересня 2004 р. кафедру очолює кандидат педагогічних наук, доцент В.А. Лісовий. Гідно продовжуючи справу засновника кафедри музики А. Кушніренка, він сприяє її подальшому розвитку, відкриттю нових спеціальностей і спеціалізацій. Зокрема у 2006 р. на кафедрі було запроваджено підготовку фахівців за спеціалізаціями «Естрадний спів» (термін навчання 5 років) та «Музичне мистецтво естради» (термін навчання 3 роки). По закінченні університету випускники отримували кваліфікацію «Учитель музики, викладач естрадного співу, керівник вокально-інструментального ансамблю» з присвоєнням освітніх рівнів «Бакалавр мистецтва», «Спеціаліст» і «Магістр мистецтва». З 2016 р. на кафедрі музики запроваджено підготовку фахівців зі спеціальностей 014 «Середня освіта (музичне мистецтво)» та 025 «Музичне мистецтво» (освітній рівень бакалавра та магістра) [1]. У 2022 р. кафедра музики факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича урочисто відзначила 30-річний ювілей.

Вважаємо, що з метою конкретизації інноваційних змін на початку становлення музично-педагогічної освіти на Буковині у період незалежності України є необхідність ґрунтовного дослідження внеску знаних педагогів-музикантів, митців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондарук І. М. Становлення та розвиток вищої професійної музичної освіти на буковині. *Болонський процес і перспективи розвитку вищої освіти в Україні, Європі та світі*. 2018. С. 13-16.
2. Кушніренко А.М., Залуцький О.В., Вишпінська Я.М. Історія музичної культури й освіти Буковини: навч. посібн. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. 376 с.
3. Залуцький О. Первісток в історії університетів України // Мистецькі обрії Андрія Кушніренка. Музичне краєзнавство Буковини: Хрестоматія. Вип. 2 / Уклад. О.В. Залуцький. Чернівці: Рута, 2003. С.74-76.

Розділ III
МИСТЕЦЬКА ОСВІТА У ВИМІРАХ СУЧАСНИХ
МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

УДК 781.7

Володимир Войт, м. Київ

НАВЧАННЯ БАНДУРИСТІВ У ЧАСІ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: ВЗАЄМОДІЯ
ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Процес формування української ідентичності, окремішньої від російської чи пострадянської, з повномасштабною війною росії проти України, яка почалася у 2022 р., значно пришвидшився. Час геополітичної інтеграції відкриває новий розділ історії та української культури зокрема, де наша країна є вкрай важливим суб'єктом, який переформатовує світ. Сьогодні, коли десятки фахових бандуристів та аматорів виїхали поза межі нашої держави, – триває третя хвиля еміграції в історії бандури, подібно до доби закінчення Першої світової війни та часів Другої світової війни. Такий прецедент зумовив необхідність не лише історичного, культурологічного та мистецтвознавчого аналізу, а особливо наукових досліджень у музично-педагогічній площині.

Лише деякі аспекти даної проблематики в її історичному контексті, а саме аналіз процесів навчання бандуристів української діаспори висвітлювався переважно представниками української еміграції: А. Горнякевичем, М. Дяковським, С. Ластовичем, В. Мішаловим, У. Самчуком, З. Штокалком та ін.

Проблема навчання бандуристів у часі геополітичної інтеграції української культури, питання їхньої взаємодії та викликів сучасності є досить новою, хронологічно пов'язаною з періодом, що склався після 24 лютого 2022 р. Матеріалом для дослідження виступають світові медіа, іноземні часописи, дописи соціальних мереж та реакції вітчизняних інтернет платформ.

Необхідно пригадати найяскравіші представлення бандури останніх років у найвідоміших заходах чи друкованих виданнях.

Перше. Українська бандуристка Сюзанна Іглідан, яка виступила на церемонії вручення Греммі 2022. Вона виконала музичну композицію разом із Джоном Леджендом, американським автором-виконавцем, який вважається одним з основних представників нео-соула – ретроспективного напрямку в сучасному ритм-н-блюзі. Під час виступу, присвяченого солідарності з Україною на тлі російської агресії, гра С. Іглідан на бандурі та український спів стали важливим символом культурної ідентичності й спротиву.

Друге. Щотижневий американський часопис, музичний журнал *Billboard*, де у статтях: «Пісня для України» від 14.05.2022 та «Минув рік, українські музиканти бредуть життям воєнного часу» 23.02.2023 представляє бандуриста Володимира Войта як одного з виконавців, котрі стали героями матеріалу разом

з іншими відомими українськими артистами; виклики, які музиканти зазнали через вторгнення росії, їхня діяльність у складних умовах, а також спроби підтримувати культуру й мораль українців.

Третє. Тарас Столяр – український музикант, заслужений артист України, бандурист, який брав участь у проєкті «Культурний десант», виступаючи, як частина команди професійних музикантів, які грали для військових і цивільних в Україні та за її межами. У рамках цього проєкту бандурист долучився до туру по США, де музиканти зіграли понад 170 концертів, демонструючи українське мистецтво та культуру. Бандурист привернув увагу світової спільноти, зігравши культову композицію *Metallica Nothing Else Matters* на бандурі. Це музикування, яке він записав ще на передовій як військовий 112-ї бригади ТРО Києва, став «вірусним» у соцмережах. Пізніше *Metallica* поширила це відео на своїх платформах, відзначивши унікальність виконання. Т. Столяр отримав справжнє визнання завдяки виступу разом із легендарним британським артистом Стінгом. Зокрема, разом зі Стінгом він виконав пісню «*Russians*», яка стала символічним закликком до миру. Текст пісні, написаний ще у 1980-х роках, був дуже актуальним у контексті війни в Україні. Вона розповідає про людські страждання, спричинені воєнними конфліктами, і закликає до збереження людяності.

Ці приклади виступів, музикувань, публікацій є історичними моментами, що слугують популяризації українського інструменту, музичних традицій на міжнародній арені, підкреслюючи їхнє значення у світовому контексті.

Таким чином, геополітична інтеграція української культури, яка в особливий спосіб взаємодія у часі викликів сучасності, впливає на навчання бандуристів в усьому світі. Це створення інтересу світовій музичній індустрії та серед меломанів, а також серед українців, які займаються бандурою чи планують віддати дітей на навчання.

Після повномасштабного вторгнення армії російської федерації на територію України на тимчасове чи постійне місцепроживання до країн Західної Європи, Північної та Південної Америки виїхало чимало бандуристів різного рівня підготовки. Це викладачі та студенти вишів, а також початківці та діти. Бандуристи, котрі опинилися за кордоном ставлять перед собою питання: чи продовжувати займатися музикою, чи залишитися в професії бандуриста чи є необхідність зміни спеціальності на вокал, лютню, клавішні інструменти тощо. Окрім цього, регулярно бачимо осіб, які змінили професію, проте, повертаються до свого вміння гри на бандурі для підробітку.

Такі музичні колективи, як: Українська капела бандуристів Північної Америки ім. Т. Шевченка та Жіноча Капела Бандуристок Північної Америки, що базуються у США; Канадська капела бандуристів, м. Торонто та Капела бандуристів ім. Т. Шевченка, Буенос-Айрес, Аргентина, – взаємодіють з новоприбулими бандуристами з України, що є вкрай важливим зважаючи на виклики сучасності.

Отже, можемо стверджувати, що навчання бандуристів у часі геополітичної інтеграції української культури сьогодні є загальним рухом, який

спостерігається серед українців в усьому світі. У нас вперше з'являється нова діаспорна наука, в тому числі й педагогічна. Причиною її появи є те, що дуже багато молодих людей, переважно дівчат і жінок, з початком війни виїхали на Захід. При тому, що не маючи постійних посад, вони вже є частиною Західного економічного світу.

Таким чином, виклики сучасності активізували педагогічну взаємодію та навчання бандуристів якісно по-новому, вже у часі геополітичної інтеграції української культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Плохій С. Історик Плохій: «Війна завершиться незалежністю України». URL: <https://youtu.be/Vb5fG50Hczc>
2. Шинкаренко І. «Зал приймав просто шалено». Тарас Столяр про виступ зі Стінгом. Голос Америки від 25 грудня, 2024 р. URL: <https://www.holosameryky.com/a/taras-stolyar-i-sting/7913847.html>
3. Bandura Magazine. №№1-78; 22 Years School of Bandura, New York, 1981-2002.
4. Knopper S., Maslov S. A Song for Ukraine. Billboard, Hardcopy from May 14, 2022. URL: <https://www.billboard.com/photos/2022-ukraine-war-musicians-photos-1235069684/1-feature-ukraine-billboard-2022-bb6-sasha-maslov-1-1240/>
5. Knopper S. A Year Later, Ukrainian Musicians Are Navigating Wartime Lives. Billboard, February 23, 2023. URL: <https://www.billboard.com/pro/ukrainian-musicians-wartime-lives-one-year-russian-invasion/>
6. We are Ukraine: Ukrainian musicians performed alongside John Legend at the Grammys his new song FREE, which he wrote days after Russia started the war in Ukraine. We are Ukraine, April 05, 2022. URL: <https://www.weareukraine.info/ukrainian-musicians-performed-alongside-john-legend-at-the-grammys-his-new-song-free-which-he-wrote-days-after-russia-started-the-war-in-ukraine/>

УДК 929

*Наталія Гордійчук, м. Вижниця,
Валентина Клим, м. Вижниця*

СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ МАЙСТРИНИ...

Ярослава Йосафатівна Сичова народилася 2 червня 1948 р. у місті Броди на Львівщині у родині будівельника. Навчалася у місцевій школі. Любила спорт і малювання, оформляла шкільні стінгазети. Вона з юних літ була щиро захоплена красою народної вишивки, любила вишивати для себе, для людей.

Навчаючись у спеціалізованому класі, проходила практику у місцевій філії Львівської швейної фабрики «Маяк». Туди і прийшла влаштуватися на роботу після закінчення школи. Але вчителька переконала Ярославу, далі продовжити навчання. За направленням, яке дала фабрика, дівчина поїхала у Вижницю.

Склавши іспити, стала студенткою училища, влилася у студентський колектив, опановувала рисунок і живопис і дуже любила заняття з професійної майстерності. Адже там можна було експериментувати, маючи навикі зі школи. Викладачі О. Гасюк і Н. Симака відразу побачили талант студентки і тому завдання у неї завжди були складнішими.

У 1969 р. Ярослава Йосафатівна закінчила училище і після заміжжя залишилася у Вижниці. Працювала у сувенірних цехах Кутського лісокомбінату і Вижницького ДОКу, художником-оформлювачем в автопарку, швачкою у побуткомбінаті, далі – викладачем у Вижницькому коледжі прикладного мистецтва імені Василя Шкрібляка до самої пенсії.

Гідна подиву багатогранна діяльність майстрині. Своім вишивальним мистецтвом Ярослава Йосафатівна була творчою індивідуальністю з яскраво вираженим талантом – вмінні творчо, по-своєму працювати на основі традиційної народної вишивки. Це відчутно в оригінальних колористичних рішеннях і в тонко – філігранних техніках вишивання. Через щоденну й незгасну працю віддавала свої здібності, умілість, талант студенткам, щедро обдаровувала їх радістю і щастям творчості. Навчала їх любити і творити красу, прививала любов до мистецтва, його історії. Нею зібрано цікавий матеріал з історії вишивки та творів народних майстринь.

За багаторічну педагогічну працю нагороджена Грамотою МОН України (2001 р.) Її випускниці – Алла Дутківська, заслужена діячка мистецтв України, відома модельєрка, Надія Вакуленко, заслужена майстриня народної творчості України, Алла Бурдейна, викладачка художніх дисциплін ВПХУ №5 м. Чернівці.

Майстриня пишалася, що її справу у стінах коледжу продовжують вихованці – викладачі коледжу: Віра Андрич, Ольга Мицкан, Тетяна Зазуляк, Віра Фижделюк, Інна Шийчук, Марина Задорожна. Сьогодні вони, досвідчені педагоги, з вдячністю згадують свого викладача.

«У кожного з нас на життєвому шляху з'являються люди, які дають нам поштовх у майбутнє. Я пишаюся тим, що мала змогу навчатися у Ярослави Йосафатівни, мудрі настанови якої залишилися у моїй пам'яті надовго. Поряд з вимогливістю, завжди було толерантне ставлення до студентів. Вона зуміла привити мені любов до вишивки, відчуття колористики, гармонії, композиції. Ярослава Йосафатівна – яскравий приклад педагога, який своєю любов'ю до того, що робить, може запалити студента розвивати свої таланти та здібності» (Віра Фижделюк).

«Ярослава Йосафатівна – дивовижний педагог, присміні спогади про якого гріють душу у ці важкі буремні часи. Вона гарна жінка з легкою посмішкою на вустах, тихим спокійним голосом, ніжним материнським поглядом, доброзичлива та чуйна. В її аудиторії ми почувалися як в рідній домівці, там завжди було світло і затишно, атмосфера була сповнена чарами творчості та незвіданими секретами рукоділля. Чого наші руки тільки там не спробували – і мережок, і хрестиків з лиштвами, і цікавих вузликів з макраме, і в'язаних спицями рукавичок, і плетених серветок гачком, і різних швейних лайфхаків. Усі ці вміння безліч разів ставали нам у пригоді в повсякденному житті. Але

найбільше нас вражала зібрана нею бібліотека фахової літератури. Вона охоче дозволяла нею користуватись. Кожен там знайшов чимало ідей для своїх творчих робіт. Усі цінні екземпляри книг, а також численні дидактичні матеріали, виконані власноруч, Ярослава Йосафатівна, після завершення педагогічної діяльності, подарувала своїм колегам. Завершивши навчання в коледжі та почавши власну педагогічну діяльність, я чимало разів зверталась до неї за порадою. Ця жінка і сьогодні для мене залишається досвідченим педагогом з фаху. Крізь роки розумію, що її людяність та жіноча мудрість слугують для мене неоціненним прикладом у житті. Вона ніколи не ставила нам двійок, ніколи не соромила нас за невиконане завдання, бо розуміла, що кожному з нас своєю оцінку виставить життя і всьому необхідному теж навчить життя. Як педагог, вона прагнула зробити знання потрібними, вміння корисними, а процес навчання цікавим. А як людина, вона своїми дивовижною вдачею, великим терпінням, золотими руками, сумлінною щоденною працею виховувала в нас любов до обраної професії. Мені лише залишається низько поклонитись її педагогічному таланту та подякувати долі за гарну викладачку, досвідчену колегу та мудру порадицю» (Тетяна Зазуляк).

Ярослава Йосафатівна, перебуваючи на заслуженому відпочинку, продовжувала творити красу. Узори виконаних майстринею обрядових рушників, блуз, чоловічих і жіночих сорочок, приваблюють тонким відчуттям колориту, життєрадісною гамою кольорових сполучень. У її руках розквітали усі барви нашого краю, багатство кольорів лягало на полотно...

Найулюбленіша гама – яскраві, соковиті кольори вишивок переливаються на сонці усіма барвами райдуги і справляють незабутнє враження.

Хобі майстрині – вишиті картини, які передають красу нашої Землі. Майстерно вишивала вона портрети. Особливими є вишиті портрети дочок і внуків.

Остання її робота – чоловіча сорочка, подарунок брату на ювілей.

Не перестаєш дивуватися таланту художниці, яка леліяла, любила і творила красу. Вдивляєшся у кожен витвір і думаєш: це ж треба зуміти так глибоко, яскраво і пречисто втілити на полотні все те, що прийшло до нас з глибокої давнини, що символізує безсмертя української душі, сув'язь поколінь. Такі твори непідвладні часові. Більше того, з плином літ вони набуватимуть особливої значущості.

Її праця – це велика гармонія життя, де любов і краса – воістину свята і велична справа.

*Вікторія Григор'єва, м. Бердянськ,
Поліна Очеретенко, м. Бердянськ*

ВИКОНАВСЬКА АКТИВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА: ЗМІСТ ТА КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА

Розвиток освіти в сучасних умовах вимагає підготовки вчителя, який би орієнтував студента не тільки на творче засвоєння знань, а й на вироблення вмінь, навичок і бажання самостійно навчатися, оволодівати новою інформацією, уміти використовувати здобуті знання в практичній діяльності. На нашу думку, особлива увага повинна приділятися підготовці вчителя музичного мистецтва, який знаходиться у джерел формування особистості дитини.

Необхідною умовою професійної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва є вміння виконувати музичний твір, грамотно й творчо використовуючи наявний досвід, знання, уміння та навички. Саме виконавство є однією з необхідних засад музично-педагогічної діяльності. Музичний інструмент відіграє важливу роль у роботі вчителя. Ніщо не може замінити того впливу на музичне сприйняття школярів, як то живе виконання педагога. Тому в структурі професійних вмінь педагога-музиканта виконавська підготовка займає пріоритетне місце [2].

Однак, як показує практика та численні дослідження науковців, у своїй педагогічній діяльності студенти найчастіше відмовляються від цього шляху впливу на учнів, недостатньо використовуючи музичний інструмент на уроках музики у школі. Причинами цього явища є відсутність досвіду педагогічного й виконавського спілкування з учнями та страх сцени, обмеженість виконавського репертуару і недостатньо вільне володіння інструментом.

Однією із професійно значущих якостей особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва є виконавська активність. Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми виконавської діяльності підтверджує її актуальність. Висвітленню широкого кола питань, пов'язаних з дослідженням музично-виконавської діяльності відводили значне місце у своїх працях вітчизняні науковці у галузі мистецької освіти: О. Андрейко, О. Горбенко, А. Козир, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Федоришин, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.

Теорія музичного виконавства займає особливе місце в системі цілої низки складних проблем, вирішення яких вимагає різних наукових підходів і спільних зусиль спеціалістів в галузі естетики, психології, педагогіки, музикознавства.

Естетика і мистецтвознавство розглядають виконавську діяльність як динамічну систему, складовими якої є композиторська творчість, творчість інтерпретатора та слухачка «співтворчість» [4]. Аналіз наукової літератури [1; 2; 3; 4] виявив наявність різноманітних підходів до визначення сутності виконавського мистецтва та його окремих характеристик. Специфічною ознакою виконавства, на думку багатьох вчених, є наявність художньої інтерпретації, яка

тлумачиться як «вторинна, відносно самостійна творчість, що виникає в процесі конкретизації продукту первинної художньої діяльності» [4].

Виконавська діяльність зумовлена глибокими переживаннями індивіда і сприяє появі якісних змін у його психічних властивостях та «якісних новоутворень» особистості. Наявність таких мотивів відповідає інтересам, потребам та орієнтаціям виконавця. Для досягнення високого рівня активності, самостійності та творчості виконавця необхідна наявність засобів, що забезпечать йому позицію активно діючого суб'єкта діяльності, сформулюють необхідні мотиви і потреби, які є відображенням естетичної спрямованості особистості [1].

Важливою складовою діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва як виконавця вважаємо виконавську активність, яку тлумачимо як психофізіологічну властивість особистості, що інтегрує в собі емоційно забарвлені вольові дії, включає володіння певним видом музично-виконавської діяльності та виражається у бажанні інтерпретувати музику перед аудиторією, в результаті чого відбуваються якісно нові зміни всіх сфер особистості вчителя музичного мистецтва (інтелектуальної, емоційної, вольової тощо) та їх динамічний розвиток. Інтегруючи в собі мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий та практичний (технологічний) компоненти з індивідуальними характеристиками особистості, виконавська активність активізує її можливості. Отже, виявлення структури виконавської активності дозволило виділити наступні компоненти: мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий та практичний (технологічний).

Мотиваційний компонент виконавської активності містить ціннісно-смыслову спрямованість особистості майбутнього педагога-музиканта. Він спонукає до навчання та освоєння майбутньої професії. Реалізація даного компонента формує професійні потреби, спрямовані на оволодіння виконавськими знаннями, уміннями, навичками, необхідними для здійснення майбутньої професійної діяльності.

Когнітивний компонент включає зміст і повноту пізнавальних дій, спрямованих на вирішення проблемних ситуацій. Він відображає стан сформованості знань, умінь і навичок та вміння застосовувати їх у практичній виконавській діяльності, що згодом впливає на якість виконавської концепції музичного твору. Особлива роль у цьому процесі належить взаємозв'язку інтуїції та інтелекту. Аналіз практики показує, що музичний інтелект формується й досягає вершини свого розвитку лише в музичній діяльності [2]. Повноцінне відтворення музики неможливе поза музичної логіки, що включає в себе знання особливостей стилю, жанру, епохи, формоутворюючих засобів музичної виразності. Необхідною складовою когнітивного компоненту виконавської активності є усвідомлення художнього образу твору [2]. Його створення спирається на наступні показники цього компоненту як то: знання про необхідність формування й розвитку виконавської активності як невід'ємної якості майбутнього вчителя музики; знання суб'єкта про власні особливості, що проявляються в процесі виконавської діяльності; знання про способи одержання,

поповнення й відновлення знань; знання про види музичного мислення, необхідні майбутньому вчителю в процесі професійної діяльності.

Когнітивний компонент виконавської активності майбутнього вчителя музичного мистецтва передбачає не тільки проникнення у виразно-смыслову сутність музичної мови, але й усвідомлення конструктивно-логічних принципів побудови матеріалу, вміння розбиратись у нотному тексті музичного твору, у стилевих та жанрових ознаках, в особливостях будови, створюючи на його основі власний виконавський задум [2]. Також зазначений компонент містить у собі не тільки інтелектуальні здібності, але й забезпечує керування процесами пізнання. Правильність і швидкість переробки інформації залежить від індивідуальних інтелектуальних здібностей студента. Рівень розвитку когнітивної сфери залежить від того наскільки самостійно здобувач здатний вирішувати виконавські завдання: визначення стилю музичного твору, аналіз форми, структури, фактури тощо; грамотне використання аплікатури, штрихів, педалі, артикуляції; усвідомлений вибір темпу тощо.

Розуміння змісту музики підсилює естетичне переживання, і таким чином, когнітивний компонент доповнюється *емоційно-вольовим*. У процесі виконавської діяльності народжуються і проявляються емоції, що відображають відношення здобувача до музичного твору. Розкрити смисл, донести до слухача емоційне забарвлення твору – головне завдання виконавця. Завдяки емоціям майбутній фахівець здатний регулювати і оцінювати власну виконавську діяльність. Так у стані емоційного підйому, творчого хвилювання, продуктивність студента максимально зростає, і, навпаки, у стані байдужості, апатії, пригніченості, результат діяльності мінімальний.

Практичний (технологічний) компонент виконавської активності представляє собою уміле володіння піаністичними навичками та прийомами, що застосовуються в різних видах техніки. Технологічна підготовка студента у фортепіанному класі грає суттєву роль, бо найчастіше студенти із гарними музичними даними не можуть домогтися успіху в грі на фортепіано через відсутність спеціальних рухових здібностей. Тому діагностика і розвиток технологічної майстерності та рухових здібностей є необхідною умовою виконавської активності майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Отже, структура виконавської активності та компонентів, що її складають, характеризується якісною своєрідністю у зв'язку з індивідуально-особистісними особливостями здобувачів вищої освіти. Таким чином, виконавська активність являє собою складне багатоконпонентне утворення, що включає поряд з перерахованими критеріями індивідуально-особистісні складові (музичні здібності, особливості психічних процесів, тип репрезентативної системи).

Комплекс вищенаведених компонентів відображає в контексті даного дослідження багатогранний характер зазначених якостей особистості. Прояв цих компонентів у відповідності до методології особистісного підходу є критеріями розвитку виконавської активності майбутнього вчителя музичного мистецтва і зумовлює необхідність подальшого пошуку нових педагогічних технологій його професійного вдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білецька М., Підварко Т. Формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до концертно-виконавської діяльності. *Молодь і ринок*. 2020. №1 (180). С. 46-50.
2. Бойчев І.І. Чинники професійної успішності майбутнього музиканта-педагога як виконавця. *Науковий вісник Ізмайльського державного гуманітарного університету: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 33. С. 12– 15.
3. Горбенко О. Музично-виконавська компетентність майбутнього вчителя музики як педагогічна проблема. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. Вип.101. Кіровоград, 2011. С. 92-100.
4. Скуратовська М. Концертно-виконавська діяльність у фаховій підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. № 5. 2020. С. 60-65.

УДК 37.01:7.07

Анастасія Городинська, м. Вижниця

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Національна ідентичність є ключовим елементом культурного розвитку нації, відображаючи історичні, соціальні та культурні аспекти життя суспільства. Мистецтво, як важлива складова культури, виконує роль посередника між минулим і майбутнім, сприяючи передачі традицій, цінностей та культурних кодів від покоління до покоління. Однак глобалізація та цифровізація сучасного світу створюють нові виклики для збереження автентичності культур, зокрема української, що стає частиною глобального культурного потоку [5, с. 9].

Глобалізація та розвиток масової культури призводять до процесу уніфікації культурних стандартів, що відсуває на другий план місцеві традиції. Це сприяє тому, що молоде покоління все частіше орієнтується на загальносвітові культурні тренди, нехтуючи локальними культурними феноменами. В контексті культурних трансформацій важливу роль відіграє концепція «макдональдизації» культур, яка описує процес глобалізації як поширення одноманітних культурних стандартів, що можуть замінити національні традиції [2, с. 46].

Мистецька освіта є важливим інструментом у процесі збереження культурної ідентичності, оскільки вона забезпечує формування у молоді національної свідомості та розуміння власної культурної спадщини. Включення національних ремесел та традицій у навчальні програми не лише допомагає зберігати культурні коди, але й сприяє розвитку особистості, поглибленому пізнанню історії та культурних цінностей. Наприклад, інтеграція буковинського різьблення по дереву чи традиційного виготовлення ліжників до освітнього процесу є важливим етапом у вихованні майбутніх митців, які здатні зберігати та транслювати культурні традиції у своїх роботах [3, с. 58].

З огляду на новітні технологічні зміни, мистецька освіта не може залишатися осторонь від інноваційних процесів. Інтеграція цифрових технологій, таких як 3D-дизайн, доповнена реальність та створення віртуальних музеїв, дозволяє не тільки зберігати, але й популяризувати українські традиції в міжнародному культурному контексті. Технологічні досягнення відкривають нові можливості для відтворення та адаптації народного мистецтва до сучасних умов, що робить його більш доступним для глобальної аудиторії [1, с. 99; 5, с. 11].

Водночас розвиток штучного інтелекту (ШІ) в сфері мистецтва та освіти має значний вплив на процеси створення та сприйняття мистецьких творів. ШІ здатен створювати нові форми мистецтва, аналізувати художні стилі та навіть пропонувати нові методи навчання, що розширює межі творчого самовираження. Однак використання таких технологій також викликає занепокоєння через можливу втрату індивідуальності в мистецькому процесі. Зокрема, застосування алгоритмів штучного інтелекту може призвести до певної стандартизації художніх творів, оскільки штучно створені роботи зазвичай базуються на існуючих зразках, що ризикує призвести до шаблонності творчості [4, с. 130].

Зазначимо, що система мистецької освіти стикається з серйозними проблемами, зокрема недостатнім фінансуванням, відсутністю належної підготовки викладачів та низьким рівнем інтеграції національних традицій у навчальні програми. Для ефективного збереження та розвитку культурної спадщини необхідна підтримка з боку держави, а також міжнародних організацій, що зможуть сприяти популяризації національних ремесел та традицій. Зокрема, грантові програми для розвитку культурних ініціатив можуть забезпечити необхідні ресурси для реалізації таких проектів [4, с. 126].

Інтеграція національного мистецтва у світовий культурний контекст є важливим кроком у популяризації української культури на міжнародному рівні. Включення буковинських ремесел, таких як різьблення по дереву або виготовлення традиційних ручних килимів, до списку нематеріальної культурної спадщини допоможе не лише зберегти ці традиції для майбутніх поколінь, але й сприятиме розвитку культурного туризму та зміцненню міжнародної репутації України [3, с. 60].

Таким чином, мистецька освіта відіграє фундаментальну роль у збереженні національної ідентичності в умовах глобалізації. Вона повинна поєднувати традиційні підходи до навчання з інноваційними технологіями, що сприятимуть як збереженню, так і адаптації національних традицій до сучасних вимог. Зокрема, інструменти цифровізації та застосування ШІ відкривають нові горизонти для розвитку мистецтва, але разом з тим необхідно дотримуватися балансування між інноваціями та автентичністю культурних традицій.

Для ефективного збереження культурної спадщини важливим є запровадження національних програм підтримки мистецької освіти, що забезпечать не лише фінансування, а й формування кадрового потенціалу. Водночас активна інтеграція українських культурних традицій у міжнародні

культурні процеси сприятиме не лише збереженню національної ідентичності, а й посиленню культурного діалогу на глобальному рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Freeman D., Taylor M. Can Globalization Succeed? London: Thames & Hudson, 2020. P. 98-112.
2. Бауман З. Глобалізація: Наслідки для людини і суспільства. Київ: Києво-Могилянська академія, 2008. С. 45-63.
3. Залізник О. В. Глобалізація і культурна ідентичність: український вимір. *Культурологічний альманах*. 2019. С. 56–72.
4. Канкліні Н. Г. Уявлена глобалізація. Київ: Ніка-Центр, 2016. С. 123-142.
5. Шевчук Д. Культурна ідентичність та глобалізація. *Вісник філософських наук*. 2020. С. 8-14.

УДК 7.03

Ілля Дарій, м. Вишніця

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА У ВИМІРАХ СУЧАСНИХ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Мистецька освіта – це галузь освіти, що зосереджена на вивченні та розвитку мистецтва у всіх його проявах. Вона містить не лише формальне навчання в мистецьких школах чи університетах, а й навчання в мистецьких студіях, курси, майстер-класи та інші форми навчання поза стандартною освітньою системою.

Саме мистецька освіта містить важелі розвитку тих якостей і властивостей людини, що визначають собою спосіб її буття у світі. Загальна культура особистості, моральне виховання, етичні орієнтири тощо отримують потужний поштовх для розвитку в процесі навчання мистецтва. Формування пізнавальних інтересів дитини, її знання про всесвіт, причому не тільки інтелектуальне охоплення подій, а й, головне, здатність до проникнення у їх емоційний підтекст, також підвладні мистецькій освіті, становлять її невід’ємне завдання. Великого значення завдяки аксіологічній природі художніх образів набуває мистецька освіта у формуванні світоглядних позицій учнів. Мистецьке навчання особливо яскраво сприяє розвитку творчих здібностей дитини, спонукає її до евристичної діяльності. Необхідність систематичної наполегливої праці в процесі занять мистецтвом виховує в учнів працездатність, шанобливе ставлення до роботи. Можна навести ще безліч прикладів, де йдеться про соціалізацію дитини завдяки мистецтву, про можливості впливу на цей процес мистецької освіти [1, с. 1-5].

Сучасні наукові дослідження доводять, що прилучення молодого покоління до естетичних цінностей засобами мистецтва сприяє вирішенню таких гострих соціальних проблем, як дегуманізація суспільства, зниження естетичних і моральних критеріїв у дітей і молоді, помітне посилення егоцентризму, негативний вплив засобів масової інформації та комунікації на молоде

покоління, конкуренція між різними соціальними групами, підвищення дитячої агресивності, нетерпимості до оточення й ін. [2, с. 357].

Виховне значення мистецтва науковці обґрунтовують психологічними особливостями його впливу на людину. Як зазначає В. Бітаєв, «спілкування з мистецтвом – це діалог, у процесі якого відбувається людинотворення й творення смислу людського буття. Мистецтво збігається з життєдіяльністю, а як форма свідомості – з самосвідомістю людини і є універсальним засобом розвитку її чуттєвої культури» [3, с. 37]. Мистецтво в синтезованому вигляді відтворює чуттєві уявлення людини про навколишню дійсність і, моделюючи світ, дає можливість виявити різні співвідношення та взаємозв'язки цього світу, що стимулює особистість до розвитку власних здібностей [4, с. 14].

Як технології впливають на навчання? У процесі навчання за допомогою інформаційних технологій можна вирішувати цілий ряд дидактичних завдань: формувати навички й уміння, використовуючи матеріали глобальної мережі; поповнювати знання стосовно оздоровчих технологій; формувати у майбутніх спеціалістів стійку мотивацію до здорового способу життя

Зміни в технологіях суттєво вплинули на підходи до навчання у мистецькій сфері:

1. Цифрові технології: використання програм для графічного дизайну, анімації, 3D моделювання та редагування відео надає студентам можливість експериментувати з новими формами мистецтва.
2. Онлайн освіта: платформи для онлайн курсів надають доступ до навчання від провідних викладачів і практиків з усього світу, створюючи більше можливостей для самостійного навчання.
3. Віртуальна та доповнена реальність: ці технології відкривають нові горизонти для художника, дозволяючи взаємодіяти з мистецтвом в інтерактивний спосіб, що може надихати на нові ідеї та підходи.
4. Соціальні мережі та онлайн-спільноти: Інструменти для спільного створення та обговорення мистецтва дозволяють художникам отримувати відгуки та поради від іншої аудиторії, що може покращити їхні роботи.

Отже, мистецтво може стати засобом зміни свідомості суспільства та культурного розвитку. Воно може привертати увагу до проблем, з якими стикається суспільство, та допомагати змінювати ставлення до цих проблем. У загальному, мистецтво має величезний вплив на нашу культуру та психіку, тому його роль у суспільстві не може бути переоцінена, а щоб покращити вплив мистецтва на суспільство його потрібно певної мірою модернізувати. Тому важливо зазначити, що використання комп'ютерних технологій у процесі навчання та мистецтвотворення, є нагальна потреба сучасної освіти. Залучення студентів до навчання із застосуванням інформаційних технологій, засвідчило підвищення якості засвоєння ними навчального матеріалу, настрою і бажання надалі із задоволенням вивчати предмет та виконувати подібні завдання. Інформатизація істотно вплинула на процес одержання знань. Нові технології навчання на основі інформаційних і комунікаційних дозволяють

інтенсифікувати освітньо-мистецький процес, збільшити швидкість сприйняття, розуміння та глибину засвоєння знань [5, с. 58-60].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Падалка Г.М. Мистецька освіта: сучасні проблеми розвитку. 2009. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5722/Padalka.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Сташевська І.О. Музична педагогіка Німеччини: історія, теорія, практика: монографія. 2010.
3. Бітаєв В.А. Естетичне виховання і гуманізація особи, Луганськ, 2004.
4. Михайлова Л.М. Виховання естетичної культури старшокласників, «Теорія і методика виховання». Київ, 2001.
5. Гончаренко М.С., Кучук Н.Г. Вплив інформаційних технологій на навчання студентів класичного університету. *Вісник Харківського національного університету*. Серія: Валеологія: Сучасність і майбутнє. Вип. 978. 2011. С. 58-61. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/46591114.pdf>.

УДК 37.01:78.072

Іван Дерда, м. Чернівці

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ В СУЧАСНІЙ МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

Процеси модернізації та євроінтеграції сучасного суспільства пов'язані зокрема і з оновленням змісту освіти, пошуку та впровадження в освітній процес нових форм, методів і засобів навчання. На сьогодні мистецька освіта потребує інноваційних підходів, які б відповідали вимогам часу та допомагали студентам досягти високого рівня майстерності, адже вокальне мистецтво – це не лише технічна майстерність, але й глибоке самовираження. У контексті сучасних тенденцій оновлення змісту мистецької освіти має відбуватися на засадах міждисциплінарності, полікультурності, відродження національних традицій, формування у студентів високої естетичної культури, творчості, креативності, здатності сприймати і збагачувати мистецтво.

У процесі модернізації вищої мистецької освіти, на думку О. Олексюк, важливим є впровадження компетентнісного підходу, що передбачає необхідність розроблення інновацій, спрямованих на трансформацію основоположної гуманітарної мети – формування особистості як носія соціокультурних цінностей суспільства. В реаліях сьогодення ця думка є актуальною, адже освіта стає універсальною компонентою центральної зони культури [6, с. 191]. Домінування гуманістичної парадигми в педагогіці вищої школи визначає необхідність розроблення інноваційних підходів до моделювання змісту освіти, яка є відображенням культури певної епохи. Майбутні фахівці мистецького спрямування покликані зберігати та примножувати «духовну інформаційну мобільність нації» як передачу з покоління в покоління «образу українського народу», втіленого в інтонаціях народнописенної творчості [5, с. 43].

Досліджуючи особливості розвитку сучасної мистецької освіти науковці доводять, що підготовка студентів має будуватися на принципах міждисциплінарної інтеграції, яка повинна спрямовуватися на взаємозв'язок теоретичної (загальнокультурної, психолого-педагогічної) та фахової методичної і практичної підготовки студентів; поєднання вузькоспеціальних та загально-професійних знань, умінь і навичок; міждисциплінарну взаємодію та синтез видів мистецтв (музики й хореографії, музики й літератури, музики й образотворчого мистецтва); універсалізацію методів навчання, які застосовуватимуться на заняттях з вокалу; єдність всіх видів вокально-виконавської діяльності артиста-вокаліста [3, с. 171-74]. Такий підхід допоможе студентам розвинути сценічну та емоційну виразність у виконанні вокальних творів, отримати більш глибоке розуміння музичного мистецтва та розвинути свої творчі здібності, технічну майстерність, розкрити свій творчий потенціал.

Н. Косінська акцентує увагу на важливості формування сценічно-образної культури у процесі вокальної підготовки, та окреслює її особливості: імпровізаційність як здатність синтезовано виявляти сценічну, вокальну, інтерпретаційну майстерність; встановлення комунікативного зв'язку у контексті діалогової взаємодії у процесі освітньої комунікації; наявність міждисциплінарного контексту вокальної підготовки, що визначає взаємозв'язок різновидів мистецтва, теорії і практики різних наук, дисциплін; створення гедоністичного ефекту у процесі вокальної підготовки [1, с. 11].

Отже, організація освітнього процесу в класі сольного співу закладу вищої освіти має свої особливості та ґрунтується на взаємозв'язку усіх структурних компонентів індивідуального заняття з фаху. До них належать: психологічна підготовка до процесу співу; робота над вокальними вправами на різні види техніки; закріплення набутих навичок у процесі роботи над вокально-художніми творами та ін. [2, с. 11]. Відповідно оновлення змісту мистецької освіти має базуватися на впровадженні інноваційних підходів до вокальної підготовки, зокрема застосуванні нових методів навчання, сучасних технологій та інструментів для вдосконалення вокальних навичок, що дозволить студентам у процесі вокальної підготовки експериментувати зі звучанням та аранжуванням, відкривати нові можливості для творчості та створювати унікальні музичні композиції.

Разом тим, вокальна підготовка має вирішувати ряд важливих завдань, зокрема: формування ціннісного ставлення до вокального мистецтва, розвиток усього спектру технічно-виконавських і художньо-творчих здібностей, формування глибокого розуміння психо-фізіологічних механізмів функціонування вокального апарату, здатність до усвідомленого самоаналізу на основі сформованого критеріального апарату, в основі якого лежить сформованість художніх, фізичних та акустичних еталонних уявлень, опанування сценічною артистичністю та ін. [4, с. 61-62].

Отже, сучасні тенденції вокальної підготовки в мистецькій освіті спрямовані на те, щоб зробити навчання більш ефективним, цікавим та доступним і все більше орієнтуються на індивідуальні потреби та здібності

кожного студента. Посилення гуманістичної функції змісту вокальної підготовки має відбуватися на основі реалізації ціннісних смислів музичного мистецтва; використання інтерактивних методів з метою активізації творчого потенціалу і творчої самореалізації студентів у соціокультурній вокальній діяльності; оволодінням методами інтерпретаційного аналізу та інтерпретаційної майстерності у створенні музичних образів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Косінська Н.Л. Методика формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки: дисертація .... Доктора філософії: 011 Науки про освіту (Освітні, педагогічні науки). Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ. 2021. 279 с.

2. Методика викладання сольного співу: робоча програма навчальної дисципліни для студентів галузі знань 0202 «Мистецтво» напряму підготовки 6.020204 «Музичне мистецтво» професійного спрямування «Сольний спів»; укладач Т.М. Пляченко. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. 42 с.

3. Мережко Ю.В., Петрикова О.П., Леонтієва С.Л. Вокально-виконавська підготовка майбутніх артистів-вокалістів у вищій школі на основі міждисциплінарної інтеграції. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2017. V (23), I: 139. URL: www.seanewdim.com.

4. Овчаренко Н. Особистісно орієнтована професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності. Неперервна професійна освіта: теорія і практика, 2014. Вип. 1-2. С. 60- 64.

5. Олексюк О. Інновація вищої мистецької освіти в контексті нової української ментальності. Українське мистецтво, культура, освіта: актуальні проблеми, тенденції та перспективи розвитку: збірник наукових праць (за матеріалами Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 25-28 травня 2021 р.). До 20-річчя Навчально-наукового Інституту мистецтв ДВНЗ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ: «Фоліант», 2021. С.43.

6. Олексюк О. Компетентнісна мистецька освіта: пошук інноваційної моделі. 2010. URL:

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/999/1/Oleksyuk_MKPKIO_TMMM_IM.pdf

МОТИВУЮЧИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ГІМНАЗІЇ – ПЛАТФОРМА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У сучасних соціально-політичних умовах надзвичайно гостро постає проблема національно-патріотичного виховання молоді. Усвідомлений патріотизм – важлива компетенція особистості, ознака розвинутого громадянського суспільства, що консолідує націю, особливо в умовах війни.

Мотивуючий освітній простір – це педагогічне явище, яке акумулює потенціал освітнього закладу, інтегрує різноманітні впливи на особистість з боку інших соціальних інститутів з метою усунення будь-яких перешкод, ускладнень процесу соціалізації особистості. В цьому контексті патріотичний освітній простір гімназії об'єднує освітні та виховні елементи, підтримуючи національну ідентичність, систему цінностей та громадянську відповідальність гімназистів.

Сутність інноваційних змін, які відбуваються внаслідок розбудови такого освітнього простору, полягає у формуванні готовності дитини, підлітка, юнацтва до взаємодії з соціумом, тобто простором у широкому соціальному значенні. Виховання свідомих громадян своєї країни, формування у них почуття національної гідності та патріотизму, відповідальності за майбутнє України, ознайомлення з прикладами відданого служіння своєму народу набуває першочергового значення для кожного педагога-громадянина.

Застосування сучасних методик моделювання освітнього середовища гімназії породжує атмосферу творчості та емоційного комфорту. Протягом кількох останніх років гімназія демонструє не тільки здатність генерувати нові ідеї, а й показує на практиці можливість їх перетворення на конкретні проекти, спрямовані на формування особистості нової доби, в пріоритеті якої національні та родинні цінності, розвиток лідерських якостей здобувачів освіти, народжених вільними у незалежній Україні, їхньої громадянської відповідальності перед суспільством.

Щоб допомогти особистості побачити й досягнути світ у конкретній системі вартісних орієнтирів, педагогічні працівники під час освітнього процесу і в позаурочній роботі використовують креативні, інноваційні форми і методи роботи. Вони усвідомлюють важливість системної та цілеспрямованої роботи щодо організації наскрізного процесу виховання в умовах НУШ, неприпустимість зведення виховання до окремих уроків моральності. Сьогодні це не діє.

Чинником, що сприяє розвитку особистості учня-діяча, є мотивуюче освітнє середовище за стандартами безпечної і дружньої до дитини школи. Це середовище, де присутня ситуація успіху, розмірковування, допитливості та пошуку.

З метою мотивації особистості до соціально значущої діяльності, підвищення соціальної активності школярів, програму виховної роботи

вибудовано на основі проектно-рольового підходу. В гімназії системно реалізується метод проектів як один із компетентнісно-зорієнтованих технологій навчання та виховання учнів, формування толерантного та безконфліктного освітнього середовища з дотриманням прав та свобод кожної особистості, запобігання булінгу.

Завдяки проектному змісту й візуальним елементам простору гімназії діти мають можливість не лише осмислити бачення сучасних подій, а й на прикладах зрозуміти, як можна власноруч допомагати маленькими справами в контексті загальної.

Виходячи з того, що вестибюль закладу є репрезентативним приміщенням, що створює перше враження, було облаштовано креативний, багатофункціональний Present podium гімназії. Створений АРТ-простір вестибюлю став відкритим, гнучким та привітним, який яскраво та виразно розкриває основну ідею, місію гімназії як освітнього закладу – не лише інформаційно, але й просторово-композиційно.

Віконні вітражі подіуму наповнили простір новими кольорами, теплом та радістю, а тематичні банери, слогани, постери заповнили тематичним змістом.

Мотиваційні локації гімназії передають настрої творчих учнів. Лідерські креативні ідеї були втілені під час створення патріотичного настінного фотопроекту класних колективів «Патріотичний клас – Україна в нас».

Загальногімназійний проєкт року «Україна – вишите відродження. Сильні, незламні, вільні» був реалізований у 2023 р. Актуальність проєкту беззаперечна, оскільки сьогодні, як ніколи, вишиванка символізує мужність, свободу та силу України. Піксельна вишиванка – незламний тренд нації, яка єднає українців світу.

Патріотичний дизайн приміщень з використанням інсталяцій, стендових та настінних технологій сприяє формуванню в дітей та підлітків почуття національної ідентичності, мотивує та емоційно впливає на них, підсилюючи зв'язок з історією, мовою та культурою.

Нещодавно, на третьому році війни, в гімназії відбулася презентація патріотичної локації, яка в перспективі має стати шкільним музеєм, де знаходяться прапори бойових бригад, яким допомагає навчальний заклад та зібрані волонтерські подарунки, трофеї від військових та представлені

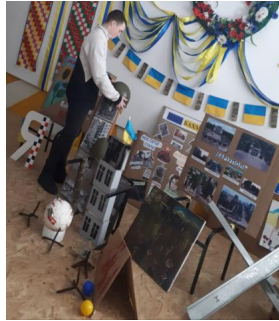
експозиції «Шеврони, що наближають Перемогу», «Вишиванка – оберіг для воїна», «Незламний герой».

У людській природі закладений потяг чинити добро й допомагати тим, хто цього потребує. Волонтерство – наша суперсила. Кожен волонтер гімназії на своєму місці.

Від початку війни волонтерський рух закладу освіти став багатовекторним, а гімназія стала волонтерським хабом, де діти разом з учителями та батьками збирають, пакують, проводять благодійні ярмарки, роблять окопні свічки, збирають речі для переселенців, виготовляють патріотичні сувеніри, передають важливі речі для воїнів через волонтерські конвої.

У рамках волонтерського руху було організовано низку заходів, соціальних ініціатив «Перемога – мріємо та діємо», спрямованих на підтримку воїнів на передовій, поранених бійців у шпиталях, переселенцям. Волонтерські проекти, акції, івенти, ярмарки дають змогу кожному учаснику освітнього процесу зробити свій внесок в перемогу держави Україна.

Вважаю, що створення патріотичного простору в освітньому закладі – це важлива справа не тільки для злагодженої роботи «трикутника» (здобувачів освіти, їхніх батьків та вчителів), а й для національно-патріотичного виховання учнівської молоді.

УДК 373.3/5.064.2.091.32:7]:78

Анетта Омельченко, м. Запоріжжя **МЕТОДИ І ПРИЙОМИ РЕФЛЕКСІЇ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В ЗЗСО**

Рефлексія в музичній освіті є важливою складовою, і багато педагогів-музикантів розглядали її як ключовий елемент освітнього процесу. Серед тих, хто займався цим питанням, можна виділити німецького педагога і композитора, який розробив систему музичного виховання, засновану на активній участі учнів у музиці через спів, гру на інструментах, імпровізацію та рух, – Карл Орф. Він акцентував увагу на особистому досвіді учнів та їх рефлексії над музичними діями. Також, швейцарський педагог і музикант Еміль Жак-Далькроз зробив значний вклад у розвиток музичної освіти, створивши метод евритміки – інтеграцію музики, руху й емоцій. Хоча він не використовував термін «рефлексія» у звичному для сучасної педагогіки сенсі, його підхід містив рефлексивні аспекти, які сприяють глибокому розумінню музики через усвідомлення учнем власного досвіду.

Серед українських педагогів-музикантів рефлексію як педагогічний феномен активно досліджували такі вчені, як: О. Ростовський, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.

О. Ростовський вивчав питання індивідуалізації музичного навчання та наголошував на важливості рефлексивного аналізу для розвитку музичної індивідуальності учня. Його дослідження стосуються усвідомлення учнями своєї ролі в процесі створення та сприйняття музики. Підручники з педагогіки мистецтва Г. Падалки стосуються художньо-педагогічної підготовки вчителів. Вона акцентує увагу на рефлексивних практиках, які сприяють розвитку вчителя як музиканта та педагога, що додатково підвищує ефективність музичного виховання.

Метод рефлексії в музичній освіті допомагає учням глибше зрозуміти свої емоції, усвідомити значення музичних творів і осмислити власний процес

навчання. Завдяки рефлексії діти аналізують не тільки музику, але й власні реакції, емоції та досягнення, що сприяє розвитку самосвідомості, здатності до критичного мислення і творчого підходу до навчання.

Застосування методу рефлексії в музичній освіті має багато переваг. Рефлексія дозволяє дітям не лише слухати музику, але й замислюватися над її змістом, характером, настроєм, що допомагає краще розуміти музичні твори. Під час слухання музики на уроках мистецтва в закладах загальної середньої освіти відбувається обговорення емоційних переживань, викликаних музикою, що сприяє емоційному розвитку та покращує здатність до емпатії. Учні вчаться формулювати та виражати свої думки і враження, аргументувати свої погляди щодо почутого, що розвиває критичне мислення. Завдяки рефлексії учні можуть відстежувати свій прогрес, розуміти сильні та слабкі сторони в своїх вміннях і планувати подальший розвиток.

На уроках мистецтва вчитель застосовує різні методи й прийоми рефлексії. До них відносяться: слухова рефлексія, візуальна рефлексія, порівняльний аналіз творів, ведення «Щоденника музичних вражень», мультимедійна рефлексія та інші.

Після прослуховування музичного твору учням пропонується описати свої відчуття, думки, асоціації. Вчитель може задавати запитання: «Які почуття викликав у вас цей твір?», «Що ви уявили під час слухання?», «Як би ви описали настрій цієї музики?» Відповіді допомагають учням зрозуміти, як музика може впливати на емоційний стан і які образи вона викликає.

Метод візуальної рефлексії передбачає використання візуальних образів для вираження реакцій на музику. Учні пропонується створити малюнок або колаж на основі своїх відчуттів від прослуханого твору.

Під час прослуховування двох музичних творів учні можуть порівняти ці музичні твори і поміркувати, які відмінності вони відчували і як це вплинуло на їхні емоції, а також знайти відповіді на запитання: «Який твір вам більше сподобався і чому?», «Як змінився ваш настрій при прослуховуванні кожного твору?» Метод «порівняльний аналіз творів» розвиває аналітичне мислення.

Також учням можна запропонувати вести щоденник, в якому вони записують свої відчуття від прослуханої музики або заняття. Це сприяє розвитку самоспостереження і здатності аналізувати свої досягнення. Щотижня учні записують свої враження від прослуханих творів або виконаних завдань, що допомагає відстежувати прогрес та емоційні зміни.

До мультимедійної рефлексії на уроках мистецтва відноситься відеощоденник та відео-інтерв'ю. Відео-щоденник – це цифровий формат рефлексії, який дає можливість учням записувати свої думки, переживання та емоції під час і після творчого процесу. Цей метод сприяє розвитку навичок саморефлексії, аналізу та усвідомлення власного творчого шляху. Учні можуть записувати короткі відео (1-2 хвилини) щодня або в кінці кожного етапу роботи (наприклад, в кінці кожного уроку чи тижня). Це дозволяє учневі зафіксувати, як розвивається його творчий процес. Відеоінтерв'ю на уроках мистецтва – це ефективний метод, який допомагає учням глибше розуміти та пояснювати

творчий процес. У цьому форматі учень виступає як інтерв'юєр та задає питання іншому учню чи вчителю, щоб дізнатися більше про його творчі рішення, процес роботи та емоції, пов'язані з виконаним завданням. Таке інтерв'ю сприяє розвитку навичок аналізу, критичного мислення та публічного виступу. Треба дуже добре продумати сам процес роботи, запитання для інтерв'юєра (учень, який задає питання). Вони можуть бути заздалегідь підготовлені або мати спонтанні запитання, залежно від розвитку бесіди. Респондент – це учень або вчитель, який відповідає на запитання, розповідаючи про свій творчий процес, вибір емоцій, матеріали та техніку. Для інтерв'ю запитаннями можуть бути: «Що надихнуло тебе на створення цієї роботи?», «Які матеріали та техніка ти обрав? Чому саме їх?», «Які труднощі вас зустріли під час роботи і як їх подолав?».

Для того, щоб метод рефлексії успішно реалізувався на уроках мистецтва треба створити атмосферу довіри, щоб учні відкрито ділилися своїми враженнями, шукали відповіді на запитання вчителя. Використання відкритих питань сприяє розвитку критичного мислення та поглибленню рефлексії. Уроки мистецтва є інтегрованими, тому залучення візуальних, рухових та письмових форм рефлексії допомагає дітям краще усвідомити свої почуття. Особливо вчителю мистецтва треба пам'ятати, що кожна дитина по-різному реагує на музику, тому важливо підходити до рефлексії індивідуально, без оцінювання відповідей.

Метод рефлексії в музичній освіті сприяє розвитку емоційного інтелекту, самосвідомості та розуміння музики на глибшому рівні. Завдяки рефлексії учні краще розуміють власні почуття, розвивають здатність до самооцінки, критичного мислення та креативності, що робить навчання музики не лише пізнавальним, але й особистісно розвивальним процесом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник. К.: Либідь, 2008. 848 с.
2. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ, 2010. 274 с.
3. Ростовський О.Д. Теорія і методика музичної освіти: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2011. 640 с.

УДК 78.03

Ярослава Побережна, м. Київ

ВОКАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ВИКЛАДАННЯ ПРОФЕСОРКИ Н. КУДЕЛІ В РОБОТІ ЗІ СТУДЕНТАМИ

Талант видатної співачки світового рівня Надії Куделі збагатив мистецьку спадщину вокального мистецтва України. Її природні можливості, схильність до навчання, досконалість особистості, навчання в кращих закладах України та Європи сформували її майстерність. Цьому сприяли успіхи в навчанні, що тривало в консерваторії м. Києва (1961), у класі Донець-Тессейр Марії Едуардівни. Значний вплив на творчість співачки мало стажування в музичній академії «Санта-Чечилія» (Рим, 1962). Золота медаль на Всесвітньому фестивалі

молоді та студентів у Відні (1959), премія лауреата на Міжнародному конкурсу вокалістів у Бухаресті (1964) – ці досягнення стимулювали мисткиню до професійних звершень. У 1964 р. Н. Куделя стала лауреатом конкурсу ім. Дж. Енеску в Румунії, а в 1967 р. – дипломаткою на конкурсі молодих співаків в Болгарії. Упродовж 1960-1989 рр. – солістка Київського театру опери та балету ім. Т.Г. Шевченка. В репертуарі співачки близько 30 оперних партій. Наповнений подіями професійний шлях сформував легендарного викладача з відповідними можливостями. У 1989 р. співачку запросили викладати постановку голосу в Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова.

З 1999 р. – професор кафедри теорії та методики постановки голосу. Виконавська манера Н. Куделі відзначалася ліричною наповненістю, блискучою віртуозністю, досконалою технікою. Високий рівень співачки відобразився на педагогічній роботі, яка плідно тривала до останнього року життя. Неодноразово професорка Н. Куделя проводила майстеркласи у Німеччині, які характеризувалися високим професійним рівнем, очолювала членство журі на вітчизняних та міжнародних вокальних конкурсах.

Усі свої вміння, напрацювання, винаходи, тонкощі сприйняття та відтворення співу Н. Куделя передавала своїм здібним учням, навчала студентів вокальному мисленню і високотехнічному виконавству. Бездоганне володіння голосом, з ідеальною технікою, вокальною віртуозністю дозволяло Куделі Н.П. надавати своїм студентам повний спектр знань, розумінь і досконалих навичок високого гатунку, що завжди відрізняло її учнів від інших студентів.

Вокальна техніка передбачала системне накопичення вмінь і навичок, які планомерно формувала, розвивала вокально-технічні здібності, художньо- етичні смаки і тим самим розкривали природу виконавця. Першорядно професорка налагоджувала психо-емоційний контакт, що сприяло довірливим стосункам, знімало затиски фізичні і емоційні, формувало повагу і створювало безумовний авторитет геніальної співачки і неповторного викладача. Атмосфера, в якій виховувалися майбутні співаки, відповідала зразковим естетично-мистецьким досконалостям, сягала високих критеріїв і можливостей. Духовні вібрації, які випромінювала викладачка – формували естетичні смаки студентів, допомагали відтворити власну манеру виконання, та сприяли загальній культурі особистості студента.

На правах авторства, та улюбленої студентки Надії Павлівни, яка увібрала педагогічний та виконавський досвід видатної співачки, маю зазначити, що Надія Павлівна Куделя є Легендою мистецького надбання України та видатним і неповторним викладачем УДУ імені М.П. Драгоманова, факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського. Методика професорки є досконалою і результативною. Всі талановиті учні, які навчалися в Надії Павлівни вокальні майстерності, професійно займаються вокальною, педагогічною діяльністю, розвивають мистецьку освіту. Це солісти Національної опери, артисти Національних хорових колективів, муніципальних театрів, самостійні творчі митці, вчителі музики з добре сформованим вокальним апаратом.

Професор Н. Куделя впроваджувала унікальну методику викладання, що базувалася на основі методики її викладача Академії (Донець-Тессейр Марії Едуардівни), її власному виконавському і викладацькому досвіді, який вдосконалювався і прогресував з кожним роком. Підтвердженням цьому слугували концерти студентів-магістрантів.

Деталі кожного технічного нюансу, дихання, звукоутворення, звуковедення, психо-фізичне налаштування, художньо-естетичне забарвлення вокальних творів, їх драматургічний аналіз, артистичні виконавські завдання тощо, – все це в методиці викладача мало індивідуальні особливості розвитку з урахуванням особистих можливостей. Унікальність уроків професорки Н. Куделі полягає в тому, що викладач є майстром вокалу і передає свій досконалий досвід молодому поколінню. Крім вокально-методичної досконалості, студенти мали справу з особистістю високого рівню освіченості і культури. Навчання проходило в безумовній атмосфері любові до високого мистецтва, повазі до особистості студента. Всі завдання ставились в детальному формуванні матеріалу, а перший принцип доступності був основою і базувався на показах і обговоренні нюансів. Варто зауважити, що уроки професорки завжди були наповнені її майстерними показами фрагментів творів, на самому високому виконавському рівні, що давало можливість почути і м'язово відчувати фізіологічне положення вокальних прийомів. Завдячуючи високопрофесійним можливостям викладача, учні класу наповнювались глибоким ставленням до вокального жанру: відвідували театри, читали вокальну літературу, брали участь у концертних заходах кафедри, університету, в міжнародних конференціях закладу. Досконала техніка виконання, побудова фразування, відчуття цілісності твору, його драматургії, стильової належності, витончене вокальне мислення виконавства, поведінка на сцені, відповідність емоційного стану до характеру твору – все це формувало рівень підготовки студентів класу професорки Н. Куделі.

Надія Павлівна Куделя прикрашала і збагачувала кафедру теорії та методики постановки голосу своїм талантом, своїм служінням мистецтву, освітянською діяльністю і високою культурою стосунків. Неповторність і унікальність особистості професорки Н. Куделі формували високий рівень професійної компетентності і стимулювала ресурс молодих викладачів.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ХОРЕОГРАФІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИК НАРОДНОГО ТАНЦЮ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Заклади вищої освіти України готують виконавців та викладачів народно-сценічного танцю, фахівців-хореографів, які мають бути конкурентоспроможні сьогодні на ринку праці. Тому важливо правильно спланувати освітній процес у закладах вищої освіти з дисципліни «Народно-сценічний танець» для досягнення максимального результату. Крім того, кожен студент-хореограф повною мірою повинен володіти відомими на сьогоднішній день методиками народного танцю для подальшого використання їх у професійній діяльності. Відповідно, виникає необхідність з'ясувати особливості вивчення народно-сценічного танцю за відомими методиками провідних викладачів народно-сценічного танцю України.

Особливе значення у хореографічній освіті має посібник «Основи народно-сценічного танцю» за авторством професора Київського державного інституту культури імені О. Корнійчука (Київський національний університет культури і мистецтва) Є. Зайцева, який побачив світ у 1975-1976 рр. [2, с. 3]. Посібник складається з декількох розділів, кожен з яких присвячений певній частині уроку народно-сценічного танцю (вправи біля станка, вправи на середині залу, приклади композиційної побудови танців) з наданням малюнків та прикладів побудови уроків. Автор чітко розкриває специфіку та значення уроку народно-сценічного танцю. У посібнику доведена необхідність роботи як над технікою виконання, так і над розвитком виразності, артистичності, музичності та танцювальності. Методичні поради від автора спрямовані на те, щоб студенти тренуючи своє тіло, розвивали витривалість, дихання та відпрацьовували координацію всіх частин свого «танцювального інструменту». За словами Є. Зайцева головним завданням кожного викладача є формування в учнях тяги до пізнання, акцентуючи увагу на найбільш характерні образи в музиці, живопису та літературі [4, с. 22].

Для другої частини уроку автор пропонує описи елементів народно-сценічних танців країні світу: угорських, польських, іспанських та українських. Саме роботі на середині залу автор методики приділяє особливу увагу. Робота на середині залу надає можливість розвивати артистичність, музикальність та віртуозну техніку для дівчат та юнаків. Крім цінних теоретичних та методичних порад, методика Є. Зайцева пропонує готові приклади уроків з народно-сценічного танцю, які мають матеріал з першої частини (вправи біля станка) та другої частини уроку (вправи на середині залу).

Актуальність методики Є. Зайцева з вивчення уроку народно-сценічного танцю є незаперечною і нині, підтвердженням чого є друге перевидання посібника у 2007 р. Методика має попит серед викладачів, студентів та педагогів народно-сценічного танцю нашої країни [4].

Серед сучасних майстрів народної хореографії України існують автори методичних та навчальних розробок з народно-сценічного танцю, які відповідно конкурують з вже відомими та майже класичними методиками. Доцент кафедри хореографії Київської державної академії керівних кадрів культури та мистецтв В. Володько у 2002-2004 рр. видає друком посібник «Методика викладання народно-сценічного танцю» у трьох частинах. Автор пропонує методику вивчення навчальної дисципліни «Народно-сценічний танець». Методика активно реалізовувалася у підготовці майбутніх учителів, тому у 2007 р. у світ виходить нове, перероблене та доповнене видання [1].

Для студентів-хореографів, які навчаються зі спеціальностей 024 Хореографія та 014 Середня освіта (Хореографія), автор посібника пропонує теоретичний, методичний та практичний навчальний матеріал, який розподілений на три роки навчання. У посібнику прослідковується чітка послідовність вивчення навчального матеріалу двох частин уроку: вправи біля станка та вправи на середині залу. Автор чітко визначає перший етап вивчення народно-сценічного танцю, під час якого відбувається початкове ознайомлення студентів із дисципліною, особлива увага приділяється правильній постановці корпусу, ніг, рук та голови. Упродовж другого року вивчення дисципліни передбачено ускладнення виконання рухів біля станка, а на середині залу вивчення більш технічно складних танцювальних елементів. А третій рік навчання є завершальним у справі вивчення вправ біля станка, на середині залу рухи ускладнюються обертами та стрибками, вивчаються складні за технікою виконання елементи народних танців [1, с.3].

Аналізуючи методику В. Володько, слід зазначити, що автор зосереджує увагу на методичних порадах стосовно процесу навчання. Відповідно до методики перша частина уроку, тобто вправи біля станка, спрямована на виховання «танцювального апарату» виконавця, створенню фундаменту танцювальної техніки [1, с. 36]. Друга частина уроку містить описи танців країн Балтії: Литви, Естонії та Латвії, польських, італійських, угорських, молдавських, іспанських та циганських народних танців. Автор дає загальну характеристику хореографічної культури тієї чи іншої країни, далі йде опис та характеристика найбільш розповсюджених народних танців, рухів та комбінацій. Навчальний матеріал, який пропонує В. Володько, користується попитом як при написанні навчальних програм, силабусів, планів уроків педагогів народно-сценічного танцю, так і для проведення занять з народно-сценічного танцю.

Школа українського народно-сценічного танцю зараз продовжує розвиватися та удосконалюватись. Підтвердженням цього стала поява нових навчально-методичних посібників, зокрема «Методика викладання українського народно-сценічного танцю» у двох частинах за авторством С. Зубатова, що побачили світ у 2017 та 2018 рр. Підручники одразу звернули на себе увагу всіх поціновувачів української народної хореографії, тому у 2020 р. було нове перевидання [5, с. 6].

С. Зубатов пропонує методику та опирається на особистий професійний досвід викладання дисципліни «Український народно-сценічний танець». Праця

представлена у двох частинах: перша охоплює матеріал першого року навчання, а у другій частині презентовано навчальний матеріал другого року навчання. Перша частина містить такі складники: основні рухи танців Наддніпрянщини, побудова занять біля станка, робота на середині залу та народний одяг Наддніпрянщини [5]. Друга частина знайомить користувачів із своєрідністю народної хореографії Карпатського краю. Автор розкриває особливості танців Прикарпаття, а саме гуцулів, бойків, лемків, покутян Також у центрі уваги С. Зубатова – танці Закарпаття та Буковини [6].

Український народний танець є невід'ємною частиною національної культури нашої країни, тому для майбутнього фахівця-хореографа вкрай необхідно володіти методиками вивчення народно-сценічного танцю різних регіонів України. На нашу думку, саме підручники С. Зубатова містять сучасну, ґрунтовну методику вивчення українського народно-сценічного танцю, яка спроможна допомогти студентам-хореографам набути фахових компетентностей та бути високопрофесійними фахівцями у хореографічній сфері.

Отже, процес підготовки хореографів-фахівців у закладах вищої освіти України з дисципліни «Народно-сценічний танець» відбувається, по-перш, на основі використання багаторічного досвіду видатних діячів українського народно-сценічного мистецтва, що представлено у посібниках, підручниках, монографіях, методичних вказівках; по-друге, викладачі закладів вищої освіти активно упроваджують в освітній процес сучасні новітні методики, підходи, прийоми та ІКТ-технології. В сучасних умовах цифровізації необхідно вміло поєднувати навчання в балетному класі та отримання інформації з навчальних сайтів та інтернет-платформ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Володько В.Ф. Методика викладання народно-сценічного танцю: навчально-методичний посібник. К. ДАКККІМ, 2007. 306 с.
2. Зайцев Є.В. Основи народно-сценічного танцю, частина I. К.: Мистецтво, 1975. 268 с.
3. Зайцев Є.В. Основи народно-сценічного танцю, частина II. К.: Мистецтво, 1976. 288 с.
4. Зайцев Є.В. Колесниченко Ю.В. Основи народно-сценічного танцю: навч. посібн. Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. 416 с.
5. Зубатов С. Л. Методика викладання українського народного танцю: підручник. К.: Ліра-К, 2020. 376 с.
6. Зубатов С. Л. Методика викладання українського народного танцю. Другий рік навчання: підручн. К.: Ліра-К, 2020. 416 с.

**НАВЧАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВУ В УМОВАХ
МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН: НОВІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ**

Модернізаційні зміни значно впливають на всі аспекти суспільного життя, й освітня сфера не є винятком. Особливу актуальність ці трансформації мають для викладання образотворчого мистецтва, що нині перебуває на межі традиційних підходів і сучасних інноваційних технологій. Новітні технології, глобалізація та зміна ціннісних орієнтирів створюють перед педагогами численні виклики. Водночас вони відкривають перед освітнім процесом безліч можливостей для формування творчих здібностей студентів, розвитку їхньої особистості та підготовки до сучасних вимог ринку праці.

Оснovoу сучасного навчання з інтеграцією цифрових технологій складає активна самостійна освітня діяльність студентів, що вимагає від викладачів високого рівня сформованості професійної компетентності. Викладач повинен не лише володіти основами цифрових технологій, а й бути готовим до їхнього творчого застосування в освітньому процесі. Зокрема інтеграція технологій дистанційного навчання вимагає від педагога здатності адаптуватися до швидко змінюваних умов та використовувати інноваційні підходи до організації навчального середовища [1, с. 8-16].

Цифрові технології докорінно змінюють сприйняття мистецтва. Інструменти, такі як соціальні мережі, графічні редактори, віртуальна реальність, доповнена реальність і 3D-моделювання, відкривають нові горизонти творчого самовираження та дозволяють студентам створювати унікальні арт-проекти, що відображають сучасну естетику. Завдяки цим інструментам студенти не лише оволодівають технічними навичками, але й формують глибше розуміння сучасних тенденцій у мистецтві. Викладачі, у свою чергу, мають адаптувати навчальні програми, щоб забезпечити інтеграцію цих технологій у процес навчання.

Глобалізація та міжкультурні взаємодії також відіграють важливу роль у трансформації викладання мистецтва. Сучасний світ з його багатокультурністю ставить перед педагогами завдання інтеграції знань про різні мистецькі традиції та культурні контексти. Це сприяє формуванню у студентів міжкультурної компетентності та глибшого розуміння різноманіття світу. Водночас глобалізація ставить викладачів перед викликом збереження національних культурних цінностей і традицій, що також має бути враховано в освітніх програмах.

Значною перевагою використання цифрових технологій є можливість моделювання інтерактивних уроків, що сприяють наданню освітньому процесу більш захопливого і продуктивного характеру. Такі уроки сприяють формуванню глибшого інтересу до образотворчого мистецтва та дозволяють студентам експериментувати з новими формами і техніками. Наприклад, заняття

з використанням віртуальної реальності дозволяють студентам «відвідати» музеї чи галереї світу, не виходячи з аудиторії, що значно розширює їхній світогляд.

Цифрові платформи також забезпечують гнучкість і мобільність навчального процесу. Онлайн-курси, відеоуроки, вебінари, інтерактивні презентації дозволяють студентам вчитися у зручний для них час і темп. При цьому викладач має виконувати роль координатора, який підтримує студентів, допомагає їм орієнтуватися у величезному обсязі інформації та сприяє їхньому критичному мисленню. Ці форми навчання сприяють індивідуалізації та диференціації освітнього процесу, що особливо важливо для сучасного суспільства, орієнтованого на самовираження та індивідуалізацію.

На особливу увагу заслуговує інтеграція образотворчого мистецтва з іншими дисциплінами. Наприклад, поєднання мистецтва з історією дозволяє студентам глибше розуміти культурні й соціальні контексти епох; з літературою – розширює їхній емоційний досвід; з математикою – відкриває нові аспекти композиції та пропорцій. Така міждисциплінарність сприяє формуванню комплексного мислення студентів, що є важливою складовою сучасної освіти [2, с. 352].

Розвиток творчих здібностей студентів також залежить від створення сприятливого середовища, де вони можуть вільно експериментувати та шукати нестандартні рішення. Викладачі мають заохочувати студентів до аналізу мистецьких творів, формування власної думки та її аргументації. Важливим є залучення професіоналів із різних галузей до навчального процесу. Майстеркласи художників, дизайнерів і програмістів допомагають студентам зрозуміти актуальні тенденції та отримати практичні знання.

Водночас педагоги повинні постійно підвищувати свою кваліфікацію. Участь у тренінгах, конференціях, професійних програмах дозволяє їм залишатися в курсі новітніх досягнень у галузі освіти й технологій. Це забезпечує високий рівень викладання й сприяє розвитку сучасного підходу до навчання.

Таким чином, навчання образотворчому мистецтву в умовах модернізації є багатограним процесом, що потребує від педагогів гнучкості, творчого підходу та готовності до постійного професійного зростання. Ці виклики водночас є унікальною можливістю для розвитку студентів, формування їхньої індивідуальності та підготовки до життя в динамічному світі. Інтеграція інноваційних технологій та міждисциплінарних підходів до навчання сприяє створенню освітнього середовища, яке не лише відповідає сучасним вимогам, а й стимулює розвиток творчих здібностей і критичного мислення студентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Генсерук Г.Р. Цифрова компетентність як одна із професійнозначущих компетентностей майбутніх учителів. *Open educational e-environment of modern University*. 2019. № 6. С. 8–16
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібн. Київ: Академвидав, 2014. 352 с.

3. Капустін П. Р. Цифрове мистецтво та його вплив на традиційне мистецтво початку ххї століття. *Український мистецтвознавчий дискурс*. Вип. 2. 2024. С. 61-65. <https://doi.org/10.32782/uad.2024.2.7>

4. Совгира Т.І. Цифрові технології в сучасному візуальному мистецтві. Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство». Вип. 42. 2020. С. 65-71. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.42.2020.207634>

5. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Збірник наукових праць 2021.

УДК 378:378,091.18.011.3-051].011.33(072)

Світлана Соломаха, м. Київ

ООНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Сучасні трансформації в системі освіти зумовлені низкою соціально-історичних чинників, зокрема збройною агресією Російської Федерації проти України, що зумовило нові виклики для системи вищої освіти в державі, зокрема і для закладів вищої педагогічної освіти. Стратегією розвитку українського суспільства є підвищення вимог до освітньої системи та професійної підготовки педагогічних кадрів високої кваліфікації, що вимагає формування у тих, хто навчає активної громадянської позиції на основі поваги до прав людини, духовних цінностей українського народу, національної самобутності, оборонної свідомості та громадянської стійкості.

Значний потенціал щодо виконання цих завдань міститься у системі педагогічної освіти, яка сприяє підвищенню рівня соціальної інтеграції молоді, формуванню її готовності діяти самостійно і відповідально, адекватно оцінювати і реагувати на процеси, що відбуваються у державі та світі. Професійна діяльність викладача закладу вищої педагогічної освіти займає чільне місце у державотворенні, формуванні національної свідомості, громадянської ідентичності, духовної культури суспільства. Тому важливим є вирішення спектру проблем, пов'язаних з обґрунтуванням оновленого змісту і структури підготовки майбутніх викладачів вищих педагогічних закладів освіти в умовах магістратури, що потребує модернізації змісту освітньо-професійних програм на основі поєднання нових концептуальних підходів до викладання теорії і практики педагогічної освіти.

Провідними тенденціями оновлення методичного забезпечення підготовки майбутніх викладачів у закладах вищої педагогічної освіти на сучасному етапі є: розробка освітніх програм підготовки магістрів, основою яких є: Державний стандарт базової середньої освіти (2020) [1]; Державний стандарт профільної середньої школи (2024) [2]; Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» (2021) [3]; Стандарт вищої освіти [4], а також тісний зв'язок між освітньо-професійною програмою та програмами навчальних дисциплін; диференціація та оновлення змісту навчання на різних рівнях вищої

освіти, зокрема на магістерському рівні; варіативність змісту вищої педагогічної освіти з урахуванням національного та європейського контенту навчання; особистісна орієнтація професійної підготовки; збільшення та оновлення психолого-педагогічної складової підготовки магістрів та її компетентісна спрямованість тощо.

В організації процесу підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін важливу роль відіграють дисципліни художньо-естетичного спрямування: музика, образотворче мистецтво, хореографія, художня культура тощо. Професійна педагогічна діяльність викладачів мистецьких дисциплін спрямована на розвиток художньо-естетичного світогляду учнів та студентів, їх здатність до сприймання, оцінювання й творчої діяльності у мистецтві. Важливими складовими педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін є: професійно-педагогічна компетентність це комплекс інтеграції психолого-педагогічних знань і умінь (аналіз особливостей фізіологічного і психоемоційного стану студентів, організації позитивного особистісно орієнтованого простору для культурного діалогу, вміння ставити завдання і приймати рішення, аналізувати педагогічні ситуації); фахової компетентності (система знань і умінь в галузі мистецтва та методики виховання через мистецтво; культурологічна компетентність у контексті знань з художньої культури).

Професійно-педагогічна компетентність викладачів мистецьких дисциплін формується водночас на всіх рівнях: культурологічному, методологічному, теоретичному, методичному, технологічному. Ця багатоаспектність потребує від викладача постійного оновлення знань; розвинутого професійного мислення, здатності добирати, аналізувати й синтезувати здобуті знання у досягненні педагогічної мети, майстерно володіти мистецько-педагогічними технологіями. Професійно-педагогічна компетентність викладача мистецтва визначається рівнем сформованості взаємопов'язаних компонентів: художньо-естетичного досвіду (естетичні переживання, естетичне відношення, естетична свідомість, художньо-естетична ерудиція, художньо-естетичний світогляд, оцінки, смаки); етичної спрямованості мистецько-педагогічної діяльності (постановка і вирішення завдань естетичного виховання та мистецької освіти студентів на засадах морального самовдосконалення, діалогічність міжособистісного та художнього спілкування, етико-естетичне вирішення педагогічних ситуацій і педагогічних завдань); позитивного пізнавально-активного поля (уміння емоційно-образно викласти навчальний матеріал, вибудувати художню драматургію уроку, створити естетичний образ педагогічної дії, естетично пережити й етично оцінювати власні педагогічні дії).

Зміст психолого-педагогічних дисциплін сьогодні потребує суттєвого оновлення, зокрема стосовно змісту таких дисциплін мистецького спрямування, як: філософія мистецтва, мистецька педагогіка, методика викладання фахових дисциплін, мистецтво з методикою навчання мистецької освітньої галузі, музична педагогіка, психологія мистецтва, музична психологія тощо. Дослідження стану готовності викладачів закладів вищої педагогічної освіти до

оновлення змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін виявили необхідність розроблення науково-методичного супроводу психолого-педагогічних дисциплін у фаховій підготовці магістрів з урахуванням ключових компетентностей, де важливим є вирішення ряду проблем, пов'язаних з обґрунтуванням оновленого змісту і структури підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін, дослідженням специфіки формування їхньої методологічної, методичної, психолого-педагогічної та інформаційної компетентності.

Оновлення змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін передбачає: структурування змісту психолого-педагогічних дисциплін на міждисциплінарній основі; посилення науково-дослідного характеру вивчення навчального матеріалу у фаховій галузі освіти, нарощування культурологічного виміру дослідницької діяльності магістрантів; оволодіння операціями аналізу та узагальнення досліджуваних явищ і способів викладу наукових матеріалів; активацію освітнього процесу й урізноманітнення форм, методів, видів, технологічних засобів організації педагогічної діяльності; оновлення застарілого теоретичного матеріалу, заснованого здебільшого на російських джерелах; повноцінне відображення специфіки майбутнього фаху магістрів за рахунок культурологічної спрямованості мистецько-педагогічної діяльності; оволодіння різними технологіями формування індивідуального стилю викладання музичних дисциплін та опанування принципами і методами пізнання теорії та практики власної фахової діяльності; забезпечення розвитку художньо-естетичних знань і умнь магістрантів у вимірах сучасної естетичних концепцій та новітніх надбань у галузі психології мистецтва (художньо-педагогічна інтерпретація та культурологічний аналіз творів мистецтва, художньо-естетичний світогляд, естетичне та художнє сприйняття творів мистецтва, художнє мислення тощо); опанування майстерністю художньо – естетичного спілкування з учасниками освітнього процесу.

Таким чином, реалізація в освітньому процесі підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін у вищих закладів педагогічної освіти визначених напрямів сприятиме оновленню змісту психолого-педагогічної підготовки магістрів, що буде продуктивно впливати на їх фахову підготовку й підвищення кваліфікації майбутніх фахівців з урахуванням ключових професійно-педагогічних компетентностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний стандарт базової середньої освіти: Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. №898. 471 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

2. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти». Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.03.2021 р. №610. 18 с. URL: <https://mon.gov.ua/static->

[objects/mon/sites/1/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profesiy
Vykladachi%20zakladi v%20vyshchovi%20osvity_25.03.pdf](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-п#Text)

3. Державний стандарт профільної освіти: Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 25.07.2024 р. №851. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-п#Text>

4. Стандарт вищої освіти. Другий (магістерський) рівень, галузь знань – 01 Освіта / Педагогіка, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки. Київ, 2021. МОН України. 15 с.

УДК 378.14767

Яніна Твердохлібова, м. Одеса

СПІЛЬНОДІЯ СУБ'ЄКТІВ ХУДОЖНЬО-ГРАФІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Пошук сучасних форм і методів мистецької підготовки вчителя образотворчого мистецтва в національній системі педагогічної освіти значною кількістю вчених висвітлюється у наукових вимірах методології педагогіки мистецтва, визначених професором О. Рудницькою [6]. Природа гносеологічної конструкції художньо-педагогічної освіти обґрунтована у змісті фундаментальних праць вітчизняних учених в галузі філософії мистецтва, психолого-педагогічної науки (С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Кічук, С. Коновець, Н. Миропольська, Н. Ничкало, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалка, О. Пехота, В. Радкевич, С. Симоненко, С. Сисоєва, І. Туманов, Л. Хомич, С. Черепанова, О. Шевнюк, О. Щолокова), методики художнього навчання (С. Антонович, Л. Бабенко, О. Ковальов, О. Кудренко, І. Пастир, М. Резніченко, О. Риндін, Е. Серпіонова, Н. Чен, В. Щербина та ін.).

Аналіз наукових праць учених засвідчив, що важливим концептуальним конструктом сучасної мистецької освіти є діалогічна взаємозумовленість дій її суб'єктів у гармонізованих стосунках «практики свободи», «міжособистісної комунікації», «краси педагогічної дії» за змістовною сутністю: «Людина і Людина» (І. Зязюн, Г. Сагач) [2], «діалогіки життєвості» (С. Черепанова) [7]. Розгляд сутності та складових «педагогічного спілкування у ситуації діалогу в художньо-педагогічній взаємодії безпосередньо у системі «викладач – мистецтво – студент» висвітлено В. Орловим, О. Фурсою [3]. Привертає увагу дисертаційне дослідження Л. Велитченка з питань психології педагогічної взаємодії як інтегративного поєднання способів суб'єкт-суб'єктних дій діяльності вчителя і учня в подіях спілкування, навчання та виховання [1].

Суттєвим для методичної організації освітньо-виховного вектору художньо-графічної підготовки фахівців є науковий розгляд система психологічних механізмів й умов емоційної регуляції навчально-пізнавальної діяльності учнів та навчально-професійної діяльності педагога, висвітлених академіком О. Чебикініним [6]. У контексті методичних засад організації художньо-педагогічної спільноті цілком слушним є науково обґрунтовані

положення дидактики особистісно-орієнтованого навчання, в процесі якого індивідуальний підхід, за ствердженням О. Пехоти [4] і В. Радкевич [5], базується на принципах співпраці, діалогу та творчості, й враховує задатки, здібності, можливості суб'єктів навчального процесу до ефективно змістовної спільності.

Контент-аналіз наукових розвідок переконує, що феноменологія педагогічного поняття «спільності» є багатозначним і детермінується з комплексом таких ознак як: «взаємодія», «діалогіка», «діалог», «міжособистісна комунікація», «співробітництво», «дискусія», «інтеграція», «співпраця», «співтворчість», «взаємовідношення», «художнє спілкування», «органічні професійні відносини». Окреслені поняття охоплюють різні методичні аспекти художнього навчання, пізнання, учіння і творчості, комунікації та взаємодії на рівні суб'єкт-суб'єктних відносин. Саме спільності в сфері методичної організації навчально-пізнавальної та художньо-творчої діяльності сприяє формуванню здатності до самовираження, професійного розвитку особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва – людини художньо-педагогічної культури.

Результати комплексного аналізу концептуальних засад вітчизняних вчених дозволили розробити функціональну метамодель дидактико-методичної організації процесу художньо-графічної підготовки вчителя образотворчого мистецтва, зміст якої фіксує ціннісно орієнтовані методи спільності суб'єктів освітньо-виховного вектору «навчання – пізнання – учіння – творчість». В основу його конструкції було покладено діалогічні механізми педагогічної спільності в системі «особистість педагога – особистість студента». Моделювання спільності в полі навчально-виховних ситуацій освітнього вектору дозволив створити навчально-методичний комплекс дисципліни «Теорія і практика художньої графіки», в змісті якого укладено модульну систему завдань різного рівня складності для послідовного оволодіння студентами образотворчою мовою мистецтва графіки впродовж п'яти років (бакалаврат, магістратура). На кожному етапі навчання основ мистецтва графіки передбачається дидактичний інструментарій методичних засад, спрямованих на індивідуальну траєкторією розумово-практичних способів дій навчально-пізнавальній та художньо-творчій діяльності студента.

В практиці художньо-графічної підготовки вчителя педагогічна спільності базується на особистісно-орієнтованих засадах. Це зумовлено тим, що в процесі роботи над зображення натурної постановки, як і в процесі роботи над композицією (по пам'яті, уявленням чи за умов індивідуального завдання), завжди застосовується суб'єкт-суб'єктна спільності у вирішенні задач формоутворення та образотворення засобами художньої мови графіки. Така природа персоналізації навчання потребує використовувати весь арсенал педагогічних впливів, засобів, форм і методів та враховувати усі можливі рівні їхнього вираження у спільності для досягнення продуктивних результатів. Тому ми застосовуємо метод індуцинування як методичного механізму впливових освітніх настанов у формі наочного навчання. Осмислення можливостей

методики наочного навчання в процесі художньо-графічної підготовки студентів спрямовує педагога-художника на методичну організацію освітнього вектора з індивідуальною траєкторією кожного студента, в процесі якого здійснюється формування професійної здатності як до самостійного рішення творчих задач художньо-графічної діяльності, так і для виконання педагогічних функцій вчителя образотворчого мистецтва. Ефективність навчально-професійної спільноти забезпечується дидактико-методичним комплексом педагогічної спільноти, а саме у формі настанови, методичного супроводу, рекомендації, педагогічного малюнка як методу наочно-інформаційного пояснення навчального матеріалу. Ми вважаємо, що найважливішим впливовим дидактичним інструментарієм є педагогічний малюнок. Саме за його допомогою педагог-художник здійснює наочно-інформаційне пояснення програмного матеріалу, розкриває секрети зображально-виражальних прийомів, способів виразного зображення мовою графіки, передає професійний досвід своїм вихованцям, а отже, залучає кожного із них до співпраці в процесі індивідуальної навчально-пізнавальної та художньо-творчої діяльності. Художньо-освітній співпраця на рівні «суб'єкт-суб'єктних» відносин відтворює синергію широкого кола спільноти та її можливостей для досягнення якісного рівня розумово-практичних дій особистості студента в художньо-графічній діяльності, як в умовах аудиторних занять, так і під час навчально-творчої практики в умовах природного середовища (пленеру). Окреслені складові методики художньо-графічної підготовки вчителів нового покоління є суттєво важливими для педагогічної освіти. Особливого значення набуває спільнотія суб'єктів художньо-освітнього процесу в умовах дистанційного навчання.

Результати показників пілотажного дослідження окресленої проблеми висвітлили ключові методичні аспекти спільноти з її структурно-функціональними механізмами, за допомогою яких забезпечується педагогічна продуктивність методики художнього навчання основ мистецтва графіки на заняттях дисципліни «Теорія і практика художньої графіки». Слід зазначити, що у наслідок спільноти формується у студента усталена професійна здатність до навчально-творчої діяльності в індивідуальній траєкторії художньо-графічної підготовки на професійному рівні з якісними показниками володіння образотворчою мовою мистецтва графіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Велитченко Л.К. Психологічні основи педагогічної взаємодії: автореф. дис. ... доктора психолог наук: спец.19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. НПУ імені М.Д. Драгоманова. Київ, 2006. 41 с.
2. Зязюн І.А., Сагач Г.М.. Краса педагогічної дії: навч. посібн. для вчителів, аспірантів, студ. серед. та вищ. навч. закл. / І.А. Зязюн, Г.М. Сагач. Київ: Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу. 1997. 302 с.
3. Педагогічна майстерність викладача мистецьких дисциплін: навч.-метод. посібн. / В.Ф. Орлов В., О.О. Фурса, О.В. Баніт. Київ: Едельвейс, 2012. 272 с.

4. Пехота О.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: монографія. 2-е вид., доп. та перероб. Миколаїв: Гліон, 2007. 272 с.
5. Радкевич В.О. Теоретичні і методичні засади професійного навчання у закладах профтехосвіти художнього профілю: монографія. Київ, 2010. 423 с.
6. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька. Тернопіль, «Навчальна книга Богдан», 2005. 360 с.
7. Чебикін О.Я. Емоційна регуляція навчально-пізнавальної діяльності. 2-е вид. Одеса: Богуславль, 1992. 167 с.
8. Черепанова С.О. Діалогіка життєтворчості як методологічна основа сучасної філософії освіти. Діалог культур: Україна у світовому контексті: Мистецтво і освіта: зб. наук. праць / Упоряд. і відп. ред. С.О. Черепанова. Львів: Каменярь, 1998. Вип. 3. 600 с.

УДК 378.(4:6):377.8

Олександр Толошник, м. Вишниця

ІМЕРСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТРАНСФОРМАЦІЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасному світі, що характеризується постковідним відновленням та станом війни на території України, освітній процес зазнає суттєвих змін. Студенти часто стикаються з перешкодами у доступі до очного навчання, що обумовлено як територіальними обмеженнями, так і економічними чи соціальними факторами. Відтак, забезпечення доступності мистецької освіти стає фундаментальним завданням викладачів. Сучасна педагогіка зобов'язана впроваджувати інноваційні підходи, які дозволяють уніфікувати доступ до знань та забезпечити рівні умови для студентів незалежно від їхнього місця перебування, фінансового становища чи рівня підготовленості [3, с. 45–60; 1, с. 78–92].

Мистецтво як форма вираження переживає трансформації у відповідь на стрімкий розвиток цифрових технологій. Традиційні художні практики все частіше доповнюються сучасними технічними інструментами, що створюють нові можливості для реалізації творчого потенціалу. Віртуальна реальність, зокрема технології VR (Virtual Reality), відкриває широкі горизонти для експериментального мистецтва, дозволяючи студентам працювати з імерсивними середовищами, які забезпечують повне занурення у процес творчої діяльності [4, с. 112–125].

Інтеграція VR у мистецький освітній процес стає не лише актуальною, але й необхідною. Наприклад, гарнітура Oculus Quest 2 пропонує широкий спектр можливостей для навчання. У VR-середовищі студенти можуть концентруватися на виконанні завдань без зовнішніх відволікань, що значно підвищує ефективність роботи. Доступ до розширеного інструментарію, такого як 3D-моделювання, графічні симуляції та інтерактивні платформи, дозволяє реалізовувати проекти з максимальною точністю та художньою довершеністю [2, с. 34–48].

Практичний досвід міжнародного проекту «ACCELERATE: Доступне іммерсивне навчання в галузі мистецтва та дизайну» підтвердив ефективність VR-технологій у різних дисциплінах. Серед найбільш успішних прикладів впровадження – інтеграція VR у композицію, графічний дизайн, живопис, скульптуру та графіку. Результати показують, що студенти здатні швидше опанувати масштабні проекти, експериментувати з кольорами та формами, створюючи візуалізації, які відповідають сучасним стандартам презентації творчих робіт [3, с. 45-60; 5, с. 145-159].

Віртуальний простір не лише усуває фізичні обмеження, але й створює умови для гнучкого планування навчального процесу. Студенти можуть використовувати VR як віртуальну художню майстерню, доступну у будь-який час для роботи над проектами. Такий підхід сприяє індивідуалізації та персоналізації навчання, водночас забезпечуючи умови для колективної співпраці. Це робить навчальний процес більш адаптивним до потреб студентів, зокрема за умов дистанційного формату [1, с. 78-92].

Інтерфейс гарнітури Oculus Quest 2 оптимізовано для взаємодії з широким спектром графічних та 3D-редакторів, таких як Blender. Це дозволяє легко конвертувати формати, адаптувати проекти під різні цілі та зберігати гнучкість у використанні створених моделей. Мобільність проектів між платформами забезпечує їх універсальність та придатність для професійної діяльності в різних художніх сферах [2, с. 34-48].

Робота у VR-середовищах відкриває перспективи для демонстрації творчих робіт на міжнародних платформах із підтримкою 3D-візуалізації, забезпечуючи глобальний доступ до результатів художньої діяльності. Швидкий розвиток технологій, таких як штучний інтелект (ШІ), значно розширює можливості для мистецької освіти, інтегруючи автоматизацію та аналітичні підходи до творчих процесів. Зокрема, ШІ може бути використаний для оптимізації роботи з великими обсягами візуальних даних, автоматичного створення ескізів або візуалізації складних художніх концепцій. Така функціональність дозволяє студентам швидше оцінювати варіанти композицій, кольорові рішення та структуру проектів. ШІ може стати корисним інструментом на початкових етапах проектної роботи – для формування композиційних рішень, моделювання форм чи генерації вихідних ідей, що сприяє більшій варіативності у підходах до завдань. Крім того, алгоритми машинного навчання можуть допомогти аналізувати мистецькі стилі, реконструювати втрачені твори або навіть пропонувати новаторські стилістичні інтерпретації. Проте впровадження таких технологій вимагає критичного мислення та етичного підходу, оскільки надмірна залежність від автоматизованих систем може нівелювати індивідуальність творчих ідей. Водночас, викладачі мають суворо контролювати використання цих технологій, щоб зберегти авторський характер творчої праці та унікальність індивідуального художнього мислення. Це забезпечує баланс між інноваціями та традиційними художніми практиками, підкреслюючи значення людського фактора у формуванні естетичних цінностей і культурної ідентичності [5, с. 145-159].

Таким чином, впровадження імерсивних технологій у мистецьку освіту створює потужний інструментарій для творчої діяльності, забезпечуючи студентам доступ до інноваційних методів навчання та реалізації проєктів. Інтеграція VR, дозволяє удосконалити процес підготовки фахівців у галузі мистецтва, розширюючи їхні можливості для експериментів із формою, кольором і простором. Подальше використання VR-технологій у поєднанні з 3D та іншими цифровими інструментами може суттєво трансформувати підходи до мистецької освіти, сприяючи її адаптації до вимог сучасного світу.

Розвиток сучасних технологій у мистецькій освіті демонструє перспективність імерсивних підходів, які усувають традиційні обмеження навчального процесу. Віртуальна реальність дозволяє створити інтерактивне навчальне середовище, що сприяє розвитку індивідуального творчого мислення студентів, підвищенню ефективності проєктної роботи та забезпеченню доступу до глобальних мистецьких практик. Тож трансформація мистецької освіти через впровадження імерсивних технологій є не лише можливою, але й необхідною у контексті глобальних змін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кравчук І., Сидоренко О. Вплив імерсивних технологій на творче мислення студентів мистецьких спеціальностей. *Мистецтвознавство та культурологія*. Вип. 25(1). 2018. С. 78-92.
2. Литвиненко Н., Козаченко М. Імерсивні технології у вищій мистецькій освіті: переваги та виклики. *Наукові записки Університету імені Шевченка. Серія: Педагогіка*. Вип. 42(2). 2021. С. 34-48.
3. Петренко О., Ковальчук І. (2020). Використання віртуальної реальності у мистецькій освіті: педагогічні аспекти. *Педагогіка та психологія вищої школи*. Вип. 8(2). 2020. С. 45-60.
4. Шевченко В., Гриценко Л. Імерсивні технології у мистецькій освіті: досвід впровадження. *Журнал культурної освіти*. Вип. 14(3). 2019. С. 112-125.
5. Wang X., Smith J. Enhancing Arts Education through Immersive Technologies. *Journal of Arts Education*, 35(2). 2018. P. 145-159.

УДК 7.025.4

В'ячеслав Швець, м. Вишніця

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ АТРИБУЦІЇ ТВОРІВ СТАНКОВОГО ЖИВОПИСУ В ПРОЦЕСІ РЕСТАВРАЦІЇ

Аналізуючи проблему збереження історичної спадщини, неможливо оминати питання достовірної атрибуції творів мистецтва, оскільки це є важливою передумовою реставрації певного твору. У наш час набуває актуальності питання об'єктивного підходу до реставраційного процесу задля збереження культурних пам'яток та музейних історичних артефактів. Важливим аспектом сучасної реставрації станкового живопису є його атрибуція та мистецька експертиза. Завданням експертної оцінки твору є розкриття всіх його таємниць, а саме встановлення авторства, технологію створення, використані

матеріали, стилістику та манеру написання, історичну достовірність тощо. Для цього можливе застосування різних наукових підходів та сучасних технологій. Таким чином постараємось в загальному розкрити основні з завдань даного питання та знайти засоби їх вирішення на практиці.

Професійна атрибуція та мистецька експертна оцінка творів – невід’ємна частина мистецтвознавства, що межує із судовою експертизою й вимагає поглиблених знань у сфері матеріалознавства, технології матеріалів, музеєзнавства, архівної справи, а також реставрації [1]. Необхідність в атрибуції виникає тоді, коли науковці стикаються з анонімним художнім твором (тобто таким, де відсутній підпис) або мають сумніви у вірогідності наявного підпису. Таким чином, проблема встановлення авторства твору нерозривно переплітається з дослідженнями підписів і написів на картині. В цьому випадку може застосовуватись графологічна експертиза, тобто дослідження безпосередньо самого почерку, якщо є інші підтверджені його зразки. Також використовують дослідження у ультрафіолетових, інфрачервоних та рентгенівських променях. Наприклад, раніше нанесений підпис, тобто молодший за сам твір, має своє характерне світіння в ультрафіолетовому спектрі і виділяється на загальному фоні картини, що може свідчити про його не автентичність та фальсифікацію. Щодо рентгенівських досліджень на деяких знімках підпису можливо спостерігати його виправлення, часткове видалення або поверхневий запис поверх старшого оригінального напису або частини зображення на картині що говорить нам в деяких випадках про не оригінальність самого підпису з метою підробки авторства. Можливий також хімічний аналіз проб фарби з підпису; іноді деякі види пігментів були винайдені значно пізніше ніж історичне датування самого твору і ця відмінність може свідчити про недостовірність підпису.

До появи та розквіту мистецтвознавства як науки атрибуція мистецьких творів ґрунтувалася виключно на емпіричних знаннях, вузькоспеціалізованій довідковій літературі та інтуїції знавців і експертів. Технічний розвиток доповнив методи атрибуції додатковим інструментарієм: хімічними й фізичними дослідженнями матеріалів з яких створено той чи інший мистецький твір макро- і мікроскопом та вище перерахованими дослідженнями[3]. В цьому аспекті можемо констатувати проблему збереження автентичності твору, яка полягає у тому, що перед процесом реставрації потрібно досліджувати твір, прискіпливо вивчати його стилістичні та технологічні ознаки, епоху створення, манеру письма автора тощо. Означений спектр ознак впливає на подальшу реставрацію, оскільки обмежує реставратора в певних рамках. Атрибуцію проводять за певною методикою, що включає іконографічний, стилістичний і техніко-технологічний аналіз; результати його підкріплюються історіографічним дослідженням – зіставленням усіх відомостей про історію твору [2]. Іконографічний аналіз полягає у визначенні сюжету, змалюванні подій, місць, осіб, що вимагає ретельного вивчення зображуваних атрибутів, гербів, костюмів, зброї, предметів обстановки, архітектурних споруд; у пошуках аналогій, з’ясуванні, чи досліджуваний твір не є авторською реплікою (повторенням) або

частиною загальної композиції (диптиха, триптиха тощо). Стилiстичний аналіз через зіставлення певного твору з іншими має підтвердити ідентичність художньої манери з манерою певного автора або групи авторів (майстерні, школи тощо). Це допомагає зберегти автентичність твору, якомога краще відновити його початкову художню та стилістичну цілісність. Реставратор повинен скопіювати певною мірою художню манеру автора, повторити його авторський почерк. Атрибуційні дослідження відбуваються у реставраційних майстернях, що працюють у складі державних музейних і бібліотечних установ, у відповідних експертних центрах, а також є складником діяльності українських і міжнародних аукціонних домів.

Говорячи про хімічний аналіз, потрібно зазначити, що важливими є знання про природу походження художніх матеріалів, які використовувались у процесі створення картини. До них можна віднести полотна, ґрунти, клеї, пігменти фарб, лаки, олії тощо. Відповідно до кожної епохи були розповсюджені ті чи інші матеріали тому дана інформація допомагає зробити прив'язку до певного часу таким чином датувати твір. Також в цьому аспекті важливими є безпосередньо самі уподобання художника автора, які саме фарби любив він використовувати, на яких основах зазвичай писав, якими розчинниками користувався і так далі. З розвитком хімічної промисловості було винайдено велику кількість синтетичних пігментів фарб, що дозволило збагатити палітру художника і певною мірою ускладнило можливість фальсифікації та підробки картин оскільки за рахунок штучних пігментів, які замінили і витіснили природні. Відповідно стало простіше виявити у процесі хімічного аналізу фальсифікацію. Це ускладнило роботу фальсифікаторів, змусило їх шукати іноді доволі рідкісні аналогові природні пігменти для фарб, використовувати засоби їх штучного зістарювання, використовувати весь інший ряд оригінальних художніх матеріалів. Але як показує практика, достатньо іноді одної невеликої помилки, щоб виявити підробку, тому важливо під час атрибуції та експертної оцінки твору мистецтва використовувати широкий ряд інструментів та засобів.

Отже, атрибуція та експертна оцінка творів мистецтва є важливою передумовою реставраційного процесу і займає важливе місце у мистецтвознавчій науці. Забезпечення об'єктивних підходів до неї допомагає реставраторові знайти правильний шлях для відновлення твору та встановлення його автентичності. Основні завдання атрибуції та їх вирішення – важливий аспект у освітньому процесі підготовки фахових мистецтвознавців і реставраторів станкового живопису. Становлення сучасної атрибуції та експертизи творів мистецтва в процесі реставрації вимагає комплексного підходу з використанням всіх технологічних можливостей різних галузей науки, таким чином, даючи можливість відкривати нові сторінки історії, досліджуючи музейні артефакти та історичні пам'ятки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Духовна велич: меморії видатних українців. Наукова реставрація до 30-річчя Незалежності України: каталог виставкового проекту. Київ: Національний

науково-дослідний реставраційний центр України, 2021. 288 с. URL: <http://nmc-dzvin.edukit.volyn.ua/>

2. Сланський Б. Техніка живопису та реставрації; авт. передм. та упоряд. І. Дорофійенко. Київ: Мистецтво, 2009. 304 с.: іл. URL: www.culturalstudies.in.ua

3. Тимченко Т. Методи захисту основ станкового живопису (історія та сучасні технології). Київ: Задруга, 2015. 98 с.

4. Титов М. Визначення та опис стану збереженості творів станкового живопису. Луганськ : Світлиця, 2007. 36 с..

5. Титов М. Техніка і технологія темперного жовткового іконопису. Київ: BONA MENTE, 2005. 96 с. URL: www.culturalstudies.in.ua

6. Сидор О. Іларіон Свенціцький і реставраційна справа в національному музеї у Львові. *Пам'ятки України*. 1996. Ч.4. № 3-4. С.106-109.

Розділ IV
ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНО-
МИСТЕЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

УДК [028.17 : 808.55] : 37.091.2

*Наталія Миропольська, м. Київ,
Євгенія Миропольська, м. Київ*

**АУДІАЛЬНА ТЕАТРАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ
В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ**

Одним із сучасних шляхів словесної естетичної комунікації гіпотетично може стати медіапростір – аудіальна театральна комунікація. Зазначаємо *гіпотетично*, оскільки почуттєва сфера «погано або загалом не піддається формалізації і просто не може бути сприйнята та засвоєна індивідом інакше, як засобами образного, метафоричного пізнання» [4, с. 254]. І якщо відсутністю інтересу до медіапростору загалом не дорікнеш українським дослідникам, то такому *новому* чиннику впливу на учнів, як театральному аудіопростору, що має аудіостимулювати виховання почуттєвої сфери молоді, увага майже не приділяється.

Аудіальна театральна комунікація спирається на такі засоби виразності, як: голосові контрасти, відтінки, напівтони, унікальна вібрація тощо. Голос передає спектр емоцій персонажа, його характер. І якщо акторам вдається вибудувати перед мікрофоном безбар'єрний зв'язок із слухачем, ми зможемо констатувати успішне здійснення комунікації: слухоряд буде утримувати слухачів довершеністю художнього слова, створених образів, які «оживуть» в уяві слухача, завдячуючи прийомам внутрішньої техніки голосу. Почувши людські долі, людина зможе краще зрозуміти і почути себе та оточуючих, творчо реалізувати цінності і смисли справжнього життя. Будучи «матерією магічною» (О. Забужко), голос з ефіру об'єднує людей – саме цій темі був присвячений радіодиктант Національної єдності 2024.

Театральне аудіальне мистецтво – це відносно новий чинник виховного сегменту, що має привернути увагу учнів до сприймання і можливості самому здійснити творчий процес. Тому розглядаємо використання театрального аудіомистецтва як інтеграцію рівного серед рівних видів і жанрів мистецтва, що може мотивувати учнів до проєктування на себе головної ідеї, закладеної в інтонаційний малюнок персонажів драматичних творів, і створити інтелектуально-естетичну ауру до повного згуртування вихованців за рахунок розширення бази педагогічних технологій.

Сьогодні учням важко образно висловлювати свої думки і почуття, оскільки сучасний візуальний бум практично «відминив» мистецтво слова, віддавши перевагу зримому. Тому свої внутрішні переживання учням легше виразити в стислому смс-повідомленні, на кшталт «вау», «ок» або «фотці» на мобільному телефоні.

Театральна аудіальна комунікація завдяки голосу, що звучить в ефірі, завжди загадково манить слухача, даруючи можливість відійти від банальності і органічно стати учасником певної історії шляхом співпереживання, власної чутливості.

Запропонована система творчих завдань базується на таких традиційних *принципах* навчання, як системність і систематичність; позитивна мотивація; культуру відповідність; принцип схваленого резонансу [3, с. 13], що передбачає суголосну поведінку вчителя і учнів відносно змістово-емоційних аспектів творчих ситуацій.

Представляємо варіанти творчих завдань:

Аудіопроза

Слухаємо уривки з аудіокнижки «Пригоди бравого вояка Швейка» у перекладі С. Масляка, читає Василь Мазур.

Обмінюємось думками, пригадуємо улюблені епізоди... (ведемо аудіозапис обговорення).

Використовуємо:

- на уроках мистецтва (10-11 клас, тема «Романтична Чехія»);
- на уроках історії (10 клас).

Аудіопоезія

Робимо аудіозапис поетичного слова Хокуся у перекладі І. Бондаренка у виконанні учнів і прослуховуємо вірші. Подаємо уривок – стенограму з уроку:

Учитель: Ви прослухали японську поезію в жанрі хоку, або хайку. Вірші в цьому жанрі, як ви знаєте з уроків літератури, присвячені ландшафтним мотивам, явищам природи і часто співвідносять суттєве життя людини з непохитним спокоєм природи, нагадуючи нам про велич її, а отже – і людини.

До слова, чи впізнали ви голоси своїх однокласників?

Використовуємо:

- на уроках мистецтва (10-11 клас, тема «Далекосхідний культурний регіон»);
- на уроках географії (8 клас, тема «Гори», 11 клас, тема «Вода та її роль на Землі»);
- на уроках історії (8 клас, тема «Китай і Японія в XVI – XVIII ст.»; 10 клас, тема «Японія»);
- на уроках зарубіжної літератури (8 клас, тема «Середньовічний Китай»).

Аудіоп'єси

Цей вид роботи пов'язаний в основному з уроками мистецтва [2] і зарубіжної літератури.

Слухаємо аудіовиставу за трагедією Софокла «Антигона» у виконанні акторів, що складають «золотий фонд» Національного академічного драматичного театру імені Івана Франка Ю. Ткаченко, М. Герасименко, С. Олексенка, В. Цимбаліста (режисер – народний артист України А. Гашинський).

Привертаємо увагу слухачів до чистої виразної дикції акторів, темпу мовлення, за допомогою чого доноситься ідея твору.

Обов'язково звертаємо увагу учнів на ім'я перекладача твору – Б. Тена. Докладніше про творчість цього видатного перекладача і завдання до уроку подано нами [1, 19-20].

Використовуємо:

– на уроках мистецтва (10-11 клас, тема «Греція – колыска європейської культури»);

– на уроках зарубіжної літератури (8 клас, тема «Давньогрецький театр»).

Розширивши естетичний досвід учнівської молоді засобами аудіального театру за рахунок таких глибинних шарів, як мова і культура, художній твір стає сухим документом, а цінністю, закладена в ньому.

Звичайно, цей процес потребує часу і системності, щоб визріла внутрішня культура ставлення до слова як до мистецької події, щоб учень знайшов свій власний голос. Тому перспективними вважаємо такі напрями, як: вирішення мовленнєвих тренінгів, ситуацій, скерованих на розвивальне спілкування в галузі естетичного і збереження свого культурного суверенітету; міждисциплінарні і трансдисциплінарні підходи; реалізація подібної роботи в аудиторній та позааудиторній роботі учнів початкової і основної школи, студентів та ін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мистецтво. Матеріали до занять. 10-11 класи. *Шкільний світ*. 2019. 120 с.
2. Мистецтво. 10 (11). Харків: Ранок 2023. 192 с.
3. Миропольська Н.Є. Художні цінності в життєвому просторі старшокласників: до постановки проблеми. *Мистецтво та освіта*. 2021 №1. С. 10-14.
4. Чурсін М.М. Мистецтво і виховання в контексті тенденцій інформаційного суспільства. *Виховання людини культури засобами мистецтва*. Київ: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2021. С. 248-263.

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРАКТИКО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

Сьогодні перед закладами вищої освіти на міжнародному рівні постали соціально-педагогічні та психологічні загрози (формування «філософії селфі» у людини, яка усебічно застосовує цифрові технології у своїй діяльності, або несправжнього буття, що покликане бути кращим за реальне; втрата особистістю здатності до активної, продуктивної, перетворювальної діяльності, що обумовлено, по-перше, впливом цифрових технологій на мозок людини, по-друге, зміною її когнітивних здібностей, зокрема сенсорики; формування споживацького світогляду й купівельних залежностей, культивування винятково матеріалістичних потреб) [2Error! Reference source not found.], а також управлінські виклики, серед яких доцільно окреслити такі: недостатній розвиток інфраструктури; недовершене освітньо-наукове середовище; брак менеджерів на всіх рівнях управління з лідерськими якостями, готових очолити реалізацію ініціатив із забезпечення якісної освіти в умовах цифрової трансформації; опір змінам в науково-педагогічних колективах; недосконале пропагування інноваційних педагогічних підходів до професійної підготовки в умовах цифровізації суспільства; неправильні уявлення про мету та характер цифрової освіти; повільне впровадження найефективніших методів навчання цифровим навичкам; старіння демографічної групи викладацької спільноти; труднощі із залученням викладачів, які володіють цифровою компетентністю [8].

Для їх подолання в сучасних закладах освіти часто адаптують навчальні програми відповідно до знань та навичок викладачів, не реагують на освітні потреби суспільства, в якому інтенсивно відбувається розвиток цифрових технологій, чи інтересів здобувачів освіти. Такий підхід, безумовно, негативно позначається на якості підготовки майбутніх викладачів закладів вищої педагогічної освіти.

Одержані результати самооцінювання рівня сформованості цифрової компетентності здобувачів на другому (магістерському) рівні вищої освіти в українських закладах вищої освіти засвідчили базовий рівень (A1 та A2) їх розвитку за такими показниками: інформаційна та медіаграмотність; інклюзивне, інтегративне та активне навчання; індивідуалізація та диференціація навчання, організація співпраці здобувачів освіти; вирішення проблем за допомогою цифрових технологій та сервісів; створення та модифікація цифрових освітніх ресурсів; аналіз та інтерпретація цифрових даних, забезпечення зворотного зв'язку і оцінювання роботи студентів, організація самоконтролю; добір і захист цифрових ресурсів, управління освітньою діяльністю та спільне використання цифрових освітніх ресурсів; професійна співпраця; електронне урядування; рефлексія розвитку цифрової компетентності [3, с. 13]. Ця група показників визначає готовність до професійної діяльності

майбутніх викладачів закладів вищої освіти в умовах цифровізації суспільства.

На підвищення якості освіти, досягнення справедливості та рівного доступу до навчання в ЄС розроблено та прийнято до реалізації План дій цифрової освіти (2021-2027). Його метою визначено розвиток високоефективної європейської екосистеми цифрової освіти, а також відображено прагнення покращити компетенції та навички громадян для цифрового переходу. В цьому документі окреслено два стратегічних пріоритети: *перший* – сприяння розвитку високоефективної екосистеми цифрової освіти та *другий* – посилення цифрових навичок і компетенцій для цифрової трансформації.

Цифрова компетентність стала новим видом грамотності. Отже, сьогодні ми маємо можливість спостерігати зміщення орієнтирів у визначенні цифрових навичок з технічних на більш перспективні: навички роботи з контентом або навички більш високого порядку – взаємодії, комунікації і співпраці; критичного мислення, креативності та розв'язання проблем тощо [5]. Здійснений систематичний аналіз наукової літератури, дав змогу Ван Лаар (E. Van Laar) та ін. [6] класифікувати компетентності ХХІ ст. на основні компетентності (навички ХХІ ст.) та контекстуальні (цифрові) компетентності. Їх порівняння уможливило висновок, що основні навички мають основоположне значення для виконання завдань у широкому спектрі професій, зокрема і в професійній діяльності викладачів закладів вищої освіти, а цифрові інтегрують з ними, проте в науковій літературі часто розглядаються окремо, на що важливо звернути увагу при розробленні навчальних програм. Оскільки цифрові компетентності віднесені до ключових, то вони формуються в загальноосвітній школі й у подальшому отримують розвиток на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти. Це вказує на необхідність дотримання принципу наступності, який доцільно реалізувати наскрізно через систему завдань з усіх навчальних дисциплін, вимагає командної роботи науково-педагогічного колективу, який забезпечує підготовку магістрів під керівництвом гаранта освітньої програми.

Принагідно маємо акцентувати увагу на адаптації системи освіти і навчання до цифрових змін, які вважаємо за необхідне зазначити нижче: високоякісній та інклюзивній цифровій освіті, що забезпечує захист персональних даних та етику, має стати стратегічною метою всіх органів та установ, працюючих у сфері освіти та навчання; трансформації освіти для цифрової епохи як завдання для всього суспільства; доступності кожного до цифрової освіти, забезпечуючи відповідними інвестиціями у підключення, обладнання та організаційний потенціал і навички; цифровій освіті, яка має відігравати ключову роль у підвищенні рівності та інклюзивності; цифровій компетентності як основної для всіх освітян та викладачів; ключовій ролі у цифровізації освіти, яка має бути притаманна лідерам освітніх закладів; цифровій грамотності, необхідній для життя в оцифрованому світі; базових цифрових навичках; оволодінні кожною особою новітніми передовими цифровими навичками; високоякісному освітньому контенті для актуалізації, якості та інклюзивності європейської освіти і навчання на всіх рівнях [7].

Їх врахування наповнює новим змістом контент навчальної дисципліни, забезпечує реалізацію знань «про цілі, суть, зміст і структуру навчання, виражене у формі, яка дає можливість використовувати їх регулятивні норми практики» [1, с. 101,] в контексті цифровізації суспільства.

З практичної точки зору при розробленні завдань доречно рекомендувати цифрові інструменти для їх виконання. Досвід зарубіжних і вітчизняних закладів вищої освіти свідчить про поширення практики використання онлайн платформ, на яких розміщено безкоштовні курси, наприклад, «Prometheus» [4]. У каталозі можна обрати популярні теми для освітян, які спрямовані на усунення «прогалин» у розвитку цифрової компетентності: «Медіаграмотність: як не піддаватись маніпуляціям?», «Безпека в Інтернеті під час війни», «Цифрова безпека на персональному рівні» тощо. Отже, у професійній підготовці майбутніх викладачів необхідно активніше використовувати принципи та інструменти відкритої освіти і науки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне : Вол. береги, 2012. 192 с.
2. Національна академія пед. наук України. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі. Київ : «Інтерсервіс», 2022. 51 с.
3. Петренко Л. Детермінанти професійного успіху: цифрові компетентності майбутніх викладачів закладів вищої педагогічної освіти. *Цифровий супровід професійної підготовки майбутніх викладачів у воєнний та повоєнний час* (с. 8–22). Вид-во ТОВ «Юрка Любченка», 2024. URL: <http://surl.li/raekxp>
4. *Prometheus*. (2024 р., 25 листопада). URL: <http://prometheus.org.uaprometheus.org.ua>.
5. Assessment of 21st century ICT skills in Chile: Test design and results from high school level students. / M. Claro et al. *Computers & Education*. 2012. Vol. 59, no. 3. P. 1042–1053. URL: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2012.04.004> (date of access: 17.09.2024).
6. Determinants of 21st-Century Skills and 21st-Century Digital Skills for Workers: A Systematic Literature Review / E. van Laar et al. *Sage Journal*. 2020. Vol. 10, no. 1. URL: <https://doi.org/10.1177/2158244019900176> (date of access: 02.10.2024).
7. Digital Education Action Plan (2021–2027). European Union. 30.09.2020.
19. [Digital Education Action Plan \(2021–2027\) - European Education Area \(europa.eu\)](https://european-council.europa.eu/media/en/press-communications/infographic/infographic-digital-education-action-plan-2021-2027).
8. Formación docente: actualización y desarrollo profesional continuo en la era digital / C. d. I. M. P. Vizcaíno et al. *South Florida Journal of Development*. 2024. Vol. 5, no. 9. e4425. URL: <https://doi.org/10.46932/sfjdv5n9-049> (date of access: 20.09.2024).

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА ЯК ЧИННИК АКТУАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНОЗНАВЧОЇ ПЕРСОНАЛІСТИКИ

Ми живемо й працюємо в час, що позначений штучними фізичними обмеженнями людини (Covid — карантинні вимоги, заборони, війна – і знову суворі правила поведінки, важкі фізичні та психологічні травми тощо).

Останні п'ять років перебування у стані підвищеної тривожності й нестабільності ситуації кардинально змінили світ, насамперед людей. Порухився процес комунікації, живе спілкування зазнало значних обмежень, а з ним пішли у небуття напрацьовані століттями традиції, звичаї, етикетні норми, що є підґрунтям нашої культури, духовності.

Оновлення знань у галузі сучасної гуманітаристики, зокрема розширення культурної пам'яті, потребують фахівці різних спеціальностей, однак годин на це навчальними планами й програмами не передбачено. Так виникло питання про позааудиторну роботу.

У рамках викладання курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» ми запровадили рубрику «Позааудиторна робота», куди студенти надсилають свої творчі доробки: аналізують тексти, висловлюють свої думки щодо обговорюваного матеріалу, який згодом стає підґрунтям для написання статей. Тематика позааудиторних завдань орієнтована на розширення культурної пам'яті.

У науково-освітньому полі України сьогодні дедалі більшої значущості надається поняттю «персоналістика», що є ключовим у міждисциплінарному науково-дослідному напрямі («українознавча персоналістика»).

Перше завдання з української мови за професійним спрямуванням завершуємо бліц-опитуванням «Персоналії, які уособлюють Україну» (написати 10 імен видатних українських діячів, що уособлюють Україну і є її репрезентантами). Це допомагає викладачеві мати «образ групи». Результати опитувань опрацьовувались і оголошувались самими студентами. Вони називали імена Т. Шевченка, Л. Українки, Б. Хмельницького, С. Бандери, В. Залужного, героїв ЗСУ, відомих спортсменів тощо. Але у зведеному переліку персоналій в опитуванні студентів не було жодного представника з обраного фаху. І це при тому, що в Україні іменами видатних медиків названо наукові, освітні й медичні установи. Ми вирішили познайомити студентів з їхніми сучасниками старшого покоління.

До перших занять курсу долучили відеовиступ доктора філологічних наук, директора Інституту української мови НАН України П.Ю. Гриценка на засіданні Конституційного Суду України на захист Закону про мову та відеозвернення до Президента України, де Павло Юхимович вимагає від влади наступального захисту української мови. До персоналій «Академік П.Ю. Гриценко» на інших заняттях додавалися персоналії: «Лариса Масенко», «Брати Капранови»,

«Виступ Олени Зеленської в Португалії на форумі IT» (завдання – прослухати та виокремити, які медичні професії будуть актуальними в Україні по завершенню війни). Тут також пропонувалося прокоментувати, чи відповідав стиль мовлення й зовнішній вигляд Олени Зеленської події, в якій вона брала участь. Чи не найбільш популярними були виступ письменника С. Жадана з нагоди вручення йому Премії Миру в Німеччині, інтерв'ю доктора медичних наук, дипломата й письменника Ю. Щербака, запис ювілейного вечора народної артистки України та громадської діячки Г. Яблонської.

Усі представлені персоналії – сучасники студентів, але останні про них не знали. І це спонукало актуалізувати українознавчу персоналістику. Відеозапис вечора, присвяченого 95-річчю Г. Яблонської, сприяв тому, що в університеті було організовано зустріч з ветераном, легендою сцени (88 років акторського стажу!), під час якої було наживо представлено різні варіанти публічних виступів.

Актуалізації українознавчої персоналістики посприяв і Всеукраїнський краєзнавчий конкурс «От де, люде, наша слава, слава України», мета якого – відродити незнані, забуті, призабуті імена відданих синів і дочок України, які, надихаючись Кобзаревим Словом, боролися, працювали в ім'я своєї країни. Уже другий рік поспіль студенти беруть участь у конкурсі. Їхні роботи – це щирі розповіді-есе про діяльність і творчість своїх видатних земляків: письменника-фольклориста О. Царика з Хмельниччини, науковиці, дослідниці життя і творчості Т. Шевченка Т. Лебединської, культуролога, перекладача, поета, педагога та громадського діяча Л. Герасимчука та ін.

Робота з молоддю потребує й викладацького оновлення та осучаснення. Цьому сприяє пошук потрібних матеріалів в інтернет-просторі, допомагає «розбавити» традиційний освітній процес, який не завжди встигає за життям. «Просіювання» інтернет-простору з метою знайти щось цікаве й корисне забирає чимало часу, але такий пошук збагачує й оновлює знання викладача. Під час позааудиторних занять ми знайомимо студентів-першокурсників із сучасниками, з якими вони опинилися в одному часі й в одному просторі.

УДК 378.015.31.091.011.3-051:78]:780.616.432

Вікторія Бакум, м. Запоріжжя

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОЇ ПІДГОТОВКИ

У сучасному освітньому просторі важливим завданням є підготовка вчителів, здатних не лише передавати знання, але й стимулювати творчий розвиток учнів. Особливо це актуально для вчителів музичного мистецтва, адже музика є одним із найпотужніших засобів емоційного та духовного впливу. Розвиток творчих здібностей майбутніх педагогів музики стає ключовим компонентом в процесі фортепіанної підготовки.

Творчі здібності – це комплекс психологічних характеристик особистості, що визначають успішність людини у творчій діяльності та здатність генерувати нові, оригінальні ідеї. Фортепіано як один із основних інструментів у музичній педагогіці надає широкі можливості для розвитку творчих здібностей студентів. Заняття з фортепіано сприяють не лише оволодінню технікою гри, але й формуванню музичного мислення, художнього смаку, здатності до інтерпретації, імпровізації та композиції. Воно поєднує мелодію, гармонію та ритм, що дозволяє повноцінно виразити музичну думку та створювати складні музичні полотна.

Ефективність фортепіано у розвитку творчих здібностей майбутніх вчителів музичного мистецтва зумовлена кількома ключовими аспектами:

Візуальна складова: клавіатура фортепіано має логічну та зрозумілу структуру, що полегшує розуміння музичної теорії та гармонії. Це сприяє більш глибокому усвідомленню музичних закономірностей та їхньому застосуванню у творчості.

Поліфонічні можливості інструменту: фортепіано дозволяє виконувати одночасно кілька голосів, що розвиває у студента розуміння багатоголосся, гармонії та формує поліфонічне мислення. Це сприяє розвитку музичного слуху та здатності до аналізу складних музичних структур.

Технічні можливості: інструмент дозволяє варіювати динаміку, артикуляцію, тембр, що дає змогу експериментувати з виразністю виконання.

Можливість інтерпретації, імпровізації та композиції: фортепіано надає зручну платформу для експериментів з мелодією, гармонією та ритмом. Виконавство прийнято вважати різновидом творчої діяльності, що передбачає інтерпретацію твору музичного мистецтва, його виконання у досконалій художній та технічній формі. Студенти можуть шукати власні інтерпретації творів, імпровізувати, створювати аранжування, що розвиває їхню креативність та самовираження.

Різноманіття репертуару: література для фортепіано надзвичайно багата та різноманітна, охоплює твори різних стилів, епох та жанрів. Вивчення такого репертуару розширює художній кругозір студента, знайомить його з різними композиторськими техніками та стилями, стимулює творчий пошук.

Педагогічна робота в процесі фортепіанного навчання має свою специфіку, яка визначається індивідуальною формою занять, тісною взаємодією між викладачем та студентом, а також необхідністю врахування індивідуальних особливостей кожного учня.

Індивідуальна форма навчання: заняття з фортепіано зазвичай проводяться індивідуально, що дозволяє викладачу глибоко зануритися у процес навчання кожного студента, враховувати його особисті потреби, здібності та інтереси. Це створює умови для більш ефективного розвитку творчих здібностей, оскільки педагог може підбирати репертуар та завдання, які найбільше відповідають потенціалу та схильностям студента.

Особливості взаємодії між викладачем та студентом: створення атмосфери взаємної довіри є ключовим для стимулювання творчості. Викладач

виступає не лише як наставник, але й як партнер у творчому процесі. Спільне обговорення музичних творів, обмін думками та ідеями сприяють розвитку критичного мислення та креативності.

Індивідуальний підхід: викладач повинен використовувати різноманітні методи та прийоми, які найбільше відповідають стилю навчання та особливостям студента. Це може включати використання візуальних матеріалів, слухових вправ, творчих завдань.

Рівень мотивації, самооцінка, рівень тривожності та інші психологічні фактори впливають на ефективність навчання. Викладач має враховувати ці аспекти та відповідно коригувати свою педагогічну стратегію.

Розвиток самостійності та самоаналіз: заохочення студентів до пошуку власного виконавського почерку, інтерпретації творів, експериментів з виразними засобами допомагає усвідомити напрямок свого розвитку. Викладач повинен навчати студента аналізувати власне виконання, виявляти помилки та шукати шляхи їхнього подолання.

Стимулювання творчої активності: залучення студентів до творчих проєктів, концертів, конкурсів підвищує мотивацію та стимулює творчий розвиток.

Використання сучасних технологій: використання записів, відеоматеріалів, навчальних програм може зробити заняття більш різноманітними та цікавими.

Розвиток творчих здібностей майбутніх вчителів музичного мистецтва може бути ефективно здійснений через застосування різноманітних методів та прийомів. Серед них особливе місце займають читання з листа, транспонування, ескізне вивчення творів, імпровізація, композиція, аранжування та інтерпретація.

Читання з листа дозволяє музиканту миттєво інтерпретувати та виконувати нові музичні твори без попередньої підготовки. Володіння читанням з листа сприяє ефективному проведенню уроків, де викладач може демонструвати різноманітний музичний матеріал, адаптуватися до інтересів та потреб учнів, а також стимулювати їх до розвитку власних навичок.

Транспонування – це процес перенесення музичного твору з однієї тональності в іншу без зміни його ритмічної та мелодичної структури. Транспонування не лише розвиває технічні навички, але й стимулює творче мислення. Студенти починають розуміти музику на більш глибокому рівні, що дозволяє їм експериментувати з музичним матеріалом та розвивати імпровізаційні навички.

Ескізне вивчення творів – це методичний прийом, який передбачає швидке ознайомлення з музичним твором, його загальною структурою, основними темами та образами без детального опрацювання всіх технічних нюансів. Цей підхід розвиває аналітичні здібності та покращує музичну пам'ять та увагу.

Імпровізація є одним із найпотужніших засобів розвитку творчих здібностей. Використання імпровізаційних вправ сприяє розвитку слухових навичок та покращенню техніки гри. Імпровізація вимагає вільного володіння інструментом, що стимулює вдосконалення виконавських навичок.

Композиційна діяльність: фортепіанна підготовка сприяє формуванню здібностей до створення власних музичних творів, розширюючи творчий потенціал студентів.

Аранжування відомих творів розвиває творчі здібності через розуміння структурних елементів музики та креативне мислення, сприяє розвитку технічних навичок.

Інтерпретація дозволяє студентам виразити особисте розуміння твору через темпи, динаміку, артикуляцію; розвинути емоційну виразність; поглибити виконавську майстерність. Викладач повинен заохочувати студентів до експериментів з інтерпретацією, обговорювати різні підходи до виконання одного твору та аналізувати записи відомих виконавців для порівняння інтерпретацій.

Працюючи над музичними творами, які є шедеврами світової культури, майбутній вчитель збагачує власний досвід, розвиває творчу активність, здійснює самовдосконалення. Тому так важливо добирати відповідний педагогічний репертуар, який містить глибокий художній зміст й може викликати активність та зацікавленість у роботі.

Таким чином, фортепіанна підготовка відіграє ключову роль у розвитку творчих здібностей майбутніх вчителів музичного мистецтва. Вона не лише вдосконалює технічні навички гри на інструменті, але й стимулює імпровізаційне мислення, композиційні вміння та інтерпретаційну виразність. Цей комплексний підхід сприяє формуванню творчої особистості педагога, здатного інноваційно підходити до навчального процесу та ефективно передавати свої знання учням, тим самим підвищуючи якість музичної освіти в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крицький В. Формування умінь художньої інтерпретації у студентів музичних факультетів педагогічних закладів вищої освіти: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1999. 180 с.
2. Лазарев М.О. Основи педагогічної творчості: навч. посібн. для пед. ін-т. Суми: ВВП «Мрія» ЛТД, 1995. С. 204.
3. Олексюк О.М. Музична педагогіка: навч. посібн. Київ: Київ. ун-т ім.Б. Грінченка, 2013. 248 с.
4. Падалка Г. Художньо-методична культура викладача мистецьких дисциплін: сутність, принципи саморозвитку. Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі. 2019. № 4. С. 16-21.
5. Щолокова О. Художньо-педагогічна інтерпретація як компонент професійної підготовки майбутнього вчителя. Основи професійної художньо-естетичної підготовки майбутнього вчителя: монографія. К.: ВІПОЛ, 1996. С. 62-76.

ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ:**ДІАЛЕКТИКА КРЕАТИВНОГО І НОРМАТИВНОГО**

Існування, розвиток, передача культурного досвіду від покоління до покоління немислимі поза спілкуванням людей, – культура принципово інтерсуб'єктивна. Особливої уваги означена проблема набуває у сфері педагогічного спілкування, де цілеспрямовано здійснюється передача та засвоєння соціального досвіду, твориться нова реальність – духовний світ вихованця, його особистість. Це дає підстави стверджувати, що культурологічний погляд на систему підготовки майбутніх педагогів до професійного спілкування, питання культурних вимірів комунікативного потенціалу педагога – актуальна проблема педагогічної науки і університетської практики [1].

Яким чином культура через свої універсальні функції задає суб'єкту саму технологію спілкування, як вона «присутня» в комунікативному процесі, визначає діяльність спілкування? Ми вважаємо, що такими є нормативна і креативна функції культури в їхньому діалектичному зв'язку.

Суб'єкт-суб'єктна природа спілкування передбачає в якості однієї з основних функцій культури функцію регуляції спілкування, а якщо говорити більш широко – нормативну функцію. Суб'єкт спілкування розуміє іншого, може стати на його позицію, робить зрозумілими для іншого свої думки і почуття тому, що з самого початку його спілкування організоване і регульоване універсальними соціокультурними нормами. Вони (норми) являють собою складні функціональні утворення. В самій нормативній функції можна виділити ряд підфункцій: інформаційно-гносеологічну, прагматичну, оцінну, проєктивну, регулятивну та інші, котрі в своїй сукупності забезпечують педагогові як суб'єкту спілкування моделювання ситуації, міжособистісних стосунків, комунікативного процесу в цілому. Отже, можна говорити про соціокультурні норми як про «нормомоделі» (В. Плахов) людського спілкування. При чому ця інформаційно-модельна сутність проявляється у всій різноманітності соціокультурних норм педагогічного спілкування – в нормах-цінностях, нормах-ідеалах, приписах етикету, еталонах стосунків між вихователем і вихованцем, стандартах комунікативної поведінки (норми мовлення і нормативність невербальних знаків) тощо. Весь цей комплекс умовно об'єднується у норми-принципи і норми-алгоритми.

Виняткова важливість нормативної функції культури, її «тотальність» сприяють тому, що вона іноді заступає собою для деяких дослідників поліфункціональність культури, і тоді культура спілкування зводиться лише до засвоєння і дотримання особистістю соціокультурних норм. У такому розумінні яскраво проявляється те викривлення, яке значною мірою характеризує освітянську практику – ухил на формування стандартизованої, звично-нормативної свідомості і поведінки, мало придатної в складних ситуаціях, де

необхідна самостійність рішень, вихід за рамки готових рецептів, тобто потрібний прояв творчих потенцій, творчої активності особистості. Таким чином, гостро постає питання про діалектику норми і творчості у формуванні і реалізації комунікативного потенціалу педагога.

Соціокультурні норми ніколи не охоплюють всю повноту реального спілкування. Адже норма є тільки моделлю дійсності, тобто охоплює, фіксує лише «типове в типових обставинах». У силу цієї принципової неповноти в самих соціокультурних нормах закладена можливість і необхідність творчості. Звідси стає зрозумілим наше твердження про «парність» нормативної і креативної функцій культури. Адже норма і творчість – два крила культури спілкування.

У реальному педагогічному спілкуванні завжди залишається момент несподіванки, неоднозначності ситуації, перехресного впливу особистісних факторів, що об'єктивно несе в собі необхідність творчості, імпровізації, ініціативи, актуалізації всього культурного потенціалу вихователя, – тільки за цих умов педагог може проявити себе дійсно як суб'єкт професійного спілкування. Для педагога спілкування – це ситуація постійного вибору (позиції, дій), і він повинен вибирати не лише в заданих нормами рамках, але й проявляти здатність творчого підходу до педагогічної дійсності, творити міжособистісні цінності та стосунки. У творчому діалогічному спілкуванні фокусується все багатство культурних сутнісних властивостей педагога, тут він керується не просто цілями професійної діяльності, взятими вузько утилітарно, а вищими духовними потребами, що перетворюють педагогічне спілкування в культуротворчий акт, у співтворення вихованця та істинну самореалізацію вихователя.

Звичайно, необхідно мати на увазі, що коли ми класифікуємо педагогічне спілкування як «нормативне» чи «творче», то тим самим відмічаємо лише домінуючу тенденцію в способі його реалізації. За своєю сутністю спілкування ніколи не може бути ні нормативним, ні творчим у чистому вигляді. Тому краще говорити про гармонію, про оптимальність цих двох універсальних тенденцій-функцій культури. Творчість поза нормами культури, без опори на її фундамент – хаос, спілкування поза творчістю – абсурд. Діалектична єдність нормативної і креативної функцій – вихідний пункт у пошуку узагальнюючого критерію сформованості культури спілкування педагога, виділеного за «діяльнісно-технологічною» ознакою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців мистецького профілю: колективна монографія / Д. І. Балдинюк [та ін.], Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2021. 134 с.

КЛЮЧОВІ КРИТЕРІЇ РОЗВИТКУ «М'ЯКИХ» НАВИЧОК ВЧИТЕЛЯ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У законодавчо-нормативних документах (Законі України «Про освіту» (2017), Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні (2018), «Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста) (2020), Положеннях «Про Центри професійного розвитку педагога» (2020), «Про сертифікацію педагогічних працівників» (2019) та ін.) акцентується увага на тому, що найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть учителі, насамперед учителі початкової школи, які зорієнтовані на навчання впродовж життя, здатні критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі, бути лідерами, партнерами, менторами. Саме тому сучасний учитель початкових класів має володіти не лише професійними, «твердими» навичками, що визначають професійність, сформованість методичної, інноваційної та інших компетентностей, а також умінням швидко орієнтуватися в ситуації невизначеності, добирати відповідний стиль педагогічної взаємодії, реалізовувати стратегію партнерства, діалогової взаємодії, виявляти емпатію, здійснювати рефлексію власної професійної діяльності, що можливо за умови сформованості «м'яких» («гнучких», соціальних) навичок [1, с. 63-64].

Численні дослідження свідчать про те, що в усьому світі роботодавці сьогодні вимагають від фахівців наявності «м'яких» навичок, тобто міжпрофесійних, які дозволяють адаптуватися до нових умов, змінювати сферу зайнятості, виконувати нестандартні завдання. За результатами опитування українських компаній, у перспективі до 2030 року серед найбільш затребуваних будуть емоційний інтелект, критичне мислення, управління змінами [4, с. 25].

У науково-методичній літературі представлено декілька варіантів класифікацій соціальних навичок, які є загальними, спільними для людей різних професій. На основі аналізу відповідних джерел нами визначено «м'які» навички вчителя початкової школи, що у педагогічній діяльності набувають статусу домінуючих, та є складовими професійної компетентності сучасного вчителя, а саме: комунікативні, критичне мислення, емоційний інтелект, адаптивність, стресостійкість. Ефективність їх сформованості у педагога визначається за допомогою критеріїв.

У працях вітчизняних і зарубіжних науковців (С. Гончаренко, А. Губа, А. Дубасенюк, Н. Ничкало, Т. Фурман та ін.) проаналізовано зміст поняття «критерій» як ознаки, що є підґрунтям оцінки якості певного процесу [2, с. 37].

Л. Поперечна зазначає, що зміст критеріїв професійного розвитку вчителя початкових класів відображає динаміку особистості педагога як суб'єкта діяльності, ступінь оволодіння професійними засобами, методами вирішення

професійних завдань. Критерії мають бути спрямовані на розкриття низки якісних ознак (показників), відображення динаміки вимірюваної якості в часі і культурно-педагогічному просторі, охоплювати основні види професійної діяльності вчителя початкової школи [5].

Державна служба якості освіти України (ДСЯОУ) застосовує конкретні критерії та вимірювані індикатори для об'єктивного оцінювання рівня компетентності вчителя початкових класів під час вивчення його досвіду роботи.

У представленій структурі професійних компетентностей знаходимо емоційно-етичну, критерієм оцінювання якої є розвиток емоційного інтелекту, емоційно-етична сфера особистості вчителя [3].

Враховуючи зазначені вимоги щодо критеріїв, вважаємо за необхідне доповнити їх показниками, які відображають специфіку розвитку «м'яких» навичок вчителя сучасної початкової школи.

На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури нами визначено ключові критерії рівнів розвитку «м'яких» навичок у вчителя початкових класів: *мотиваційний, когнітивний, технологічний*.

Мотиваційний критерій рівня розвитку «м'яких» навичок зорієнтований на виявлення внутрішньої та зовнішньої мотивації, зацікавленості, прагнення бути успішним, усвідомлення важливості володіння соціальними навичками як складової професійної компетентності вчителя початкової школи.

За допомогою *когнітивного* критерію визначаємо рівень засвоєння та розуміння вчителем змісту «м'яких» навичок, завдань та позитивного впливу на ефективність професійної діяльності вчителя початкової школи.

Технологічний критерій спрямований на визначення рівня розвитку: практичних і теоретичних умінь, володіння педагогічними технологіями, уміння раціонально використовувати різні форми і методи на практиці, здатності до результативної роботи та підвищення рівня професійної компетентності тощо.

Отже, зазначені критерії є ключовими для діагностування показників та рівнів розвитку окреслених нами «м'яких» навичок у вчителів сучасної початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білоус О. Розвиток «м'яких» навичок учителя початкових класів нової української школи: методологічні орієнтири. *Естетика і етика педагогічної дії*. Вип. (29). 2024. С. 63-75. URL: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2024.29.306136>

2. Горохівська Т. Критерії та показники розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів фахових дисциплін технічних закладів вищої освіти. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки. Вип. 22(3). 2021. С. 37-47. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v22i3.510>

3. Державна служба якості освіти України. Оцінювання професійних компетентностей вчителя початкових класів під час сертифікації. URL: <https://sqe.gov.ua/ocinyvannya-15-profkompetentnostey-vchyteliiv-sertyfikaciya/>

Зазвичай, навчальний рік починається з теми «Літні канікули», в якій акумулюється повторення лексичного матеріалу з тем «Розклад дня», «Розваги та хобі», «Пори року та погода» і граматичного – минулі часи. Уроки французької мови сплановані з урахуванням індивідуальних можливостей учнів (індивідуальні та парні завдання, використання інтерактивних вправ), що допомогло здобувачам освіти створити та презентувати індивідуальні проекти: «Мій робочий день» (8 кл.) та «Щоденник подорожі» (9 кл.).

Підготовка та виконання проектів дає можливість кожному учневі працювати під час уроку у своєму темпі, розвивати навички самоаналізу, збагачувати свій словниковий запас, стимулює до подальшого вдосконалення мовних навичок.

Якщо поміняю місцями літери в слові SMART.

A (achievable досяжні цілі є реалістичними та доступними, що забезпечує мотивацію та здійсненність) – ціль досяжна та реалістична для будь-якої дитини/здобувача освіти, яка/який вивчає іноземну мову в освітньому закладі.

Найчастіше на уроках французької мови використовую мобільні додатки (Duolingo), онлайн-платформи Quizlet (<https://quizlet.com/user/vojtkoau/classes>), Wordwall (<https://wordwall.net/fr/myactivities>), інтерактивні технології, освітні платформи, що дозволяє залучити всіх учнів до активної роботи на уроці. Навчальні презентації, автентичні аудіо- та відеоматеріали, роблять навчання цікавим, доступним, різноманітним, підвищують мотивацію, покращують лексико-граматичні навички учнів.

R – (relevant актуальні)

Переконана, що актуальність тематики є одним із основних положень SMART-технології. Це підвищує мотивацію та зацікавленість учнів, сприяє розвитку міжкультурної компетенції, критичного мислення. До чітко дозованого лексико-граматичного матеріалу добираю сучасні відео/аудіо автентичні матеріали, які цікаві тинейджерам та відповідають їх віковим інтересам, розуміючи, що сучасний здобувач освіти не буде вчити те, що йому не цікаво або нудно.

Вивчаючи тему «Музика та емоції. Музичні стилі та виконавці» (8 клас), працюю з піснею. Це робить навчання більш захоплюючим, викликає емоції, дає можливість учням дізнатись більше про звичаї, настрої та менталітет народу, мову якої вивчають. Так, у класичному французькому шансоні (пісні) є весь необхідний культурологічний, ідіоматичний, граматичний матеріал, але він не сприймається сучасними учнями. Молоді виконавці Заз (<https://www.youtube.com/watch?v=ydtryV65UGk>) та Гайл Анн Дорсей (<https://www.youtube.com/watch?v=bjYhwfZWDI4>) сучасно інтерпретували пісні Едіт Піаф та Джо Дассена.

І саме ці сучасні інтерпретації зацікавили учнів, що залучило їх до активної роботи, зробило активними учасниками уроку, учні висловили свої емоції від сприйняття почутого.

На уроках іноземної мови використовую різні види роботи з текстом пісні:

- прослуховування з метою викликати емоції, висловити свій емоційний стан;
- прослуховування з метою висловити припущення щодо тематики пісні;
- заповнення пропусків в тексті пісні з метою активізації вже вивченого лексико-граматичного матеріалу;
- задати запитання до тексту пісні з метою тренування вживання спеціальних запитань та граматичних форм дієслів;
- написати відповідь на текст пісні (наприклад, *Salut / L'été indien* Joe Dassin) або переказ від іншої особи, дописати інший фінал з метою розвитку креативного мислення та навичок письма;
- аудіювання, відтворення тексту пісні з метою формування фонетичних навичок учнів.

T - time-bound обмежені у часі

З метою оптимізації часу на уроці планую короткі, але насичені вправи, використовую рольові ігри (1. Ви – диктор телебачення, який презентує прогноз погоди – активізація лексики з теми «Погода. Пори року» та теперішнього/ майбутнього часу. 2. На прийомі у лікаря – вміти представити себе, розповісти стисло про свою проблему, надати пораду, вживання дієслів у минулому часі та в наказовій формі. 3. Ви – письменник/ письменниця, який/яка презентує свою книгу в книжковому магазині – розвиток навички стислого переказу сюжету з цікавинками), інтерв'ю (взяти інтерв'ю в улюбленого співака/ групи – активізація вживання різних типів запитань), діалоги для практичного засвоєння мови (розмова по телефону друзів з метою домовитись про відвідання кіно та театру в залежності від уподобань // вибір подарунку на день народження другу/ подрузі, та інше) – все це розвиває навички комунікації.

Практика короткотривалих проєктів, які виконуються вдома або в групах на уроці, дають можливість учням використовувати мову комплексно, інтегруючи всі навички: аудіювання, читання, письмо і говоріння.

Використання онлайн-платформ Quizlet, Wordwall чи завдань «Склади історію» за малюнками є візуальним, динамічним, сприяє активізації лексико-граматичного матеріалу, допомагає учням активно включатися в урок.

Літера M — measurable (вимірні цілі встановлюють критерії для оцінки прогресу).

Оцінювання – це своєрідний вид оплати за ті чи інші досягнення. Бо все, що безкоштовне, не цікаве сучасному

Raconter le voyage de Sophie et Marc
au passé composé

учневі. І формувальне оцінювання є саме тим видом оцінювання, яке дозволяє вчителю відстежувати прогрес учня, надає зворотний зв'язок, спрямоване на підтримку мотивації і заохочення до подальшого розвитку здобувача освіти.

Отже, створення ситуації успіху на уроці має велике значення для інтелектуального і морального розвитку учнів. Успіх мотивує їх до подальшого навчання, формує впевненість у власних силах та покращує загальну атмосферу в класі, а сучасні технології, індивідуальний підхід та мотиваційна підтримка вчителя допомагають учням досягати результатів та відчувати задоволення від навчання.

УДК 378:37.02

Наталія Гатемж, м. Чернівці

ДИДАКТИЧНІ ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Одним із важливих засобів підготовки майбутнього фахівця у галузі мистецтва є використання в освітньому процесі різних дидактичних технологій і вправ. Наводимо зразки вправ із практичного досвіду кафедри декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва ЧНУ імені Юрія Федьковича.

Психолого-педагогічний брейнстормінг – це нестандартна форма методичної роботи, що дає можливість виявити загальну ерудицію студентів, являє собою різновид дискусії, це змагання різних методичних ідей реалізації однієї і тієї самої проблеми. Даний вид роботи зі студентами сприяє залученню їх до спільної групової творчої роботи з підвищення теоретичного та практичного рівнів педагогічної майстерності, дає можливість поєднувати індивідуальні та групові форми роботи зі студентами, активізує їх творчі сили.

На практичному заняття з «Основ педагогічної майстерності» учасники брейнстормінгу об'єднуються в три команди, визначають капітанів. Ведучий оголошує порядок і правила гри, відповіді команд оцінює методичне журі, яке враховує: правильність, точність, оригінальність, швидкість, активність.

I раунд. Психологічний портрет сучасного учителя образотворчого мистецтва. Завдання: створити модель психологічного портрета сучасного учителя образотворчого мистецтва, визначивши риси: інтелектуальні, моральні, вольові. II раунд. Рольова гра «Стилi керування». Завдання: 1. Кожна команда дає характеристику одному зі стилів керування. 2. Кожна команда розігрує запропоновану ситуацію відповідно до обраного стилю керування. III раунд – вправа «Банк естетичних цінностей». Завдання: команди по черзі називають естетичні цінності та відправляють їх у «банк» на збереження. IV раунд – «Учитель – «фізіономіст». Завдання: уважно роздивитися малюнки, на яких зображено емоції, та розшифрувати їх. Оцінювання: за кількістю правильних відповідей.

З метою реалізації другої та третьої педагогічної умов використовувалася система методів і прийомів, що стимулюють формування знань про існуючий регіональний та всеукраїнський досвід естетичної виховної діяльності,

розуміння студентами себе й іншого, оцінювання й самооцінювання, опрацювання психолого-педагогічної літератури та періодичних видань з метою створення власної навчально-методичної скарбнички «Портфоліо педагогічних виховних технологій у виховній естетико-культурній діяльності зі школярами». Суть портфоліо полягала в тому, що за наслідками відвідування лекцій у папку навчальних досягнень студенти кладуть конспекти лекцій і першоджерел, перелік індивідуально поставлених до викладача запитань на підсумковому етапі лекції, додаткові інформаційно-пошукові матеріали відповідно до кожної теми лекції.

На даному етапі підготовки, у контексті практичних занять з «Методики викладання спецдисциплін» метою проведення *тренінгового заняття «Учитель – вічний учень»* було активізувати творчий потенціал майбутніх учителів образотворчого мистецтва; удосконалити знання, уміння і навички організації різних видів педагогічної діяльності; стимулювати бажання студентів підвищувати свій фаховий рівень.

Першою вправою тренінгу був *мозковий штурм «Ідеальний учитель образотворчого мистецтва: який він?»* (робота в групах). Кожній групі студентів пропонується назвати риси, властивості та характерні ознаки ідеального вчителя образотворчого мистецтва у відповідних аспектах (як фахівця, працівника, людини). Свої думки учасники тренінгу записують на запропонованих аркушах А1. Результати роботи обговорюються спільно, учасники інших груп можуть робити доповнення. Спільно визначаються основні характеристики ідеального педагога, вони записуються на картках у вигляді краплинок дощу і закріплюються біля дерева пізнання. Учасникам тренінгу пропонується також розглянути наукову узагальнену модель ідеального педагога.

Дискусійна карусель «Учитель: хто він?». Викладач озвучує певну думку, а студенти пояснюють, чи погоджуються вони з почутим і чому; відповіді аргументуються або спростовуються, висловлюється своє сприйняття даної інформації. Отже, учитель: хто він? Учитель – завжди лікар... Учитель – художник... Учитель – актор... Учитель – скульптор... Учитель – великий психолог... Учитель – творець... тощо.

Вправа «Методичні пазли» (робота в групах). Кожній групі студентів пропонується скласти «методичні пазли» (текстовий зміст пазлів тематичний – педагогічні поняття, вислови видатних педагогів про виховання, народна мудрість, поради вихователям тощо). *Вправа «Рука допомоги»*. Майбутнім педагогам роздають картки у вигляді «руки допомоги», на яких пропонують записати прізвища та імена тих студентів, до яких вони найчастіше звертаються за професійною допомогою. Результати вправи озвучуються. Картки з іменами, які повторюються кілька разів (більше 3-5), закріплюються навколо «дерева пізнання». Викладач акцентує увагу на тому, що у складних ситуаціях кожному члену колективу не варто замикатися у собі, залишатися сам на сам з проблемою, що у колективі є люди, котрі завжди радо придуть на допомогу, нададуть консультацію, мудру пораду, підтримають.

Тренінгове заняття «Професійна компетентність – запорука успішної професійної діяльності» (додаток М.4) спрямоване на розширення знань студентів про зміст поняття «професійна компетентність»; визначення ключових складових професійної компетентності педагога; допомогу в організації професійного самовдосконалення та самоосвіти; розкриття шляхів самореалізації особистості вчителя образотворчого мистецтва. Початок заняття проходив у вигляді *інформаційних повідомлень* «Особливості професійної спрямованості особистості педагога» та «Професійна компетентність учителя».

Нестандартною та наочною була *вправа «Крок до успіху»*. Викладач роздає учасникам картки у вигляді ступні та пропонує записати ті риси, ознаки, якості, характеристики, яких, на їхню думку, їм не вистачає і яких вони прагнуть набути аби стати більш успішними у роботі з учнями. Далі простилає вишитий рушник, на якому всі студенти спільно викладають «доріжку професійної майстерності», кожен роблячи свій «крок до успіху» (вправа коментується кожним учасником заняття).

З метою розвитку вмінь самоаналізу та самопізнання студентам було запропоновано вести *щоденник самопізнання (досягнень)*, у якому вони фіксували результати психодіагностичних методик, осмислювали методи й прийоми, які застосовувалися під час проведення тренінгових занять, аналізували сильні та слабкі сторони своєї роботи, робили власні узагальнення та висновки щодо вироблення в себе зазначених якостей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гатеж Н.В. Підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до виховання естетичної культури учнів закладу загальної середньої освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича, Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих ім. Івана Зязюна. Київ, 2019. 353с.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ О. РУДНИЦЬКОЇ У РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Зростання ролі вчителя в сучасному суспільстві, розширення його функцій, ускладнення освітніх завдань, змісту та технологій підготовки майбутніх вчителів зумовлюють підвищення вимог до особистості вчителя. Крім професійних знань, умінь та навичок, учитель має володіти педагогічною майстерністю, критеріями якої є гуманність, науковість, педагогічна доцільність, результативність, демократичність, творчість (оригінальність).

В сучасних умовах пошуку ефективних шляхів розвитку мистецько-педагогічної освіти цінними є ідеї Оксани Петрівни щодо особистісного і професійного розвитку вчителя. Вчена зазначала, що специфіка педагогічної освіти передбачає опанування майбутніми фахівцями різнобічного кола гуманітарних наук, поглиблене вивчення конкретної галузі знань у контексті ознайомлення з загальнолюдською культурою, різними видами мистецтва, сучасними способами наукової діяльності в усьому їх розмаїтті. Тільки ерудований фахівець на основі глибокого аналізу педагогічних проблем, що виникають, здатний віднайти оригінальні та ефективні шляхи досягнення поставленої мети. Вчена також акцентувала увагу на педагогічній творчості, яка і зумовлює зв'язок та взаємозбагачення педагогічної науки і педагогічної майстерності, надає імпульс їх нерозривному розвитку [2, с. 14].

О. Рудницька визначає типові ознаки педагогічної майстерності:

- педагогічна майстерність – це характеристика безпосередніх дій, що відповідають певній ситуації;
- поняття «майстерність» – невідривне від конкретної особистості, а тому завжди має глибоко індивідуальний характер;
- майстерність не можна передати, передаються лише окремі приклади, зразки дій, рекомендації, поради;
- майстерність – це інтегративне поняття, яке передбачає синтез знань, досвіду і якостей особистості;
- майстерність – це особливий стан творчого самовираження, активності, різнопланового бачення ситуації, її глибокого усвідомлення або розвинутої інтуїції;
- майстерність – це здатність рухатися до мети, чітко уявляти її з різних сторін; прагнення до удосконалення і завершення розпочатої справи на якнайвищому якісному рівні [2, с. 14-15].

Важливим і актуальним є твердження Оксани Петрівни про те, що всі нововведення, зокрема і оновлення, збагачення і розширення змісту мистецької освіти, залишаються нереалізованими, якщо залишається незмінною педагогічна технологія, яка не спрямовується на розвиток особистісного досвіду суб'єктів освітнього процесу. Разом з тим, впровадження нових технологій вимагає відповідної підготовки вчителя, професійне становлення якого також

відбувається в органічному взаємозв'язку з особистісним розвитком. Тому зрілість учителя як особистості виступає невід'ємною складовою розвитку його професіоналізму: особисті риси педагога суттєво впливають на професійну діяльність, а професійна діяльність є важливим чинником формування особистості [2, с. 33].

На думку вченої, завдання особистої орієнтації зумовлюють необхідність набуття вчителем нетипових для традиційної освіти вмінь: розкривати учням своє особистісне бачення мистецького твору; активізувати їхні процеси переживання; «відчувати» внутрішній світ іншого, його особистісні потреби; здійснювати діалогічне спілкування; імпровізувати; бути драматургом, режисером і учасником тих чи інших педагогічних ситуацій. Ядро професійної позиції становить стиль педагогічного мислення, оволодіння яким виявляється у «зміщенні» установок із змістово-процесуальних аспектів навчання (засвоєння, мислення) на ціннісно-смыслові (місце, роль художнього пізнання у життєвій самореалізації учня, стимулювання процесів усвідомлення ним самоцінності мистецького твору). Отже, реформування освіти потребує, з одного боку, «вчителя нової формації», а з іншого – його підготовка стає реальною тільки у межах нової освітньої парадигми [2, с. 34].

У своїх дослідженнях Оксана Петрівна дійшла висновку, що запровадження нових підходів до вирішення педагогічних проблем спричинило необхідність звернення до тих філософських, естетичних, мистецтвознавчих ідей, які вважалися далекими від засад мистецької освіти. Серед них на особливу увагу заслуговують концепції феноменології, що кардинально змінюють ставлення до самого мистецтва, його призначення, соціокультурних функцій. Феноменологічний метод (на відміну від традиційної естетики) розглядає мистецтво не як відображення дійсності, а як вираження смислової предметності в міфолого-символічній матеріальності (художніх засобах). Отже, розуміння мистецького твору має бути спрямованим на досягнення глибинної сутності художнього образу, а не лише його зовнішньої форми як візуальної чи звукової репродукції реального предмета [3, с. 10]. Специфіку художнього явища становить повна вираженість суб'єктивного світобачення митця, його особистісного розуміння створеного ним самим смислу твору, а це передбачає глибоко особистісний рівень художнього сприйняття твору реципієнтом. У такий спосіб феноменологія теоретично обґрунтовує можливість і необхідність неповторно-індивідуального досягнення мистецтва, самовираження кожного суб'єкта художнього спілкування – і автора, і сприймаючого, і виконавця (для певних видів мистецтва) [3, с. 11].

Отже, наукова спадщина професора О.П. Рудницької є безцінним джерелом впровадження ідей у змісті мистецько-педагогічної освіти. Думки вченої щодо концептуальних засад розвитку мистецької освіти, пріоритетів нового педагогічного мислення (гуманізм, культуровідповідність, духовність, символічність, полікультурність тощо), національних історичних традицій, ствердження принципів інноваційної діяльності вчителя та його особистісного

розвитку не втрачають свої актуальності і набули нового наукового осмислення у контексті реформування сучасних мистецьких науково-освітніх напрямів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вовк М.П., Грищенко Ю.В. Наукові школи в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України: персонологічний аспект. *Естетика і етика педагогічної дії*. Вип. 15. Київ-Полтава, 2017. URL: <https://aesthetichpedaction.pnpu.edu.ua/article/view/175904/175732>
2. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посібн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
3. Рудницька О.П. Теоретичні засади сучасної мистецької освіти. *Диалог культур: Україна у світовому контексті*. Художня освіта. Зб. наук. праць Ред. кол.: І.А. Зязюн (голов. ред.), С.О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.). Н.Г. Ничкало, О.П. Рудницька та ін. Львів: Світ, 2000. Вип. 5. С. 3-12.

УДК 37.018

Марина Головченко, м. Київ

РОЗВИТОК МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ У НЕФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ

Для сучасного вчителя стає характерним володіння компетенціями, які дають змогу ефективно взаємодіяти з медіа та іншими інформаційними службами, розвивати критичне мислення кожного здобувача освіти, поглиблювати майстерність аналізу та відбору важливої інформації учнів, формувати їх медіакультуру. Але для цього обов'язковим є формування власної медіакомпетентності.

У Концепції впровадження медіаосвіти в Україні говориться про потребу опрацювання стереотипів медійної грамотності педагогів, запровадження медіакомпетентності у фахові стандарти підготовки вчителів, врахування вимог медіаінформаційної грамотності в освітніх програмах, розробка навчальних медіаосвітніх курсів для підготовки і перепідготовки фахівців» (Концепція впровадження медіа-освіти в Україні)[2].

Професійна педагогічна діяльність вимагає від фахівців розвинених навичок спілкування та високого рівня медіакомпетентності. При цьому формування медіакомпетентності майбутніх педагогів не є самоціллю, а являється невід'ємною складовою їхнього професіоналізму.

Медіакомпетентність педагога повинна включати здатність створювати медіатексти, вдало реалізовувати свій професійний потенціал у медійній сфері, адже зараз ця проблема знаходиться на піку свого розвитку і одночасно піддається інтенсивному розгляду.

Здійснюючи теоретичний аналіз проблеми розвитку змісту медіаосвітньої компетентності майбутніх вчителів у закладах вищої педагогічної освіти, визначено, що медіакомпетентність майбутнього вчителя нової української школи має включати в себе такі складові: загальнокористувацьку, загальнопедагогічну і предметну медіакомпетенції. Виявлено, що вчителі володіють переважно

достатнім рівнем готовності до засвоєння знань про сприйняття та аналіз медіатекстів, застосування цих знань у різних ситуаціях, розвиток досвіду розробки медіатекстів, творчого контакту з медіа, що є основою методики формування медіакомпетентності сучасного вчителя, але лише окремі вищі навчальні заклади включають у підготовку майбутніх вчителів курси з медіаосвіти

Система післядипломної педагогічної освіти цілеспрямована на підняття фахового рівня вчителів до світових стандартів, вимог часу, індивідуально-особистісних та виробничих потреб; удосконалення наукового та загальнокультурного потенціалу особистості вчителя, тому на її базі також впроваджується медіаосвіта педагогів. Підвищення кваліфікації педагогів з медіаосвіти проходить у формі тренінгів, семінарів, практичні форми роботи; презентації колективних робіт/проектів; дистанційних курсів, конференцій.

Завдання такої підготовки: систематизувати знання щодо сучасного медіапростору; маніпулятивного впливу медіа; конфіденційності персональних даних; безпечного знаходження в мережі; інтеграції елементів медіаграмотності в навчальні предмети; ігрових методик навчання медіаграмотності; створення медіапродукту; академічної доброчесності. Сформувати вміння (навички): контролювати власне інформаційне середовище; перевіряти інформацію та шукати першоджерела; користуватися практичними маркерами розпізнавання недостовірної інформації; інтегрувати елементи медіаграмотності в освітній процес; бути неупередженим під час сприйняття та передачі інформації; створювати медіапродукти. Розвинути установки до: професійного саморозвитку; відповідального ставлення до поширення інформації; усвідомленого медіаспоживання; стійкої громадянської позиції; удосконалення змісту власних навчальних предметів; розвитку творчого мислення, креативності.

Очікувані навчальні результати: знання: сучасного медіапростору; маніпулятивного впливу медіа; конфіденційності персональних даних; безпечного знаходження в мережі; інтеграції елементів медіаграмотності в навчальні предмети; ігрових методик навчання медіаграмотності; створення медіапродукту; академічної доброчесності. Вміння: контролювати власне інформаційне середовище; перевіряти інформацію та шукати першоджерела; користуватися практичними маркерами розпізнавання недостовірної інформації; інтегрувати елементи медіаграмотності в освітній процес; бути неупередженим під час сприйняття та передачі інформації; створювати медіапродукти. Установки до: професійного саморозвитку; відповідального ставлення до поширення інформації; усвідомленого медіаспоживання; стійкої громадянської позиції; удосконалення змісту власних навчальних предметів; розвитку творчого мислення, креативності [1].

Напрямок підвищення кваліфікації освітян - це комплекс всіх можливостей, який допомагає у зручному форматі і без стресу проходити курси та вебінари від найкращих спікерів. Щодня національна освітня платформа «*Всеосвіта*», об'єднуючи різні сервіси та інструменти, розвиває культуру якісних українських освітніх матеріалів.

Для підвищення рівня медіаосвіти вчителя платформа пропонує програми, мета яких: мотивувати вчителів, керівників шкіл, шкільних управлінців розвивати нові медіаосвітні компетентності та застосовувати набуті знання до навчального процесу, навчити педагогів створювати медіа продукти разом з учнями та розробляти заняття по

медіа грамотності; закріпити вміння використовувати практичні приклади для виявлення та аналізу різних медіаресурсів, а також для розробки підходів до навчання для вирішення проблем цифрового громадянства; розвиток професійних компетентностей (знання навчального предмета, фахових методик, технологій); формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей вмінь, визначених частиною першою статті 12 Закону України «Про освіту».

Запропоновані курси дозволять опанувати стратегії та процедури критичного мислення, що дасть змогу підвищити вашу особистісну ефективність та успішність ухвалених рішень. У курсах подано огляд розвитку критичного мислення на різних стадіях розвитку учнів, як допомогти учням безпечно поводитися у мережі Інтернет, наведенні практичні вправи та завдання для розвитку вміння відрізнити правдиву інформацію від фейкової, а також подано рекомендації, як використовувати на уроках ці вправи та ігри. Можна дослідити різні типи засобів масової інформації, такі як газети, журнали, телебачення та соціальні медіа. Ці курси також дасть можливість глибше зрозуміти роль, яку медіа відіграють у нашому житті, одночасно формуючи свій словниковий запас та даючи мовні навички, необхідні для аналізу прочитаного та перегляду. Наприкінці можна оцінити довіру та якість медіа-вміст, з яким ви стикаєтесь [3].

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться/набуватимуться: *загальні*: вміння формувати безпечне новітнє освітнє середовище; володіти сучасними інформаційними технологіями для ефективної комунікативної взаємодії з учасниками освітнього процесу; здатність до самостійного пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел; здатність самостійно навчатися та розвивати особистісний потенціал; здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства; знання і розуміння сучасних тенденцій розвитку освітнього процесу; *фахові*: інформаційно-цифрова компетентність - здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, активізувати потенціал цифрового інтелекту особистості в умовах реформування освіти [5].

Якщо говорити про зміст медіаосвіти педагогів, то він повинен суттєво відрізнитися від програм, за якими готують журналістів, інших фахівців мас-медіа. Система медіаосвітньої підготовки учителя включає в себе такі компоненти: - вивчення теоретичної і методичної бази медіаосвіти (український та зарубіжний досвід); - ознайомлення з досвідом медіаосвіти в сучасному освітньому просторі; - оволодіння практичними навичками; - популяризація педагогічного досвіду в галузі медіаосвіти.

Важливо підкреслити, що сучасне суспільство потребує педагогів, які не лише є технічно медіаграмотними, а усвідомлюють особливості функціонування медіа та закономірності їх існування, адекватно сприймають та в подальшому інтерпретують медійну інформацію, фільтрують її та критично осмислюють. Саме такі здібності забезпечать самостійність особистості, її незалежність від наявних стереотипів, дозволять зберегти критичну автономію та критичну

дистанцію, тобто автономізувати себе від впливу медіа, зберегти здатність індивідууму лишатися індивідуумом [4].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Запороженко М. Програма «Основи медіаграмотності сучасного педагога: практичні навички та інтеграція в освітній процес». 2020. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/11BqnrR3zAvPKgBkgL3zy1tUoJxjM1GfZ>
2. Концепція впровадження медіа-освіти в Україні // Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України [Електронний ресурс]. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/11048/2010-09-29-kontseptsiya-vprovadzheniya-mediaosviti-v-ukraini/>
3. Клокар О. Програма «Медіаграмотність педагогічних працівників закладів освіти: проблеми набуття та підходи до вдосконалення». URL: <https://vseosvita.ua/user/id977691/course>
4. Потятинник Б. В. Медіа: ключі до розуміння. Львів: Паіс, 2004. 312 с.
5. ТОВ «Всеосвіта» Програма «Медіаграмотність як складова інформаційно-цифрової компетентності педагога». URL: <https://vseosvita.ua/course>

УДК 37.013.3

Надія Грачова, м. Київ

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛІВ: ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ

У законодавчо-нормативному освітньому полі інноваційна компетентність вчителя суголосна положенням важливих документів, де акцентується увага на необхідності упровадження інновацій в освітній процес та здійснення якісних змін у процесі євроінтеграційної векторності освітньої галузі загалом. У стратегічних документах також йдеться про інноваційного вчителя, який належить до нової формації, ментор, наставник, здатний генерувати інновації, адаптовувати цінні освітні практики у процесі викладання. Про означені актуальності йдеться у Законах України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), Концепції Нової української школи (2016), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), Державному стандарті початкової освіти (2018), Державному стандарті базової середньої освіти (2020), Державному стандарті профільної школи (2024) та ін.

В українському законодавчому дискурсі вперше сутність компетентності визначено у Законі України «Про освіту» (2017): «Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [2]. Саме на інноваційній компетентності вчителя зацентровано увагу в Концепції Нової української школи (2016), де готовність до інновацій визначається кризь призму реалізації технологічних

рішень, здійснення змін у змісті освіти, у формах навчання, у процесі співпраці батьків, управлінців, учителів [3].

Важливим кроком у законодавчо-нормативному врегулюванні інноваційної компетентності вчителя стало обговорення і затвердження Професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020), що передбачає визначення і характеристику наскрізних компетентностей, окреслення портрету учителя, його професійної ідентичності, опис трудових функцій, узагальнення професійних компетентностей учителя відповідно до кваліфікаційних категорій педагогічних працівників (Рис. 1).

Рис. 1. Структура проекту Професійного стандарту учителя нового покоління / Н. Авшенюк, І. Андрощук, Л. Гриневич, С. Івашнюва, О. Ліннік, Н. Софій (2020). https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/40007/1/Linnik_O_PSVPSH.pdf

У Професійному стандарті вчителя 2020 року інноваційна компетентність учителя визначається як здатність спостерігати, аналізувати, інтерпретувати результати навчання, слідкувати за інноваціями, впроваджувати їх у свою педагогічну діяльність, ефективно працювати з інформаційними джерелами, розв'язувати педагогічні проблеми, спираючись на власний досвід та педагогічні дослідження [4].

У 2024 році Професійний стандарт вчителя було переструктуровано, оптимізовано компетентності, що уможливило більш системно окреслити сутність важливих професійних якостей учителя суголосно до професійних функцій. Так, інноваційну компетентність було імплементовано у сутнісні характеристики такої якості, як здатність до навчання упродовж життя, що відповідає дескриптору безперервного професійного розвитку вчителя. 3-поміж основних якостей – здатність до інноваційної діяльності, що відповідає власне інноваційній компетентності вчителя, включає такі складові, як:

- знання: наукові методи, форми, рівні й форми пізнання; освітні інновації, їхні характеристики; особливості організації інноваційної педагогічної діяльності; методи роботи з різними джерелами інформації;

- уміння і навички: застосовувати в педагогічній діяльності наукові методи пізнання, аналізувати інформацію щодо освітніх інновацій, умов їхнього впровадження, інтегрувати інновації у власну педагогічну практику; збирати, систематизувати й використовувати інформацію;

- комунікація: взаємодіяти в професійних спільнотах з питань інноваційної діяльності;

- виявляти авторитетність, інноваційність, самостійність і автономію, академічну добросесність, надавати пріоритетність розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної діяльності [5].

Визначені Професійним стандартом сутнісні характеристики інноваційної компетентності вчителя відповідають векторності утвердження компетентнісної парадигми освіти. Зокрема на Всесвітньому економічному форумі в Давосі (2020) було наголошено на необхідності формування навичок у педагогів закладів освіти різного рівня та їхньої освіти впродовж життя. Відтак виникла ідея «Революція перепідготовки» (Reskilling Revolution), що передбачає до 2030 року забезпечити фахівців певними навичками, освітою і забезпечує перехід до освітньої інноваційної моделі, яка сприяє розвитку здібностей особистості, її інноваційного потенціалу, необхідного мислення в сучасному світі [1].

Нині в Україні є необхідність узгодження сутнісних характеристик інноваційної компетентності вчителя з нормативними документами, що врегульовують процес сертифікації педагогів, підтвердження професійної кваліфікації, здобуття нового досвіду за результатами неформальної освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бурчак Л.В. Дефініціювання феномену інноваційної компетентності в педагогічній теорії і практиці. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 64. Том 1. 2023. http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/64/part_1/24.pdf

2. Закон України «Про освіту». 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

3. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» (2016). <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

4. Про затвердження Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». 2020. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasi-v-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti>

5. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти». Наказ МОН України №1225 від 29.08.2024 р. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf

6. Професійний стандарт учителя нового покоління / Н. Авшенюк, І. Андрощук, Л. Гриневич, С. Івашнєва, О. Ліннік, Н. Софій. 2020. URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/40007/1/Linnik_O_PSVPSH.pdf

УДК 7:74.01

Мирослава Жаворонкова, м. Чернівці

**ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ГРАФІЧНОМУ
АНАЛІЗІ ТРАДИЦІЙНИХ ОРНАМЕНТІВ**

Сучасні цифрові технології відкривають нові перспективи у вивченні традиційної культурної спадщини, зокрема орнаментального мистецтва. У статті висвітлюється значення використання цифрових інструментів у графічному аналізі українських традиційних орнаментів, а також розглядаються методи їх цифрової обробки, відтворення та порівняльного аналізу. Акцент зроблено на можливостях збереження, популяризації та інтерпретації культурних символів в умовах сучасного суспільства.

Традиційні орнаменти, зокрема в українській культурі, мають не лише естетичну, а й семантичну цінність. Вони є носіями історичної пам'яті, національної ідентичності та духовних цінностей. Сучасна епоха стрімкого розвитку цифрових технологій пропонує нові інструменти для дослідження, збереження та популяризації цієї спадщини. Графічний аналіз традиційних орнаментів за допомогою цифрових методів забезпечує детальне вивчення структури, композиції, колористики, а також дозволяє відтворювати втрачені зори.

Метою цієї роботи є аналіз використання цифрових інструментів у вивченні традиційних орнаментів, зокрема їх застосування у відтворенні геометрії орнаментальних елементів, моделюванні та порівнянні зорів різних етнографічних регіонів України.

Цифрові технології забезпечують точність, масштабованість і доступність під час вивчення орнаментальних структур. Важливими аспектами застосування цифрових інструментів є:

Оцифрування орнаментів. Для збереження автентичності традиційних орнаментів використовуються технології сканування високої роздільної здатності, 3D-моделювання та фотограмметрії. Завдяки цим методам можна створювати цифрові копії зразків вишивки, тканин, кераміки чи інших об'єктів.

Векторизація та аналіз структури. Оцифровані зображення орнаментів перетворюються у векторний формат, що дозволяє проводити точний графічний аналіз. Використання програм, таких, як Adobe Illustrator, CorelDRAW або спеціалізованих інструментів для векторизації, дає можливість виділити ключові елементи композиції, відновити пошкоджені фрагменти та моделювати симетрію.

Аналіз кольорової палітри. Використовуючи графічні редактори або спеціалізовані програми для аналізу колористики (наприклад, Adobe Color або

ColorAnalyzer), дослідники можуть визначати автентичні колірні поєднання, типові для певного регіону чи періоду.

Порівняльний аналіз орнаментів. Цифрові інструменти дозволяють порівнювати орнаменти різних регіонів, визначати їх схожості та відмінності. Наприклад, за допомогою кластерного аналізу або машинного навчання можна ідентифікувати загальні риси орнаментів, типових для конкретної етнографічної зони.

Використання цифрових технологій у дослідженні традиційних орнаментів забезпечило значні досягнення:

- Реставрація та реконструкція втрачених узорів. Наприклад, на основі музейних зразків відновлено вишивку знищених артефактів.

- Створення цифрових баз даних. Проекти, такі як «Віртуальний музей української вишивки», дозволяють систематизувати інформацію про орнаменти та робити її доступною для дослідників і широкої аудиторії.

- Інтеграція традиційних орнаментів у сучасний дизайн. Завдяки оцифрованим зразкам зростає їх популярність у моді, графічному дизайні, архітектурі та сувенірному виробництві.

Цифровий аналіз традиційних орнаментів відкриває нові горизонти для міждисциплінарних досліджень, поєднуючи етнографію, мистецтвознавство, інформатику та інженерію. Зокрема, подальші дослідження можуть бути спрямовані на:

- Використання доповненої реальності для вивчення орнаментів у контексті народного костюма.

- Створення алгоритмів автоматичного визначення походження орнаменту за фотографією.

- Поглиблений семантичний аналіз орнаментів для виявлення їх культурного значення.

Використання цифрових інструментів у графічному аналізі традиційних орнаментів має велике значення для збереження та популяризації культурної спадщини. Завдяки сучасним технологіям дослідники отримують можливість детально аналізувати структуру, колористику та семантику орнаментів, а також адаптувати їх для використання у сучасній культурі. Цифрові технології виступають потужним засобом збереження національної ідентичності, створюючи місток між минулим і майбутнім. Вони сприяють поширенню знань про традиційне мистецтво серед широкої аудиторії, надаючи йому нового життя у глобалізованому світі. Інтеграція цифрових методів у культурологічні дослідження дозволяє виявляти раніше невідомі аспекти орнаментального мистецтва, розширювати горизонти міждисциплінарної співпраці та підвищувати цінність культурної спадщини як ресурсу для майбутніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Чорноморець А., Васильєва Т.В. Українська вишивка: Історія, техніка, стиль. Київ: Либідь, 2006.

2. Шандро М. Гуцульські вишивки. Львів: Світ, 2001.

3. Орел Л., Стогній Л. Народне мистецтво України на межі тисячоліть. Київ: Мистецтво, 2000.
4. Нечипоренко С. Українська вишивка. Полтава: Полтавський вісник, 2010.
5. Тарасенко Л. Цифрові методи в дослідженні культурної спадщини. Харків: Ранок, 2021.
6. Черненко Д.В. Графічний аналіз орнаментів за допомогою цифрових технологій. Київ: Вид-во КНУ, 2018.
7. Радкевич В.О., Пашенко Г.М. Технологія вишивки. Харків: Основа, 2002.
8. Zaslavsky, A. Digital Heritage: Methods for Analyzing Traditional Ornaments. New York: Springer, 2020.

УДК 347.181

Луо Сін'їн, м. Суми

КАТЕГОРІЯ «ТРАНСВЕРСАЛЬНІ КОМПЕТЕНЦІЇ» В МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТАХ

Поняття трансверсальних компетенцій/навичок знайшло відображення в міжнародних документах, але єдиний підхід до визначення поняття «трансверсальні компетентності» поки що відсутній.

Зокрема, у звіті ЮНЕСКО «Навчання: його цінності» («Learning: The treasure within») представлено трансверсальні навички, необхідні для ефективного адаптації до різних життєвих ситуацій, які фахівець зможе застосувати як в професійному, так і соціальному середовищі [1].

У документі «Assessment of Transversal Competences» увага зосереджена на таких трансверсальних компетентностях, як: критичне і інноваційне мислення, креативність, винахідливість, рефлексивне мислення, обґрунтоване прийняття рішень. Підкреслюється важливість інтерперсональних навичок: комунікаційних, організаційних, співпраці. Вагома роль відведена інтраперсональним навичкам: самодисципліні, мотивації, співпереживанню, чесності. Виокремлено також глобальне громадянство: поінформованість, толерантність, відкритість, повага до різноманітності, міжкультурне розуміння, здатність залагоджувати конфлікти [2].

Отже, в міжнародних документах трансверсальні навички/компетенції визначають як необхідні для ефективного адаптації до різних життєвих контекстів, які фахівець зможе застосувати в різних професійних та соціальних середовищах. Паралельно функціонують навички особистої ефективності, універсальні, або «м'які» компетенції, загальні компетенції, ключові компетенції, універсальні, трансверсальні навички. У документах їх часто використовують як взаємозамінні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Global Framework on Transferable Skills. November 2019. United Nations Children's Fund (UNICEF) 2019.

URL: <https://www.unicef.org/media/64751/file/Global-framework-on-transferable-skills-2019.pdf>

2. Care E., Luo R. Assessment of Transversal Competences. Policy and Practice in Asia-Pacific Region. Bangkok, UNESCO Bangkok, 2016. 50 p. URL: <https://bangkok.unesco.org/content/assessment-transversal-competencies-policy-and-practice-asia-pacific-region>

УДК 37.02:54

Людмила Маляр, м. Київ

ЦІКАВА НАУКА «ХІМІЯ»: ЛІТОПИСЦІ – ЧОРНИЛО – ПЕРО

Освіта – одна з найважливіших складових суспільства. Щоб виховати в учневі гідну особистість, щоб дати їм усю можливу інформацію для навчання, кожен учитель замислюється над проблемою: яким має бути сучасний урок, як організувати й провести його, щоб отримати максимальну віддачу від учнів? Які інновації слід ввести для того, щоб дітям було цікаво вчитися й краще запам'ятовувати новий матеріал.

Розглядаючи місце хімії серед інших предметів у школі, можемо сказати, що ця наука є унікальною й посідає особливе місце. Основи хімії – це фундамент загальних знань про елементи, речовини, що нас оточують, процеси, явища, які з ними відбуваються, і їх методи.

Яким має бути вчитель хімії? Вважаю, що у своїй професійній діяльності вчитель хімії має використовувати знання психолого-педагогічних і хімічних дисциплін, філософії, а на сьогодні ще й уміти інтегрувати ці знання з різними дисциплінами, показувати можливості хімічного експерименту використовуючи комп'ютерні програми, відео- та аудіозасоби, давати можливість учням чітко зрозуміти зміст і завдання хімії. Методи навчання – це один з найважливіших складників навчання і виховання учнів, спосіб керування й підвищення їхньої пізнавальної діяльності.

Композитор пише твори, архітектор створює проекти, вчитель, який навчає дітей, має бути творцем, повинен уміти спланувати урок таким чином,

щоб у дитини виникло бажання зацікавленості. У сьомому класі вивчаються

теми «Речовини, матеріали, фізичні тіла», «Речовини навколо нас», «Історія розвитку хімії» і саме напередодні відзначення Дня української писемності і мови здобувачам освіти було запропоновано проблемні питання «Із яких речовин і матеріалів створювали приладдя для письма?», «Як створили чорнило (компоненти суміші з хімічної точки зору)?». На уроках хімії опрацьовували ці питання у мініпроектах. Діти представили власні колекції рослинного матеріалу, який, на їхню думку, став основою для виготовлення підкладки для письма.

Мініпроектом до проекту «Історія розвитку хімії» стала представлена інформація про історію вироблення паперу в Україні. Для закріплення опрацьованого теоретичного матеріалу діти відвідали Музей друкарства і книги України, де практично ознайомилися з методом виготовлення паперу із ганчір'я.

На уроках хімії у дев'ятих класах вивчають тему «Однорідні і неоднорідні розчини». Чорнило — це приклад однорідного або неоднорідного розчину залежно від компонентів, із яких він складається. Теоретичний матеріал щодо цієї теми був успішно опрацьований з учнями під час захисту мініпроектів «Історія створення чорнила», «Чорнило — неоднорідна суміш», що дало змогу стверджувати про достатній рівень засвоєння теми. Але для результативності при вивченні хімії потрібно обов'язково закріпити знання на практиці.

У шкільній лабораторії під час практичної роботи діти експериментували при виготовленні чорного чорнила із дубильної речовини (крутої заварки чаю) й активованого вугілля, бо чорнильні горішки (гали) на листях дуба треба було збирати в серпні, як це робили ченці Києво-Печерської лаври (імовірно, саме такі чорнила готували ченці Нестору-літописцю), а ще із залізного купоросу. Практичною роботою з дотриманням техніки безпеки, звичайно, керує вчитель. Родзинкою заняття стало використання власноруч виготовленого чорнила для письма.

Природа дала нам великий спектр дивовижних речовин, хіміки навчилися їх правильно використовувати. Для збереження природних джерел матеріалів, науковці створили багато штучних, які і нині успішно використовуються.

Здобувачі/здобувачки освіти були вражені, наскільки кропіткою була праця літописців з практичної точки зору, як складно й повільно писати пером, оскільки це діти доби інформаційних технологій, без яких не уявляють свого життя.

УДК 373.3.015.31:17.026]:[37.035:39(=161.2)

*Лариса Мафтин, м. Чернівці
Інна Шмідт, м. Чернівці*

РОЗВИТОК ЕМПАТІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ

В умовах сучасного технократичного суспільства окреслилася тенденція стандартизації поведінки людини, спрощене сприйняття світу, інших, самого себе. У зв'язку з цим особливої ваги набуває проблема формування емпатичної культури, збереження і розвитку емоційної сфери особистості, уміння розрізняти й розуміти емоційні стани інших людей, хист до співпереживання та підтримки іншого. Ці вміння є важливими складовими емпатії – здатності «індивіда емоційно реагувати на переживання інших людей, розуміти їх стан, відчуття і думки» [1, с. 121].

Загалом поняття емпатії саме по собі, на думку дослідників цього феномена, є доволі складним явищем. Воно розглядається у різноманітних аспектах як зарубіжними (Е. Тітченер, Т. Ліппс, Е. Фромм, М. Аргайл, К. Роджерс), так і вітчизняними вченими (І. Дружиніна, О. Орищенко, О. Саннікова, Л. Журавльова, М. Шпак та ін.). У науковому дискурсі означений термін почав широко вживатися на початку п'ятдесятих років минулого століття. Першочергово він трактувався виключно як емоційний процес і містив лише афективний компонент (емоційне переживання у відповідь на емоційний стан іншої людини). З часом психологи звернули увагу на роль когнітивних компонентів в емпатичному реагуванні (обробка інформації, що стосується емоційного стану іншої людини, здатність його аналізувати, розуміти причини виникнення), а також емоційний відгук (переживання емоцій іншого, вияв емпатії).

У сучасних дослідженнях емпатію розглядають як системне утворення, що включає афективний, когнітивний і конативний (дійовий) компоненти. Це важливий аспект міжособистісних відносин і ключовий елемент емоційного інтелекту. Її прояви доволі різноманітні й включають здатність сприймати усі тонкощі вербальної та невербальної комунікації, бачити світ іншої людини, розуміти її тривоги, радощі, переживання, тобто, уміння поставити себе на місце іншого й відчути те, що відчуває він. Л. Журавльова зазначає, що «стан розвитку емпатії людини визначається, насамперед, її спрямованістю емпатійними відносинами, високий рівень яких передбачає сензитивність до внутрішнього світу іншої людини, сформованість альтруїстичних якостей особистості та її готовність до відповідної поведінки» [2, с. 7]. Тобто це процес формування мимовільних моральних мотивів, мотивації на користь іншого. Вияви емпатії можуть мати різні форми та прояви: сприйняття чужих емоцій; здатність до активного слухання та підтримки; здатність бачити світ очима іншого, стати на його місце, вжитися в його ситуацію; допомога у кризових ситуаціях; зниження конфліктів, сприяння більш гармонійним відносинам, продуктивній комунікації; мотивація для дій в інтересах інших людей тощо.

Деякі вчені вважають емпатію вродженою властивістю людини, інші наголошують на тому, що у дітей молодшого шкільного віку ця здатність ще не сформована на належному рівні, а її розвиток відбувається у процесі становлення особистості, у спілкуванні, комунікації з іншими. Прояви емпатії є результатом педагогічного впливу. Її достатність сприяє більш здоровим і гармонійним стосункам у суспільстві, підвищенню якості міжособистісної взаємодії. Одним із продуктивних засобів формування і розвитку емпатії в молодших школярів є етнопедагогіка. Саме вона озброює сучасних вчителів тими народнопедагогічними засобами, які перевірені багатовіковою виховною практикою і які породжують у дітях почуття милосердя, гуманності, сприяють навчанню дитини краще розуміти як власні емоційні стани, так і почуття інших, перейматися їх радощами і прикрощами, адекватно на них реагувати.

Невичерпним джерелом пізнавального й морального розвитку дитини, виховання емпатійної поведінки є усна народна творчість, адже саме у фольклорі

віддзеркалені риси народного характеру, моральні цінності, споконвічні уявлення про добро, красу, честь тощо. Кращі зразки усної народної творчості українців розширюють уявлення дитини про довкілля, вводять у особливий світ почуттів, переживань, емоційних одкровень; спонукають до осмислення багатьох речей, допомагають відчутти те, що є винятковим і вкрай потрібним для кожного з нас. Емоції відіграють визначну роль у соціалізації зростаючої особистості, великою мірою визначають ефективність навчання дитини, розвитку її мислення, творчості тощо. Тож атмосфера національного побуту суттєво впливає на формування почуття прекрасного, кращих духовних якостей дитини, прагнення до ідеалу. Вагомого значення набуває і народне мистецтво, його ціннісний потенціал сприяє усвідомленню людиною себе як частки довкілля, природи.

Особливості молодших школярів зумовлені глибокими змінами у психіці, які характерні для цього вікового етапу; потенціал розвитку дитини як активного суб'єкта, що пізнає себе, світ, своє місце у ньому реалізується на якісно новому рівні. Психолого-педагогічний вплив на зростаючу особистість посилює музичний та словесний контекст фольклорних творів. Ритміка, мелодика пісенних фольклорних жанрів має медитативний ефект, діє як на фізичні параметри організму, так і на його психічну, емоційну складову. Текстовий словесний ряд сприяє перебудові смислової сфери особистості, викликає певні переживання, спонукає до певних дій, розвиває емоційний інтелект, емпатію, допомагає батькам рости дитину доброзичливою, гуманною, відкритою. Цілісна і глибина цього впливу обумовлена специфікою української народної творчості, її синкретичністю, органічним поєднанням слова і музики; зв'язком із природою, довкіллям.

Для молодшого школяра важливого значення набуває групова діяльність, ігровий простір, ті обставини, що дозволяють кожному учаснику гри, драматизації чи виховної ситуації адекватно виражати свої емоції та почуття, імпровізувати, глибоко пропрацювати певні емоційні проблеми, знаходити адекватні способи вираження своїх переживань, а також моделювати ефективні способи поведінки та взаємодії. Цьому сприяють такі українські народні ігри, як «Ходить гарбуз по городу», «Коза», «Подоланочка», «А ми просо сіяли», «Два півники», «Перепілочка», «Подоланочка», «Птиці», «Коровай», «Синичка» та ін. Дитячі ігри розвивають у дітей почуття співпереживання, взаємної підтримки, поваги, дружби, удосконалюють досвід спілкування, позитивної поведінки.

Одним із потужних засобів розвитку емпатійної культури, чуйності молодшого школяра, вплив якого відзначається багатоплановістю і комплексністю, є казка, адже «зміст українських народних казок впливає на формування моральних якостей дитини, уявлень про добро і зло, створює психологічні умови для її соціальної адаптації, сприяє розвитку міжособистісних стосунків, навичок поведінки, соціальних умінь» [3, с. 192]. Цікавий, динамічний сюжет; відважні, чесні й сильні герої; персонажі, що здатні протистояти несправедливості, темним силам, злу, - усе це приваблює маленьких читачів, викликає у них позитивні емоції. Народні казки – це своєрідні уроки виховання

людяності, добросердечності; настанови моральності, добра, справедливості; відшліфовані часом народні ідеали, обов'язкові принципи життя: будь чесним, відданим; виручай друзів, підтримуй слабких; приймай близько до серця чуже горе, завжди подавай руку допомоги, вір у свої сили; май сердечний розум і розумне серце й т. п. На основі казки діти вчаться розуміти причинно-наслідкові зв'язки; гарний ефект у заохоченні дітей до емпатії дає моделювання ситуацій для оцінювання почуттів, створення «клімату» емпатії тощо.

Морально-етичні, педагогічні погляди українського народу, його життєвий досвід також віддзеркалені у прислів'ях і приказках. Ці своєрідні згустки народної мудрості – благодатний матеріал для роботи з молодшими школярами, адже вони активно долучають дитину до емпатійної культури, спрямовують у належне виховне русло: «Де є добрі люди, там біди не буде», «Хочеш собі добра, не роби нікому зла», «Інших не суди, на себе погляди», «Добре діло роби сміло», «Де дружніші, там і сильніші», «Добре там живеться, де гуртом сіється й жнеться», «З добрим дружись, а лихого стережись» та ін.

Отже, у системі розвитку емпатії молодших школярів українська етнопедагогіка посідає чільне місце, оскільки її засоби сприяють вихованню моральних якостей зростаючої особистості, дозволяють дітям отримати досвід емоційного спілкування, приміряти на себе різні життєві ситуації, відчути емоційні стани інших, навчитись адекватно на них реагувати, тобто, посилити важливий компонент емпатійного процесу – співпереживання, яке проявляється на основі емоційного зараження та ідентифікації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Емпатія. *Психологічна енциклопедія* / Автор-упорядник О.М. Степанов. К.: «Академвидав», 2006. С.121-122.
2. Журавльова Л.П. Психологія емпатії: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 328 с.
3. Мафтин Л.В. Розвиток емоційного інтелекту зростаючої особистості засобами української етнопедагогіки. *Історико-краєзнавчі дослідження в умовах нової української школи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (16 листопада 2022 року в режимі онлайн) / Упорядн.: Завалевський Ю.І., Дубовик О.А., Коломоєць Г.А. та ін. Чернівці: Букрек, 2022. С. 190-194.

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ВЧИТЕЛЯ У ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ВПЛИВ НА РОЗВИТОК УЧНІВ

У сучасному суспільстві зростає увага до розвитку емоційного інтелекту як важливого чинника особистісного становлення та психологічного благополуччя дитини. Молодші школярі є особливо вразливими до впливу зовнішнього середовища, це може як сприяти гармонійному розвитку їх емоційного інтелекту, так і створювати ризики для емоційного дисбалансу. У цьому контексті значний потенціал для формування емоційної компетентності учнів початкової школи має виховний процес, який сприяє розвитку навичок саморегуляції, емпатії та соціальної взаємодії, забезпечуючи передумови для їхнього психічного здоров'я та подальшого гармонійного розвитку.

Дослідження емоційного інтелекту як важливого чинника розвитку особистості дитини знайшли відображення у дослідженнях П. Саловея та Дж. Майєра, які визначили емоційний інтелект як здатність розпізнавати, розуміти та керувати власними емоціями, а також ефективно взаємодіяти з оточенням [4, с. 402]. Д. Гоулман розширив цю концепцію, акцентуючи увагу на тому, що емоційний інтелект є не лише психологічним феноменом, а й фактором соціального та навчального успіху, особливо у сфері освіти [1].

Емоційний інтелект молодших школярів охоплює здатність усвідомлювати власні емоції, керувати ними, розуміти почуття інших людей та вибудовувати конструктивну взаємодію. Його основними компонентами є самосвідомість, саморегуляція, мотивація, емпатія та соціальні навички. У молодшому шкільному віці цей процес відбувається переважно через спостереження, дослідження поведінки людей дорослих, ігрову діяльність та соціальну взаємодію.

У контексті нашого дослідження нам імпонує підхід Ю. Савченко, яка виокремлює такі компоненти структури емоційного інтелекту: когнітивний, який забезпечує сприймання, розпізнавання та розуміння власних і чужих емоцій; емоційний, який включає емоційні властивості та особливості емоційного реагування людини відповідно до індивідуально-психологічних і соціальних чинників та умов емоціогенної ситуації; конативний, який відображає вміння здійснювати емоційну саморегуляцію та управляти емоційним станом інших людей; соціально-комунікативний, який забезпечує використання емоцій у спілкуванні та соціальній взаємодії, прояв емпатії до інших людей [3, с. 71].

Саме тому роль учителя початкової школи у формуванні емоційного інтелекту учнів є визначальною, оскільки педагог здійснює безпосередній вплив на емоційне середовище класу, взаємодію дітей між собою, сприяє розвитку емпатії, навчає дітей керувати власними емоціями та будувати ефективну комунікацію. Найбільше можливостей для спілкування вчителя із учнями є у

позаурочний час, під час індивідуальних бесід, колективних ігор, виховних годин тощо.

У науковій літературі існують різні підходи до питань розвитку емоційного інтелекту. Так, Дж. Майєр і П. Саловей розглядають його як стабільну характеристику особистості, рівень якої не піддається суттєвим змінам упродовж життя. Водночас інші дослідники, зокрема Д. Гоулман і Р. Бар-Он, підтримують позицію, що емоційний інтелект може розвиватися на різних етапах онтогенезу, починаючи з дитинства, і вдосконалюватися у дорослому віці шляхом спеціально організованого навчання, тренінгових програм, психолого-педагогічних методик та терапевтичних практик.

Аналізуючи праці українських науковців, виокремлюємо дослідження Є. Носенко, Н. Коврига [2], які описують розвиток емоційного інтелекту в теоретичному, соціальному і педагогічному аспектах.

Молодший шкільний вік обґрунтовано сенситивним періодом для розвитку емоційного інтелекту у працях учених (Т. Котик, М. Шпак, Т. Палєва, О. Мельник, Ю. Савченко, Л. Груша, І. Лисенкова та ін.). Науковці наголошують на тому, що: «в учнів молодшого шкільного віку актуалізуються питання соціально-емоційного становлення особистості й набуття нею цілої низки компетенцій у період навчання у початковій школі» [2, с. 81].

Молодший шкільний вік є періодом, коли розвиток емоційної сфери та культури почуттів особистості є найбільш сприятливим. У цей час, поряд із загальним розумовим розвитком, удосконалюється діяльність аналізаторного апарату учнів. Ю. Савченко [3, с. 13] зазначає, що розвинута система відчуттів дає можливість дітям пізнавати різноманіття властивостей предметів, явищ природи та продуктів людської діяльності, сприяючи підвищеній чутливості до гармонійних і дисгармонійних сполучень кольорів, звуків, рухів тощо. Підвищена чутливість, або сенситивність, учнів цього віку зумовлена художнім типом їх особистості, що проявляється в схильності до естетичної та художньої діяльності, вразливості, емоційності та образному сприйманні — якості, характерні для митців і талановитих споживачів мистецтва. Водночас відбувається збагачення естетичних переживань, підвищення рівня загальної культури дітей. Сенсорна відкритість та емоційна чутливість молодших учнів сприяють розвитку спостережливості, естетичних почуттів, що є основою для формування їх емоційної культури.

Аналізуючи потенціал виховного процесу початкової школи ми дійшли до висновку, що сутність методів створення вчителем безпечного середовища для розвитку емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку полягають у формуванні підтримуючої та довірливої атмосфери, де учні відчувають емоційну безпеку та підтримку. Вчитель використовує техніки емоційної саморегуляції, надає можливість для вираження власних почуттів через творчі заняття, рольові ігри та обговорення емоційних ситуацій. Акцент на розвитку емпатії, усвідомленості та соціальних навичок забезпечується через інтерактивні методи, групову діяльність та ситуаційні задачі. Важливим є також виховання в учнів

здатності до самооцінки та саморегуляції через позитивне підкріплення та конструктивну зворотний зв'язок.

Вважаємо, що, оптимізуючи загальний гармонійний розвиток особистості молодшого школяра, педагог має створити безпечне та підтримуюче середовище, в якому буде формуватися в тому числі, і емоційний інтелект.

Важливо враховувати такі особливості формування емоційного інтелекту у виховному процесі початкової школи: створення доброзичливої емоційної атмосфери; діти молодшого віку здебільшого переймають емоційні моделі поведінки через спостереження (вчитель транслює форми поведінки); молодші школярі краще засвоюють навички через ігрові форми (рольові ігри, казкотерапія, використання емоційних карток тощо); розвиток емпатії здійснюється через соціальну взаємодію (спільні проекти та групові завдання); дітям важливо навчитися розпізнавати свої емоції та керувати ними, а не придушувати (застосування релакс-пауз, обговорення ситуацій, пошук рішень); формування у дітей вміння здійснювати рефлексію та аналіз емоційного досвіду (наприклад, ведення душевного щоденника); важливо підтримувати кожну дитину, допомагати їй розкритися в комфортному темпі; розвиток емоційного інтелекту ефективний лише при узгодженості виховних підходів у школі та вдома.

Таким чином, емоційний інтелект учнів у виховному процесі початкової школи формується через спеціальні педагогічні підходи, взаємодію з учителем, грою, рефлексією та розвитком саморегуляції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. С.Л. Гумецької. Харків: Віват, 2020. 512 с.
2. Носенко Е., Коврига Н. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Київ: Вища школа, 2003. 126 с
3. 9 Савченко Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2014. №12. С. 12-16.
4. Mayer J. D., Salovey P., Caruso D. Models of emotional intelligence. Handbook of intelligence / R. J. Sternberg (Ed.). Cambridge University Press, 2000. P. 396-420.

*Марта Петришин, м. Івано-Франківськ
Галина Загайська, м. Чернівці
Вероніка Тодощук, м. Чернівці*

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИКЛАДАННЯ КЛАСИЧНИХ МОВ У КОНЦЕПЦІЇ ПІДГОТОВКИ ФІЛОЛОГІВ

В епоху глобалізації, бурхливого розвитку сучасної світової економіки, впровадження новітніх технологій у всі сфери життя, інтенсивної інтеграції вітчизняної освіти в європейський культурний простір, студії класичних мов (давньогрецької і латинської) стають необхідністю для пізнання надбань античності – «золотого» фонду європейської цивілізації, мірила людської освіченості.

Класичні мови є невичерпними скарбницями знань для всіх сучасних наук. Як системи знань науки виникли в Давній Греції (самі їх назви грецького походження), однак у царину європейської культури вони були внесені Римом (гуманітарні науки, природничі, технічні, юриспруденція, теологія та інші). Давньогрецькою і латинською мовами написані не лише безсмертні літературні твори, але й наукові та технічні трактати, класичні мови - основа для творення міжнародної наукової термінології, якою послуговуються і донині. Вони є фундаментом вузівської класичної освіти і тому настільки важливою є потреба у їх вивченні студентами різних спеціальностей. Це забезпечить їх фахову термінологічну компетентність і застосування її безпосередньо в професійній і науковій діяльності фахівцями різного профілю (математиком, фізиком, біологом, гуманітарієм), а також відкриє перед ними необмежені можливості для перекладів професійно зорієнтованих текстів, розширить соціокультурний кругозір студентів. Для філологічної аудиторії давньогрецька і латинська мови є фундаментом знань про походження лексики, наукової лінгвістичної термінології, інструментом ознайомлення з грекомовним і латинськомовним дискурсами і їх рецепцією в європейській і світовій літературі загалом, і в українській, зокрема.

Знання класичних мов сприяє проведенню порівняльно-історичних студій в галузі індоєвропейських мов. Володіння граматики обох мов значно розширює філологічний кругозір студентів. Вивчення давніх мов не лише сприяє розвитку мовленнєвих навичок, але і відкриває широкі горизонти для розуміння культурних, соціальних та історичних моментів, що сформували європейську цивілізацію [11]. У нашому матеріалі ми розглянемо культурологічний аспект викладання класичних мов у концепції підготовки філологів, а також наведемо конкретні приклади його реалізації в академічному середовищі.

Необхідно підкреслити, що давньогрецька і латинська – це мови європейської культури. Вони не лише основа для формування романських (французька, італійська, іспанська, португальська, румунська), германських (англійська, німецька), слов'янських і інших мов, але вагомим є їх внесок у розвиток філософії, історії, філології. Впровадження класичних мов в програму

підготовки філологів дозволяє студентам отримати знання про культурні контексти, в яких розвивалися мови, науки, розширити світогляд через призму ознайомлення з класичними текстами, що мають важливе значення для європейської і світової культури, а також є джерелом культурної самосвідомості (Гомер, Гораций, Овідій, Вергілій, Цезар, Цицерон та ін.) [5; 8; 9; 10]. Оригінальні тексти грецької і римської літератури є не лише предметом читання, перекладу, мовного аналізу, але і важливими джерелами для розуміння світогляду, цінностей і соціальних норм античності. Для прикладу, студії «Іліади» Гомера можуть слугувати імпульсом для обговорення теми героїзму, честі, відваги, моральності, що є актуальним у наш час (хоробрість і звитяга української армії і всього нашого народу у війні, яку розв'язала росія проти нашої суверенної країни).

Використання культурологічних підходів під час викладання класичних мов, а також застосування сучасних методик їх викладання передбачають інтеграцію різних культурологічних аспектів. Одними із важливих елементів можуть бути презентації, які охоплюють різноманітні сфери культурного життя греків і римлян (архітектура, мистецтво, література, спорт). Для прикладу можна запропонувати презентацію «Антична архітектура крізь призму тисячоліть», що дасть можливість ознайомитися з античною архітектурною спадщиною на прикладі європейських міст. Цікавою складовою є підготовка рефератів, які стосуються різних культурологічних аспектів («Значення класичних мов для формування сучасної наукової термінології», «Латинська мова у геральдиці і офіційній символіці», «Класичні мови: в ногу з часом», «Латинські / грецькі префікси і їх роль у словотворі європейських мов», «Гораций в українських перекладах», «Латинська фразеологія у творчості українських письменників».

Одним із важливих культурологічних векторів є засвоєння багатой пареміологічної спадщини античності і її рецепції новоевропейськими мовами. Величезна кількість прислів'їв і приказок увійшли у фразеологічний пласт багатьох мов світу. Ці лаконічні і влучні висловлювання яскраво відображають культуру античних народів, їхній світогляд. У фразеологічному фонді давніх греків і римлян дуже яскраво сфокусована життєва мудрість, яка стала надбанням і наступних поколінь.

Важливим моментом у концепції підготовки ерудованого філолога є формування його ідіолекту, адже мова і стиль засвідчує його ерудицію, інтелект. Використання пареміологічного фонду класичних мов філологом засвідчує високу планку його освіченості. Для прикладу: «*Ars longa, vita brevis*» – «Мистецтво довге, життя коротке» (у І. Франка: «Життя коротке, та безмежна штука/ І незглибиме творче ремесло», «*Semper tūo*» («Завжди учень») – збірка поезій І. Франка).

Актуальним культурологічним моментом є ознайомлення філологів з різноаспектною рецепцією творчості античних авторів у європейських літературах загалом і українській, зокрема (Шіллер, Гете, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, П. Гулак -Артемівський, І. Франко, М. Зеров, А. Содомора) [1; 2; 3; 4; 6; 7].

Грека і латина «ідуть в ногу з часом», адже їх використовуємо в побуті, в громадському і політичному житті, в економіці, транспорті, технологіях, медицині, навколишньому середовищі і інших сферах. Цікавими моментами є застосування латини в комп'ютерній галузі, зокрема у брендах «Lenovo» (Гонконг), «Asus» (Тайвань), марках автомобілів «Audi», «Volvo», медикаментів («Аква Мавріс»), «Vice Versa» (роман Томаса Енсті Гатрі, 1882 р.), парфуми Ів Сен-Лорана, французький анімований фільм «Думками навиворіт», 2015 р., назви музичних гуртів – «Tabula rasa» («Чиста дошка»).

На особливу увагу заслуговують гасла, які є брендами навчальних закладів. Вони найвлучніше передають напрям підготовки фахівців, концепцію закладу. Для класичних університетів характерним є те, що вони мають латиномовні девізи. Вони є свідченням того, що латину у закладі вивчали протягом століть, а її знання вважалося ознакою освіченості («Veritas» («Істина») – Гарвардський університет, «Patriae decori, civibus educandis» («На славу батьківщини, для виховання громадян») – ЛНУ імені Івана Франка, «Si vis pacem, para bellum» («Якщо хочеш миру, готуйся до війни») – є девізами Британського морського флоту, Вищої військової школи у Франції, Норвезької військової академії).

Студії класичних мов сприяють також тренуванню пам'яті, розвитку логічного мислення. Тут доречним є подання латинських загадок, кросвордів, ребусів. Античні жарти стануть своєрідним камертоном гарного настрою. Важливим моментом є вивчення студентського гімну «Gaudeamus», який є об'єднувачим твором для всього європейського студентства протягом століть.

Бажано використовувати на заняттях міждисциплінарний підхід, який поєднує лінгвістику, історію, культурологію, дозволяючи створити комплексну картину античної цивілізації. В програму викладання можна включати також тематичні семінари, присвячені впливу певних історичних подій на розвиток давньогрецької і латинської мови, використання мультимедійних ресурсів, що ілюструють культурну спадщину античності, порівняльний аналіз класичних мов з сучасною літературою, що може розкрити еволюцію ідей протягом тисячоліть. Для прикладу, в університетах Кембриджу і Оксфорду успішно реалізують подібні підходи, зосереджуючи увагу на контекстуальному вивченні мови через призму культури та історії.

Викликами сьогодення для студій класичних мов у сучасній освіті є зниження зацікавлення, оскільки домінують мови з активним практичним застосуванням, необхідність нових стратегій і методик у їх викладанні, потреба у організації культурних заходів (театральних вистав на античну тематику, декламація творів античних авторів), співпраця для створення міждисциплінарних курсів.

Викладання класичних мов у контексті підготовки філологів не лише виконує функцію навчання, а і є важливим фактором формування фахової термінологічної компетентності, ознайомлення з культурними європейськими цінностями. Найкращі практики, реалізовані в сучасній освітній системі, свідчать, що інтеграція культурологічних аспектів та міждисциплінарних

підходів суттєво покращує якість викладання класичних мов і сприяє вивченню античної спадщини. Залучення до студій класичних мов розширює у студентів-філологів культурологічний кругозір, формуючи при цьому критичне мислення, інтелектуальну гнучкість, що стануть запорукою професійного росту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антологія римської поезії. Пер. з лат. мови М. Зеров. Київ, 1920. 100 с.
2. Гораций. Твори. Пер., передм., прим. А. Содомори. Київ, Дніпро, 1982. 254 с.
3. Жадань і задумів неспокої: Спогади про Бориса Тена. З творчої спадщини письменника. Київ, 1988. 549 с.
4. Сковорода Г. Твори. Київ, 1963. Т. 2. 623 с.
5. Содомора А. Жива античність. К., 1983. 227 с.
6. Франко І. Твори. Київ, 1956. Т. 20. 809 с.
7. Щурат В. Вибрані оди Горация. Перемишль, 1901. 33 с.
8. Albrecht M. Geschichte der romischen Literatur. Munchen, Verlag. GMBH, 1977. Band 1, 2. 1466 s.
9. Horati Flacci Q. Carmina Ed.L.Mueller. Wien, Editio stereotype minor, 1930. 303 s.
10. Horatius. Opera. Ed. F. Klingner. Teubner Verlagsgesellschaft, 1982. 378 s.
11. Styka J. Fas et antiqua castitudo. Trier, 1995. 289 s.

УДК 37.015.311:613.955:342.78

Юрій Флегонтов, м. Київ

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

(з досвіду роботи гімназії №267 м. Києва)

Організація освітнього процесу під час війни є складним завданням, оскільки конфліктні умови значно ускладнюють здійснення освітніх заходів. Проте інтелект нації не підлягає руйнації.

Війна завдає серйозних викликів системі освіти, тому важливо не лише вживати заходів для збереження навчального процесу, а й організувати навчання таким чином, щоб створити максимально можливі умови для збереження безпеки кожного учня, кожного працівника освіти, стабілізувати емоційний стан усіх учасників освітнього процесу, що є надзвичайно важливим.

Гімназійна освіта зорієнтована на створення умов для самореалізації, саморозвитку особистості учня, формування його гуманістичного світогляду на основі єдності гуманітарного знання й естетичного виховання. Відповідальне навчання вимагає неабияких зусиль. А отже, крім розумових сил, навчання повинно сприяти розвитку фізичних і моральних сил. В умовах воєнного стану особливу увагу слід приділяти психічному здоров'ю школярів. Чинники, які можуть його зруйнувати, знаходяться у різноманітних площинах. Це і шкідливий

вплив навколишнього середовища, і хвороби, і генетично запрограмовані моделі поведінки, і різноманітні залежності та звички.

Останні п'ять років (Covid, карантин, повномасштабна війна росії з Україною) ми перебуваємо у просторі, позначеному штучними фізичними обмеженнями, що впливає на психосоматичне здоров'я людини. Але найбільш вразливими є діти й молодь.

В умовах воєнного стану провідним було онлайн навчання, що дозволяло продовжувати отримувати освіту завдяки різним технологіям. Це було непростим завданням для учнів та вчителів — перейти від живого навчання до заготованого онлайн. Особливо проблемним воно стало для такого предмету, як фізична культура.

Фізкультурно-оздоровча робота є однією з важливих складових у виховній системі освітнього закладу. Стрімке зростання кількості дітей, що з раннього віку охоплені інтенсивним навчанням, яке ґрунтується на сучасних інноваційних технологіях, методиках, програмах, призвело до поширення кількості соматичних і психофізичних захворювань у дітей, а отже, і зниження якості освіти.

Вирішення проблеми незадовільного рівня здоров'я дітей і підлітків потребує пильної уваги всіх зацікавлених у цьому: педагогів, медиків, батьків, представників громадськості. Але особливе місце в оздоровчій діяльності відводиться освітній системі, яка призначена та сприяє повному якісному перетворенню навчально-освітнього процесу на здоров'язбережувальний. І в цьому випадку йдеться вже не просто про стан здоров'я сучасних школярів, а про майбутнє України.

У цілому процес навчання в умовах здоров'язбережувальної педагогіки складається із трьох етапів.

I. Сформувати в учнів елементарні уявлення про основні поняття здорового способу життя.

II. Сформувати повноцінне розуміння правил здорового способу життя.

III. Вміння зберігати здоров'я та перевести це в навичку, що буде використовуватись у повсякденному житті.

Для реалізації завдань цих етапів необхідне створення сприятливого виховного середовища щодо всебічного виховання учнів, їхньої особистої зрілості й саморозвитку.

Пріоритетною формою збереження та зміцнення здоров'я школярів є фізкультурно-оздоровча діяльність. Поза сумнівом, основною формою організації навчально-виховного процесу залишається урок. Зважаючи на те, що значне зменшення рухової активності учнів призводить до погіршення стану їхнього здоров'я та адаптаційних можливостей організму, особлива увага має приділятися використанню різних засобів і форм фізичного виховання учнів.

Система заходів підвищення рівня фізичного здоров'я учнів передбачає також проведення позакласних, додаткових і самостійних занять фізичними вправами (змагання, ігри, турніри, туристичні походи, конкурси, тижні здоров'я), що задовольняють біологічну потребу дітей у русі. До режиму дня

школяра повинні бути включені оздоровчі заходи: ранкова гімнастика до занять, фізкультхвилинки під час уроків, перерви динамічні й такі, що мають ігровий, танцювальний або змагальний характер.

Розуміння збереження здоров'я не обмежується зміцненням лише соматичного (тілесного) здоров'я учнів. Важливе значення надається збереженню психічного, духовного й соціального здоров'я дітей. Це вимагає створення в навчальному закладі особливої комфортної атмосфери, яка б відкрила для кожної дитини позитивний простір для особистісного зростання в інтелектуальній, духовній і соціальній сферах. На досягнення цієї мети мають бути спрямовані зусилля адміністрації, учителів, медичної і психологічної служб, батьків, тобто всіх учасників навчально-виховного процесу.

У гімназії № 267 м. Києва застосовуються такі форми і види діяльності всіх членів педагогічного колективу:

- різноманітні форми організації навчально-виховного процесу з урахуванням психологічного й фізіологічного впливу на організм учнів;
- контроль за виконанням санітарно-гігієнічних норм організації навчально-виховного процесу;
- нормування навчального навантаження та профілактика перевтоми учнів;
- медико-психолого-педагогічний контроль стану здоров'я учнів (психічного й фізичного);
- розробка й реалізація навчальних програм щодо формування в учнів навичок ведення здорового способу життя та профілактики шкідливих звичок.

Фізкультурно-оздоровча робота проводиться згідно з річним календарним планом. Вона передбачає різні засоби і форми фізичного виховання, а саме:

- спартакіада з різних видів спорту;
- проведення традиційного тижня фізичної культури і спорту;
- проведення Олімпійського тижня і відкритого Олімпійського уроку за участі видатних спортсменів нашої держави;
- спартакіада з військово-спортивного багатоборства до Дня Збройних Сил України;
- змагання «Веселі старты» серед учнів початкових класів гімназії;
- проведення Тижня здоров'я;
- участь у змаганнях «Сокіл» («Джура»);
- змагань з волейболу між учнями та вчителями.

Усі ці заходи сприяють збереженню й зміцненню здоров'я учнів, створюють умови для їхнього гармонійного розвитку та навчання, формування життєвої компетентності майбутнього громадянина України.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: «TikTok» – ПОПУЛЯРНА ПЛАТФОРМА ТВОРЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ. УКРАЇНСЬКА МОВА: ЛЕГКО – ДОСТУПНО – ПРОСТО»

Інноваційні технології в освіті – це нові методи, способи взаємодії вчителя та учнів, які забезпечують ефективне досягнення результатів педагогічної діяльності. Все у світі навколо стрімко розвивається, освіта не може стояти осторонь прогресу. Інноваційні технології стають повсякденною частиною навчального процесу у сучасних закладах освіти. Діти сьогодні живуть в інформаційному світі, де все доступне в секунди – через YouTube, TikTok, Instagram та інші соціальні мережі. Вони мають кліпове мислення і не здатні засвоювати довгі тексти або слухати нудні лекції. Навіть у мирні часи навчальні методики потрібно адаптувати до нових реалій, а що вже говорити про українських дітей, які протягом чотирьох років навчаються або дистанційно, або у змішаному форматі.

Війна з росією значно ускладнила ситуацію: багато закладів освіти пошкоджені, або зруйновані повністю. Міграція стала серйозним викликом, адже велика кількість здобувачів освіти, студентів, педагогів і викладачів вузів перебувають за кордоном. Значна кількість дітей у прифронтових зонах змушені більшість часу проводити у бомбосховищах. Як результат, майже кожна третя або четверта дитина має зміни в емоційному та інтелектуальному стані і потребує психоемоційної підтримки. Це стосується не лише учнів, але й усіх учасників освітнього процесу. Через це в країні загострюються проблеми освітніх втрат і розривів, адже багато дітей не мають постійного доступу до навчання.

Вважаю, що ці проблеми можна частково розв'язати за допомогою інтерактивних цифрових інструментів, які роблять навчання цікавим та доступним. Окрім цього, потрібна психологічна підтримка як для дітей, так і для вчителів, а також розвиток нових соціальних груп взаємопідтримки та заходів для збереження ментального здоров'я.

Чому важливо зосередитися на інтерактивних інструментах для навчальних дисциплін, зокрема української мови і літератури, саме зараз? Які проблеми вони можуть вирішити в умовах сучасної освіти?

Як показує мій багаторічний педагогічний досвід і спостереження, навчання ефективне, якщо воно цікаве. Нині учнівська молодь та її доросла категорія населення цікавиться платформою TikTok із публікацією коротких відеороликів. Нині цей за стосунок набуває все більшої популярності. Головна ідея TikTok полягає у створенні коротких відео зазвичай з музичним супроводом. Відео можуть тривати до 60 секунд.

Створений мною блог у TikTok «Українська мова: легко, доступно, просто» нараховує близько тисячі роликів навчального характеру і близько 30 тисяч підписників, що цікавляться контентом. Платформа гейміфікована: з

короткими яскравими відеолекціями, анімаціями та інтерактивними і тестовими завданнями.

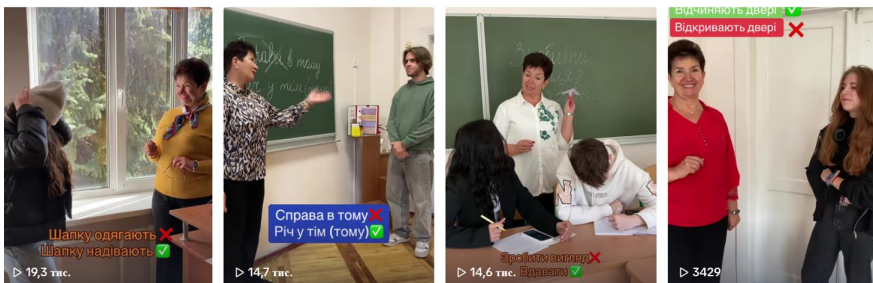
https://www.tiktok.com/@olga_2824?is_from_webapp=1&sender_device=pc

Використовуючи розважальну форму подачі матеріалу, пояснюю ключові моменти теми («Правопис апострофа», «Спрощення у групах приголосних», «Фразеологізми», «Подвоєння приголосних», «Написання частки НЕ з різними частинами мови» тощо), використовую лайфхаки, що сприяє кращому запам'ятовуванню правил чи винятків із них, або під час словникової роботи доступно пояснюю значення слів і демонструю їхню вимову. Ефективною формою перевірки знань здобувачів освіти є тести.

Пропоную здобувачам і здобувачкам освіти, яким виповнилося більше 13 років (такі правила ТікТок), створити власний відеоматеріал, через який буде продемонстровано розуміння теми, що вивчається, при цьому пам'ятати про етичні норми. Результати роботи можна обговорювати офлайн або коментуючи відео.

Звісно, у процесі використання соціальних мереж в освітньому процесі змінюються функції вчителя / викладача. Він не лише навчає та

контролює, а організовує, навчає, пропонує і є рівним учасником нетворкінгу. Йому важливо самому бути активним користувачем соціальних

мереж, ініціатором, порадником, дослідником і наставником. Використання соцмереж як інструменту навчання української мови також сприяє налагодженню міжособистісних стосунків, надає можливість скоротити дистанцію між учителем/викладачем та здобувачами освіти/студентами, створити позитивну атмосферу для комунікації.

Використовуючи соціальні мережі як сучасний інструмент навчання, важливо слідкувати за часом використання соцмереж у навчальному процесі, оскільки ці ресурси побудовані на принципі максимального утримання уваги і є ефективним додатковим, а не основним засобом навчання.

Отже, зазначимо, що соціальні мережі мають дидактичні характеристики та дозволяють ефективно і креативно вирішувати завдання, застосовуючи індивідуальний підхід. Вважаю, що ключовими дидактичними характеристиками таких соціальних мереж, як TikTok, є розвиток усного мовлення та письма, вдосконалення орфографічних та пунктуаційних умінь, підвищення рівня володіння граматичним матеріалом, розширення світогляду здобувачів/здобувачок освіти. TikTok є ефективним додатковим інструментом вивчення української мови, що активізує освітній процес та мотивує до навчання. Розвиток цифрових інструментів є нині необхідністю, адже ми вже живемо в цифрову епоху. Не варто цього уникати — потрібно навчитися використовувати нові технології для самореалізації та розв'язання актуальних проблем, зокрема таких як навчання в умовах війни. Але обов'язково потрібно поєднувати ці технології із людськими якостями, тому що людяність завжди буде ключовою. Майбутнє я бачу саме в гармонійному поєднанні технологій і людського потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вахула Б.Я. Соціальні інтернет-мережі, їхні функції та роль у формуванні громадянського суспільства. *Вісник Львівського університету*. 2012. Вип. 6. С. 312-313.
2. Івашнова С. Використання соціальних сервісів та соціальних мереж в освіті. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 2. С. 15-17.
3. Тишкова О. Соціальні мережі як виклик сучасності в освітньому середовищі. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія*. 2014. Вип. 34. С. 63-72.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА СКЛАДОВА У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Учитель фізичної культури передусім це креативна, спортивна особистість, вчитель, котрий органічно поєднує в собі риси і вихователя, і психолога, стимулює фізичний розвиток молодих громадян з урахуванням традицій національної фізичної культури. В.Тевкун означає поняття «здоров'язбережувальна компетентність» як «комплекс знань, умінь, ставлень та цінностей, які спрямовані на збереження й зміцнення здоров'я – свого та учасників освітнього процесу, на уроках та в позаурочній діяльності.

О. Литвиненко характеризує поняття «здоров'язбережувальна компетентність» як динамічну комбінацію знань, умінь і навичок зі здоров'язбереження фізичного, психічного і морально-духовного здоров'я, санітарії й гігієни, інфомедійної безпеки, основ домедичної допомоги та особистісних ресурсів педагога, спрямованих на збереження власного здоров'я, профілактику психофізичного виснаження, створення позитивного прикладу для учнів у засвоєнні правил здорового способу життя та формуванні життєвих навичок здорової поведінки, створення безпечного й здорового освітнього середовища, формування поведінкових установок для збереження і зміцнення здоров'я, а також проведення системи превентивних заходів, спрямованих на подолання чинників ризику для здоров'я всіх учасників освітнього процесу.

Набута здоров'язбережувальна компетентність вчителя фізичної культури у ЗВО дозволяє кваліфіковано здійснювати і свідомо перебудовувати діяльність щодо здоров'язбереження всіх суб'єктів освітнього процесу на основі знань, умінь, навичок, досвіду, мотивації та вдосконалення професійно значущих якостей особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Литвиненко О. Умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів у закладах післядипломної освіти. *Вересень*. №3. 2024. С. 140-153. URL: <https://september.moippo.mk.ua/index.php/sept/article/view/385/331>

2. Тевкун В.В. Здоров'язбережувальні компетенції – основа професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 115. 2014. С.227-230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2014_115_60.

ІННОВАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Соціокультурні перетворення в суспільстві, модернізація освіти відповідно до вимог євроінтеграційних процесів, соціально-педагогічні пріоритети вимагають підвищення професіоналізму вчителя музики, розвитку його загальної культури, творчого потенціалу, професійних і особистісних якостей. Отже, серед першочергових завдань вищої школи – формування інноваційних якостей учителя, спрямованого на професійний та особистісний саморозвиток і самовдосконалення.

У Словнику української мови поняття «інновації» схарактеризовано як усе нове, прогресивне, що запроваджується в якій-небудь галузі людської діяльності [3]. В «Енциклопедії освіти» за ред. В. Кременя увага зосереджена на комплексному значенні слова «інновація»:

1) власне нові ідеї, засоби, педагогічні та управлінські технології;
2) запровадження та поширення нової ідеї в освітній практиці, у результаті чого підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану [2].

Серед інноваційних підходів у підготовці вчителя музики означимо праксеологічний, опанування праксеологічними знаннями і вміннями. У контексті педагогічної праксеології особливою формою пізнання сутнісних ознак і властивостей базових термінів і понять дослідження є знання, що виражаються в «поняттях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях. ...Знання перетворюються на переконання і є керівництвом до практичної дії», зауважував С. Гончаренко [1, с. 137].

У процесі методичної підготовки майбутнього вчителя музики праксеологічні знання є основою усвідомлення сутності педагогічних дій і педагогічної діяльності в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 76 с.
2. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Акад. пед. наук України. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Словник української мови (онлайн). Томи 1–6. Український мовно-інформаційний фонд НАН України). URL: <https://www.ulif.org.ua/about>

«НІЩО НЕ СТЕРЛОСЬ, НЕ ЗАБУЛОСЬ»

Коротке, але неймовірно наповнене римами бойового минулого, рядками пам'ятного теперішнього й строфами яскравого майбутнього, життя незабутнього поета Миколи Іполитовича Шпака пронизує останню працю пані Тетяни Лебединської. І я використала назву цієї праці як заголовок свого есе, щоби цей безцінний матеріал ще краще зберігся в комірках пам'яті кожного, хто прочитає його.

Пані Лебединська – дочка поета нелегких воєнних часів, який поклав своє життя й талант на возвеличення й захист рідної, такої незабутньої землі. Її життя, подібно батьковому, наповнене труднощами, випробуваннями, незабутніми досвідами й історіями, якими хочеться поділитися не тільки з онуками, і вона неабияк багато зробила для того, аби пам'ять про шляхетний рід Шпаківських, і, зокрема, безстрашного партизана й люблячого тата, не стерлась попри довгий період історії, зміну цінностей і пріоритетів, попри те, що він не встиг зробити все, що хотів. Насправді, він вніс у літопис українців достатньо багато як на свій молодий вік: захищав Батьківщину в одній з найбільших воєн за історію людства, вимальовував незбагненими римами квітучість землі, яку невпинно плекали патріоти всіх часів; вів за собою людей і використовував таланти, якими увінчав його Бог, пророщував свої корені й писав власну історію. Однак найголовніше – це те, що він подарував цьому світу чотирьох неймовірних дітей, і, як я уже згадувала, одна з доньок і сьогодні продовжує нагадувати людству про його внесок у нашу невмирущу спадщину.

Книга «Ніщо не стерлось, не забулось» переповнена віршами, присвяченими Миколі Шпаку від друзів, що не встигли сказати йому за життя все, що хотіли, прикрашена чорно-білими, ретельно збереженими фото з далекого 20-го століття, заплетена в архів незабутніх історій із дитинства дітей і щасливого шлюбу з дружиною, залита глибокими описами життя й характеру письменника. Пані Лебединська у своєму рукописі закарбувала найважливіші й найбільші віти дерева життя любого батька й загорнула їх у блакитну, немов небо, палітурку й ніжно-сріблясті літери назви, яка містить нагадування про те, наскільки важлива пам'ять про тих, кого ми любимо й цінуємо понад усе. Вона вмістила в книзі не тільки свою любов і пам'ять про минулі часи, але й близьких людей, доля яких так чи інакше перепліталася з долею Миколи Іполитовича. Віддана донька дала відчутти стукіт сердець тих людей, які пізнали його й безумовно сильно цінували.

Пані Лебединська – неймовірна жінка й непересічна особистість, талановита й віддана дочка, що гідно продовжила його літературну діяльність і зробила багато як для української, так і для світової культурної спадщини. Тетяна Миколаївна – одна з яскравих дослідниць життя та творчості славнозвісного на весь світ Кобзаря. Слід зауважити, що її доля й доля одного з найвидатніших українських поетів, прозаїків і художників Тараса Григоровича

Шевченка дуже схожі, адже їм обом довелося більшу частину життя провести поза Батьківщиною. Вони дуже тужили за рідною домівкою, але, незважаючи ні на що, продовжували творити, працювати, прославляти землю, яка дарувала їм життя, прагнули відкрити людству велич, характер і душу українського народу, його неймовірну культуру, славетну глибоку історію, що живе в серці кожної її дитини... Як і Кобзар, Тетяна Миколаївна прожила майже все життя в Санкт-Петербурзі, тому часто говорить: «Київ мене народив, а Санкт-Петербург виростив». Вона здобула там освіту, побудувала сім'ю і кар'єру, написала більшість своїх праць, що стали невід'ємною частиною її життя й дали початок подальшим історичним дослідженням і культурному відродженню затонулих у пам'яті людей митців вічного слова. Її несяжна, багатогранна та плідна праця задія воскресіння спомину про важливих і видатних культурних і наукових діячів змушує замислитися над тим, що ми втрачаємо, як важливо берегти той скарб, котрий дарує нам доля, і цінувати його, а не зневажати. Хто, якщо не ми, пам'ятатиме про наше наповнене злетами й падіннями минуле і творитиме наше суворе теперішнє заради щасливого майбутнього?..

Повертаючись до скарбниці творів Тетяни Миколаївни, хочу обов'язково згадати невеликі за розміром, але такі наповнені атмосферою письменницьких роздумів кишенькові путівники. Один з них – «М.П. Гребінка – архітектор та містобудівник Північної Пальміри». Життя цього невизнаного раніше митця нерозривно перепліталося з життям Кобзаря. До речі, крім цього путівника пані Лебединська нещодавно презентувала свою книгу під тим самим заголовком у Гребінчиній світлиці Миського краєзнавчого музею у селі Мар'янівка, що на Полтавщині.

Другий путівник – «Шевченківський Петербург», до якого занесені Свято-Троїцька Олександро-Невська лавра та ще понад 100 інших цікавих пам'ятних локацій, по яких прогулювався поет. Усі охочі можуть поринути в атмосферу Петербурга й побачити місто життя й творчості Шевченка його очима. Кожен може провести затишний вечір в обіймах неспішних думок про те, яким було життя письменника, занесеного до незримої спадщини кожної духовно спраглої душі. Окрім цього путівника про Тараса Шевченка було написано багато цікавих творів, серед яких найвідомішими є «Т.Г. Шевченко в Санкт-Петербурзі» і «Пам'ятні місця Т.Г. Шевченка в Санкт-Петербурзі».

Тетяна Миколаївна – виняткова особистість, надзвичайно глибока всередині та приємна зовні, неординарна жінка, потужна громадська діячка, член Спільки журналістів України, перекладачка й письменниця, котра є авторкою понад 200 творів, серед яких мене найбільше захоплює «Український некрополь Північної Пальміри XVIII-XIX ст.». Ця праця створена для огляду поховання видатних діячів родом з України. На цвинтарях Північної Пальміри є багато надгробків видатних українців, яких доля навіки пов'язала з Петербургом. Могили є і в гарному стані, і в занедбаному, що плачуть про допомогу, а деякі й зовсім втрачені для людства назавжди. Як шкода, що така важлива пам'ять про попередників не знайшла відгуку в серцях нащадків, адже через нашу байдужість не залишиться жодної світлої згадки про славне минуле...

Окрім цієї потужної праці, до невичерпної скарбниці входять також ще понад 20 томів матеріалів до міжнародного наукового семінару «Санкт-Петербург і Україна», що проводиться щорічно з 2000 року. Ці твори написані на основі архівних матеріалів, є довгою та кропіткою працею пані Лебединської, яку має побачити весь світ. Цими роботами вона показала, наскільки великий і важливий внесок зробили українці в розвиток світової культури.

Останні роки Тетяна Миколаївна, як і в попередні, не припиняє своєї громадської діяльності й просвітницької роботи для розвитку й збагачення сучасної молоді, і багато школярів уже надихаються й цікавляться як віршами Миколи Іполитовича, так і її безцінними творами й дослідженнями, що є вагомим внеском у сучасність і майбуття. Вона – частина родини, яка ніколи не забуває свого коріння, живе традиціями й береже пам'ять і стіни батьківського дому, живе в будинку письменників під величною назвою Роліт і про який теж написала і книгу задля пам'яті митців, і випустила календар, аби він щодня нагадував про сміливу еліту нашого незламного народу.

Про дослідження Тетяни Миколаївни і долю Миколи Шпака можна говорити годинами, днями, тижнями – і цього буде мало, щоб вичерпати всі запитання, аби втамувати спрагу й дізнатися про її життя, присвячене великій просвітницькій діяльності задля збереження історичного й культурного надбання, задля збагачення й зростання майбутніх поколінь на прикладі класиків і неповторних митців, аби дізнатися про його значний вклад в український повстанський рух і в патріотичність душі простого народу. На таких видатних особистостей нам слід рівнятися, брати приклад, черпати натхнення та плекати бажання не втратити своє, рідне, неповторне. Кожна людина особлива й заслуговує на те, щоб її добрі справи, героїчні вчинки та вклад у народну скарбницю пам'ятали, згадували й передавали з покоління в покоління, бо саме на тих, які освітлюють наш шлях до щастя й перемоги, тримається наше майбутнє.

Розділ V
МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА – ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ,
ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 111.61:069:37.015

Наталія Філіпчук, м. Київ
Михайло Самофалов, м. Київ

ПОТЕНЦІАЛ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ФОРМУВАННІ
НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Агресивна війна росії проти України, що є екзистенційною за своїм характером, сутнісно змінила зміст і форми націє-державотворчих процесів. Зберігаючи ціннісні орієнтири виховання Нації, закладених передусім в Акті проголошення Незалежності України; Конституції України; Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття); Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті; законах України «Про музеї та музейну справу» (1995), «Про культуру» (2010) та низки освітніх законів, сучасні реалії вимагають значного удосконалення культурно-освітніх стратегій. Насамперед вони мають торкатися проблеми активного включення національної культурної спадщини в систему державотворення.

Аксиоматичним правилом для педагогічної теорії та практики стає формування таких соціально-педагогічних умов, форм і напрямів навчально-виховного процесу, які б уможливили функціонування усталеного соціокультурного середовища, забезпечували б відповідні оптимальні підходи для створення якісного стану виховної роботи. Такий вектор педагогічних дій мусить зреалізовуватися безперервно, навіть в умовах війни, складних і суперечливих змін соціально-економічного, духовного, політичного, ідеологічного характеру. Здорове соціокультурне середовище є необхідним імперативом, оскільки від нього залежить не лише успіх у навчально-виховній діяльності, але й суспільно-державний прогрес.

Тому між школою, іншими освітніми інститутами й соціокультурним середовищем має відбуватися взаємозв'язок, взаємодія, діалог, взаємозбагачення, долаючи замкненість, локальну функціональність. Адаже освітнє середовище не може задовольнятися окресленими формально-відомчими межами. Для успішного формування ключових компетентностей, зокрема громадянськості, патріотичності, адекватних вимогам часу, необхідно розширювати освітній простір, завдяки входженню туди формальних і неформальних суспільних одиниць. Синергія зусиль, інтеграція освітніх та культурних інституцій, зокрема музеїв, уможливило творення більш сприятливих умов для духовного, інтелектуального, гуманного, громадянського розвитку особистості, удосконалюючи засоби, технології, зміст і методiku навчально-виховного процесу. Виховна, навчально-дидактична, інформаційно-пізнавальна, професійна функції отримують нові можливості завдяки

розширенню й удосконаленню освітнього середовища. Отже, *вихід «школи» поза власні межі*, в музейний, креативно-творчий простір є актуальною справою.

Доступ до культури стає стрижневим напрямом і визначальним пріоритетом для сучасної національної освітньої системи. Музейна й освітня політика за таких умов здатні якісно культивувати таке важливе суспільне явище, як *музейна педагогіка*, виробляти нові стратегії та моделі пізнання світу, впроваджувати більш ефективні навчально-виховні технології, удосконалювати методики виховання історичної, естетичної, морально-етичної культури.

Сьогодні складно уявити в європейському освітньому просторі процеси формування культурних, соціальних та громадянських компетентностей без активного, науково й дидактично обґрунтованого використання *музейних ресурсів*. Навіть досконало написані підручники, розроблені сучасні навчальні програми не завжди здатні містити необхідний матеріал та інформацію. Потенціал музеїв різнопрофільного і багатотематичного напрямів уможливує досягнення значно кращого результату при вивченні та засвоєнні тем від природничого, технократичного напрямів до історично-культурного, літературного, мистецького. «Вирішення завдань сучасної музейної комунікації базується на міждисциплінарному підході й потребує залучення музеєзнавчих, педагогічних, соціологічних та психологічних методів дослідження... Важливо врахувати, на чому наголошував чеський музеолог З. Странський, що *музейна комунікація буде дієвою лише тоді, коли суспільство матиме широкий доступ до музейних колекцій та засвоїть їх*, – наголошує відома дослідниця Р. Маньковська» [1, с. 180-181].

Тому, варто переконати громадську і професійну (вчительську) спільноту про значний раціональний та ірраціональний потенціал музейництва, який став би ефективним засобом на шляху (актуального для конкретного часу) сучасних реформацій у сфері освітньої політики. Згідно європейських і світових практик, музей перетворився також у прикладну інституцію, коли відвідувачі (учень, студент, учитель, викладач, науковець) отримують ґрунтовні пізнання, охоплюють різноманітні теми – від глобалізму, світових катаклізмів, фундаментальних досягнень людського розуму і талантів, епохальних явищ історичного розвитку націй і народів, до вузькопрофесійних знань, світоглядних орієнтирів. «У зарубіжних музеологів існує поняття «людина музейного типу», яке враховує рівень освіченості особистості, достаток і, головне – її досвід ознайомлення з музеями із дитинства. Адже культура відвідування музеїв формується з раннього віку людини.

Для сучасної України, яка попри все має належні традиції в розвитку музейної справи, хоча і пережила тривалий історичний період бездержавності, музеї є значним, креативним і творчим доповненням до ресурсного (навчально-виховного, дослідницького) потенціалу освіти. Тому завдання, яке потребує нагального вирішення в контексті реформ освіти, передусім у розбудові нової української школи, – створити політико-правові, організаційно-педагогічні умови для доступу до культури. Сама музейна педагогіка має бути першочергово зорієнтована, особливо в нинішніх умовах, на *громадянськість*,

патріотичність, національну ідентичність, українськість, європейськість – якісні характеристики, цінності, які слід виховувати й утверджувати в свідомості, переконаннях, поведінкових нормах суспільства.

Музей, музейна педагогіка, музеєзнавство, вибудовані на ґрунті національних традицій, правдивої історії, є надважливими чинниками освітнього прогресу. А музейний простір, що формується на принципах науковості, історизму, культуровідповідності, значно розширює пізнавальні можливості навчальних освітніх програм різного рівня, спрямованих на отримання нових знань і на формування активної громадянської особистості, здатної до критичного мислення й творчої позиції. Музейні заклади реалізують стратегічне суспільне завдання – творення і зміцнення української національної ідентичності.

Особливо важливим у цьому контексті є використання педагогічною практикою виховного (державотворчого, націєтворчого, професійного, громадянського, естетичного, морального) потенціалу більшості музеїв. Низка музеїв різних профілів (історичні, літературні, краєзнавчі, мистецькі, музичні), художні галереї і виставки містять багато нової інформації про видатних особистостей України, які були і залишаються гідним прикладом для наслідування сучасного і майбутніх поколінь. Музейні експонати, предмети, матеріали сприяють вихованню, особливо молоді, на засадах україноцентризму, загальнолюдськості – ціннісних принципів, що визначають стратегію формування нації.

Музейні матеріали для педагога, учня, студента містять широку палітру культурно-історичних, морально-етичних, духовних, соціально-політичних, естетичних цінностей, ідей, поглядів. Часто вони презентуються й акумулюються в життєтворчості видатних українців, представлених багатьма генераціями національних діячів у сферах науки, мистецтва, політики і державного будівництва, літератури. Крізь призму життєдіяльності тієї чи іншої особистості, яка представляє певний історичний період розвитку, пізнається не просто своєрідність конкретної суспільної доби, але й формується відповідне емоційно-ціннісне ставлення до людини, народу, країни, культури, духовних сенсів. На прикладах життя славетних українців пишеться жива історія нації та держави, виховується почуття особистої, національної гідності й гордості, патріотизм, формується україноцентричний світогляд. Навіть окремі сторінки творчості, життєві епізоди, історичні факти можуть закладати у процес виховання нації значний потенціал продуктивного впливу.

У цьому контексті варто згадати, наприклад, життєтворчість Соломії Крушельницької, зокрема епізод майже столітньої давності великого концертного турне видатної співачки містами США і Канади. Скільки пізнавального, естетично-виховного, історичного, національно-духовного багатства можна засвоїти в музейному просторі, осмислити світопочуттєві горизонти великої майстрині оперної сцени.

Такий напрям музейної педагогіки, така культурно-освітня місія меморіальних музеїв сприяють пізнанню тих історичних аспектів, що передусім

характеризують національно-державницьке буття народу, його свідомість, світогляд, ціннісні орієнтири. І коли саме під таким кутом поглядів і ставлень аналізується модель «Крушельницька–Україна–Світ», то формується якісно інша ментальність, національна свідомість громадянину, гідного свого Народу. Бо саме завдяки таким особистостям світ пізнавав Україну, завдяки діалогу культур він виживає морально.

Культура як цінність є візитівкою кожної нації, її обличчям. Утрата культурності – деградація народності. «Золотий фонд» українського народу має не лише зберігатися, але й всіляко пошановуватися, ставати стрижневим напрямом для націєтворчості і зміцнення державності. Концепція мистецької освіти України має ввібрати в себе творчість, естетичні й етичні ідеї, націо-державотворчі потенціали, цінності й талант великих українців суших в Україні і поза межами материзни – від Д. Чубинського, М. Вербицького, К. Стеценка, М. Леонтовича, О. Кошиця до В. Кричевського і В. Курилика... Адже Мистецтво завжди було могутньою консолідуючою силою передусім для тих народів, які прагнули до власної державності, національної свободи.

«Борг» народу і держави перед пам'яттю визначних співвітчизників, які своїм талантом і служінню Україні творили національну славу в світовому просторі, має стати відчутним, як високий етичний обов'язок. Тому, по-перше, подібні теми містять у собі ту змістову складову, що є необхідною для *національно-патріотичного, громадянського виховання* нації. Не тільки сучасна політична, соціальна, духовна, міжнародна ситуації зумовлюють упровадження цінностей української ідентичності, ствердження культурно-освітньої концепції щодо впровадження національної ідеї. До таких підходів спонукає, насамперед, необхідність реалізації положень багатьох нормативних, законодавчих документів, зокрема Конституції України, рішень державного рівня, які стосуються агресії Росії.

По-друге, важливість ознайомлення з музейними матеріалами такого українознавчого змісту зумовлена тим, що *національна культура, історична національна пам'ять, рідна (державна) мова розглядаються як вищі духовні цінності нації*, без яких немислима націє-державотворчість, консолідація народу, розвиток громадянського суспільства.

По-третє, культурні та освітні інституції (музей, школа, гімназія, коледж, інститут, університет, академія...) у своїй діяльності мають опиратися на спільну мету, завдання, філософію – *виховання громадянськості та патріотизму, формування національної свідомості, державної, особистої гідності, пізнання культурної спадщини, надбань науки, розвиток критичного мислення, творчих здібностей, громадянської активної позиції*. Музейні артефакти, експозиції, матеріали є унікальним навчально-виховним і науково-творчим потенціалом для удосконалення освітнього процесу.

По-четверте, музейна педагогіка має важливу перевагу в тому, що володіє оптимальними можливостями (з урахуванням можливостей особистісно-емоційного сприйняття) для формування у молоді таких необхідних якостей як: *громадянська активність, критичність, компетентність, креативність*.

Світ швидко змінюється в силу загальних тенденцій глобальних трансформацій; війн; мобільності; вільного пересування людей, товарів, послуг, капіталів; інформатизації соціосередовища. Він перенасичується новітніми знаннями, досконало «озброюючись» інформаційно-комунікаційними засобами.

Важливо безперервно відшукувати оптимальні моделі, пріоритети на шляху до істини, ціннісних орієнтирів, необхідних для виживання і прогресивного поступу людини. Але при цьому слід не ігнорувати найпосутнішим. Жодні сходження до знанневих вершин неспроможні гарантувати людині, світовій спільноті безпеку, виживання, прогрес, сталий розвиток, якщо будуть проігноровані чи втрачені гуманістичні основи буття, морально-етичні, національно-культурні орієнтири.

Бо жодний економічно-технічний, мілітарний, індустріальний, інформаційний, високотехнологічний світ не здатен себе вберегти без культури та етики. Завдання сучасників – «на сталій основі світ захистити» (М. Зеров). Для цього *людство слід виховувати не лише інтелектуальним (знанневим) ресурсом, але й гуманним та націєкультурним.*

Отже, в Україні музейна справа, освіта, наука, педагогіка мають в основу змісту та функціональної діяльності закласти *українознавчі цінності*, без чого продовжуватиметься реалізація ідеологем радянськості, напівколоніальності. Такий підхід потребує орієнтації на ключові принципи історизму, науковості, культуровідповідності. Ігнорування або недооцінювання їхнього значення для формування нової історичної, громадянської культури, патріотизму і національної свідомості означатиме пролонгування концепцій, спрямованих на «консервацію» компрадорської, меншшвартської психоментальності.

Навчально-виховні, наукові, культурні заклади, зокрема музеї, стають основою цих глобальних суспільних трансформацій і потребують змін методологічного, змістового та ціннісно-сислового характеру. Важливо виробляти й впроваджувати якісно інші фундаментальні культурно-історичні, політично-правові, педагогічні, гуманістичні норми й концепції, які враховують реальні зміни в усіх сферах життєдіяльності, перспективи розвитку нації і держави – Україна в глобальному світі. Одним із важливих чинників у цих процесах є музейна педагогіка.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Музеї України у суспільно-історичних викликах ХХ – початку ХХІ століть. Львів: Простір-М, 2016. С. 180-181.

2. Філіпчук Н.О. Педагогічно-просвітницька діяльність музеїв України (кінець ХІХ – початок ХХІ століття): монографія / за наук. ред. Н.Г. Ничкало. Київ: Вид-во ТОВ «Юрка Любченка, 2020. С. 279-2011.

**ПОСТАТЬ АКАДЕМІКА КОСТЯНТИНА ПОПОВИЧА
КРИЗЬ ПРИЗМУ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

В умовах повномасштабної російсько-української війни, коли агресор прагне не лише розширити свої кордони за рахунок земель незалежної держави Україна, а й загалом підпорядкувати собі українське суспільство, знову повернувши його в колишнє радянсько-імперське середовище, нашим завданням є протиставити ворогу силу нашої національної культури, яка, маючи власні традиції, національні цінності й здобутки, отримала визнання у світі.

Цей аспект прослідковується й кризь призму діяльності видатних постатей української культури, основна діяльність яких відбувалась за межами своєї малої батьківщини, проте які не забували свого генетичного коріння впродовж свідомого життя. До когорти таких людей належить літературознавець, письменник, публіцист, академік АН Молдови, член Спілок письменників України і Молдови Костянтин Федорович Попович (1924-2010), який народився у невеличкому селі Романківці (тепер Дністровського р-ну Чернівецької області), у молдавсько (по лінії батька) – українській (по лінії матері) родині.

Костянтин Попович навчався у Чернівецькому державному університеті, отримав диплом про закінчення філологічного факультету. Опинившись в силу певних причин у другій половині 1950-х років у Молдові, саме там він став відомим письменником, літературознавцем, педагогом і науковцем. Працюючи у АН Молдови, отримав високі професійні здобутки і наукове визнання. Костянтин Федорович робив впевнені кроки на шляху свого професійного зростання: у 1963 р., після захисту кандидатської дисертації, став старшим науковим співробітником, у 1972 р. – захистив докторську дисертацію з філологічних наук, а в 1988 р. – наукове звання професора.

Костянтин Попович здобув собі широке визнання у наукових колах Європи як емінескознавець. Проте він плідно працював й у галузі українського літературознавства: писав численні статті та рецензії, зокрема на твори Тараса Шевченка, Івана Франка та сучасних йому авторів, займався перекладацькою діяльністю, поширюючи знання про українських письменників за межами України. Саме академіка Поповича можна вважати основоположником напрямку україністики в академічних дослідженнях Республіки Молдова: у 1991 р., тобто уже в незалежній Молдові, за ініціативи академіка було створено Інститут національних меншин з українським відділом (згодом перейменованим на Інститут міжетнічних досліджень, нині Інститут культурної спадщини АН Республіки Молдова) [1]. Костянтин Попович започаткував вивчення історії українців, які проживали у Молдові, а також збирання українських говірок, українського фольклору, записування звичаїв тощо. Крім цього, він став співзасновником Спілки українців Молдови «Заповіт – Moștenire», був активним членом редколегії Незалежної газети українців Молдови «Рідне слово» [2].

Визнання українознавчої діяльності Костянтина Поповича яскраво презентує факт присвоєння йому звання «Почесний доктор Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича» згідно з протоколом засідання Вченої ради Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича № 5 від 28 вересня 2000 р.: «...Це звання присвоєно за вагомий внесок у дослідження українсько-молдовських літературних і мистецьких взаємин, у наукове осмислення історичного минулого і сьогодення Бессарабії та Буковини» [3].

Діяльність Костянтина Поповича відзначено численними званнями, державними нагородами та преміями Молдови, України, Румунії, Канади.

За покликком серця Костянтин Федорович нерідко навідувався на свою малу батьківщину – у село Романківці на Сокирянщині. Тут відбулось його перше поцінування земляками: у 2006 р. у Романківецькій гімназії, за ініціативою сільського голови Любові Степаненко, був заснований Літературно-меморіальний музей Костянтина Поповича, в якому було відтворено інтер'єр селянської хатини, що була типовою для бессарабської частини Буковини. У родичів письменника відшукали деякі меблі, які колись стояли в оселі Поповичів. Багато фотографій передала до музею Галина Романчук – двоюрідна сестра ученого. Оформлення музейної експозиції відбувалось за допомогою односельчан, зокрема письменника Василя Гандзія, поета Василя Васкана, методиста Чернівецького краєзнавчого музею Євдокії Гавришук.

Найбільше експонатів привіз сам Костянтин Федорович, який приїхав на відкриття музею 19 березня 2006 р., серед яких нагороди, військові мундири та мантії князя Міжнародного Лицарського Ордена Архистратига Михаїла, а також Доктора Honoris Causa Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Загалом, у музеї, натеper зберігається: 280 фотографій, 284 видання, подаровані Костянтином Федоровичем, 22 написані ним книги, 2 картини, намальовані його онуком Андрійком, фотопортрет, 17 дипломів, 6 Почесних грамот, герб князя Костянтина Федоровича, посвідчення, запрошення, нагороди тощо [4]. Крім цього, інформація про К. Поповича знайшла своє місце у створеному у 2009 році шкільному куточку «Галерея знаменитих», де містяться матеріали про відомих земляків.

На жаль, 5 грудня 2010 р. серце Костянтина Поповича зупинилось. Він знайшов своє останнє пристановище у столиці Молдови – м. Кишинів, з яким його пов'язувало більше ніж півстоліття життя.

Проте трепетним ставленням до своєї малої батьківщини він заслужив на незгасиму пам'ять і своїх земляків. Символічним є те, що з 2015 року Романківецький ліцей (колишня гімназія) носить ім'я Костянтина Поповича.

Без сумніву, діяльність шкільних музеїв загалом спрямована не лише на популяризацію знань, пов'язаних з відомими постатями краю серед учнів та відвідувачів, а й на можливість використання музейних експонатів у самостійній роботі учнів. У цьому контексті варто зазначити неодноразову участь учнів Романківецького ліцею у різного роду учнівських конкурсах, що пов'язані з історією України та історичним краєзнавством, зокрема, як слухачів

Буковинської малої академії наук. Впродовж останніх років серед учасників Всеукраїнського конкурсу-захисту НДР учнів-членів МАН були й романківчани, які у своїх роботах, присвячених певним аспектам життя та діяльності їхнього відомого земляка, використовували матеріали музею як джерельну базу дослідження та презентували свої напрацювання на учнівських конференціях.

Отже, для ґрунтовного дослідження постаті академіка Костянтина Поповича має вагоме значення можливість використання експозиційних матеріалів музею, створеного на його честь у Романківцевському лицейі. Діяльність музею має не лише просвітницький, а й навчально-методичний характер. Водночас, слугуючи «місцем пам'яті» відомого земляка, який був подвижником українознавства у Молдові, музей впроваджує у своїй діяльності елементи національно-патріотичного виховання учнівської молоді та міжкультурної співпраці між Україною та Молдовою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кожукар В., Кожукар К. Академік Костянтин Попович – засновник українознавства в Республіці Молдова / Історія і культура українців Республіки Молдова / Наук. ред. Г. Скрипник; ІМФУ ім. М. Рильського НАН України. Київ, 2021. С.18-34.
2. Костянтину Поповичу – 100 / Центр української мови і культури Бельцького державного університету імені Алеку Руссо. URL: <https://ukr.md/2024/05/kostyantinu-popovichu-100/>
3. Почесні доктори ЧНУ імені Юрія Федьковича: Костянтин Попович URL: <https://www.chnu.edu.ua/universitytet/zahalni-vidomosti/pro-universytet/pochesni-doktory/>
4. Романківцевський літературно-меморіальний музей К.Ф. Поповича [Електронний ресурс]. URL: http://heritage-ua-ro.org/objects_view.php?id=CV478

УДК 82.92:069:37.015

Ольга Железник, м. Львів

ДИТЯЧИЙ ЖУРНАЛ «ДЗВІНОЧОК»(1931-1939 РР.) – НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТНЯ ПЛАТФОРМА МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ (за матеріалами Львівського історичного музею)

Українське суспільство неодноразово стикалося з історичними викликами: війни, революції призводили до зміни культурологічної парадигми. Зазнавала змін і система освіти: підходи до навчання, світоглядні орієнтири реформувалися відповідно до вимог суспільного життя. У цьому процесі провідну роль в усі часи відігравали освітні установи і засоби масової інформації. Так, у період між двома світовими війнами у Львові, у видавництві Івана Тиктора, видавався український дитячий журнал «Дзвіночок»(1931–1939 рр.), який завдяки ідейній спрямованості (що поєднувала в собі етичне, естетичне, патріотичне виховання) і продуманій структурі підбору і формування матеріалів, став едукативною платформою, що відігравала важливу роль у неформальній освіті дітей. Роль особистості педагога у вихованні учнівської молоді важко переоцінити, тож варто зазначити, що

редактор журналу «Дзвіночок» Юрій Андрійович Шкрумеляк (18.04.1895 – 16.10.1965) був освіченою, непересічно-талановитою людиною: український поет, журналіст, перекладач, дитячий письменник. У часи I Світової війни служив у лавах Українських січових стрільців.

Ю. Шкрумеляк навчався у сільській школі с. Ланчина (тепер Івано-Франківської області), де, за спогадами односельців, зазнавав булінгу від однолітків через бідність (ходив босий, батьки не могли дати до школи хліба, тож обідав бобами і квасолею). Від нападків однокласників хлопчина захищався оригінальним способом – писав на них епіграми. Попри непрості життєві умови Ю. Шкрумеляк закінчив Коломийську гімназію, навчався у Львівському і Празькому університетах. Знав кілька європейських мов, зокрема вільно володів німецькою, чеською, англійською, польською мовами.

Автор книг для дітей, популярний у міжвоєнний період поет і журналіст зазнав репресій від радянської влади: у 1945 р. був засуджений на 10 років ув'язнення, покарання відбував у Печорських таборах. Після повернення з ув'язнення (1956 р.) змушений був написати відкритого покаянного листа, опублікованого в газеті «Вільна Україна», після цього реабілітований. До кінця життя публікував твори, що відповідали вимогам тогочасної ідеології. Разом із тим, у 1931–1939 рр. (до приходу на Галичину радянської влади) в дитячому журналі «Дзвіночок» Ю. Шкрумеляк вільно творив, вибудувавши систему виховання дітей на засадах патріотизму, заснованої на християнській вірі духовності, загальнолюдській етиці, вишуканій естетиці (окрім творів Ю. Шкрумеляка, в журналі публікувалися вірші інших відомих письменників та поетів, зокрема Марії Підгірянки, М. Майструк та ін., ілюстрував журнал відомий художник-графік Едвард Козак).

Варто зазначити, що виховна система, вибудована Ю. Шкрумеляком, близька ідеям, закладеним у Концепцію нової української школи, серед них формування у дітей ціннісних орієнтирів (включно із патріотизмом, доброчинністю), креативність, критичне мислення та інші. Так, серед дивом збережених примірників журналу, що до реконструкції музею «Літературний Львів» зберігалися у його фондах, є статті та світлини з описом вшанування пам'яті героїв-Січових Стрільців, які пожертвували життям задля волі України: «Рік-річно в Зелений Понеділок по селах і містах ідуть процесії на стрілецькі могили, де відправляється панахида за полеглих у війні. В походах ідуть також діти. На цім образку бачимо похід школярюк і школярів українських шкіл у Львові. Діти ідуть чвірками або парами зі своїми вчителями і несуть вінці й китиці цвітів, що ними завітчають могилки на стрілецьких цвинтарях у Львові». Під цим дописом із фотографією («образком»), на якій зображено дітей у вишиваних костюмах, розміщено вірш Ю. Шкрумеляка «Бог благословляє», в якому є такі слова:

«... Ой, не марно, не марно
Впав стрілець у полі,
З його крові вам ще зійде
Цвіт щастя і долі».

Патріотичне виховання зі сторінок журналу відбувалося на прикладах не лише січових стрільців: велику увагу приділено публікаціям, присвяченим Т.Г. Шевченку, серед них есеї Ю. Шкрумеляка «В дяківській школі (з життя Тараса Шевченка)», «Про життя Тараса Шевченка». Мовою оригіналу: «Десять років карався наш поет ... *(втрачено)*...Завдяки його віршам нарід пізнав, хто він, ким, за що закутий, і почав думати про те, як визволитись з неволі».

Редактор журналу дає поради щодо важливості вшанування пам'яті Кобзаря: «Даєм концерти, відчити і вистави. Робимо се на знак пошани для його пам'яті й на знак того, що його накази, прикази й заповіді розуміємо й будемо сповняти для добра українського народу... І певно що такий діточий поклін радує безсмертного Духа нашого поета найбільше. Він певно тішиться, *(втрачено)* свідомих дітей виростуть вірні сини й дочки України й *(втрачено)* засмучену Неньку».

У цьому контексті заслуговує уваги дослідників, зокрема «Діточа присяга перед Шевченком» (деклямація)». Автор, який підписував свої твори як Юра Шкрумеляк, у притаманній йому простій і доступній дитячому сприйманню манері, пише:

«... За те ми присягаєм,
Усі українські діти:
За щастя України
Готові й ми терпіти!».

Ю. Шкрумеляк використовував сторітелінг як психологічно-вивірену форму впливу на дитину задля виховання моральних якостей: персонаж Никола Барвінок нерідко потрапляє у перипетії, з яких завжди, завдяки своїм старанням, виходить переможцем (оптимістичний фінал-обов'язковий): «Як Никола Барвінок учився розуму («диточа повість)», «Никола опікується сестрою», «Никола дістав добре свідоцтво» (про закінчення 1 класу). Великий емоційний вплив на читача має оповідання «Перша деклямація» (в якій Никола декламує зі сцени «Заповіт» Т.Шевченка: «Глянув на портрет Тараса Шевченка і йому здалося, що з-під густих брів усміхаються до нього добрі поетові очі».

У журналі публікувалися приповідки, загадки, вірші та есеї на релігійну тематику, сценарії вертепів, серед них, окрім уже згаданого вірша «Бог благословляє»: «Пташата малого Ісуса» (побожний переказ)(автор невідомий). Дидактичний матеріал для співу – ноти та слова пісень, серед них «Вакаційна пісня (на мелодію «На вулиці сурма грає)». Нині в шкільне життя активно запроваджуються фізичні вправи під музику (руханки), що тенденцію понад дев'яносто років тому розвивав на освітній платформі-шпальтах «Дзвіночка» Юрій Шкрумеляк: він публікував ноти пісень-руханок зі словами і зображеннями дітей в різних позах (графічною інструкцією виконання): «До вправи-ставай!», «Посаджу я грушечку» та ін. Пропагуванням здорового способу життя може слугувати фото дітей із підписом: «Руханкові вправи і танці школярок мішаної 4-класової школи ім. Князя Данила (Рідної школи) у Львові, на честь «Рідної Школи» в червні 1931 року».

Розвиткові творчих здібностей, креативності дітей сприяли публікації віршів читачів, запропоновані сценарії вистав, особливо цінним вважаю виклад методики організації і проведення свята: «Як улаштувати діточий вечір у честь Шевченка». Використання матеріалів дитячого журналу «Дзвіночок» як майже сторічної давнини, так і сучасного видання (від 1993 р.) [1] на уроках та позаурочних заходах музейної педагогіки в музейному просторі та школі сприяє розвитку низки компетентностей учнів. Творчо опрацьовуючи, інтерпретуючи тексти віршів, оповідань, сценарії вистав, можна не лише забезпечити сталість виховання сучасних школярів на засадах традиційної української педагогіки (з використанням досвіду та дидактичного матеріалу зі «скарбнички» педагогів минулого), а й разом із учнями дослідити, як протягом цього періоду змінювалися мова, світоглядні переконання, спосіб життя людей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Диркавець Л.М. Дзвіночок. Енциклопедія Сучасної України (Електронний ресурс) / Редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. URL: <https://esu.com.ua/article-24064>

УДК 327.8(477:069)

Ольга Зайченко, м. Київ

ПОЕТИКА МУЗЕЙНИХ КОМУНІКАЦІЙ У РОЗБУДОВІ СУБ'ЄКТНОСТІ ТА АДВОКАЦІЇ УКРАЇНСТВА

В умовах війни РФ проти України особливо гостро постали потреби інклюзії, психологічного розвантаження та ресоціалізації – і музеї активно включилися в цю діяльність. Інклюзія та ресоціалізація працюють на соціальну згуртованість, без якої годі казати про суб'єктність держави та національну безпеку. При цьому під суб'єктністю країни розуміємо міру її впливовості на розгортання та розвиток світових (глобальних) та регіональних процесів, здатність до самостояння [1, с. 214].

Державний політехнічний музей імені Бориса Патона при НТУУ КПІ імені Ігоря Сікорського (далі – ДПМ) також усвідомлює актуальність даного напрямку діяльності – і тому співпрацює, зокрема з двома благодійними організаціями – «Карітас-Київ» та «ЯМаріуполь. Київ» – задля залучення на спеціально організовані музейні події родин впо та інших вразливих категорій співгромадян.

З часу публікації доповіді «Роль інституцій культури та освіти у психосоціалній підтримці осіб з травмою війни» практика авторки та осмислення теми нею пішли далі розуміння, що «внесок інституцій культури у соціальну згуртованість може полягати в об'єднанні тих чи інших груп населення міста довкола дослідження та переосмислення, повернення до активного використання його історико-культурної спадщини як джерела ідентичності та емоційної залученості у творенні власними діями якнайкращої якості життя в ньому, враховуючи усі плюси та мінуси попередніх та поточних моделей життєконструювання» [4, с. 294]. Тому вже згадані вище музейні заходи

в ДПМ включають в себе оглядові та тематичні екскурсії експозицією (експрацівникам великих промислових підприємств виявилось важливим для своєї ресоціалізації бачити колекцію різноманітної техніки, отримати в такий спосіб перебування в «звичному» середовищі), інтерактивні заняття для родин з дітьми про окремі фізичні явища та поняття. Ступінь інклюзії за віком таких інтерактивних програм перевершила очікування. Так, наприклад, відгук, що «ці знання стали б в нагоді тоді в Маріуполі», пролунав саме від матері, не дитини, під час участі в інтерактивній програмі «Підживись! Фізика та лірика», присвяченій різним джерелам живлення. Момент музейної програми, який викликав таку рефлексію, – експеримент на створення «овочевих батарейок» і створення з них електричного ланцюга, загальна напруга в котрому виявляється достатньою для увімкнення світлодіоду.

Не менш емоційно відбулася акція «Німія Дзвін миру», організована авторкою в ДПМ 19 вересня 2024 р. (детальніше описано в доповіді «Музейний акціонізм – шлях суб'єктності та адвокації українства») [2, с. 40].

Такий рівень впливу на емоції фахівцями з музейної педагогіки названо поетикою музейних комунікацій, яка полягає у «поєднанні артефактів, звуків, технологій для максимізації емоційного впливу на відвідувача, а також використанні метафоричної мови, піднесеного тону текстів на виставках, оповідь «від першої особи», звернення до історії походження, творення та побутування експонованих предметів» [3, с. 136]. Актуальність застосування саме поетики музейних комунікацій полягає в потребі відновлення психоемоційних ресурсів в ситуації їх перевитрати, якою є війна, віднайдення способу обмірковувати вже зараз теми, які є дразливими, і можуть спрацювати як тригери (як у випадку з темою миру у дітей війни; тому в сценарії акції «Німія Дзвін миру» було застосовано рукотворчість, зокрема, і записи дитячих відеовідозв, а також відбувся виступ дитячого танцювального колективу), а також вирішення українством у цей же час задач «самовинайдення» та адвокації своїх інтересів в світі (детальніше – в «Музейний акціонізм – шлях суб'єктності та адвокації українства» » [2, с. 39], бо тепер від вирішення цих задач залежить наше подальше фізичне існування, не лише ідентичність та суб'єктність.

Саме в ключі утвердження «самостояння» українства в свідомості еліт та широких верств як всередині нашого суспільства, так і в суспільствах країн – ключових геополітичних гравців світу важливо застосовувати поетику музейних комунікацій, наголошуючи пріоритети українства у винаходах та повноту розвитку інфраструктури коштом самих українців (на протигагу тезі про велике «совєтське» будівництво). Такого типу виставки, лекторії, акції відновлюватимуть самоповагу, зміцнюватимуть цінності винахідництва та соціальної відповідальності, утверджуватимуть імідж України як гідної альтернативи країні-терористу на роль ключового геополітичного гравця сходу Європи. Науковцями нашого музею в цьому напрямі здійснено, наприклад, дослідження щодо винахідників пьезодвигуна (попереду – виставка та публікації для відновлення пріоритету), колегами Н. Писаревською та Ю. Тютюнником вже опубліковано висновки із дослідження внеску українських фахівців в розробку

атомної бомби сср, маємо задум підготувати виставку «Міленіум КПП. Перші 25», щоб розказати про патенти, отримані на свої розробки НТУУ КПП протягом поточної чверті століття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грабовська І., Грабовський С. Хвилі глобалізації, деколонізація та геополітична суб'єктність. Українознавство. 2023. № 1. С. 212–225
2. Зайченко О. Музейний акціонізм – шлях суб'єктності та адвокації українства. *Стан проблеми та перспективи розвитку науки, освіти і суспільства: збірник тез доповідей міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 27 вересня 2024 р.)*. Полтава: ЦФЕНД, 2024. С. 39-40.
3. Зайченко О. Практичні аспекти узгодження функцій музею та викликів сьогодення (Рецензія на статтю Dr. Yun Shun Susie Chung «The Poetics and Geopolitics of Communication and Non-profit vs. Marketing in Museums»). Українознавчий альманах. Вип. 35. К.: «Міленіум», 2024. С. 135-139
4. Зайченко О. Роль інституцій культури та освіти у психосоціалній підтримці осіб з травмою війни. Психосоціална підтримка осіб з травмою війни: міжнародний досвід та українські реалії: збірник матеріалів, доповідей Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 28 лютого 2018 р. – Маріуполь: ДонДУУ, 2018. С. 291-298.

АВТОРИ ЗБІРНИКА

Акатріні Володимир – доктор філософії, вчитель історії Багринівського ліцею Кам'янецької сільської ради Чернівецького району Чернівецької області, почесний краєзнавець України, директор БФ «Фундація Родини Мандичевських»

Акатріні Михайло – директор Багринівського ліцею Кам'янецької сільської ради Чернівецького району Чернівецької області

Андріч Віра – викладач-методист Вижницького фахового коледжу мистецтв та дизайну імені Василя Шкрібляка, заслужений майстер народної творчості України

Бала Світлана – вчителька початкових класів Гімназії-інтернату № 13 м. Києва

Бакум Вікторія – викладач, концертмейстер Бердянського державного педагогічного університету

Балдинюк Дмитро – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музикознавства та вокально-хорового мистецтва факультету мистецтв Уманського педагогічного університету імені Павла Тичини

Бернатова Рената – доктор хабілітований, професор Академії прикладних наук в Новому Сончі, Республіка Польща

Білоус Оксана – аспірантка Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Бойчук Ірина – кандидат психологічних наук, доцент кафедри музики факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Вовк Мирослава – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Войт Володимир – аспірант Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, факультет мистецтв імені Анатолія Авдієвського

Войтко Анна – вчителька-методистка, вчителька французької мови Гімназії-інтернату № 13 м. Києва

Гатез Наталія – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва факультету архітектури, будівництва та декоративно-прикладного мистецтва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Герегова Світлана – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Головченко Марина – молодший науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Городинська Анастасія – асистент кафедри декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва факультету архітектури, будівництва та декоративно-

прикладного мистецтва, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Гордійчук Наталія – викладач-методист Вижницького фахового коледжу мистецтв та дизайну імені Василя Шкрібляка

Грачова Надія – аспірантка Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Гребеніченко Юлія – аспірантка Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, викладачка КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»

Григор'єва Вікторія – кандидат педагогічних наук, доцент Бердянського державного педагогічного університету

Грищенко Юлія – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Дарій Ілля – асистент кафедри декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва факультету архітектури, будівництва та декоративно-прикладного мистецтва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Дерда Іван – народний артист України, професор, професор кафедри музики факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Дзюба Вікторія – заступниця директора з виховної роботи гімназії-інтернату №13 м. Києва

Довганенко Ірина – методистка, вчителька історії Гімназії-інтернату № 13 м. Києва

Істинюк Ірина – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Жаворонкова Мирослава – доцент, завідувача кафедри декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва факультету архітектури, будівництва та декоративно-прикладного мистецтва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Заслужений майстер народної творчості України

Железник Ольга – аспірантка Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Загайська Галина – кандидат філологічних наук, доцент кафедри румунської та класичної філології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,

Зайченко Ольга – завідувачка відділу науково-освітньої роботи Державного політехнічного музею імені Бориса Патона при НТУУ КПІ імені Ігоря Сікорського

Кайтановська Ольга – науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення професійної освіти ДНУ «Інститут модернізації

змісту освіти», аспірантка Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Клим Валентина – завідувач бібліотекою Вижницького фахового коледжу мистецтв та дизайну імені Василя Шкрябляка

Колтунович Тетяна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології дошкільної та спеціальної освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Коробенко Єлизавета – студентка першого курсу стоматологічного факультету ПВНЗ «Київський медичний університет»

Котелевський Іван – аспірант Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Котирло Тамара – науковий співробітник відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Кузнєцова Катерина – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології дошкільної та спеціальної освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Кучерявий Олександр – доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, член кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта ХХІ століття»

Лендел Василь – аспірант Мукачівського державного університету

Лисовий Вадим – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри музики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Літвін Юлія – здобувачка ОС «Магістр» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Луо Сін'їн – аспірант Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Лук'янова Лариса – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Ляліна Ольга – старший викладач кафедри української та латинської мов ПВНЗ «Київський медичний університет»

Маляр Людмила – вчителька хімії Гімназії-інтернату №13 м. Києва

Мартиновська Ольга – аспірантка Одеської національної музичної академії ім. А. В. Нежданової

Мафтин Лариса – кандидат філологічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Миропольська Євгенія – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних наук Київського державного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенко - Карого

Миропольська Наталія – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії естетичного виховання та мистецької освіти Інституту проблем виховання НАПН України

Ничкало Нелля – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України

Очеретенко Поліна – здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Бердянського державного педагогічного університету

Омельченко Анетта – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики навчання мистецьких дисциплін Бердянського державного педагогічного університету

Петренко Лариса – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу теорії і практики педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Петришин Марта – кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального та германського мовознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Побережна Ярослава – заслужена артистка України, доцент кафедри теорії та методики постановки голосу факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Постригач Надія – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Пригода Лілія – доцент, доцент кафедри хореографії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленко

Рудан Святослава – аспірантка Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Самофалов Михайло – кандидат історичних наук, старший вчитель підкомісії з суспільних дисциплін Київського військового ліцею імені Івана Богуна

Семенов Олена – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Сідор Людмила – асистент кафедри декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва, факультету архітектури будівництва та декоративно-прикладного мистецтва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Соломаха Світлана – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Сотська Галина – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих

імені Івана Зязюна НАПН України, Голова Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття НАПН України

Танявська Ярина – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології дошкільної та спеціальної освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Твердохлібова Яніна – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки художньо-графічного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Ткаченко Ірина – кафедра декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва, факультет архітектури, будівництва та декоративно-прикладного мистецтва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Тодошук Вероніка – кандидат культурології, асистент кафедри румунської та класичної філології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Толошняк Олександр – асистент кафедри декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва факультет архітектури будівництва та декоративно-прикладного мистецтва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Тринус Олена – кандидат педагогічних наук, старший дослідник, учений секретар Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, член кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»

Тушева Вікторія – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри музичного мистецтва Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Філіпчук Георгій – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України

Філіпчук Наталія – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, член кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»

Флегонтова Наталія Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української та латинської мов Приватного вищого навчального закладу «Київський медичний університет»

Флегонтов Юрій – вчитель вищої категорії, старший вчитель, голова методичного об'єднання вчителів фізичної культури Гімназії №267 м. Києва

Ходацька Ольга – доктор філософії, вчителька української мови і літератури Гімназії-інтернату № 13 м. Києва

Хомич Лідія – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Цзян Юнбін – аспірант Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Чжан Юйцзя – аспірант Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Шаповал Софія – студентка другого курсу стоматологічного факультету ПВНЗ «Київський медичний університет»

Швець В'ячеслав – асистент кафедри декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва факультет архітектури будівництва та декоративно-прикладного мистецтва Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Шмідт Інна – студентка 5 курсу спеціальності «Початкова освіта» кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Наукове видання

Неперервна педагогічна освіта XXI століття

Збірник матеріалів XXII Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О.П. Рудницької

Випуск 8 (20)

Літературний редактор – М. П. Вовк

Технічний редактор – Ю. В. Грищенко

Коректор – М. В. Головченко

Комп'ютерна верстка і дизайн – Ю. В. Грищенко, М. В. Головченко

В оформленні обкладинки використано роботи

Катерини Лісової (Обіход), редакторки, художниці:

«Червоні грона горобини снігом притрусило...» (полотно, олія. 50x50, 2022 р.);

«Кришталева паморозь зими» (полотно, олія. 60x40.2021 р.)

Редакційна колегія зберігає за собою право на редагування і скорочення матеріалів. Думки авторів не завжди збігаються з точкою зору редакції.

Автори несуть повну відповідальність за опублікований матеріал (за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей).

Підписано до друку 10.03.2025 р.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 12,6.

Наклад 100 прим. Зам. № 1003-25.

Видавець і виготовлювач ТОВ «Талком».

м. Київ, вул. Львівська, 23,

тел./факс (044) 424-40-69, 424-56-26.

E-mail: ukraine.vdk@email.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4538 від 07.05.2013.